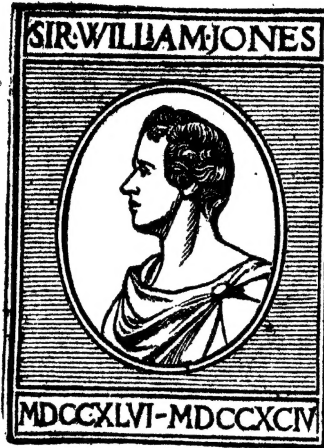

BIBLIOTHECA INDICA:

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.
NEW SERIES, NO. 1344.

श्रीसूरिसर्वस्वम् ।

SRI SURISARVASVAM.

BY

SRI COVINDA KAVIBHUSANA SAMANTAROY

EDITED BY

SRI JAGANNATH MISRA

Teacher of Logic, Sanskrit School, Puri.

FASCICULUS I. S

Calcutta.

PRINTED BY ABDUL GOFFUR, AT THE NEW BRITANNIA PRESS
78, Amherst Street.

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL, 1, PARK STREET.

1912.

BI 218

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

No. 1, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

THE SOCIETY'S AGENTS, MR. BERNARD QUARITCH,

11, GRAFTON STREET, NEW BOND STREET, LONDON, W., AND MR. OTTO

HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, LEIPZIG, GERMANY.

*Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied.—some*

of the Fasciculi being out of stock.

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

	Rs.	A.
Advaitachinta Kaustubha, Fasc. 1-3 at As. 10 each	...	1 14
Aitareya Brahmana, Vol. I, Fasc. 1-5 ; Vol. II, Fasc. 1-5 ; Vol. III, Fasc. 1-5 Vol. IV, Fasc. 1-8 at As. 10 each	...	14 6
Aitareyalocana	...	2 0
Amarakosha, Fasc. I	...	2 0
*Anu Bhashya, Fasc. 2-5 at As. 10 each	...	2 8
Anumana Dīdhiti Prasārini, Fasc. 1-2 at As. 10	...	1 4
Astasahasrika Prajñāparamita, Fasc. 1-6 at As. 10 each	...	3 12
Atmatattvaviveka, Fasc. I	...	0 10
Acvavaidyaka, Fasc. 1-5 at As. 10 each	...	3 2
Avadana Kalpalata, (Sāns. and Tibetan) Vol. I.		
Fasc. 1-10 Vol. II, Fasc. 1-10 at Re. 1 each	...	20 0
Balam Bhatti, Vol. I Fasc. 1-2, Vol. II, Fasc. 1, at As. 10 each	...	1 14
Baudhayana Śrauta Sūtra, Fasc. 1-3 ; Vol. II, Fasc. 1-5 at As. 10 each	...	5 0
Bhasavṛtti	...	0 10
Bhatta Dipika, Vol. I, Fasc. 1-6 ; Vol. II, Fasc. 1, at As. 10 each...	...	4 6
Bauddhastotrasaṅgraha	...	2 0
Brhaddevata, Fasc. 1-4 at As. 10 each	...	2 8
Brhadharma Purana, Fasc. 1-6 at As. 10 each	...	3 12
Bodhicaryavatara of Candideva, Fasc. 1-6 at As. 10 each	...	3 12
Cri Cantinatha Charita, Fasc. 1-3	...	1 14
Catadusani, Fasc. 1-2 at As. 10 each	...	1 4
Catalogue of Sanskrit Book and MSS., Fasc. 1-4 at Rs. 2 each	...	8 0
* Catapatha Brahmana, Vol. I, Fasc. 1-7 ; Vol. II, Fasc. 1-5 Vol. III, Fasc. 1-7 ; Vol. V, Fasc. 1-4 at As. 10 each	...	14 6
Ditto Vol. VI, Fasc. 1-3 at Re. 1-4 each	...	3 2
Ditto Vol. VII, Fasc. 1-5 at As. 10	...	3 2
Ditto Vol. IX, Fasc. 1-2	...	1 4
Catasahas ka-prajñāparamita, Part I, Fasc. 1-17 at As. 10 each	...	10 10
*Caturvarga Chintamani, Vol. II, Fasc. 1-25 ; Vol. III, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-10 ; Vol. IV, Fasc. 1-6 at As. 10 each...	...	36 14
Ditto Vol. IV, Fasc. 7-8, at Re. 1-4 each	...	2 8
Ditto Vol. IV, Fasc. 9-10 at As. 10	...	1 4

5990

सूरिसर्वस्वम् ।

प्रथमः संग्रहः ।

श्रीगणेशाय नमः ।

अविवृतम् ।

ब्रह्मेन्द्रलक्ष्मीनवनश्रधामा मत्सखिदानन्दप्रदितनामा ।
व्यक्तिर्जगत् काचिदग्रेषमेव निर्याजमव्याहृतगति रव्यात् ॥ १ ॥
यत्पादपाथोजरजोऽभिषिक्तः सर्वाशुभं हान्त जनो जगत्याम् ।
प्राप्नोति चानन्दमयं पुमां नमोऽश्वरं श्रीगुरुदेवमीडे ॥ २ ॥
आमीत् श्रीविश्वनाथः प्रवर्ततभगद्वाजवशावतंसः
पुत्रान्तेवासिपौत्रानुजहृदयमहासंगयध्वान्तहंसः ।
देवानां मन्यन्तार्चनविधिकुशलः कान्तिमत्शान्तसूर्तिः
श्रीमान् सामन्तरायेत्यधिपदपदवीमास्थितः ख्यातकोर्तिः ॥ ३ ॥
तदात्मजन्मा किल रामशर्मा प्रीत्यै हरस्त्यक्तसमस्तकर्मा ।
गृहाश्रमस्थोऽपि महाविरक्तः सतां मतः संमदि कृष्णभक्तः ॥ ४ ॥
तत्पुत्रोऽखिलगद्यपद्यरचनाचातुर्यचिन्तामणिः
शान्तात्मागमशास्त्रतत्त्वविदुषां संसत्सदामग्रणीः ।
भूभृद्भूसुरमज्जनेष्टसहृदो प्रेमप्रमोदास्पदं
गोविन्दः कतिभूषणोविजयत सामन्तरायोत्तमः ॥ ५ ॥

यद्यस्तनारभ्यते सभ्यचेतःसन्तोषार्थं सूरिसर्वस्वनामा ।

सर्वार्थानां साधने साधकानां साक्षात्स्मायां कल्पवृक्षानुकल्पः ॥ ६ ॥

कचित् स्ववाक्यैः कचिदार्थवाक्यै रिति कचित् पौरुषतन्त्रवाक्यैः ।

संगृह्यतेऽस्मिन् किल कर्मयोगः सन्तोषभाजस्त्वहं सन्तु सन्तः ॥ ७ ॥

योगास्त्रयः समुदिता मुनिभिः पुराणि

ज्ञानं क्रिया तदनु भक्तिरिति प्रसिद्धाः ।

तेषु क्रियैव सुगमा सुखमात्मभूत्या

ज्ञानं च भक्तिमुभयं जनयत्यस्मा यत् ॥ ८ ॥

यत्कर्मणेत्यादि जगाद वाक्यं शीतासु साक्षदृशमे च कृष्णः ।

तमेतमित्यादिरिति श्रुतिश्च तदाह तस्मादुभयं प्रमाणम् ॥ ९ ॥

श्रीशारदातिलकतान्त्रिकगीतमीय

श्रीपञ्चरात्रमुक्त्वन्तमवेच्य बुद्ध्या ।

मिद्धा हि मिद्धिमतुजां च यथापुरश्चे

तांकर्मयोगपटवीमविशङ्गा वक्ष्ये ॥ १० ॥

कर्म स्मृतं चेन्द्रियवृत्तिमाध्यं सकारकं हेतुविशेषपूर्वम्

तत् पङ्क्तिविधं सर्वपुराणमिदं ज्ञेयं क्रमात् श्रेष्ठतरं यथावत् ॥ ११ ॥

प्रतिपिदं तत्रा प्रायश्चित्तं जन्मिदं पुनः

काश्यं नित्यमुपास्य च वरिष्ठं ह्युत्तरोत्तरम् ॥ १२ ॥

प्रतिपिदं तु नरकाद्यनिष्टफलसाधनं

सचैतजेन यत्काश्यं गोविप्रह्वननादिकम् ॥ १३ ॥

प्रायश्चित्तं कर्तुं पापं यत् पापक्षयसाधनम् ।

चान्द्रायणपराक्रादिशुश्रूषादि व्रतं सतम् ॥ १४ ॥

काले दैववशात् प्राप्तं कर्म नैमित्तिकं विदुः ।

जातेऽपत्ये जातकर्माद्युक्तान्दीमुखादिकम् ॥ १५ ॥

कास्यं मनोऽभिलाषेण यत् स्वर्गादीष्टमाधनम् ।

अग्नितोमादिकं कास्ययाज्ञदेवव्रतादिकम् ॥ १६ ॥

अकृतौ प्रत्यवायस्योपादानं नित्यमोरितम् ।

प्रायः फलाशार्ङ्गितं यत् सन्ध्यावन्दनादिकम् ॥ १७ ॥

शुद्धमत्त्वेन मनसा वासुदेवादिसूक्तिषु ।

उपासनं मतं भक्त्याराधनं परमात्मनः ॥ १८ ॥

विना निषिद्धं सर्वार्थं कर्तव्याख्येव काश्मिना ।

नित्यं चोपासनं कार्यं निष्कामेन मुमुक्षुणा ॥ १९ ॥

न त्याज्यं नित्यकर्मदं न्यामिनाऽपि कदाचन ।

प्रतिमिद्धान्तितं श्रीमद्गीतासु हरिणा स्वयम् ॥ २० ॥

यज्ञदानतपः कर्म न त्याज्यं कार्यमेव तत् ।

यज्ञो दानं तपश्चैव पावनानि मनीषिणाम् ॥ २१ ॥

यज्ञार्थात् कर्मणोऽन्यत्र लोकोऽयं कर्मबन्धनः ।

तदर्थं कर्म कान्तो मुक्तमङ्गः समाचर ॥ २२ ॥

तस्मादसक्तः कुलदेवभक्तः कृत्येषु शक्तः श्रुतिवाक्यशक्तः ।

उपासनं नित्यकृतेन कुर्वन् नरः परां मिद्धिमुपैत्यवश्यम् ॥ २३ ॥

सकामैर्निष्कामैः परमपुरुषार्थार्थिभिरपि

स्वयं सर्वैः सेव्यः स इह भगवान्न्दतनयः ।

तथाऽसौ भक्तानां विविधफलदानाय विविधं

स्वरूपं संधत्ते हरिहरशिवाभ्येयगविभिः ॥ २४ ॥

•

2

في

24

५

27

५

11

13

II

मा

५१

II

22

IT

3

2

इदं गणनायाः प्रथमः पुस्तक्यः कृपयन्ते। वक्तव्यः 'सूत्रनित'कृतके'
इत्येवं पञ्चदशः पादाः सन्ति। अतएव पाठान्तरेषु तमेव पाठो दृश्यते।

सर्वांगमानां मतमेतदेव सर्वार्थमिद्वार्थमुपासकानाम् ।
 गुरुप्रसादादवगम्य तत्त्वं पथाऽमुनेष्टं मनुजा लभन्ते ॥ ३२ ॥
 रविर्यथा गाढतमं तमश्चयं निहन्ति तेजोभिरघं यथा हरिः ।
 तथा गुरुर्वागमृतैरबोधजं तमो निरस्यत्यखिलं प्रकाशयेत् ॥ ३३ ॥
 अदोक्षितस्यास्ति विधिर्न कश्चित् यद्यत् कृतं तेन हि निष्फलं तत् ।
 तदन्नपानं मलमूत्रतुल्यं न मुच्यते प्रेततया मृतोऽसौ ॥ ३४ ॥
 तस्येक्षणाद्भुक्तमाशु पुण्यं संचिन्तनाभ्यानममेति नाशम् ।
 मन्त्राघणाद्वाकृतमङ्गमद्वात् सर्वं निवामादपि भूरशुद्धा ॥ ३५ ॥
 दीक्षाक्षीनः पशुतुल्यो मनुष्यो यद्यप्येव श्रीमतामग्रगण्यः ।
 सूत्रैर्नैवा दारुजा पुत्तलीव विज्ञातव्ययेतमानोऽप्यचेष्टः ॥ ३६ ॥
 तस्मात् प्रायश्चित्तनेमित्तिकादि
 र्थातं स्मार्त्तं कर्म वा धर्मशीलः ।
 कुर्यात् प्रागाचार्यतः प्राप्य दीक्षां
 नार्हा साक्षादन्यथा देवताऽपि ॥ ३७ ॥
 दिव्यज्ञानं दीयते दीक्षया यत्
 पापं यस्याः क्षीयते साऽन्वितार्था ।
 दीक्षा प्रोक्ता वैदिकी तान्त्रिकी च
 द्वेधा नृणामात्मसंशुद्धिहेतुः ॥ ३८ ॥
 आदावाद्या गृह्यते देहशुद्धौ स्वान्तःशुद्धौ सेव्यते च द्वितीया ।
 सापेक्षत्वादेवमन्योऽन्यमेतं संसेव्यते ब्रह्मराजन्यवैश्वैः ॥ ३९ ॥
 जन्मादिचूडावधिकर्मजातैः सुसंस्कृतस्याथ शिशोः स्वकाले ।
 गायत्र्यापादानकरो क्रिया या सावैदिकी नाम मता हि दीक्षा ॥ ४० ॥

तन्त्रोदितानां महतां मन्त्राणां तदर्थतत्कल्पजुषां विधीनाम् ।

हुतादिपूर्वं ग्रहणं यतः स्यात् शिष्यस्य दीक्षा खलु तान्त्रिकी सा ॥४१॥

सत्ये सा श्रुतिमार्गगा तदनु च त्रेतायुगे स्मार्त्तिकी

भूयोद्वापरके पुराणविहिता ज्ञेयागमोक्ता कलौ ।

स्यात् पञ्चायतनी च केवलमयी साप्यागमोक्ता द्विधा

पञ्चानामधिकारिणां प्रथमका * सेव्येत भक्तैः † परा ॥ ४२ ॥

केवला भवति शाश्वती पुनर्वर्णवीति फलभेदतो द्विधा ।

शश्वत्तिरविविघ्नसेविनां शाश्वती तदितरस्य वैष्णवी ॥ ४३ ॥

प्रत्येक मेताः स्युरथो चतुर्विधा विधानभेदादुपदेशभेदतः ।

क्रियावती ‡ वर्णमयी कलावती पुनस्तथा वेधमयीति च क्रमात् ॥४४॥

§ प्रधानपुरुषात्मके वपुषि तन्मयान्यक्षरा-

ण्युदीर्यविविधव्यसन्नथ विलोमतः संहरेत् ।

नियोज्य परमे शिवे सपदि तानि सृष्ट्या न्यसेत्

स्वशिष्यवपुषोरयेन्मनुमियं च वर्णात्मिका ॥ ४५ ॥

पादाग्रादिषु पाञ्चभौतिककला ध्यात्वा निवृत्त्यादिकाः

शिष्याङ्गेषु च संहतिक्रमवशात्तां वेधयित्वाखिलम् ।

संहृत्याथ शिवे शिवाय शिषवे दद्यात् स्वविद्यां कला-

वत्येषा कथिता, पुराणमुनिभिः सर्वार्थचिन्तामणिः ॥ ४६ ॥

* प्रथमजा इति पाठान्तरम् ।

† सेव्येकभक्तैः परा इति पाठान्तरम् ।

‡ क्रियावती लक्षणं विभिन्नस्यानादानीतिषु पुस्तकेषु नोपलभ्यते ।

§ क्रियावत्याः सकलसंप्रदायिकसुलभप्रयोगत्वेन प्रसिद्धतया तत्संलक्षणमुक्त-
मित्तिचिन्तनीयम् ।

आधाराद्यखिलाभ्वजान्तरगतां ध्यात्वात्मशक्तिं तया
 चक्राणान् क्रमशो नियोज्य सकलं ब्रह्मादिके संहरेत् ।
 सौषुम्नाध्वनि शिष्यवर्षाणि मनं तं दीक्षयित्वा दिशेत्
 इत्यंवेधमयीरिताऽतिसुखदा संपत्प्रदा भूतले ॥ ४७ ॥
 प्रत्येकत स्ता द्विविधा भवन्ति हि व्यस्ताः समस्ता इति गुर्वनुज्ञया ।
 ऐकान्तभक्तैः कसुरस्यसेवया तथैकबुद्ध्या सुरपञ्चकस्य ॥ ४८ ॥
 तैर्वर्णिका आस्त्रधिकारिणः स्युर्यस्मादिमाः पूजनहोमसाध्याः ।
 तत्रापि न ब्राह्मणबन्धवश्च क्षत्राधमाश्च न्यजदारभाजः ॥ ४९ ॥
 अथेतरेषामपि पारलोकिकी प्रशस्तदीक्षाऽस्ति पुराणसम्प्रता ।
 साचाक्षुषी स्पर्शवती च वाङ्मयी चतुर्विधा ज्ञानमयीत्यभौष्टदा ॥ ५० ॥
 निमीलिते नेत्रयुगेऽनवद्यं स्फुरत्परं तत्त्वमुपास्य मत्या ।
 तेनात्मशिष्यं नियतं निरोच्य विद्यां दिशेदक्षिणि चाक्षुषीयम् ॥ ५१ ॥
 निवद्ध्य हृद्यञ्जलिमान्तरीयं तेजः समावाह्य समर्च्य तत्र ।
 तेन सृष्ट्रान्नाशिरसः स्वशिष्यं विद्यां दिशेत् स्पर्शवती मतेयम् ॥ ५२ ॥
 चित्तं समाधाय परात्मतत्त्वे वदेति संबोध्य पुरःस्थशिष्यम् ।
 वाचादिशेदधुवमन्त्रवर्णान् व्यक्तं च दूरादिति वाङ्मयी स्यात् ॥ ५३ ॥
 प्रागेकभक्तं गुरुरेकभक्तं शिष्यं पुरःस्थं मनात्मभिन्नम् ।
 विभाव्य विज्ञानबलेन विद्यां विभावयेज्ज्ञानमयीयमुक्ता ॥ ५४ ॥
 शालामण्डपकुण्डमण्डलहुतैरेताविधेया यत
 स्तस्माद्वास्तुनिरूपणं तनुमहे सत्शिष्यिशास्त्रोदितम् ।
 येनोर्वीषु चतुर्विधासु विधिवज्ज्ञात्वा शुभं चाशुभं
 कुर्वतात्महिताय वेश्मघटनां वास्त्वर्हणापूर्वकम् ॥ ५५ ॥

ब्राह्मी श्वेता कषायास्त्रवदमलजला हव्यगन्धा सुवृत्ता
 चाक्षी रक्तातु सृत्सा खरजनबहुला रक्तगन्धा युगास्त्रा ।
 वैश्या पीतातितिका कटुमलिलवती क्षारगन्धा त्रिकोणा
 शूद्राभूमिश्च कृष्णा सुमधुरसृदपापूतिगन्धातिनम्ना ॥ ५६ ॥
 हिता स्ववर्णस्य मता स्वभूमिस्तथाद्वितीयाऽपि हिता त्रयाणाम् ।
 अन्यस्य नाद्या प्रथमस्य नान्या हितेति तत्तत्त्वविदो वदन्ति ॥ ५७ ॥
 अज्ञाते भूविवेके करमितमवनौ तत्र निर्भ्राय गर्तं
 लिप्तं गुप्तं समन्तात् म दश घृतमयान् दिक्षु दीपांस्तदन्तः ।
 प्रज्वाल्य प्राच्यवाचोवरुणधनददिग्दीप्तितोऽनुक्रमेण
 क्षीणीं भूदेव भूपोरूजचरणभुवां भूतिदां चावगच्छेत् ॥ ५८ ॥
 गृह्णीयात्तत्र वासुं विमततरुतुषाङ्गारभस्मास्थिशून्य-
 प्राचीनं प्रागुदीचिप्रवणमुपजलं शस्तद्वलैः परीतम् ।
 क्रव्यादक्रूरजन्तूजम्भितमथ कपिले गीयुगे योजितेन
 क्षिप्रं कृष्टातिक्लवस्तदुपरि च तिलात्रिर्व्यपेत् लाङ्गलेन ॥ ५९ ॥
 त्रिभिः पञ्चभिः सप्तभिः सार्धषड्भि-
 र्दिनैरङ्कुरे तेषु जाते चतुर्णाम् ।
 द्विजक्षत्रवैश्यान्त्यजानां प्रमोदं
 परिज्ञाय गाश्चारयेत्तत्र पथात् ॥ ६० ॥
 तामां खराग्रखननैर्मलमूत्रपातैः
 संशोधितं क्षितितले विनिखन्य शङ्कुं ।
 तस्याग्रलग्नसुदृढायतसूक्ष्मरज्ज्वा
 संभ्राम्य मण्डलतया विरचय्य रेखाम् ॥ ६१ ॥

सूर्योदये पतति यत्र समेऽङ्गि शङ्को-
 ऽङ्काया प्रतीच्यभिमतास्तमये च पूर्वा ।
 याम्योत्तरे तदुभयोः परिमाय मध्ये
 तन्मध्यतो विदिगिति स्वधियाऽवगच्छेत् ॥ ६२ ॥
 तत्राष्टदिक्षु चतुरस्त्रतयाऽष्टशङ्कन्
 संस्थाप्य सूत्रपतनेन विभज्य वास्तुम् ।
 पूजार्घ्यपूर्वकशुभस्थगनाय तत्र
 संचिन्तयेदथ स वास्तुनि वास्तुनागम् ॥ ६३ ॥
 भोगो ग्रीव उरःप्रदेश उदरं नाभी गुदं जानु तत्
 पुच्छं चेति समानतो वसुविधैरङ्गैर्विभक्तेन यः ।
 क्रान्त्वा वास्तुहरितयं स्ववपुषा वामेन पार्श्वेन वै
 शेते सर्वदिनं स दक्षिणतया मन्दं परिक्रामति ॥ ६४ ॥
 यो भाद्रतः प्रतिपदादिदिनैर्नवत्या
 प्रार्चीं प्रयाति शिवदिक्कमत स्त्रिमासैः ।
 मार्गादिभिर्यमदिशं त्वथ फाल्गुनाद्यैः
 प्राचेतसीं शशिदिशं खलु शुक्रमुख्यैः ॥ ६५ ॥
 तस्योरस्थेव गर्भं किमुदरभुविवा निम्नमापाद्यसद्य-
 स्तत्पश्चादक्षिणेवा मृदुमृदिसुधमे लिप्तभूमिप्रदेशे ।
 दुर्ब्बाग्व्यप्रसूनाक्षतवसनहविःपूर्णकुम्भाम्बुपात्र-
 क्षीरक्षौद्रादिपञ्चामृतनिखिलवलिद्रव्यमासादयेच्च ॥ ६६ ॥
 वैशाखाषाढयुग्मोर्जयुगसहस्रतपस्थेषु मासु द्वितीया
 हन्दाष्टम्यद्विसंख्यासमशरतिथिषु ज्ञामरेज्योशनसु ।

पुण्येन्दीन्द्रार्कचिन्त्रान्ध्रमहरिधनपैत्राजमैत्रोत्तरासु

ग्राम्ये लग्ने स्थिरांशे निखिलगगनगैर्लक्षिते शास्त्रशुद्धैः ॥ ६७ ॥

रवीन्दुताराद्यनुकूलवासरे समारमेतार्चनमण्डपक्रियाम् ।

नदत्सु त्र्येषु वदत्सु नैगमं वचः पवित्रेषु कलं द्विजन्मसु ॥ ६८ ॥

वेद्यन्तरे पञ्चसरोजमण्डले निधाय तद्धारुणकुम्भपञ्चकम् ।

तत्पश्चिमे विस्तरवासुमण्डलं तदुत्तरे स्थण्डिलमेकमाचरेत् ॥ ६९ ॥

इति श्रीगोविन्दकविभूषणसामन्तरायविरचिते सूरिसर्वस्वे ग्रन्थ-

मुखनिवन्धनानूदितदीक्षास्वरूपकथनं नाम प्रथमः संग्रहः ॥ ० ॥

पुरैक आसीत् किल वासुनामा महासुरः शत्रुजिदुग्रधामा ।

विधिर्द्विपञ्चाशदमर्त्तावीरैर्हत्वा समास्थाय समं तमास्ते ॥ १ ॥

अतस्ते वलिभिः पूर्वं पूजनीयाः शुभार्थिभिः ।

अन्यथा विघ्नभीतिः स्याद्व्ये तन्मण्डलं यथा ॥ २ ॥

रेखाद्वादशकं विधाय रजसा प्रागुत्तराग्रायतं

जायन्ते शतमेकविंशतियुतं तस्मिन् पदानि क्रमात् ।

मध्येतेषु च पञ्चविंशतिपदैः पद्मं सितं सारूपां

कोणेषु द्विपदद्वयं द्वयमपि श्यामं सितं कल्पयेत् ॥ ३ ॥

पीतं पीठचतुष्टयं दशपदैर्दिक्षु त्रिकोष्ठैर्वह्निः-

कोणेषु त्रिपदानि कृष्णरजसा व्याप्तानि चत्वारिच ।

तत्प्रागादिषु सप्तसप्तचपदान्याचार्यं चित्राणित

द्वाह्ने दिक्षु विदिक्षु चाष्टजलजान्येवं भवेन्मण्डलं ॥ ४ ॥

द्विजैर्युतोयजमानः पुरस्तात् पुरोमुखः कलशेषु क्रमेण ।

गणेश्वरं प्रयजत्तत्र मध्ये कुम्भे तद्वद्वरुणं पश्चिमस्थे ॥ ५ ॥

अहानुत्तरे लोकपालान् पुरस्तात् पुराधीश्वरं दक्षिणे संयजेत ।
 समावाह्य पञ्चोपचारैर्यथावत् यजेताथवा पञ्च तानिककुम्भे ॥ ६ ॥
 संकल्प्य स्वस्तिवाच्य स्वयमृजुमथवाचार्यहस्तेन पूर्वं
 ब्रह्माणं वस्त्रभूषादिभिरथ वरये हासुयागाय भूयः ।
 आवाह्यौ भूर्भुवः स्वर्ग्युतनिजनिजनाम्ना च हनड्युतेन
 ब्रह्माद्यान् वासुदेवान् मलयजसुमनोधूपदीपैर्यजेत ॥ ७ ॥
 पञ्चविंशतिपदे यजेद्विधिं साक्षताज्यचरुणाऽस्वमध्यतः ।
 दिक्षु तद्दशपदेषु पूर्वतः स्वार्धमाज्यसहितैः सुमोदकैः ॥ ८ ॥
 दक्षिणे सशशिचन्दनैर्विवस्वन्तमामगुडपिष्टकैः पुनः ।
 मित्रमस्तदिशि सङ्गुडोदनैरुत्तरेऽस्त्रपिशितैर्महीधरम् ॥ ९ ॥
 ईशानद्विपदद्वये गुडयुतैरापापवत्सौ क्रमा-
 द्दधैः सहधिभिर्हुताशनदिशि क्षीरैः सिताज्यान्वितैः ।
 सावित्रं सवितारमेवमसुरेपीतोदनाज्योदनैः
 शक्रं शक्रजयं च वायुदिशि सम्भासान्नसाज्यामिषैः ॥ १० ॥
 रुद्रं रुद्रजयं च तद्वहिरथो कोणत्रिकोष्ठोदितः *
 काष्ठासु प्रति समसमसु पदेष्वीशानकोणादनु ।
 ईशानप्रमुखान् सुरान् रदमितानुक्तैर्यजेद्वस्तुभि-
 र्वाह्ये चाष्टसु पद्मसङ्गसु विदार्यादींश्चशर्ब्वादिकान् ॥ ११ ॥
 ईशानं सष्टताक्षतेन पयसा पर्जन्यमभोजिना-
 पिष्टप्रापीतपताकया ससितया देवं जयन्तं ततः ।

* त्रिकोष्ठोदितः इति पाठो (ग) पुस्तके दृश्यते स चात्र युक्त इति प्रतिभाति ।

शक्रं शर्करया सुरत्तचषके धृस्त्रत्विषा भास्करं
 सूक्तोच्चेन च सत्य माज्यमिलितैर्गोधूमचूर्णैः पुनः ॥ १२ ॥
 भृशं घृताक्तमांसान्नैराकाशं विह्वगामिषैः ।
 अष्टौ क्रमेण पूर्वस्यां पूजयेत् क्रमतः सुरान् ॥ १३ ॥
 क्षीरक्षौद्राज्यरक्षैरनिलमथसितैः पूषणं लाजपिण्डैः
 स्वर्णाभोऽमृष्टपिष्टादिभिरपि वितथं क्षौद्रमांसैर्यमं च ।
 गन्धर्वसर्पिरक्षैर्विह्वगरसनया भृङ्गराजं हरिद्रा-
 न्नैरोकोरक्षकं गोघृतसहितयवान्नैर्मृगं दक्षिणस्यां ॥ १४ ॥
 तन्नैर्ऋतं ससुरपक्षिरमज्ञया च
 दौवारिकं सतिलमण्डकदन्तकाष्ठैः ।
 सुग्रीवमिन्द्रमयुक्तयवैर्जलेन
 पुष्पावितेन वरुणं त्वथ पुष्यदन्तम् ॥ १५ ॥
 दर्भारूणाञ्जपयमासुरमाज्यसकथु-
 पिण्डेन शोषमथ मद्यघृताक्तभक्तैः ।
 रोगं पुनः सकृतमण्डललाजपिण्डै-
 रित्यं यजेद्वरुणदिङ्निजयां स्तथाष्टौ ॥ १६ ॥
 वायुं पीतध्वजेनाथकनककुसुमैर्नागमक्षय्यभक्तैः
 मुख्यं सोमं च दुग्धघृतमितकुसुमैर्मुद्गपिष्टैर्घृताक्तैः ।
 भल्लाटं चार्गलाख्यं घृतगुडमिलितैर्मर्षसालूकपिण्डैः
 दुग्धाक्षैः खण्डदीपैर्दितिमदितिमिमानर्चयेदुत्तरेऽष्टौ ॥ १७ ॥
 कोणाञ्जेषु क्रमेणार्चयतु च चरकीं दग्धमांसैर्घृताक्तैः
 दुग्धैर्ऋत्यैर्विदारीं सरुधिरपलकैः पूतनां पूतिपित्तैः ।

दध्नां पित्तामिषेण क्षतजमधुयुजा राक्षसीं पापपूर्व्यां
 पूर्वस्यां शर्वमेवं सह मधुघृतगोरोचनैश्चागमांसैः ॥ १८ ॥
 सपूपमांसैरथदक्षिणस्यां गुहं घृतैरथमणं समांसैः ।
 रक्ताम्बुजैर्जम्भकमुत्तरस्यां ततो बहिष्ठाष्टकुलाधिनागान् ॥ १९ ॥
 यजेत् पद्मयाऽनन्तमत्यन्तशुभं
 सितं वासुकिं चोत्पलाप्राणनाथम् ।
 समध्यायुतं तत्क्षकं पिङ्गलाङ्गं
 सुपथ्यान्तर्कोटिकं क्षणवर्णम् ॥ २० ॥
 शङ्खं सुपीतं च दधिप्रियाप्रियं श्वेतास्ययातं कुलिकं रविच्छविम् ।
 सुनेत्रया पद्ममङ्गणवर्चसं महादिपद्मं ससुगन्धिनं सितं ॥ २१ ॥
 एतान् संतोष्य भोगावलिकलितशिरःपृष्ठभागान् मनुष्या-
 कारानानाभ्यधस्ताद्विषधरवपुषोऽतुच्छपुच्छान् द्विबाह्वान् ।
 पत्नीभिस्तादृशीभिः करघृतसपयःस्वर्णपात्रोत्पलाभि
 दुग्धैः खण्डाज्यमिश्रैरथवसुषुदिशास्त्रैश्चैतुकाद्यान् ॥ २२ ॥
 यवैर्हेतुकं माषपिण्डैरिपुघ्नं
 घृतान्नेन वज्रं पयोभिर्द्विजिह्वं ।
 अपूपेन कालं गुडान्नैः करालं
 तथैकाग्रिमाभिक्षयाभीममाजैः ॥ २३ ॥
 अभावतः केवलखण्डपायसै
 दुग्धोदनैर्वा घृतमाषतण्डुलैः ।
 दद्याद्वलिं सर्वसुरेभ्यश्चादरा-
 दाद्यन्तयो स्तोयमुपाहरन् बुधः ॥ २४ ॥

शस्तेयं वासुपूजाऽखिलकुशलकरी वाजिश्रीर्षानुसारि-
 ख्यन्यापि प्रोच्यते या स्मृतिमतविदुषां सम्प्रताथ प्रसङ्गात् ।
 रेखाभिर्दिङ्घिताभिर्नवनवकपदान्येषु कृत्वा पुरोवत्
 पूजां कुर्यादजादेर्निजनिजवलिभिः सोपचारैर्यथावत् ॥ २५ ॥
 तन्मध्ये नवकोष्ठपङ्कजगतं ब्रह्माणमेतद्वह्नि
 दिग्द्वार्थादिचतुष्टयं त्रिपदके कोणद्विपञ्चन्तरा ।
 आपाद्यान् द्विपदद्विकोष्वथ वह्निः कोणैककोष्ठत्रिके
 दिक्कोष्ठद्वयपञ्चपञ्चसुरानीशानमुख्यान् यजेत् ॥ २६ ॥
 अन्यत्सर्वं पूर्ववत् कर्मा कुर्यात्
 देतत् प्रोक्तं गोभिलादेर्मतं च ।
 अन्यद्वक्ष्ये तान्त्रिकं मान्त्रिकाणां
 क्षुष्मं पुष्पं राजमार्गोपमं यत् ॥ २७ ॥
 रेखाभिर्नवभिः क्रमाद्विरचिते कोष्ठे चतुःषष्ठिके
 तिर्यक् सूत्रयुगं निपात्य रजसा कोणानुकोणं बुधः ।
 मध्येऽजं च चतुष्पदेऽमुमभितो दिक्षुद्विकोष्ठेषु तान्
 देवानार्थमुखान् क्रमेणचतुरो वङ्गादितोऽष्टौ पुनः ॥ २८ ॥
 कोणेष्वर्द्धपदद्विकेषु युगशः सावित्रमुख्यान् वह्निः
 पञ्चौ सार्धपदद्वयेषु च यजेत् शर्वादितेवाष्टकम् ।
 आद्यान्तार्द्धपदेषु दिग्गतपदेष्वीशानकोणादितो
 द्वात्रिंशत्सुरपुङ्गवान् पृथगथो ईशानमुख्यान् वह्निः ॥ २९ ॥
 पुरोवदन्यत्सकलं विदध्यादितीरितं श्रीमति गौतमीये ।
 पथाऽमुना वास्तुसमर्चनं वै परं तु भद्राय चरन्तु सन्तः ॥ ३० ॥

प्राहुः केप्येकविंशधिकशतपदकं मण्डलं कार्यं मार्या-
उद्यानाट्टालदुर्गादिषु च तदितरज्जीर्षं हर्म्योद्धृतौ च ।
प्रासादे मण्डपे चा खिलगृहकरणे यागशालादिके च
क्षिप्रक्षेमप्रदत्वादपिसदसि चतुःषष्टिकोष्ठं सदेति ॥ ३१ ॥
एवं वैकतमेन केन चिदिदं निर्वाह्य वास्त्वर्चनं
दद्याद्वाह्यवलिं वलारिमुखदिक्पालेभ्य आशास्त्रपि ।
ये वेतालपिशाचभूतनिवहाः कुष्माण्डवैनायका-
रक्षोमाट्टगणादुभूतलचरास्तेभ्योऽथ दद्याद्वलिं ॥ ३२ ॥
कुशमार्जनगव्यलेपनोत्खननोद्धारणमृज्जलोक्षणेः ।
परिशोधित आशयेत्शुचिं शुचिनि स्थण्डिल ऐष्टदैवतम् ॥ ३३ ॥
ततः पवित्रीकरणं विधाय प्रायः प्रणीतानयनादिकं च ।
पर्यग्निकृत्यादिभिराज्यशुद्धिं वक्त्रं परिस्तिर्य्य श्रुवं विशोध्य ॥ ३४ ॥
हविराहुतिभिः पृथक् पृथक् जुहुयाद्वास्तुसुरांस्तथैकशः ।
अजमेकशतेन चापरान्दशभिर्वा तदशक्तितोऽर्द्धतः ॥ ३५ ॥
तत्राप्यशक्तौ हवनं दशांशतः समाप्य पूर्णाहुतिमाचरेत् सुचा ।
छतार्घकुम्भविनिधाय मङ्गलैर्गत्वोपपत्तिं हरिदिङ्मुखोवसेत् ॥ ३६ ॥
नागान् संपूज्य तस्मिंस्तदुपरिसपयःसप्तबीजाक्षतानि-
क्षिप्वा कुष्माब्धु भूतापसरणमनुना निक्षिपेत्तत्र मध्ये ।
शैलेयं चेष्टकं वा कमठमथपृथुस्तम्भमेकं निखन्य-
प्राप्ते गत्ते समस्तादवनतशिरसा प्रार्थयेद्भूमिदेवीं ॥ ३७ ॥
देहि वास्तुमनघे वसुन्धरे पुत्रपौत्रधनधान्यवृद्धये ।
यावदिन्दुरविमण्डलंधरा तावदस्तु मम वास्तु सुस्थिरम् ॥ ३८ ॥

दत्त्वा सुभोज्यवसनाभरणं द्विजभ्योऽ-

क्लिद्रावधारणं ममीभिरथो विधाय ।

यागालयाय वरयेहरमाशुकारि-

तक्षणाभरणचन्दनगन्धमाल्यैः ॥ ३८ ॥

रचयेदथमण्डपं सुधीरूपलैर्वा विपुलैरथेष्टकैः ।

अथवा दृढचारुदारुभीरुचिरं तस्यनिरूपणं ब्रुवे ॥ ४० ॥

मध्येस्तम्भचतुष्टयं विनिखनेद्वाद्यैः भित्तोद्वादश

प्रोत्तुङ्गान् सरलान् प्रशस्ततरुजान् सारांशभूतान् भुवि ।

तान् षोढाप्रविभज्य तत्रतदधो भागद्वयेप्राङ्गणं

जंघैर्नेन च कल्पतां वलययुक्स्तम्भोदरं च त्रिभिः ॥ ४१ ॥

स्तम्भाग्रवरमण्डलान्धमलकान्यूर्ध्वविटङ्कानिच

श्रेणीनां स्थगनार्थमेतदुपरि प्रालम्भपिण्डद्वयं ।

कार्यं कौतुकरूपकातिरुचिरं किम्बाष्टभिः पञ्चभि

र्हस्तैः पारितिकामताः परिमिता वाह्या अतुःपंक्तिषु ॥ ४२ ॥

वाह्याष्टाङ्गस्तम्भवर्गस्य यावत्प्रौढत्वं स्यान्मध्यगानां चतुर्णां ।

कार्यं जंघाचोदरंतावदेव स्यादाधिक्यं वेश्मदैर्घ्यानुरूपम् ॥ ४३ ॥

लोहस्यकीलैर्वलयैः समन्ताद्दृढीकृतस्तम्भकुलोपरिष्ठात् ।

श्रेणो निपात्यायतितुर्थ्यदैर्घ्या सपालिकीट्यास्त्रवती* स्थिरा च ॥ ४४ ॥

अवान्तरे श्रेणिविधारणार्थं कोणोरुदण्डाविनिपातनीयाः ।

पृथक् तदन्तर्गुह्यन्धकाख्याधार्यास्तथास्वर्थसुशिल्पिचर्याः ॥ ४५ ॥

* सपालिनोति पाठान्तरं । ६ पंक्ति ।

धेयाप्रतिस्तम्भशिरस्सुरभ्यागोपानसीनीध्रुवरावरागाः ।
तत्रोपरिष्ठादनुकोणमूर्ध्वतिर्यङ्निपात्यादृढचारुकाण्डाः ॥ ४६ ॥
प्रच्छादसान्द्रमृजुदारुजपट्टिकाभि-
रूर्ध्वं पुनर्विरचयेच्छिरएकमेव ।
धूमापसारणकृते कृतकन्धरान्त-
श्छिद्रं चतुस्तुलककाण्डवलीकमेकम् ॥ ४७ ॥
निर्भ्राय तत्र कलशं विलसत्पताक-
माच्छादयेदुपरि सौधमयेष्टकाभिः ।
तं नारिकेलदलपालिभिरक्षताभि-
र्वंशादिपत्रपटलैर्दृढवीरणैर्वा ॥ ४८ ॥
लोकेशवर्णाः परितः पताकामध्ये ध्वजः किङ्किणिकान्वितः स्यात् ।
तदर्थमष्टास्त्रपि दिक्षु कीलान्यूङ्गं च दण्डं विनिवेशयेच्च ॥ ४९ ॥
दण्डस्त्रिहस्तः शरदोर्मितोवा तदर्द्धमानानि च कीलकानि ।
क्षीरद्रुसारैर्कृजुभिः कृतानि वंशैस्तथा निःशुषिरैर्दृढैर्वा ॥ ५० ॥
मध्यस्तम्भायाममात्राच्च वेदीमध्ये कार्या रत्निमात्रोच्छ्रयेण ।
बाह्ये तस्याः पादभागाः समाः स्युर्वीथीरूपा दिक्षु चत्वार एव ॥ ५१ ॥
वेद्याश्चतुर्दिक्षु नरप्रमाणा द्वारश्चतस्रो रुचिरा विधेयाः ।
अश्वत्थयज्ञाङ्गजटीवटानां सारैर्विशालैर्कृजुभिः क्रमेण ॥ ५२ ॥
शाखा तासु दशाङ्गुलायतियुता स्तम्भप्रमाणोन्नता
नासा तत्र शिलाऽपि तत्र रुचिरा द्वाराद्धमाना मता ।
तत्रान्तः शशिखण्डमण्डलनिभं पञ्चोदरं तोरणं
नानारूपकचित्रकर्मरुचिरं कार्यं स्वशस्त्राग्रकम् ॥ ५३ ॥

चक्रं शङ्खगदाम्बुजानि रचयेद्दिक्षु क्रमादुवैष्णवि
तत्तत्तोरणमौलिकीलशिखरेषूच्चत्रिभागानि च ।
अन्यत्र त्रिशिखानि लोहरचितान्युयाणि शूलानि च
प्राहुः केचन तान्त्रिका रुजुदृशः सर्वत्र चक्राणि वा ॥ ५४ ॥
हारि हारि कवाटयुग्ममतुलं कार्यं त्वहार्थार्गलं
हारस्योभयपार्श्वतोऽतिनिविडा भित्तिः सुधांशूज्ज्वला ।
यातायातसुखार्थमश्मशकलैः सोपानमेकैकशः
स्त्रिंशं सप्रघणं घनं सुरुचिरं प्राचीरमेतद्वह्निः ॥ ५५ ॥
साधारणं लक्षणमेतदुक्तं क्रियासु दीक्षादिषु मण्डपस्य ।
विशेषतोऽतः परिमाणमस्य बोधं महादानमखक्रियासु ॥ ५६ ॥
* दशरविकरायामावन्ध्यौमतावथ मध्यमौ
† रविमनुकरायामौ श्रेष्ठौ कलाष्टतिपाणिकौ ।
विततिरपि च प्रोक्तायामोन्मिता बहिर्मण्डपे
नखकरमपि प्राहुः केचित्तुलापुरुषार्पणे ॥ ५७ ॥
इत्थं मण्डपमारचय्य तदुपप्राचरां सदोमण्डपं
शालामङ्कुरोपणाय च तथोदीच्यां नृयुग्मायताम् ।
दैर्घ्येणाह्वेमितां सुभित्तिपटलाच्छूत्रां कवाटार्गल-
हारारोहणतोरणाङ्गणयुतां प्राक्पश्चिमायामतः ॥ ५८ ॥

* महादानमखयो मण्डपपरिमाणे विशेषमाह—अत्राधमपक्षे क्रमेण तथो-
दयद्वादशहस्तपरिमितौ, मध्यमौ च द्वादशचतुर्दशहस्तपरिमितौ, उत्तमौ पुनः
षोडशाष्टादशहस्तपरिमितौ मण्डपौ करणयौ । कला षोडश, धृतिः अष्टदश ।

† अत्र विततिरपि च प्रोक्ताया मोन्मिता बहिर्मण्डपं नखकरमितं प्राहुः
केचित्तुला पुरुषार्पणे इत्येवं पाठः साधुः ।

वारुण्यामधिवासमण्डपमपि स्तम्भैश्चतुर्भिर्युतं
 तादृग्भित्तिकवाटतोरणवितानाद्यैश्च संशोभितम् ।
 कुर्यात् कोणगृहं तदर्थमखिलद्रव्याभिरक्षाक्षमं
 तद्योग्यायतिविस्तरं सुरुचिरं मङ्गिति तद्वक्षिणे ॥ ५८ ॥
 ऐशान्यामभिषेकमण्डपमथो तादृग् विदध्यात् सुधी-
 र्मध्ये बहवितर्जिकं स हि चतुष्पाद्वात्रपीठोज्ज्वलम् ।
 अन्येषामुपदेशनार्थमभितस्तत्कौतुकं पश्यतां
 छायामण्डपशालिकां विरचयेत् पत्रादिभिश्चादिताम् ॥ ६० ॥
 दीक्षां मण्डपवेदिकां च नवधा संभज्य दिक्षु क्रमात्
 प्रागादिष्वनुदक्षिणं विरचयेत् कुण्डाष्टकं शास्त्रवित् ।
 मध्ये मण्डलमुच्यमानविधिना तत् सर्वतोभद्रकं
 तस्मात्तं प्रथमं वदामि विधिवद्वस्तादिमानं पुनः ॥ ६१ ॥
 उद्वाहोः प्रणवोत्थितस्य पुरुषस्यांशो हि यः पञ्चमोऽ-
 सौ हस्तः प्रवदन्ति केचिदपरे प्राहुर्वितस्तिद्वयम् ।
 सिद्धान्ते तु स चाङ्गुलानि कथितो हस्तश्चतुर्विंशति-
 विज्ञेयं त्रिविधं तदङ्गुलमथोमात्रादिभेदाद्बुधैः ॥ ६२ ॥
 परिमाणे प्रथमः पराणुरेव द्वाणुकस्तद्वितयं त्रयेण तेषाम् ।
 * तसरेणुरसौ विलोक्यतेऽद्वा गृहवातायनगर्भभानुभासाम् ॥ ६३ ॥

* गृहवातायनगर्भभानुभासाम् इति सर्वत्र पाठोऽस्ति । तथाच गृह-
 वातायनगर्भभानुभासां मध्येऽसौ तसरेणुर्विलोक्यते इत्येवमन्वयः । वस्तुतोऽत्रापदं
 विज्ञायात् इति निवेष्टे गृहवातायनगर्भभानुभासासन्विलोक्यते इत्यमन्वयः सप्तो-
 चीनः प्रतिभाति ।

तैरष्टभिः स्यादथ रेणुसंज्ञस्तदष्टकेनैव हि कुम्भलाभम् ।
 तदष्टकं लक्षत एव लिख्या लिख्याष्टकेनैव भवेद्दि यूका ॥ ६४ ॥
 यूकाष्टकेनैव यवः प्रदिष्टस्तैः पार्श्वगैरष्टभिरङ्गुलं स्यात् ।
 मुष्टिर्भवेदिंशतिरङ्गुलानि तथैकविंशाङ्गुल एव रत्निः ॥ ६५ ॥
 साङ्गाङ्गुले नाधिक एव तस्मादरत्तिरेष स्वकनिष्ठिकान्तः ।
 हस्तश्चतुर्विंशतिरङ्गुलानि मात्राङ्गुलस्य क्रम एष उक्तः ॥ ६६ ॥
 मानाङ्गुलं भवति कर्तुरसव्यपाणे-
 मर्ध्याङ्गुलीकलितमध्यमपर्वदैर्घ्यम् ।
 मुष्ट्याङ्गुलं तु चतुरङ्गुलमुष्टिमात्रं
 लम्बाङ्गुलं तु सकलीकृतमध्यमेव ॥ ६७ ॥
 आद्येन द्वितयेन वा विरचयेत् कुण्डादिकं मण्डपं
 शालासृकुसुवमङ्गलाङ्कुरपयःपूजाङ्गपात्राणि च ।
 कुर्याच्चेत् प्रतिमां यथोक्तविधिना मानाङ्गुलेनैव हि
 व्यर्था स्यादमुना विनापि घटिता संस्थापिता सा यतः ॥ ६८ ॥
 मुष्ट्याङ्गुलैर्भवति षोडशभिश्च हस्तो-
 लम्बाङ्गुलैरपि तथा विदधीत ताभ्याम् ।
 वापोतङ्गाग्रथकुट्टिमकूपसेतु-
 प्रासादपोठशकटादिकमन्यथा न ॥ ६९ ॥
 हस्तादिमानं कथितं किलैतत् पलादिमानं च कलादिमानम् ।
 तत्तत्प्रसङ्गे कथयामि पञ्चासत्स्माच्चिदानिं प्रकृतं वदामि ॥ ७० ॥
 इति श्रीगोविन्दकविभूषणसामन्तरायविरचिते सूरिसर्वस्वे
 दीक्षाङ्गभूतमण्डपादिस्वरूपनिरूपणं नाम द्वितीयः सर्गः ॥ ० ॥

अथ तृतीयः संग्रहः ।

ज्ञात्वेवमेवाङ्गुलहस्तमानं कुण्डानि कुर्याद्विपुलेष्टकाभिः ।

विशस्यमानाहुतिहोमसंख्यानुरूपमानेन यथास्वरूपम् ॥ १ ॥

पञ्चाशद्वोमकर्मण्यभिमतफलदं मुष्टिमात्रं हि कुण्डं

कुर्याद्रत्निप्रमाणं शतहवनविधौ चाधिकेऽरत्निमात्रम् ।

दोर्मात्रं तत्सहस्रावधिकतहवने दोर्द्वयं चायुते स्या

ल्लक्षे तद्देदोः षट्करमयनियुते कोटिहोमेऽष्टहस्तम् ॥ २ ॥

केचित् प्राहुर्लक्षहोमे करैकं

यावल्लक्षं वर्द्धते होमकर्म ।

तावद्वस्तं वर्द्धयेत् कुण्डमेवं

दिग्घस्तान्तं (१) नाधिकं स्यात्ततोऽस्मिन् (२) ॥ ३ ॥

विहितं क्वचिदत्र कस्यचिदा दशलक्षावधि होमकर्म भूमौ ।

न ततोऽधिकमेव तेन कुण्डं दशहस्तावधि नाधिकं प्रसिद्धम् ॥ ४ ॥

प्रमाणमेतत् कथितं प्रसङ्गात् सर्वत्र हस्तावधि सुप्रशस्तम् ।

तावत् प्रमाणेन च कुण्डभेदान् वक्ष्येऽथ वेदास्त्रमुखान् यथावत् ॥ ५ ॥

वेदास्त्रं योनिमर्द्दोऽपुनिभमनलास्त्रं च वृत्तं षड्भुजं

पद्माकारं गजास्त्रं हरिहयहरिदारभय (३) तस्यां विदध्यात् ।

मध्ये वृत्तं च गौरीपतिसुरपदिशोः पण्डिताः केचिदाहु-

र्वायव्ये पञ्चकोणं दिशि मदनरिपोः सप्तकोणं च कुर्यात् ॥ ६ ॥

(१) दशहस्तपर्यन्तम् । (२) अस्मिन्—होमविषये । (३) पूर्वदिगारभ्यः ।

सर्वसिद्धिकरमम्बधिकोणं (१) पुत्रदं मनसिजालयखातम् । (२)
 अर्धचन्द्रमदृशं शुभदं स्यादग्निजोण (३) मरिमर्द्दनहेतुः ॥ ७ ॥
 शान्तिकर्मणि भवेत् सुवर्तुलं च्छेदमारणकारं हि षडस्त्रम् ।
 पद्मकुण्डमिह वृष्टिकारकं रोगशान्तिकरमष्टकोणकम् ॥ ८ ॥
 ग्रहदोषनिवारणं षडस्त्रमचलास्त्रं त्वभिचारशान्तिकारि ।
 गुरुकुण्डमशेषसिद्धिदायि प्रथितं तद्दृशधाग्निधिष्ण्यमेवम् ॥ ९ ॥
 विप्राणां चतुरस्त्रमेव विहितं स्याद्वर्तुलं भूभुजां
 वैश्यानां शशिखण्डमण्डलनिभं त्रयस्त्रं त्ववाग्जम्बनाम् ।
 सर्वेषां तु युगास्त्र (४) मेव सकलाभीष्टप्रदं केचन
 प्राहुस्तददभीष्टकर्मसु तथा तत्तत् सदा कल्पयेत् ॥ १० ॥
 प्राक्सूत्रं प्रथमं विधाय विदधीताङ्गेन तस्याङ्कितं
 मध्ये मत्स्ययुगं दिशोरमलधीः कीनाशवित्तेशयोः (५) ।
 आभ्यां सूत्रमपि प्रसार्य चतुरः कोणांस्ततो लाञ्छयेत्
 ज्ञेयं स्याच्चतुरस्त्रमत रचयेदन्यानि कुण्डान्यपि ॥ ११ ॥
 कुण्डव्यासोत्सेधतत्त्वांश (६) मादौ
 त्यक्त्वाधस्तात्तेन नेमिं प्रकल्पय ।
 जङ्घाङ्गिस्ता (७) बोधला स्तत्र तिस्रः
 कुर्यात्तद्वेदसन्ध्याभुजांशैः ॥ १२ ॥

- (१) अम्बधिकोणं—चतुरस्त्रम् । (२) योनिकुण्डम् । (३) त्रिकोणम् ।
 (४) युगास्त्रं—चतुरस्त्रम् । (५) दक्षिणोत्तरयोः । (६) तत्त्वांशचतुर्विंशतिः ।
 (७) नेमित उपर्युपरि ।

हस्तमात्रखनने हि ताः क्रमाद्वादशाष्टचतुरङ्गुलोच्छ्रिताः ।
 सर्वतोऽङ्गुलिचतुष्कविस्तृता मेखलाः सकलसिद्धिदा मताः ॥ १३ ॥
 मध्ये नाभिरमुष्य पङ्कजनिभा वेदाङ्गुला तां त्रिधा
 भङ्क्ता कर्णिकया दलानि परितः कुर्याद्दलाग्राण्यपि ।
 कुण्डं द्वादशधा विभज्य च ततो भागैकमात्राशया-
 न्नाभेरुच्छ्रयमाश्रये(१)त्तदधिकं न्यूनं च नो कारयेत् ॥ १४ ॥
 कुण्डस्यान्तिममेखला (२) ननु भवद्देदी च वेदास्त्रिणी
 सा वेदाङ्गुलिसम्भिता निगदिता होतुः पुरोवर्त्तिनी ।
 तन्मध्योत्थितनालमौलिमिलिता कुण्डस्य योनिर्भवे-
 दायामोन्नतिविस्तरेण सहिता कुण्डानुरूपेण च ॥ १५ ॥
 सा योनिः पश्चिमायामथ दिशि चतुरस्रस्थलारब्धनाना
 तन्मध्योक्तासिरन्ध्रोपरिपरिरचिता स्वल्पपत्रानुकारा ।
 उत्सेधायामकाभ्यां प्रकृतिविकृतिसंख्याङ्गुलाष्टाङ्गुला स्या-
 दिस्तृत्या द्वादशाङ्गुलमितनमिताया निविष्टेव कुण्डे ॥ १६ ॥
 संक्षेपतो लक्षणमेतदुक्तं वेदास्रकुण्डस्य गुरुपदेशात् ।
 अन्यत्र वेदास्रभुवं प्रमाय योन्यादिकुण्डानि तथा विदध्यात् ॥ १७ ॥
 क्षेत्रे क्षिप्त्वा वह्निरिहपुरोभूतभागेऽंशमेकं
 कोणाद्द्विप्रमाणां सुनिश्चितशितधीभ्रामयेत् संप्रगृह्य ।
 यावत् कोणं परमपि तथा सूत्रयुग्मस्य पातं
 मध्यात् कुर्यात् भवति तदिदं मन्त्रथागारकुण्डम् ॥ १८ ॥

(१) नाभेरुच्छ्रयमाश्रयेत्तदधिकम् इति (ग) पुस्तके पाठः ।

(२) मनुभवे इति (ग) पुस्तके ।

परित्यज्य भागद्वयं पंक्तिभागे-

कृतेऽत्रोपरिष्ठादधस्ताच्च विद्वान् ।

परिभ्रामयेत्तेन मानेन सम्यग्-

भवेदर्धचन्द्राद्वयं कुण्डमेतत् ॥ १९ ॥

शर्वरीशार्द्धभागीकृते क्षेत्ततः पार्श्वयोन्यस्य भागद्वयं पण्डितः ।

तेन मानेन सूत्रद्वयं विन्यसेत् कुण्डमेतद्वेदुद्रनेत्रास्त्रकम् ॥ २० ॥

दिग्यवादधिकपंक्तिभागतः क्षेत्ततोनिशितधीर्बहिर्न्यसेत् ।

भागमेककमनेन सर्वतोभ्रामयेद्भवति वृत्तं सुत्तमं ॥ २१ ॥

भूपांशिऽ'शद्वयमपि बहिः पार्श्वयोन्यस्य मध्य-

क्षेत्रव्यासे सुविमलमतिस्तेन मानेन कृत्वा ।

पार्श्वद्वन्द्वे समयुगयुगं सूत्रषट्कस्य पातं

कुर्यात् कुण्डं भवति तदिदं तर्ककोणं मनोज्ञम् ॥ २२ ॥

दशांशिऽत्र विन्यस्य बाह्येऽ'शमेकं

परिभ्राम्य तेनैव वृत्तं दलानाम् ।

बहिर्मध्यमेकर्णिकां चापि कुर्यात्

तदेवाष्टपत्रं भवेत् पञ्चकुण्डम् ॥ २३ ॥

क्षेत्रे क्षिप्त्वाऽत्र बाह्ये दिशि दिशि मिहिरद्वन्द्वकांशिऽ'शमेकं

कृत्वानेनाब्धिकोणं पुनरपि मतिमान् कोणतोऽर्धे गृह्णीत्वा ।

तत्कोणाभ्यां विदध्यादिह खलु परितस्तेनमानेन चिह्ना-

दष्टास्त्रं स्यात् समन्तादपि च वितनुयादष्टसूत्रप्रयोगम् ॥ २४ ॥

हयांशिऽत्र भागं बहिर्न्यस्य वृत्तं परिभ्राम्य भूयो युगांशीकृतेऽ'शैः ।

त्रिभिः पट्टदैर्न्यभवेत् पञ्चसूत्रप्रयोगादिदं तेन पञ्चास्त्रकुण्डम् ॥ २५ ॥

क्षेत्रव्यासे दशांशैर्वहिरिह विनिधायैकमंशं सुवृत्तं
 मानेनानेन कृत्वा पुनरपि च चतुःषष्टिभागेऽक्षतेऽत्र ।
 पट्टायामप्रमाणं दृढमतिरमुना सत्रिकैस्त्रिंशदंशैः
 कुर्यात् सप्तास्रकुण्डं भवति हितमिदं सप्तसूत्रप्रयोगात् ॥ २६ ॥
 यावन्मानं कुण्डविस्तार उक्तं तावत् खातस्यापि मानं प्रदिष्टम् ।
 कुण्डाकारं पण्डितो यादृशं वै तादृग्रूपं मेखलानां विदध्यात् ॥ २७ ॥
 तिस्रः कुण्डे मेखला मेखले द्वे
 यद्वा विद्वानेककां मेखलां वा ।
 एकां कुण्डलंशनागोन्नतां च
 द्वेचेत् कुर्यादादिमायाः प्रमाणात् ॥ २ ॥
 पञ्चैवस्युर्मंखलाः केचिदाहुः षट्पञ्चाश्वित्राक्षभागेः क्रमेण ।
 तङ्गास्तावत् कुण्डतुङ्गानुरूपा दोर्मावादी वर्धयेत्ताः क्रमेण ॥ २८ ॥
 कुर्याद्दृङ्गं मेखलाया गजोष्ठा-
 कारां योनिं चापि होतुर्दिशीर्ष ।
 वक्ष्ये मानं सुष्टिमात्रादिकुण्डे
 तारोत्सेधैः * मंखलायाश्चयोनिः ॥ ३० ॥
 सुष्टिमात्रे तु ता मेखला द्वाङ्गुलैका-
 ङ्गुलार्द्धाङ्गुलोत्सेधताराः क्रमात् ।
 किन्त्वरत्नोमिती त्र्यङ्गुलद्वाङ्गुलैका-
 ङ्गुलोत्सेधतारा भवेयुः पुनः ॥ ३१ ॥

* तारोत्सेधे :—आयामोन्नतः ।

युगाप्यिच्छनेत्त्राङ्गुलोत्सेधताराः

स्युरेताः पुनर्हस्तमात्रे तु कुण्डे ।

करदन्धमात्रे रसाश्लोधिबद्धा-

ङ्गुलोत्सेधतारा भवेयुः पुनस्ताः ॥ ३२ ॥

वेदकरेऽस्मिन् सिन्धुरतर्काभ्याङ्गुलतारोत्सेधयुताः स्युः ।

षट्करमात्रेऽस्मिन् दशवस्त्राङ्गुलतारोत्सेधसमेताः ॥ ३३ ॥

भास्करपंक्तिगजाङ्गुलतारोत्सेधयुताः स्युरिमा वसुहस्ते ।

द्वाङ्गुलतोऽधिकमुत्थयतारौ स्तः खलु तामां तदधिकहस्ते ॥ ३४ ॥

मुष्टिमात्रे रसाश्लोधिनेत्राङ्गुलायामतारोन्नतिर्योनिरुक्ताबुधैः ।

नेत्रवेदाङ्गुलोत्सेधतारान्वितानाभिरप्यत्र योन्यग्रमेकाङ्गुलम् ॥ ३५ ॥

हस्तमात्रस्य या योनि रुक्ता मया तां पुनर्वर्द्धयेदन्यकुण्डे क्रमात् ।

कुण्डषष्ठांशतो नाभि मध्याचरेद्वादशांशोन्नतां कथ्यते तदयथा ॥ ३६ ॥

एकैकेनाङ्गुलेनामलमति रनु तद्वर्द्धयेदन्यकुण्डे-

श्वेषायोनिञ्चनाभिं खलु यवयुगलेनेह योन्यास्तथौष्ठम् ।

कुर्यान्नाभिञ्च वृत्ताकृति मपि यदि वा कुण्डरूपानुरूपं

योन्याकारेण योनिं सरसिजसदृशे नेह कुर्याच्च नाभिम् ॥ ३७ ॥

कुण्डस्यैके हस्तमात्रस्य योनिं

प्राङ्मुताग्न्याङ्गुलायामताराम् ।

व्यासत्र्यंशैकांशकोत्सेधयुक्तं *

कुर्यान्नागस्याधरौष्ठानुकाराम् ॥ ३८ ॥

* युक्तमित्येव सर्वं पुस्तकेषु पाठः;

युक्तामित्येवं भवितुमर्हति ।

नेत्रभूताङ्गुलोत्सेधतारान्वितां
 नाभिसंश्रये तद्दलान्यष्ट च ।
 व्यासवह्नांशभागेनतत्कर्णिकां
 मध्यभागे विदध्यात् बुधः कुण्डतः ॥ ३८ ॥
 कुण्डस्यैककरस्य चारु परितो नेमिर्भवेदङ्गुले-
 नैकेनैव ततो विलोचनकरादारभ्य संवर्धयेत् ।
 कुण्डाद्विक्करमस्मितावधि बुधः प्रत्येकमङ्गुलं
 तद्वाह्ये खलु मेखलात्रितयकं कुर्यात् यथोक्तक्रमात् ॥ ४० ॥
 शक्तावेवं कुण्डवृन्दं विदध्यात्
 तत्राशक्तो दीक्षितः कुण्डयुग्मं ।
 ऐशान्या माचार्यकुण्डं ह्यदोद्यां
 कुण्डं कुर्यात् स्वस्ववर्णादितं यत् ॥ ४१ ॥
 तस्मादशक्तो दिशि वित्तपस्य
 वेदास्त्रमेकः रुचिरं विदध्यात् ।
 नित्ये च नैमित्तिक एव कर्म-
 ण्यस्मिन् विदध्यात् खलु होमकर्म ॥ ४२ ॥
 यद्येककुण्डं विधिना युगास्त्रं कुर्यादुदीच्यां दिशि वेदिकायाः ।
 तं मण्डपं पञ्चकरं विदध्यात् पूर्वोक्तरूपं मुनिहस्तकं वा ॥ ४३ ॥
 यदि स्ववर्णाचितकुण्डमेकं कृत्वोत्तरस्यां दिशि चेश्वरस्य ।
 आचार्यकुण्डं विदधीत तत्र समण्डपोऽष्टयह्मदोर्ध्वतः स्यात् ॥ ४४ ॥
 यद्यष्ट कुण्डानि भवन्तिदिक्षु आचार्य कुण्डादिमहासमृद्धौ ।
 दिग्दोर्ध्वतं द्वादशदोर्ध्वतं वा कुर्यात्तदा मण्डप मेव पूर्व्वम् ॥ ४५ ॥

इतोऽन्यथा चेत् परिकल्पनीयं न सम्भवेन्नण्डल कुण्डवृन्दम् ।
 न्युनासुवेदोष्वधिकासु तावत् स्थानं वृथा स्यादुपयोगशून्यं ॥ ४६ ॥
 कुण्डं कुर्यादष्टिकानामभावे संपिष्टाभि मृद्भिरुष्णाभ्युसैकैः ।
 आर्द्रैः कुण्डे दोषमाहुर्महान्तः शुष्कं संपाद्यैव कुर्वीत होमं ॥ ४७ ॥
 कुण्डाशक्तौस्थण्डिलं वालुकाभिः संशुद्धाभिः श्यालनीनिर्गताभिः ।
 कुण्डाकारं मुष्ट्यरत्नैः प्रकमात्रं कुर्यात् स्वोयाङ्गुष्ठपर्वान्नताञ्च ॥ ४८ ॥
 चतुष्कोणमव्याङ्गुलोत्सेधमेकं
 बद्धा हस्तविस्तारयुक्तं तदाहुः ।
 यथाशास्त्रमेवं यथेच्छं विधाय
 प्रकुर्वीत होमं विना यज्ञवेदोम् ॥ ४९ ॥
 वक्ष्याम्यथोसुकस्त्रवयोस्तु लक्षणं
 होमक्रियासाधनमुख्ययोः स्पृष्टम् ।
 धातुश्च यौ संयतिमुख्यमायुधं
 वज्रेरपि ग्रामसमर्पणे करा ॥ ५० ॥
 श्रीपर्णिकाशुरुविकङ्कतशिंशपासु-
 क्षीरदुग्धैश्चमलमेकतमस्य सारम् ।
 षट्त्रिंशदङ्गुलमितं परिगृह्य तस्मिन्
 विद्वान् सुचं विरचयेद्वरशिल्पिनैव ॥ ५१ ॥
 दण्डोर्विंशलवोऽङ्गुलाष्टकमिता वेदि स्तथैकाङ्गुलं
 कण्ठं समलवं मुखं तदखिलं षट्त्रिंशतासाधितम् ।
 कण्ठोविस्तरतश्चवेदिविहितं त्र्यंशैकभागाश्रितः
 कण्ठेनैव समं तदयमुदितं मार्गं मुखे कल्पयेत् ॥ ५२ ॥

* तुल्यांशोऽपिकनिष्ठयाष्टतपरिस्थन्दाय वेदिः पुनः
कर्त्तव्या चतुरस्रमुत्तिरधुना तत्कल्पना कथयते ।
एकांशेन तदन्तरं विरचयेत् कान्त्याधिकां † कर्षिका-
मेकांशेन ततोऽभितोऽवटमसौ वृत्तं गभोरं त्रिभिः ‡ ॥ ५३ ॥
दण्डानाङ्गो मुनिभिरुदितः षड्भिरंशैस्तदये
कुम्भो वेदाङ्गलिमितवपुस्त्राङ्गुलो मूलकुम्भः ।
हंशेनैवं रचयतु तयोरन्तिकं गण्डिकं द्वे
मूले चाग्रे घटितघटयोः स्यादवागूर्ध्वमास्थम् ॥ ५४ ॥
अर्द्धांशेन ततोऽथवृत्तमभितः पत्राणि चैकांशतः
कृत्वार्द्धांशमतः परन्तु कलयेदव्याकुलां मेखलां ।
वेद्याः पृष्ठमतीवमृष्टमसृणं निर्मापयेत् कूर्मवद्-
वक्त्रं सुङ्गुखपश्चिमेऽथ करिणो हंसस्य वा पोत्रिणः ॥ ५५ ॥
सुचक्षुस्तुविंशतिभिश्चभागैः सुवोऽंशयुग्मेनतु होमपालो ।
द्वाविंशति स्तस्य तु दण्डभागा स्तोत्र्यन्तु दण्डस्य चतुर्भि रंशैः ॥ ५६ ॥
पङ्के यथा रङ्गुपदानुकारी सुवस्य खातं विदधोत शिल्पो ।
कर्षाज्यपर्याप्तममुष्यगर्भं कर्षं तु माद्वयमोरयन्ति ॥ ५७ ॥
मूलाग्रयोःकङ्कणमण्डितं तु दण्डस्य गण्डीयुगलं विधेयम् ।
इतोऽन्यथा निर्मितमत्रविज्ञःसुवंसुचं वा न समाददीत ॥ ५८ ॥

* तुल्याः सोऽपि इति (ग) पुस्तके पाठः समो चीनः सोऽपि, बागौऽपि ।

† अधिकशोभा ।

‡ कर्षिकायाः परितः एकांगुल भ्रमणेन गत्तं अंगुलमभोरं वृत्ताकारं ।

केचिदण्डमुशन्ति विंशतिमितैः शैस्त्रिभिर्वर्तुलां

दण्डाये हुतपालिकां तददरेऽप्यंशद्वयेनावटम् ।

गम्भीरं रचयेत् सुवर्त्तल मथैकांशेन शेषं पुनः

मर्वं पूर्ववदुन्नयेदितिबुधैः कार्या विचार्य सुवः ॥ ५८ ॥

सुवाभावेऽश्वत्थाक्षतविपुलपत्रत्रयमसौ

पुटीकृत्यैकां वा स्वकरमितयज्ञाज्यसमिधा ।

निबध्नीयादुत्तत्तेष्वतनुकुशरज्ज्वा तदमुना

जुहोतु स्वल्पं चेत् बहुषु बहुशस्तद्विरचयेत् ॥ ६० ॥

प्रणीताजुह्वादिप्रतिनियतपात्राणि विधिषु

प्रयुज्यन्ते येषु स्थिरमतिरदः कल्पवचसा ।

यथाकारं यावत्प्रमितरुचिराण्येव रचये-

त्ततः संगृह्णीयाद् विहितवचसा दर्भसमिधः ॥ ६१ ॥

शुद्धप्रदेशजनिताः पशुभिः स्वलोढाः

स्निग्धैर्दलेरूपचितास्तरूणाः प्रशस्ताः ।

वल्मीककूटजनितामलिनाः पुराणाः

शस्तं कुशा न च, कुशास्त्रिविधाङ्गिते सुरः ॥ ६२ ॥

दर्भः * प्रादेशमात्रो मदयति च सुरान् शस्यते साम्यकृत्ये

द्विप्रादेशं कुशं तु क्षपयति दुरितं पेटके प्रेतकार्यं ।

त्रिप्रादेशं च वर्हिं द्रुदयति सुकृतं यज्ञहोमादिकृत्ये

ज्ञात्वैतानि प्रबुद्धे भगवति विधिवच्छेदनोयानि विप्रैः ॥ ६३ ॥

• दण्डांशुलस्तु प्रादेशः ।

नाभेः प्रादेशमात्रे सति वसति विधिस्तद्विमात्रे च शौरि
 गौरीशस्तत्त्रिमात्रे तदधिकमपि ते तद्मञ्च त्यजन्ति ।
 तस्मान्नाभ्या सहैतत्त्रितयमनुदिनं सादरं चाददीत
 स्त्रीपुंक्लीवत्वमेषां भवति पृथुतया मूलमध्यायकेषु * ॥ ६४ ॥
 काम्येषु कर्मसु कुशाः स्त्रिय एव शस्ताः
 सर्वेषु कर्मसु पुनर्विहिताः पुमांसः ।
 साध्यं न चास्ति किमपीह नपुंसकैस्तु
 तस्मान्नपुंसककुशान्न समाददीत ॥ ६५ ॥
 ब्रह्मैः शून्यास्त्वग्भिः पिहिततनवः सार्द्रवपुषः
 कनिष्ठायस्थूलाः सदलफलशाखाविरहिताः ।
 अनूनाः प्रादेशादधिकपरिमाणेन विधुरा
 ऋजुप्रायाकारा विधिषु विहिताः होमसमिधः ॥ ६६ ॥
 हन्यायुःसंविदीर्णा जनयति दलिता रोगमात्माभिसूखं
 मन्त्राणां हन्ति ऋक्षा निजनिलयलयं प्राटिताया विधत्ते ।
 सर्वोच्छेदः कृशायां श्रियमपि हरते दीर्घरूपार्थविघ्नं
 स्थूलाऽऽदत्तेऽग्निदग्धापहति कुलमतः सा समिद् वर्जनीया ॥ ६७ ॥
 सम्बत्सरातिक्रमसंगृहोतं
 समित्कुशं कर्मणि नाति शस्तं ।
 हरौ प्रसुप्ते तदहर्गृहीतं शस्तं
 तथा भाद्रकुङ्किदिने वा ॥ ६८ ॥

* स्थूलमूलाभवेक्षारी मध्यस्थूलः पुमान्मतः

अथस्थूलं भवेत्क्लीबं कुशोऽपि त्विविधोमतः ।

नादेयाः कुशसमिधो द्विजेतरेण

व्यर्थाःस्युः कथमपि चान्यजैर्गृहीताः ।

संख्याः शुचिभुवियत्नतस्ततस्ता

न श्वानोऽन्यजमनुजा यथा स्युःशिशुः ॥ ६८ ॥

इत्युक्तं निखिलमखादहोमकृत्ये

सामान्यं स्मृतिमतमण्डपादिकृत्यं ।

टीक्षादौ प्रतिनियतानि यानि चान्य-

द्रव्याणि स्फुटमद्यतान्यथो वदामि ॥ ७० ॥

इति श्रीगोविन्दकविभूषणसामन्तरायविरचिते सूरिमर्व्वखे
कुण्डादिनिरूपणं नाम तृतीयः संग्रहः ॥

अथ चतुर्थः संग्रहः ।

घृतं प्रशस्तं हवनादिकृत्ये नव्यं सुरभुज्जमगन्धमेव ॥

तिलायवाःमर्षपशालयश्च हैमन्तिका सुहृमुखाहविश्याः ॥ १ ॥

तण्डुलाश्च शितशालिमश्वानि सुषा नच जलाग्निपक्त्रिमाः

दैवकर्म्मसु हितास्तथामतं मण्डलार्थमपि पञ्चधारजः ॥ २ ॥

शालितण्डुलरजःशितं मतं कुचचिच्च कठिनीभवंरजः,

चूर्णितं कुसुमकेशरोद्भवं पीतमेवरजनौरजोऽपिहि ॥ ३ ॥

क्षारमिश्रितनिशारजोऽरुणं केचिदाहुररुणं कुसुमभजम् । *

† यावकद्रवकषायितं पुनः शालिचूर्णमरुणं मतं क्वचित् ॥ ४ ॥

* कुशसः पुष्पविशेषः ।

† क्षारारुणः ।

कृष्णं दग्धपुलाकचूर्णजनितं श्यामञ्च शुष्कामली-
 मालूरादिदलोद्भवं किमथवा नीलीहरिद्रायुतम् ।
 पञ्चैव स्यु रतो रजांसि विहितान्यस्मिन् पुन र्यद्यपि
 ग्राह्यं स्वात् कपिशादिकन्तु तदपि व्यामिश्रणात् साधयेत् ॥ ५ ॥
 सूत्रं पुण्यवधूकैरिर्वरचितं सुस्मं सुकार्पासजम्
 ग्राह्यं तत् त्रिगुणं पुन स्त्रिगुणितं स्याद् यज्ञसूत्रादिषु ।
 मालादिग्रथनाय पट्टजमपि ग्राह्यं सुकोषोत्थितम्
 सूत्रं स्वर्णमयं पुनः किमथवा कल्पोदितं यत्न यत् ॥ ६ ॥
 आर्याणां वरणादिमत्प्रतिष्ठते वस्त्राणि शुद्धान्यथो
 क्षौमादीनि यथोपयोगविहितान्यच्छिद्रजीर्णानि च ।
 रत्नानां * नवकञ्च पञ्चकप्रपि स्निग्धं स्ववर्णोज्ज्वलं
 निर्दोषं हि समाददीत वलवान् दोषो हि तेषां मनाक् ॥ ७ ॥
 यच्चास्मिन्नुपयोगि वस्तु तदपि श्रीखण्डकाष्ठादिकं
 स्निग्धग्रन्थिलकोटरान्यनिविडारक्तञ्च तत्रोत्तमम् ।
 पीठानि प्रविविक्तपादरुचिराण्यङ्गुलम्वोद्धता-
 न्यायामिन करैकभाञ्जि चतुरस्राण्योह वृत्तानि वा ॥ ८ ॥
 दीपान् पित्तलताम्रमृदिरचितां स्तदुदीपपद्मां स्त्रया
 वङ्गीना सुपदीपनाय बहुशः शालादिकाष्ठानि च ।
 यान्यन्यानि यथास्वरूपरुचिरस्थेयानि वस्तूनि तत्-
 सर्व्वं कोषगृहे परीक्ष्य विधिवत् यत्नात् समास्थापयेत् ॥ ९ ॥

* खल्लाभाणिक्य वेदूथं गोमेदोवज्रविद्वमान्
 पुष्करागं मरकतं नीलं चैतिविदुर्नव ।

एवं कृतेऽथ मनुजो मनुदेवातात्मा
विद्यां विविक्त्वा रमलाशय आशुकारी ।

शुश्रूषु राख्ययतिविप्रगवां विवाद-
पैशुन्यशून्य ऋजु रजिततोऽणुबुद्धिः ॥ १० ॥

आपाततो विदितदेवतदङ्गतत्त्वो
दान्तोऽतिशान्तहृदयो विजिताक्षनिद्रः ।

आचार्यवत्तदनुजात्मजकामिनीषु-
प्रीतिप्रपन्नमति रुज्झितलोभमोहः ॥ ११ ॥

मातृतय पित्रतोऽपि विशुद्धो दूर मुज्झितमनोभवगन्धः ।
नित्यकर्मकुशलोऽलसहो नो दीनदुर्गतजनेषु दयालुः ॥ १२ ॥
भोगेष्वलोलुपमनाः कमनीयमूर्तिः

अङ्गालु रागमपथप्रतिपन्नदृष्टः ।

उल्काग्निदीपितशिरा इव सत्तङ्गागं

वस्त्रप्रसूनफलकाञ्चनयुक्तपाणिः ॥ १३ ॥

उपेयाद्गुरुं कामलोभक्रुधीर्षामृषामोहमातृमर्यादशून्यम् ।

स्मृतिज्ञं पुराणागमान्त्रायतत्त्वप्रबोद्धारमुद्धारशक्तं भवाब्धेः ॥ १४ ॥

दयाशील मार्यव्रतं खेष्टदेवांघ्रिपद्मद्वयैकान्तभक्तं वरिष्ठं ।

कुलीनं द्विजं स्वाश्रमाचारधर्मापपत्तिक्षमं सत्तमं निर्मलान्द्रम् ॥ १५ ॥

मङ्गलाध्वषट्कावगन्तारमोहामनोवाग्भिरिष्टे मनौ सुप्रतीतम् ।

तदर्थज्ञसुखं स्वलं कुण्डलिन्या गतिज्ञं मनःसंशयक्लेददक्षम् ॥ १६ ॥

उपपन्नममं प्रसन्नचेता वचसाऽऽश्वास्य स शिष्यमार्यशीलम् ।

सविधे विविधक्रियासु युञ्जन् सुपरीक्षेत दिनैः कियद्विरेनम् ॥ १७ ॥

यदि तस्य जवात्सुशीलता तु स्फुटतामेति मनः परं प्रसीदेत् ।

परिहृत्य तदैव संशयार्थाननुगृह्णीत गुरुं मनुप्रदानैः ॥ १८ ॥

क्वचिदस्य यदि क्वचित् क्रियासु व्यसनाद्याविलशीलतां स पश्येत् ।

निजदुष्करकर्म्मसु प्रयोज्य प्रतिवेलं वचसा सुशिक्षयेत्तम् ॥ १९ ॥

वर्षेकेण सुशिक्षितो द्विजशिष्य दीक्षार्थमर्हो भवेत्

क्षत्रं वत्सरयुग्मकेन च तथा वर्षत्रयेणोरुजः ।

शूद्रो वर्षचतुष्टयेन च पुनस्तत्रापि चेद्दृश्यते

तेषां दुर्विनयत्वमुग्रवचसा भूयोऽपि तान् शिक्षयेत् ॥ २० ॥

स्पर्शात् स्पर्शमणेर्यथातिमलिनं लोहं भवेत् काञ्चनं

तद्वत् श्रोगुरुसन्निधौ प्रतिवसन् शिष्यो भवेन्निर्मलः ।

लब्ध्वा मदगुणशालितामथ गुरुं सर्वात्मना संश्रयेत्

शिष्यः स्वार्थपरायणः, स च परीक्ष्यामं गुरुर्दक्षियेत् ॥ २१ ॥

आदौ कालविशुद्धिमस्य विधिवत् शिष्यस्य विद्याङ्गु-

स्तद्देशस्य च मितभाव मथ तद्देशाधिनाथस्य च ।

सिद्धार्यादिभिरप्यमुथ च मनोश्चक्रैस्ततो मेलनं

सर्वेषां हि न शुद्धिरत्रसुलभा भाग्यात् क्वचिन्नम्यते ॥ २२ ॥

पूर्वमेव कालशुद्धिरत्र वीक्ष्य लिख्यते

सर्वमाशु साधयन्ति येन कालयोगतः ।

सोऽपि सूक्ष्मतां यदैति दुर्विदो भवेत्तदा

तेन लक्षयामि तं तु मासमुख्यलक्षणैः ॥ २३ ॥

तपस्तपस्थौ मधुमाधवौ द्वौ नभाङ्गोर्जौ सहसा सहेमे ।

मासाः प्रथस्ता मलमासवर्जं नचेतरे हि ग्रहणे मनूनां ॥ २४ ॥

मधुः प्रसिद्धोऽपि निषिध्यते क्वचित्
 मतान्तरे जेष्ठशुची उभावपि ।
 तथा निषिद्धौ क्वचिदीप्सितौ मतौ
 न वैष्णवे मन्त्रविधौ तदिष्यते ॥ २५ ॥
 शुक्लः पक्षः सर्वदीक्षासु शस्तः कृष्णोऽपीष्टः पञ्चमीतः परत्र ।
 वारौ शस्तौ शुक्रगुर्वीर्विशेषाद्गौणाश्चान्ये शौरिर्भीमाहवर्जः ॥ २६ ॥
 गलयद्दानध्ययनाहवर्जिताः सर्वाः प्रशस्तास्तिथयश्च पक्षयोः ।
 अतिप्रशस्तौ हरिवासरौ ततस्तयोस्तिथिर्द्वादश संमिता मताः ॥ २७ ॥
 वारेषुशौरेस्तमसश्चवेलां विहाय तद्वत्तिथिषु प्रदोषम् ।
 दग्धां तिथिं चापि तथा क्षयाहं दीक्षा विधेया विधिना विधिर्नैः ॥ २८ ॥
 † उत्तरात्रयरेवतोहरिरोहिणोगुरुवासव-
 त्वाष्ट्रनैऋतपित्रमित्रभविष्मत्तमस्तशङ्कराः ।
 तारका इहपूजिताः पुनरश्मिनीकररोहिणी-
 षोडशीहरिमारुतोत्तरभानि शिष्याभिषेचने ॥ २९ ॥
 आसु व्यपन्निधनवैरिभवर्जमन्याः
 शस्ताः, शशियहगजेषुयुगान्धवर्जम् । ‡
 गण्डातिगण्डपरिघव्यतिपातशूल-
 व्याघातवैधृतिपृथग्विहिताश्च योगाः ॥ ३० ॥

* शिताइति (घ) पुस्तके पाठः ।

† उत्तरफाल्गुनिः उत्तराषाढा उत्तरभाद्रपदा ; हरिः अश्वत्था, गुरुः पुष्या,
 ज्येष्ठा, चित्रा, मूला, मघा, अतुराधा घनिष्ठा, स्वाति, आर्द्रा, हस्ता, चित्रा ।

‡ नवभाष्टमपंचमचतुर्थद्वयोऽष्टमचन्द्रवर्जम् ।

हित्वा शकुन्यादिचतुष्कमेव

विष्टिं विशेषेण ततोऽपरानि ।

शस्तानि चास्मिन् करणानि तद्वत्

शान्तोद्ययोद्योत्तरयाम्यमार्गौ ॥ ३१ ॥

लग्नः स्थिरोऽसौ त्रिषङ्गायसंख्यैः पापैरूपितोऽप्यथबन्धुवर्जः ।

केन्द्रत्रिकोणोपगतैश्च सौम्यैः शान्ते मनौ ग्राम्यइतोऽन्यत्रये ॥ ३२ ॥

स्त्रोदैवतेषु स्त्रिय एव लग्नाः पुंदैवतेषु प्रथिताः पुमांसः ।

क्रूरेषु सौम्येषु मनुष्यैर्वै क्रूराश्च सौम्या इति केचनोचुः ॥ ३३ ॥

साधारणीकालविशुद्धिरेषा रथ्यादिदेवेषु यथाविशेषम् ।

प्राहुः श्व तत्तन्मविदः पुरस्तात्तथात्र संक्षिप्य विविच्य वक्ष्ये ॥ ३४ ॥

सोरे मनौ माधवमार्गशीर्षौ गाणेश्वरे बाहुलमार्गमासौ ।

दौर्गे त्रिषोर्जो लुख माघचैत्रौ हरे हरेस्यापि नभस्तपस्यौ ॥ ३५ ॥

त्रीणित्रोणि शिते दिनानि सवितुर्विभ्रेशितुः शैल्राट्-

पुच्छराश्वक्रिणईशितुः प्रतिपदादीनि प्रशस्तानि च ।

कृष्णे पञ्चमवासराश्च युगशः शस्तानि तत्तन्मनुं

दद्यात्तत्तदहन्त्यथो रविशशिज्ञेज्यैकनेत्रेषु च ॥ ३६ ॥

रवेरुत्तरत्रीणि विघ्नस्य पुथानु-

राधा च चित्रा, शिवाया मघेन्द्रौ ।

समूलौ हरेरेवतीव्रह्म * विष्णू

हरस्यानिलार्द्रा धनिष्ठाः प्रशस्ताः ॥ ३७ ॥

सर्वत्र प्रवरा कवीज्यसहिता चैत्रामलद्वादशी
 सा चेद्व्यविशिष्टमासि पतिता शस्ता मता वैष्णवे ।
 शैवेऽङ्गारकयुक्चतुर्दशतिथिः शस्ता शिता फाल्गुने
 कृष्णापीष्टतमाथ शक्तिकमनौ भोमान्वितैषाष्टमी ॥ ३८ ॥
 हैरम्बे शशिभौमवारसहिता माघी चतुर्थी शिता
 सौरि शुक्लगता स्ववासरयुता संक्रान्तिरेवोत्तरा ।
 एवं मन्त्रविशेषतो निगादिता योगादमे दुर्लभा
 लभ्यन्ते यदि साधकस्य सुकृतैः किन्तस्य नो कुर्वते ॥ ३९ ॥
 इत्यादिशुद्धसमयस्य तथाप्यलाभे
 तज्जन्ममासरविसंक्रमणेऽयनादौ ।
 किम्वा युगादिविषुवेषु तथोपरक्ते
 चन्द्रे रवौ क्रमशताधिफलात्र दीक्षा * ॥ ४० ॥
 न मासतिथिवासरर्त्तविधुजादिदोषः क्वचि-
 न्मदेशनियमादिकं विधुरवियहे मन्त्रिणां ।
 शिवादिषु रविग्रहो हरिमनौ च चन्द्रग्रहः
 प्रशस्यतइतोऽधिकं सपदि सुप्रसन्ने गुरौ ॥ ४१ ॥
 वक्ष्यमाणकूर्मचक्र एककोष्ठमध्यतो
 देशदण्डधारसाध्यसिद्धमन्त्रमन्त्रिणाम् ।
 आह्वयादिवर्णैव यस्य यस्य दृश्यते
 तस्य तस्य मैत्रमस्ति तन्मुखेऽतिदुर्लभम् ॥ ४२ ॥

* जन्ममाससंक्रान्त्यादिक्रमेण शतगुणेनाधिकं फलं यस्या स्तादधी दीक्षा-
 पत्रं भवतीत्यर्थः ।

देशशुद्धिरितेयमिष्टमन्त्रमन्त्रिणां
 तत्र यद्विशेषमस्ति कालदेशयोगतः ।
 तद्वदामि भूविशेष मून मुत्तरोत्तरं
 यत्रयत्र दीक्षितो हि प्राप्नुयात्तथा फलं ॥ ४३ ॥
 काशीप्रयागकुङ्कपुष्करसप्रभास-
 गङ्गादिपुण्यसरिदावृतपुण्यदेशे ।
 दीक्षां करोतु तदभावतद्वष्टदेव-
 गुर्वग्निगोष्ठचलच्छुद्धद्विलम्बूले ॥ ४४ ॥
 धात्रीतले च तुलसीविपिने नदीनां
 सिन्धोश्च रोधसि महीधरकन्दरासु ।
 कुर्वीत चेदिह नरो निजमग्न्यदीक्षां
 नो कूर्मचक्रगणनां खलु तत्र क्षुर्यात् ॥ ४५ ॥
 विष्णो तु माथुर सतिप्रवरं शिवे तु
 काशी, तथा गिरिभुवो भुवि काश्रूपम् ।
 कोणार्कएव दिवसाधिपतौ, गणेशे
 नेपालपीठ मुदितं सकलं विशेषात् ॥ ४६ ॥
 इतिकालविशेषदेशशुद्धिर्गदिता श्रीगुरुवाक्यशिक्षया मे ।
 अथ चक्रविधिं क्रमेण वक्ष्ये मनुना साधकनाममेलनाय ॥ ४७ ॥
 दश तानि च तत्रपञ्चमुख्यान्वपराण्येव हि गौणसंज्ञितानि ।
 इह चक्रफलं विवेक्तुमादौ विदधे साधकनाम निर्विवादम् ॥ ४८ ॥
 नाम प्रसिद्धं पितृदत्तमेकं नाक्षत्रमेकं गुरुदत्तमेकं ।
 वदन्ति तत्र प्रसभं प्रसुप्तो जागर्त्ति येनेह तदेव शस्तम् ॥ ४९ ॥

यो यं मंत्रं भाजनं स्यादग्रहीतुं

तन्नाम्ना तं शोधयेन्नान्यथैतत् ।

तस्माद्योग्यायोग्यबोधाय वक्ष्ये

यस्मिन्मन्त्रे यो भवेद्वाधिकारी ॥५०॥

मन्त्राणां ग्रहणे प्रदानविषये वर्णोत्तमा ब्रह्मणाः

सर्वेषामधिकारिणः स्यु रितरे गृह्णन्ति, यच्छन्ति न ।

शूद्राश्च द्विजयोषितश्च विधिना गृह्णीयुरिष्टान्मनून्

तारव्याहृतिठडयान्धमजपावेदोक्तमन्त्रं विना ॥ ५१ ॥

वर्णतस्तदधिकारितेरिता भिद्यते च किल सा स्वभावतः ।

यद्विलंघ्य गुणवर्गमञ्जसा वर्वृतीति निजभावसंस्कृतः ॥ ५२ ॥

यो यत्सत्त्वः स त्वमुं मन्त्रमिष्टं विश्वव्यात्मा सेवते लब्धदीप्तः ।

तस्माद्भेदः सत्त्वभेदादमीषां सत्त्वात्मानो राजसा स्तामसास्ते ॥५३॥

नित्यं शाक्तास्तामसा, गाणपत्याः-

सौराः शैवा राजसा नित्यमेते ।

सत्त्वोद्रेकाद्वेषवाः सात्त्विकाःस्यु-

ब्रह्मज्योतिःसद्भिदानन्दजाशैः ॥ ५४ ॥

सर्वासु दोक्षास्त्रधिकारिणः स्युः सर्वे मिथः कारणतः कुतश्चित् ।

अङ्गीष्टमन्त्रो ह्यपरेतदङ्गान्यङ्गाङ्गिभावा दिङ्नास्तिदोषः ॥ ५५ ॥

सकामनिष्कामतया च केचि-

देकान्तसंकोर्णतया भजन्ते ।

नैकान्तभक्तोऽन्यमनु कदाचित्

गृह्णीत सर्वागमडिण्डिमोऽयम् ॥ ५६ ॥

सिद्धारिराश्वकडुमर्धधनोद्धुसंज्ञा-
व्यंशत्रिणाडिका कुलाकुलषट्पदानि ।

वर्गाङ्गयेन सहितानि दशैव चका-

ण्डेभिर्विशोधितमनो ग्रहणा द्वि सिद्धिः ॥ ५७ ॥

एषां स्वरूपाख्यं तत्र वर्णन्यासक्रमं तत्र फलाफलं च ।

संदर्शयामि क्रमतो दशानामादौ तु सिद्धारिपदस्य पञ्च ॥ ५८ ॥

प्राक्प्रत्यगथा भुवि पञ्च रेखा याव्योत्तराया विलिखेच्च पञ्च ।

कोष्ठेषु तत्षोडशसु क्रमात् स्याद्विदिमतं कोष्ठचतुष्टयतुष्कम् ॥ ५९ ॥

लिखेच्चतुष्कोष्ठचतुष्टयस्य कोष्ठेष्वयाद्येद्वितये तृतीये ।

ततश्चतुर्थेऽखिलमाहकार्यानावर्त्य सिद्धादिकमतं विद्यात् ॥ ६० ॥

त्रिदशराश्वत्र समस्तकोष्ठेष्वयाद्ये तृतीये चतुरक्षराणि ।

भवन्ति तत्राकथञ्चादिवर्णादारभ्य पश्येन्नखनक्रमेण ॥ ६१ ॥

यस्मिंश्चतुष्कोऽर्हति साधकस्य नामादिवर्णः खलु सिद्धमेतत् ।

साध्यं द्वितीयं च ततस्तृतीयं सुसिद्धमन्यं तदरिः क्रमेण ॥ ६२ ॥

यस्मिन्मन्त्रादिवर्णः प्रभवति स मनुः प्राप्नुयात्तस्य संज्ञां

प्रादक्षिण्येन तस्मात्फलमनुगणयेत् सिद्धतोऽर्थ्यन्तमेव ।

सिद्धः कालेन सिध्यत्यधिकजपहुतादिक्रियाभिश्च साध्यं

सद्यः प्राप्तया सुसिद्धो रिपुरखिलमुखं निक्षिपंस्तं निहन्ति ॥ ६३ ॥

इन्द्राग्निरुद्रनवमायसरिषु तेषां

प्रत्येककोष्ठकुहरेषु निरूप्य वर्णान् ।

सिद्धादिकां विगणयन् फलमादिशेच्च

भूयश्चतुष्टयुरिति क्रमतः पुरोवत् ॥ ६४ ॥

सिद्धस्य सिद्ध स्त्रिपुरष्क्रियाभिः सिद्धस्य साध्यो द्विगुणाभिराभिः ।
 तदर्द्धतः सिध्यति तत्सुसिद्धो बन्धून् श्रुतः संस्तदरिर्निहन्ति ॥ ३५ ॥
 साध्यस्य संदिग्धफलो हि सिद्धो
 निरर्थकः स्यात् खलु साध्यसाध्यः ।
 प्राक्शेषवया सिध्यति तत्सुसिद्धो
 ज्ञातोन् निहन्त्याशु च साध्यवैरो ॥ ३६ ॥
 सुसिद्धसिद्धोऽर्द्धजपेन सिध्येत्
 पुरष्क्रियैकेन सुसिद्धसाध्यः ।
 दत्तक्षणादेव हि तत् सुसिद्धः
 सुसिद्धवैरि र्विनिहन्ति जातिम् ॥ ३७ ॥
 अरेश्चसिद्धोविनिहन्ति पुत्रं पुत्रीं च साध्यो गृहिणीं सुसिद्धः ।
 समूलमात्मान मरिस्तातोऽमुं नरो न सेवेत विदन् कदाचित् ॥ ३८ ॥
 सिद्धान्तः खलु वान्धवः स च जपे ह्रींमादिना साध्यते
 साध्यार्णः किल सेवकः सफलति प्रायः पुरश्चर्यया ।
 पुष्पाति प्रसभं शुभं तदखिलं पोष्टा सुसिद्धाक्षरः
 शस्त्राणीं वत घातकस्तदखिलं हन्तीति केचिज्जगुः ॥ ३९ ॥
 सिद्धारिचक्रस्य मया व्यवस्था
 प्रकीर्तिता मुख्यतयेहपूर्वम् ।
 क्रमादितोऽनन्तरसंग्रहेऽस्मिन्
 राश्यादिचक्राणि विविच्य वक्ष्ये ॥ ४० ॥

इति श्रीगोविन्दकविभूषणसामन्तरायविरचिते सूरिसर्वस्वे
 कालशुद्धादिमन्त्रानुकूल्यकथनोनाम चतुर्थः संग्रहः ॥ ००० ॥

पञ्चमः संग्रहः ।

पूर्वं सिद्धारिचक्रस्य व्यवस्था काचिदीरिता ।

अतःपरं विधानेन राशिचक्रं निरूप्यते ॥ १ ॥

रेखाद्वयं प्राक्चरमायतायं स्वतूर्थभागान्तरितं मिथस्तत् ।

यास्योत्तरायं च तथा विधाय कोणेषु तिर्यग् विलिखेच्चतस्रः ॥ २ ॥

तेषु द्वादशकोष्ठकेषु विलिखेन्मेषादिराशिक्रमाद्

वर्णान् वेदगुणाग्निपक्षभुजयुक्संख्यान् स्वरान्षट्सु च ।

शेषे पञ्चसु पञ्चवर्गक मयान्तस्थाक्षराण्यन्तिमे

* कन्यायाममसोः पदे, शषसहस्राणान् पुनर्विन्यसेत् ॥ ३ ॥

यस्मिन् साधकजन्मराशिरथवा तन्नाममूलाक्षरं

तल्लग्नं हि ततो धनं च सहजं बभ्युंसुतं वैरिणम् ।

पत्नौ मन्त्रकधर्मकर्मसहितावायव्ययौ च क्रमा-

ज्जानीयाद्गणयन् द्वितीय भवना तद्द्वादशान्तावधि ॥ ४ ॥

मन्त्रश्लेष्मण्यः स्यात् सुखमतिकुरुते वित्तलाभं द्वितीये

सौभाग्यं तत्तृतीये तदनु परिभवं पञ्चमे मन्त्रसिद्धिम् ।

षष्ठे प्राणान्तरोगं बहुधनजनतां सप्तमेऽथाष्टमेऽसौ

मृत्युंशेषेषु कीर्त्तिं धृति मतिविभवं मानभङ्गं क्रमेण ॥ ५ ॥

केचिद्ददन्ति रिपु रत्न भवेच्चतुर्थप्रठाठमव्ययचतुर्थगतश्च मन्त्रः ।

तस्माद्विवर्ज्य इतरोऽत्र विधौ प्रशस्तः

स्याद्वाभवादिविहितेषु पुनर्व्यवस्था ॥ ६ ॥

* कन्यायाममसौ पदे इति (ग) पुस्तके पाठः ।

एकपञ्चनव बान्धवाः स्मृता युग्मषट्दशम एव सेवकाः ।

वङ्गिरुद्रमुनयस्तु पोषका द्वादशाष्टचतुरस्तु घातकाः ॥ ७ ॥

यो वन्धुर्भवति स रक्षणं विधत्ते

सर्वार्थान् भुवि वितनोति सेवकाख्यः ।

पुष्टिश्चैविभवयशांसि पोषकाख्यः

सर्वार्थानपि विनिहन्ति घातकाख्यः ॥ ८ ॥

तद्वाग्निचक्रं त्रिविधं त्रिनाभि स्वचक्रमृद्धं धनुरादि दैवम् ।

पैतृ भुवश्चक्रमरणपादिमेषादिभूचक्रमिदं नराणाम् ॥ ९ ॥

धनुरादिचतुर्षु दैववर्णाश्रयसिंहादिषु पैतृकास्ततोऽधः ।

तदधोऽजमुखेषु मानवार्णा मनुरुद्धेन शुभो * वदन्ति केचित् ॥ १० ॥

राशिचक्रमिदं प्रोक्तं सर्वतन्वानुसारतः ।

अथाकडम्बचक्रस्य कलयामि निरूपणम् ॥ ११ ॥

रेखाद्वयं पूर्वपरेण कुर्यात् तन्मध्यतो याम्यकुबेरभेदात् ।

महेशरक्षोऽधिपतिक्रमेण तिर्यक् तथा वायुहताशनेन ॥ १२ ॥

द्विषट्पदेषु प्रथितेषु तेषु न्यसेदकाराद्यनपुंसकार्थान् ।

मेषादितो दक्षिणतो वृषान्त मावर्त्तयन्नेककमन्तिमान्तम् ॥ १३ ॥

साधकनामाद्यक्षरकोष्ठात्सिद्धस्यसाध्यसुसिद्धरिपूंश्च ।

त्रिस्त्रिरवेच्य मनुप्रथमाणौ यत्र विभाति ततः फलमूह्यम् ॥ १४ ॥

एकशरग्रहसंज्ञसु, सिद्धो, वायुतुदिज्ञितवेश्मसु, साध्यः ।

बह्वृषिरुद्रग्रहेषु सुसिद्धो, वेदमतङ्गमभानुषु वैरिः ॥ १५ ॥

* “शुभा” इति (व) पुस्तके पाठः ।

सिद्धमनुः फलतीह विलम्बं
 साधकसिद्धिषु साध्यउदास्ते ।
 द्राक्फलमेव ददाति सुसिद्धो
 हन्ति रिपुः स्वमतो न स वेद्यः ॥ १६ ॥
 अकङ्कमचक्रमिदं मनुशुद्धैः
 प्रथितमतः कथितं सुविचिन्त्य ।
 अथ कथयाम्यहमृणधनचक्रं
 कलयन्ति येन धनित्वमृणित्वम् ॥ १७ ॥
 रेखासप्तकं मुत्तरान्तकदिशोस्तिथ्येत् तथा द्वादश
 प्राक्प्रत्यक्षशिखरा विलिख्य कलयेत् कोष्ठानि षष्टिषु षट् ।
 तेषां षट्षु च पंक्तिषु प्रथमतः सर्वोपरिष्टास्त्रिखेत्
 साध्याङ्कानिह साधितानथ तथा तान् साधकाङ्कानधः ॥ १८ ॥
 मध्ये पंक्तिचतुष्टये स्वरहलोऽन्त्यं वर्जयित्वा लिखे-
 दादौ पञ्चसु कोष्ठकेषु युगशस्तेषां सवर्णस्वरान् ।
 एकारादिषड्भेदकमेकं मनु तत्पंक्तित्रये व्यञ्जना-
 नेकैकं कठवादिकांश्चटफहान्तान् देशिकेन्द्रः स्फुटम् ॥ १९ ॥
 ग्रहस्थिमाणो मनुरेष साध्यः स चेत् पुरा जन्मनि सिद्धिदोऽभूत् ।
 तदा धनी चेतरेषा ऋणी स्यात्तद्वोधकाङ्कानिह दर्शयामि ॥ २० ॥
 साधारणं मनुवन्नियुगवितिथिस्कन्दास्यवेदाग्निना-
 गाष्टाङ्कप्रमिते हृते च वसुभिः, लब्धाः सुर रङ्गा अमी ।
 षट् षट् षट्खड्गताशवेदयुगखाकाशान्तरीक्षानला
 एतानेव तद्दूर्ध्वपंक्तिकुहरेष्वेकैकशः स्थापयेत् ॥ २१ ॥

* दिक्चन्द्रर्षियुगाष्टवक्त्रिमनुनागान्नायचक्रानलैः
 संख्यातेऽथ हृते च साधकलिपौ भूयोऽष्टभिः पूर्ववत् ।
 लभ्यन्ते युगपक्षपञ्चखनभः पक्षेन्दुशून्याम्बुधि
 शुत्येकप्रमिताश्च तानथ सुधी रङ्गानधः स्थापयेत् ॥ २२ ॥
 वर्णान् साध्यमनोः पृथक् स्वरहलां रूपेण विज्ञिष्य तान्
 पश्ये चक्रगकोष्ठकेष्वकठवादिष्वेकमेकं पुनः ।
 मन्त्रार्णः खलु यत्र यत्र भवति व्यामिश्र तस्योङ्गान्
 साध्याङ्गानवहृत्य तांश्च वसुभिः शेषाङ्गमास्थापयेत् ॥ २३ ॥
 एवं साधकनामवर्णहलचो विज्ञिष्य कोष्ठेषु तान्
 वीक्ष्याधः स्थितसाधकाङ्गनिकरं संमिश्र प्राग्वहरेत् ।
 तत्तृशेषं त्वथ साध्यशेषमुभयं चालोकयेद्योऽधिको-
 मन्त्रो वाप्यथ साधकश्च स ऋणी न्यूनो धनीति स्मरेत् ॥ २४ ॥
 मनुयंदि धनी भवेन्निखिल मेव तन्निष्फलं
 मनुयंदि भवेदृणी सकलवाञ्छितं पूरयेत् ।
 धनी तु मनुजः शुभो न स ऋणी शुभायेष्यते
 समे तदुभयोः फलं सकलमेव तुल्यं मतम् ॥ २५ ॥
 एकाधिके मन्त्रवता मृणांके
 पूजादिजापाचनो रिति सिद्धिम् ।
 द्वाभ्यां त्रिभिर्द्वित्रिपुरष्क्रियाभि-
 र्नातोऽधिके सिध्यति जातु मन्त्रः ॥ २६ ॥

* दिक्चन्द्रर्षि इति (ग) पुस्तके पाठः ।

पूर्ववत्तद्वचने न दृष्टं च चन्द्रशब्दे न एकमेव निर्दिष्टं ।

अथवा निजनाममूलवर्णान्वितकोष्ठान्मूलवर्णकोष्ठम् ।
 गणयेदिह कोष्ठकानि यावन्तथ तावान् भवतीह साधकाङ्कः ॥ २७ ॥
 एवं साध्याद्वर्णतः साधकान्तं
 साध्याङ्कः स्यात् कोष्ठसंख्यानुसंख्यः ।
 त्रिघ्नं कृत्वा सप्तभिस्तद्व्यं च
 हृत्वा तस्मिन् योऽधिकः स्यादृणी सः ॥ २८ ॥
 साध्यस्वरव्यञ्जनभिन्नवर्णान् द्वैगुण्यमापाद्य च साधकार्णः ।
 संयोज्य तद्वदसुभिश्च हृत्वा शेषं तु साध्याङ्कमिति प्रतीयात् ॥ २९ ॥
 तथाकृतान् साधकनामवर्णान्
 पुनर्द्विराष्टत्य गजैश्च हृत्वा ।
 जानीत साध्यस्य च साधकस्या
 धिको यदङ्कः स ऋणीति केचित् ॥ ३० ॥
 प्राहुः केचन साध्यसाधकलिपिव्यक्तस्वरव्यञ्जनै-
 स्तत्कोष्ठैरुपलक्षिताङ्कनिकरं शून्यानि चोपर्यधः ।
 संस्थाप्याथमिथ स्तयोर्गणनयांऽकेभ्योऽथ शून्येऽधिके
 जानीयादृणवन्तमेव धनिनं तत्शून्यतोऽङ्केऽधिके ॥ ३१ ॥
 ऋणधनचक्रमिदं कथितं मे बहुषु विविच्य सुधीषुवधाय ।
 उद्धृत्यचक्रमथक्रमलब्धं प्रथितमथो कथयामि यथावत् ॥ ३२ ॥
 याम्योत्तरायततया विलिखेच्चतस्रः
 प्राक्प्रत्यगग्ररुचिराश्च दशैव रेखाः ।
 तत्र त्रिपञ्चलिलितेषु भकोष्ठकेषु
 विन्यस्य भानि विलिखेत् क्रमतोऽक्षराणि ॥ ३३ ॥

पक्षैकत्राब्धिरूपावनिभुजशशियुग्युग्मभूयुग्मसंख्या-
 युग्मैकद्वित्रिरूपत्रावनिशशिशिद्वयोक्पक्षान्निवेदाः ।
 अश्विन्यादिक्रमेणाक्षरमिह गदितं शेषमे विन्दुसर्गौ
 जम् नक्षत्रतो वा तदनवगमने नामतो वा गणयेम् ॥ ३४ ॥
 अथो जन्मसंपद्व्यपत्क्षेमसंज्ञा-
 स्ततः प्रत्यरिः साधको घातकश्च ।
 ततो मित्र मन्तेऽतिमित्रं च तत्र
 त्रिरात्रत्य मन्त्रावधि, स्वर्त्तकोष्ठात् ॥ ३५ ॥
 शशाङ्कद्विवेदत्तुनागांकसंस्थो
 यदि स्यान्मनुः साधकः सिद्धिमेति ।
 त्रिवाणर्षिगणैश्चकिंचित् शुभं स्यात्-
 विशेषादिमे नामतुल्यं फलन्ति ॥ ३६ ॥
 इदं मतं चेत् सकलागमानां प्रपञ्चसारस्य मते तथापि ।
 नक्षत्ररेखाक्रमवर्णसंख्या विलिख्यते तत्कृतजातिमैत्री ॥ ३७ ॥
 पक्षेन्दुत्रिचतुः शशीन्दुभुजसंख्यातान् रदान्तान् खरान्
 कादीन् चक्रभुजद्विचक्रभुजयुक्पक्षैकपक्षानलान् ।
 चन्द्राग्नीन्दुशशीन्दुपक्षधरणीपक्षान्नि संख्यान् क्रमा-
 दान्तानन्तरपदेऽथ पूषणि पुनस्तौ विन्दुसर्गौ लिखेत् ॥ ३८ ॥
 जानीत जन्मादिफलं पुरोवद्-
 यथोदितं तैर्नवभिश्च भेदेः ।
 जात्यादिशुद्धिं गणयेत्ततोऽसौ
 जातिर्द्धिधा सा गणयोनिभेदात् ॥ ३९ ॥

पूर्वोत्तरात्रयविधोऽयमा मनुष्या
 वाजीज्यशायुकरमित्तहरीन्वदित्यः ।
 सान्तराः सुरा, अथ धनेन्द्रमवाविशाखा-
 मृत्वाग्निसर्परविपाशधराश्च दैत्याः ॥ ४० ॥
 साजात्ये सकलं फलत्यथ नरो देवं बलात् सेवते
 देवस्तुष्यति सेवया नर मथो दैत्यो नरं खादति ।
 दैत्या न्ना च विभेति देवदनुजौ नित्यं विपक्षौ * मिथः
 संचिन्ता व्यवहारतः फलमिह याज्ञो मनुः साधकैः ॥ ४१ ॥
 अश्वेभाजभुजङ्गसर्पसरटामार्जारिकानाकुली-
 मूषामूषिकरुद्रयानमहिषव्याघ्रायमारोहणम् ।
 व्याघ्रे रणीहरिणीश्ववानरहरिः शाखामृगस्त्रोहया-
 मर्त्योगौः करिण्येति साधु कथिता नक्षत्रयोऽन्यः क्रमात् ॥ ४२ ॥
 गोव्याघ्रं गजसिंहमश्वमहिषं श्वाजं च बभ्रूरगं
 वैरं वानरमेधकं पशुनरं तद्विडालेन्दुरु ।
 लौकीयव्यवहारतोऽखिलमिदं बुद्ध्या विविच्य स्वयं
 गृह्णीयान्मनुमेव मेध गदितो नक्षत्रचक्रक्रमः ॥ ४३ ॥
 चन्द्रस्य सूर्यस्य तथैव वक्त्रे-
 रंशाश्च तेषां समवायतश्च ।
 वर्णानि जातानि यतस्ततोऽस्मिन्
 मन्त्रांश्चक्रं कथयामि तावत् ॥ ४४ ॥

* “द्विषन्तौ इति (घ) पुस्तके पाठः ।

चतुःकोष्ठे चक्रे लिखतु निखिलाणानि नमसो
 द्विषट्संख्यावृत्त्या तदनु गणयेत् साधकलिपे ।
 विधुं सूर्यं वज्रं विधुरविशुचीनन्तिमपदे
 फलं विद्यात् सिद्धादिभि रित् पुरोव हिमलघीः ॥ ४५ ॥
 चन्द्रः शीतशुद्धप्रकाशकतया सिद्ध शिरात् सिध्यति-
 साध्य स्तत्र रवि स्ततोऽधिकतया होमार्चना-जापतः ।
 वज्री रात्रिदिषाप्रकाशकतया शीघ्रं सुसिद्धाभिचः
 शेषोऽरिः सकलं निहन्ति कुशलं तत् सन्निपातागतः * ॥ ४६ ॥
 इत्यंशचक्रं कथितं समासा त्विनाडिचक्रक्रम मीरयामि ।
 बिभेन यस्मिन् निजनाममेन फलाफलं मन्त्रिवरस्य दिद्यात् ॥ ४७ ॥
 समाविंशतिमण्डलानि विलिखेत् पंक्यैकया भूतले
 तत्रान्तः क्रमशोऽश्विनीप्रमुखतो नक्षत्रपंक्तिं न्यसेत् ।
 तां नाडीत्रितयेन सर्पवपुराकारेण संबधयेत्
 नाड्य स्ता सुरगान्तकानलमुखा भाद्रदयान्थादृकाः ॥ ४८ ॥
 नक्षत्रं तु विचिन्त्य नामलिपितो नक्षत्रचक्रोदितं
 भद्रं स्या अनुमन्त्रिणोश्च यदि भं तद्विद्वनाद्यां स्थितम् ।
 एकस्यां यदि मन्त्रमन्त्रिगुरवो नक्षत्रत खासते
 हेपो रुद्ररणं क्रमेण च भवेन्नाडीत्रये मन्त्रिणः ॥ ४९ ॥
 त्रिनाडिचक्र मीरितं पिनाकिवत्तन्निर्गतम् ।
 अथोच्यते कुलाकुलं विगाहितं कुलाकुलम् ॥ ५० ॥

* मन्त्रिपातोद्यतः इति (ग) पुस्तके ।

वायुग्निचित्तिजलखानि पञ्चभूतान्येभ्योऽभून्ननुजननी हितस्ववर्णा ।
तद्वर्णाश्चसतुमनोजवाणपंक्तिष्वेकैकं दशदशकोष्ठभाजि चक्रे ॥ ५१ ॥
पंक्तौनां प्रथमपदेषु पञ्चङ्गखान्
दीर्घां स्तश्चरमपदेष्वथ क्रमेण ।
विन्दन्तां स्तदनुपदेषु * सन्धिवर्णान्
कादीन् छावधि शरसंख्यया हलश्च ॥ ५२ ॥
अत्रादिपंक्तौ कथिता अत्राएवर्गादिवर्णा मरुतो यषौ च ।
द्वितीयपंक्तौ तु तथा इईए वर्गद्वितीयाश्च रसौ कृशानोः ॥ ५३ ॥
तृतीयपंक्ता ववने रुजओलहान्तका वर्गतृतीयवर्णाः ।
चतुर्थपंक्तौ स्यु रपां ऋ ऋ औ चतुर्थवर्णा वलसंयुताश्च ॥ ५४ ॥
तदस्यपंक्तौ तु तथा लृ लृ अं वर्गान्तवर्णा नभसश्च शक्षौ ।
यद्येकभूते मनुमन्त्रिणोश्च नामाक्षरं स्यात् शुभदं कुलं तत् ॥ ५५ ॥
इतोऽन्यथा चेदकुलं तयोः । स्यात्तत्रापि मित्रारिफलं विच्छिन्नम् ।
मैत्री मिथश्चेत् कुशलं तयोः स्याद्द्वैरं यदि स्याद्दुभयोर्विनाशः ॥ ५६ ॥
क्षितेर्जलं मित्र मरिः समीरो जलस्य भूर्मिच मरिः कृशानुः ।
अग्नेः सुहृदायु ररिर्जलं च वायो ररिर्भू रनलः सहायः ॥ ५७ ॥
नारिर्न मित्रं नभसोऽस्ति किञ्चिद् विरोधि सर्वस्य हि तन्नभो यत् ।
मित्रत्वमेवं मनुमन्त्रिणोश्चेत् शुभं फलं स्यात्तन्न शुभं विरोधे ॥ ५८ ॥
इतिकुलाकुलचक्रं मुदीरितं तदनु षट्पदचक्रं मुदीर्यते ।
यदुदरच्छ्रुदगा त्रिजनामतो गणयितव्यं मनुक्रमतोऽखिलम् † ॥ ५९ ॥

* दीर्घानन्तरं कोष्ठेषु ।

† तयोः—मनुमन्त्रिणोः ।

‡ अखिलं फलाफलं ।

शक्रेण्यो * वर्णराक्षसयोश्च मध्ये
 बह्नीन्द्रयो वर्णमारुतयोश्च तिर्यक् ।
 रेखाद्वयं तत उदग्यमदिगतैकां-
 र्शलिल्य तद्विशिखरार्पितषट्दलानि † ॥ ६० ॥
 कृत्वा लिखेदनमसोऽखिलमाटकाणां
 ना † वर्त्तय पत्रजठरेषु पुरन्दरादौ § ।
 प्रत्येकमष्टलिपियुक्तदलेषु
 नामादिवर्णदलतो गणयेत् क्रमेण ॥ ६१ ॥
 आत्मच्छदोदरगते मनुमूलवर्णे
 भद्रं भवेत्तदनु वित्तवृत्तिर्विभूतिः ।
 बन्धुक्षयः सकलकर्मसु संशयाग्निः
 सर्वार्थहानि रितरेषु फलानि च स्युः ॥ ६२ ॥
 इति षट्पदचक्रस्य व्यवस्था सम्यगीरिता ।
 वर्गचक्रमयो वक्ष्ये मित्रारित्वविवक्षया ॥ ६३ ॥
 प्राक्प्रत्यगग्रा भुविपञ्चरेखा याम्योत्तरायाश्च विलिख्य तिस्रः ।
 कोष्ठाष्टकस्यादिपदेऽथ तस्य न्यसेत् स्वरान् षोडश सर्गशेषान् ॥ ६४ ॥

* पूर्वैशानयोर्मध्यादारभ्य नैऋतमक्षिपपर्यन्तं एकां रेखां विलिख्य पूर्वान्नेय-
 योर्मध्यात् पश्चिमत्रायव्यमधपर्यन्तमेकां रेखां मेघं तिर्यक् रेखाद्वयं विलिख्य उत्तर-
 दक्षिणयोरायता च एका रेखा विलेख्या इत्यभिप्रायः ।

† हाभ्यां विशिखराभ्यां अपरितान्यारोपितानि षट्पत्राणि, कृत्वा लिखेदिति प्र-
 तनेनान्वयः । ‡ निम्नविषगर्भार्जितान् ।

§ पुरन्दरादौ—पूर्वादिभिः ।

॥ विसर्गान्तान् ।

कचटतपयशाद्यान् समवर्गान् क्रमेण
 प्रतिपदकुहरेषु न्यस्य समस्वथैषाम् ।
 उपरि च तदधोशां स्तार्जमार्जारसिंहान्
 श्वशरविषधराखू त्रागमेवौ निदध्यात् ॥ ६५ ॥
 खजातितः स्यात् परमप्रमोदो वैरं च मित्रत्वमतः परेषु ।
 मित्रं सजाति मनुजं मनुष्येत् करोति सौभाग्यसमृद्धिभाजम् ॥ ६६ ॥
 परस्परं सिंहभुजङ्गयो र्धिङ्गालदन्तिनो र्मूषिकमेषयोरपि ।
 श्वपक्षिणो रेव मजस्त्रमित्ता तथा स्यु रारोग्यधनायुक्ते द्वयः ॥ ६७ ॥
 पतङ्गसर्पे मिथ्य श्रोतुमूषिकं सिंहद्विपं श्वाज मिमे हि वैरिणः ।
 नरस्य कुर्वन्ति निरस्य वाञ्छितं भयान्यधोगा मरणानि चोर्द्धगाः ॥ ६८ ॥
 इतिनिगदित मेतद्द्वर्गचक्रावसानं
 मनुप्रनुजविशुद्धैः चक्रवक्त्रं यथावत् ।
 इह रूपाधनचक्रं किं च सिद्धारिचक्रं
 हय मखिलमनूनां शुद्धिसाधारणं हि ॥ ६९ ॥
 यस्मिन्मन्त्रे यत्प्रशस्तं विशेषा चक्रं वा स्यात् शुद्धये मान्विकानाम् ।
 ये चाशोभ्याः सिद्धमन्त्रा अमीभिस्तच्चान्यस्मिन् संग्रहे वच्मि सर्वम् ॥
 इति श्रीगोविन्दकविभूषणसामन्तरायविरचिते सूरिसर्वस्वे चक्र-
 सिद्धिनिरूपणं नाम पञ्चमः संग्रहः ॥ ० ॥

षष्ठः संग्रहः ।

गोपालेऽकङ्कमं गिवे त्रिधमनी (१) वधे च राश्याह्वयम् ।

विघ्ने षट्पदमम्बिकामनुवरे नक्षत्रचक्रं तथा ॥

क्षेत्राणां चापि कुलाकुलं तदितरेष्वंशाह्वयं (२) यत्क्षिणी-

विद्यासु प्रवदन्ति वर्गजमिति प्राञ्चो विशेषाहुधाः ॥ १ ॥

केचित् प्राहुर्वर्णवे तारशुद्धिं शैवे मन्त्रे (३) कोष्ठशुद्धिं विशेषात् ।

तारामन्त्रे त्रैपुरे तारशुद्धिं मन्त्रेष्वन्येष्वेव सिद्धारिशुद्धिम् ॥ २ ॥

मन्त्राः स्युस्त्रिविधा हि वेदविहिता स्तन्त्रोदिताः शावरा

स्तथा (४) द्या विधिवत्तुर्निर्गततया ते नित्यशुद्धा मताः ।

(५) अन्या आधूनिका न शुद्धिविषया ये तान्त्रिका स्ते द्विधा

सिद्धासिद्धतया नृणां निगदिताः शोद्धा असिद्धा इह (६) ॥ ३ ॥

ये चैकार्णा एकवीजार्णरूपा वीजाभ्यां वानैकवीजै र्युताश्च ।

ये वा ह्योवाः कूटमन्त्राः सपिण्डा (७) मालामन्त्रा ये च वा स्वप्नलब्धाः ॥ ४ ॥

श्रीरामस्य श्रीनृसिंहस्य वाजिग्रीवस्यादिक्रोडरूपस्य (८) मन्त्राः ।

वक्त्रे रक्तस्थाय गोपालमन्त्रा इत्याद्या ये सिद्धमन्त्रा विशेषात् ॥ ५ ॥

(१) त्रिनाङ्गीकं । वधे — सूर्ये । विघ्ने — गणेशे ।

(२) यत्क्षिणीविद्यासु — धनदादिषु । (३) कोष्ठशुद्धिं — सिद्धारिशुद्धिं ।

(४) आद्या वेदिकाः । (५) अन्याः शावराः ।

(६) तान्त्रिकामन्त्राः सिद्धासिद्धा इति द्विविधाः । तन्त्रासिद्धाः स्वसु
शोभा इत्यर्थः ।

(७) सपिण्डाः पिण्डवीजसङ्घिताः । स्वप्नलब्धा वेदिकाएवप्राज्ञाः ।

(८) आदिक्रोडरूपस्य — आदिवराडरूपस्य ।

नारायणाष्टाक्षरमन्त्रवर्ज्यं स्तथैव पञ्चाक्षर ईश्वरस्य ।
 गणेशितुः षड्लिपि वक्रतुण्ड इमेच सिद्धारिपदैर्न शोभ्याः ॥ ६ ॥
 काली तारा सुन्दरी च्छिन्नमस्ता
 मातङ्गी ह्रीः * षोडशी सिन्धुपुष्पी ।
 इत्याद्या † याः सन्ति विद्याः काली ता
 स्त्रिभिः ‡ दर्शिताः शीघ्रसिद्धा भवन्ति ॥ ७ ॥
 अत एता महाविद्या यन्त्रिणीणां मन्त्रं स्तथा ।
 सिद्धार्थादिषु चक्रेषु शोधयेन्नेति केचन ॥ ८ ॥
 मन्त्राः पुमांसोऽनिलं ह्रं फट्न्ताः § क्लीवा नमोऽन्ता वनिता द्विठान्ताः ॥
 पुंसिस्त्रियः पुंसनवः स्त्रियां तु न शोधनीया इति केचनोचुः ॥ ९ ॥
 समार्णवधि बालकोऽथ दशलप्यन्तं कुमारो युवा
 स्यादाषोडशवर्णमेव तरुणः स्याच्चिंशदर्णवधिः ।
 आपञ्चाशदुदीर्यते मनुरथ प्रौढः स्ततश्चा शतं
 वृद्धो वृद्धतरस्ततः शतचतुष्कान्तं सहस्रावधि ॥ १० ॥
 सिद्धार्थादौ बालमन्त्रा न शोभ्या इत्थं कापि ग्रन्थ उक्तं श्रुतञ्च ।
 तस्मादेतत् सर्वमाचार्यवर्यैर्यदुद्यद्युक्तं तद्विचार्यैव कार्यम् ॥ ११ ॥
 यथासिद्धो भवेच्छिष्यो मन्त्रसिद्धिप्रसादतः ।
 तथा तस्य हितं कार्यं गुरुणापि दयालुना ॥ १२ ॥

* ह्रीः—भुवनेश्वरी ।

† इत्याद्या इत्यत्राद्याभेदेन बगलासुख्यादयो गृह्यन्ते ।

‡ स्त्रीभिरिति (क, घ,) उक्तत्रो पाठः ।

§ यं ह्रं फट् अन्तेयेषां ।

॥ द्विठान्ताः—स्त्रोष्ठान्ताः ।

शिष्योऽक्तार्थतां याति गुरुर्यात्यक्तार्थताम् ।
 सिद्धोऽप्युद्धारणायास्य * स पुन † जीयते यतः ॥ १३ ॥
 राज्ञि राष्ट्रक्तं पापं पत्नीपापञ्च भर्त्तरि ।
 तथा शिष्यक्तं ‡ पापं गुरुः प्राप्नोत्यसंशयम् ॥ १४ ॥
 इत्यार्षवचना श्रुत्वा पुत्रा दनवरोमतः § ।
 नहि पुत्रक्तं पापं पिता तु लभते क्वचित् ॥ १५ ॥
 अतो महर्षयः पूर्वं शिष्योद्धारणतत्पराः ।
 तत्सिद्धिं साधयामासु र्नानोपायै ररुर्निशम् ॥ १६ ॥
 न शिष्य स्तरति क्वापि गुरुपादाश्रयादृते ।
 लब्धज्ञानोऽपि नौकास्थोऽकर्णधारो जनो यथा ॥ १७ ॥
 अतो गुरोरानुकूल्यं शिष्योऽपि गणयेत्तथा ।
 गुरुचक्रेण विधिवत् शिष्यचक्रेण तस्य सः ॥ १८ ॥
 न्यस्त्वादौ गुरुशिष्ययोः प्रतिकृतिं ॥ तस्यां न्यसेत् मातृका-
 न्यासस्थानपथा खिलाक्षरगणं तन्नामपूर्वाक्षरात् ।
 नेत्रास्यौष्ठकराग्रपादजठरोरः स्थानगन्धे हुरोः
 शिष्य स्तस्य शुभं, गुरुर्यदि शिशोरन्यत्रगः स्याच्छुभः ॥ १९ ॥
 इत्युक्तं गुरुशिष्यचक्रयुगलं कैश्चिन्ननुज्ञैः पुरा
 सद्यः सिद्धिकरं निगूढं मिह तत्र्यस्तं प्रसङ्गान्मया ।
 भूयः पोठविरोधमैत्राय गुरु र्यो वा निषिद्धोभवेद्
 यः शिष्यश्च तथाभिधीयत इतः सन्देहबन्धश्छिदे ॥ २० ॥

* “शुचो” इति (ग) पुस्तके पाठः । † (न) पुनरिति (ग) पुस्तके पाठः ।

‡ शिष्याख्यं तन्नि (ग) पुस्तके पाठः । § पुत्रादधिकोक्तवद्वयम् । ॥ पुत्तखिका ।

शाक्तं पीठं दह्यते * वैष्णवेन क्षुद्रे † मन्त्रैर्दह्यते शम्भुपीठम् ।
 सौरं पीठं शास्त्रैर्दह्यते द्राक् सौरैर्मन्त्रैर्गाणपत्यं च पीठम् ॥२१॥
 दिग्बस्ता या ध्यानयोगेन देव्यः प्रोक्ता स्तुतत्कल्पमध्ये मनुष्यैः ।
 तन्मन्त्राणां जापतो विष्णुपीठं दग्धं भूत्वा शीघ्रसिद्धिं न दत्ते ॥ २२ ॥
 देवो क्रुध्यति शक्तिकाय सततं श्रीविष्णुमन्त्राश्रया-
 त्तन्मध्ये नरसिंहमन्त्रपठनाद् दूरादपक्रामति ।
 तस्मात्तन्मनुमाश्रयेन्न च कदाचित् शक्तिकः स्वार्थवि-
 त्तद्वैष्णव एव शक्तिक-मनुं सेवेत नेह कचित् ॥ २३ ॥
 कुलं मूलाधारो भवति म यतः शक्तिमदनं
 ततः शाक्तो मन्त्रो भजति पदवीं कौलिक इति ।
 कचिद्विष्णो भक्तः स्मरति यदि वा कौलिकमनुं
 पतत्यन्तेऽवोचाविह धनमुतस्त्रीविरहितः ॥ २४ ॥
 एतद्वीक्षितमनुपीठवैरमुक्तं मित्रत्वं तदुपरि कथ्यते यथावत् ।
 स्वं पीठं फलति यथा तथैव मित्रं ‡ सर्वार्थं मनुमनु जप्त्वा रेवदत्ते § ॥२५॥
 शैवस्य मित्रं खलु विष्णुपीठं शैवं कचित् स्यादपि वैष्णवस्य ।
 सर्वस्य मित्रं दिननाथपीठं न चेतरेषां कचिदस्ति मैत्रो ॥ २६ ॥
 शिष्यो न सेवेत गुह्यं निषिद्धं शिष्यं निषिद्धं न गुरुः स्पृशेच्च ।
 जपेन्न मन्त्रं दुरुपायलब्धं वदामि चैतद्धि पृथक्कृमेण ॥ २७ ॥
 न पितुर्न पितामहा न मातामहतः सोऽदरतो न वैरिपक्षात् ।
 वयसाऽऽश्रमवर्णतश्च नोचा नच भिक्षोर्वनवासिनो न निन्द्यात् ॥२८॥

* विष्णुमन्त्रेण ।

† क्षुद्रेः प्रियाद्यादिमनुभिः ।

‡ मित्रपीठं

§ मनुमद्विषयं जपं कुरुतः सर्वार्थं ददातीत्यर्थः ।

दीक्षां कुर्यात् दुर्जना ओ तथैव

व्यङ्गात् क्रूरा द्वादवैतण्डिकाश्च ।

तुभ्यात् स्तब्ध्यात् श्यावदन्तादपुत्राद्

यस्मात्त्याज्या दत्तमन्त्रा अपोमे ॥ २८ ॥

शिष्य स्यान्त्यस्तदन्धोऽलसश्च कामी स्वामिद्रोहकृत् मोहमत्तः ।

विचिन्तात्मा भक्तिविश्वासहीनो यस्मादादर्यानीदृशाः पातयन्ति ॥ २९ ॥

एवं श्रीगुरुवक्त्रनिर्गतलिपीन्मन्त्रान् गृहीत्वा जपे-

न्नो मन्त्रा नथ पुस्तकेषु लिखिता नान्योपदेशश्रुतान् ।

न व्याजेन गुरुं प्रतार्थ्य च हठाश्लब्धान् कदाचिज्जपे-

त्तज्जापा व्ररके नरः कलुषितः कल्पत्रयं पच्यते ॥ ३१ ॥

इत्थं शिष्यशुभानुकूलविधिना निश्चित्य दीक्षादिनं

तत्प्राग् द्वादशमे दिनेऽथ नवमे किंवा पुनः सप्तमे ।

कुर्यान्मङ्गलसम्पदे विधिवदाचार्यं स्तुतीयेऽङ्गि वा

वस्त्रालंकरणपुष्पचन्दनघ्नं स्तत्राङ्गुरारोपणम् ॥ ३२ ॥

पात्राणि त्रिविधानि तत्र विहित्याद्यास्ततः पालिका

वैष्णव्योऽथ घटाश्च पञ्चवदना ब्राह्मणाः शरावाः पुनः ।

शैवा स्तत्र चतुश्चतुः क्रमतया संभूयते द्वादश

स्युस्तेषां परिमाणयोग्यघटनाक्तत्वं यथावद् भुवे ॥ ३३ ॥

सुखं पालिकानां सुवृत्तायतं स्यात् षडष्टाङ्गुलं चाधजर्ह्वं यथावत् ।

समुत्सृज्यतो वेदसंख्याङ्गुलं तत्क्रमेणैव धुस्तूरपुष्पाग्रशोभि * ॥ ३४ ॥

* पालिकानां सुखनयः षडङ्गुलसूत्रं घटाङ्गुलं । धुस्तूरपुष्प । यशोभि—प्रसा-
रिताभ्यनिलयः ।

ततो द्वाङ्गुलः कण्ठ उत्सेधतः स्वास्तथायामतो विष्णुबाहुङ्गुलश्च ।
घटाकारमेवोदरं विस्तरोत्सेधतः स्वादिशाखाङ्गुलं निर्घ्रणं च ॥ ३५ ॥
अधस्तात् पदं द्वाङ्गुलोत्सेधमाया-
मतोऽष्टार्धसंख्याङ्गुलं स्यात् सुवृत्तम् ।
जगुः केऽपि वेदाङ्गुलौ कण्ठपादौ
समुत्सेधतो गर्भमर्काङ्गुलं स्यात् * ॥ ३६ ॥
इयं निर्मिता पालिकानां स्वरूपैः समुत्सेधत स्तत्त्वसंख्याङ्गुलानाम् ।
घटानां मथ द्वाष्टसंख्याङ्गुलानां प्रमाणं सनिर्माणकृत्यं च वक्ष्ये ॥ ३७ ॥
वेदाङ्गुलायतिथुतानि मुखानि तेषां
तावन्मितोक्त्ययुतानि सुवर्तुलानि ।
† तानोक्त्यायतिकगर्भपुटस्य तत्र
चत्वारि दिक्षु वदनानि तदूर्ध्वमेकम् ॥ ३८ ॥
शरावाः स्युरर्द्धाङ्गुला स्तत्र तेषां पदानि स्यु रेकाङ्गुलोत्सेधभास्त्रि ।
स्वविस्तारतो वेदसंख्याङ्गुलानि क्रमेणोदरं वाष्पयुग्माङ्गुलोच्चम् ॥ ३९ ॥
विशाखाङ्गुलं विस्तृतं तन्मुखं स्या
तदूर्ध्वं मुखोन्नाह एकाङ्गुलः स्यात् ।
इमे पाकतः पाण्डुवर्णा विधेया
न कृष्णा न वक्रा न चा शुद्धमृज्जाः ॥ ४० ॥
पूर्वाङ्गशाला मथ भूषयित्वा मास्यैर्विचित्रैर्वसनैर्वितानः ।
सपञ्चगव्याम्बुनिषेकशुद्धे लिखेद्गुरुर्मण्डलमेतदन्तः ॥ ४१ ॥

* अष्टार्धसंख्याङ्गुलं—चतुरङ्गुलं । अर्काङ्गुलं—द्वादशाङ्गुलं ।

† वितन्निमात्रायतस्यवदरस्य ।

रेखाः पञ्च सुरेन्द्रवारुणगताः कृत्वा वितस्यन्तराः
 शुक्लाः पञ्चकरायताः शशियमाशाया स्तथैकादश ।
 चत्वारिंशति * कोष्ठकेषु रचये द्विती बर्हिः पंक्तिभि-
 र्मध्यद्वयपदे द्विपंक्तिनि चतुःकोष्ठत्रयं शेषयेत् ॥ ४२ ॥
 आग्नेयादिपदानि तत्र रजसा रक्तेन कृत्वा न वै
 पीतेनाथ शितेन तत् किमथवा शुक्लादिना रञ्जयेत् ।
 वीथीः श्यामरजोभिरेव निविडं संपूर्य्य तत्पूर्वतः
 पद्मं वारुणकुम्भरोपणकुते चित्रं पुनः कल्पयेत् ॥ ४३ ॥
 पुण्याहवाचन मथो वरुणा देवं च
 संकल्पपूर्वमवसाय विधिं विधिज्ञः ।
 जाते महोत्सवतया धुरि पञ्चघोषे †
 पात्राणि तानि सलिलेन च शोधयित्वा ॥ ४४ ॥
 आवेद्य सूक्ष्मशिततन्तुभि रेका मेकं
 मत्शालितण्डुलसुपूर्णपदेषु तेषु ।
 गन्धप्रसूनकुशकूर्चसमास्तृतेषु
 संस्थापये दुपरि पश्चिमतः क्रमेण ॥ ४५ ॥
 ताः पालिका स्तदनु पञ्चमुखान् शरात्रान्
 संस्पृश्य मूलमनुना क्रमत स्तदन्तः ।
 मृदालुकोपलनिष्टुष्टकरीषचूर्णेः
 संपूर्य्य कण्ठवल्लयान्त मथाम्बु सिञ्चेत् ॥ ४६ ॥

* चत्वारिंशदंशकेषु । † ततश्च शिरसाग्रे च नभसि चतुर्भिः । कौण-
 द्यलुलिका यन्त्रः पञ्चघोषो वदति ।

श्शामाकशालिशितसर्षपमाससुञ्ज-
 निष्पाव * कङ्कुककुलस्यशितातकीनाम् ।
 वोजानि गव्यपयसा सुधिया विशोध्य
 पात्रेण केनचिदमूनि करे गृहीत्वा ॥ ४७ ॥
 विप्राशिषा मधुरशाकुनसूक्तपाठैः
 शङ्खादिमङ्गलरवैश्च गुरुःमशिष्यः ।
 मूलं मुदा मनु मुपांशु पठन् क्रमेण
 पात्रेषु तेषु निवपे दनु पालिकादौ ॥ ४८ ॥
 अभ्युक्षितानि रजनोरमनीरपुरे
 राक्ष्णाय शुद्धवसनै रथ तानि रक्षेत् ।
 नान्यो यथा स्पृशति पश्यति लंघते वा
 क्लीवाश्च पक्षिपशवो न यथा क्रमंते ॥ ४९ ॥
 नित्यं ततः प्रतिदिनं निशि च प्रभाते
 रात्रीश्वरामरवराय दिगीश्वरेभ्यः ।
 दद्याद्वलिं त्रिविधपात्रचतुष्कदिक्षु
 तारादिड्युत-नमोऽन्वितनाममन्त्रैः ॥ ५० ॥
 भूतेभ्य आज्यतिललाजकरभ्यशुद्ध-
 हारिद्रचूर्णकलितं वलि माद्यरात्रे ।
 स्नानं सतण्डुलतिलं च वलिं पितृभ्यो
 दद्याद्दि तीयरजनोवदनप्रवेशे ॥ ५१ ॥

मन्त्रारिकेलरमनाजकरन्ध्रमिश्रं यन्त्रेभ्य एव खलु रात्रिमुखे ढतीये ।
 नागेभ्य इक्षुरससंयुतसक्युपिष्टं तूर्थ्येऽथ पञ्चमनिशावदने विधात्रे ॥५२॥
 पश्चात्ततं तदनु षष्ठतमे शिवाय
 सापूर्प मन्त्र मथ सप्तमरात्रिवक्त्रे ।
 श्रीविष्णवे घृतगुडार्ण मिमेहि सप्त-
 रात्रीश्वराः प्रतिनिशास्यमुषस्य पूज्याः ॥ ५३ ॥
 हयोर्ध्वद्वादशघस्त्रपञ्चयो भवन्ति चाहान्यधिकानि पञ्च वै ।
 वलिं हरेत्तेषु तथैव विष्णवे पयःशिताज्योदनयावमोदकैः ॥ ५४ ॥
 त्रिरात्रपक्षे वलिमाहरेत पक्षान्तमुक्तेन पथा यथावत् ।
 किंवा विधातारमुमाधिनाथं रमाधिनाथं च यजेत तत्र ॥ ५५ ॥
 प्रासादपूर्त्तवनिकाप्रतिमाप्रतिष्ठा-
 दीक्षाभिषेकानवदुर्गगृहप्रवेशे ।
 अन्येषु चोत्सवदिनेष्वखिलार्थसिद्धे-
 कार्याःऽङ्कुरार्पणविधिर्वहुमङ्गलोऽयम् ॥ ५६ ॥
 इत्यङ्कुरारोपणकर्म कृत्वा सन्तोष्य विप्रान् विविधोपहारैः ।
 कृताशिष आथ शिशोर्यथावत् कुर्वीत विद्वान् कलशाधिवारम् ॥५७॥
 दीक्षापूर्वदिने विधाय विधिना प्राभातनित्यक्रियां
 स्नातं शुद्धनिचोल मुज्ज्वलतनुं शिष्यं गृहीत्वा गुरुः ।
 दीक्षामण्डपसन्निधौ बुधवरैः साङ्गं प्रविश्य स्वयं
 सद्यः साध्यसमस्तवस्तुनिचयं * निश्चित्य संग्राहयेत् ॥ ५८ ॥

पिङ्गारक्तहरित्शिताशितगवां सर्पिश्च मूत्रं दधि
 क्षीरं गोमयमन्थ मत्र कुङ्कुमं प्रस्थानि चत्वारि च ।
 तेजस्तत्सवितुर्दधीत्यथ पयो गन्धेति संसाधयेन्-
 मन्त्रै स्तान्यथवा पिशङ्गसुरभे र्गन्धानि तुल्यानि च ॥ ५८ ॥
 क्षीरक्षौद्रशितादधीनि सघृतान्येतानि पञ्चामृतं
 तुल्यं प्रस्थमितं तथैव विविधं नैवेद्ययोग्यं हविः ।
 दूर्वाचन्दनगन्धमाल्यकुसुमाद्यन्यानि संगृह्य त-
 द्दोषैः पञ्चभिरारभेत विधिवत् शिष्याधिवासोत्सवं ॥ ६० ॥
 पुष्पस्त्रङ्गनवमङ्गलच्छन्दकुलैः सञ्चामरोल्लोचकै-
 र्वस्त्रैः पुञ्जितनारिकेलकदलीपूगादिसद्यःफलैः ।
 रक्तश्यामशिताभतन्तुयतया दर्भस्त्रजा वेष्टितं
 वस्त्राकल्पविचित्रतोरणयुतं तं मण्डपं मण्डयेत् ॥ ६१ ॥
 प्रागाद्यष्टहरिण्युपीतरुधिरश्यामाशितश्चेतधू-
 म्नाच्छ्वेतनिभा वितस्ति वितताः * मार्देकहस्तायताः † ।
 तत्तद्विक्रपतिहेतिलाञ्छनवती ‡ बद्ध्वा पताका दृष्ट्वा
 मध्ये किङ्किणिजालयुक्तशवलव्यामध्वजं § स्थापयेत् ॥ ६२ ॥
 चतुर्णां द्वाराणां प्रघणमभितः पूर्णकलशौ
 न्यसेद्द्वौ द्वौ सद्यः कुसुमफलपत्राक्षतयुतौ ।
 तथा दीपौ द्वौ द्वौ सुरभिघृतपूर्णौ च सदशौ
 तदग्रेषूदयान् सफलदलरन्भाविटपिनः ॥ ६३ ॥

* द्वादशाङ्गुलायामाः ।

† सार्द्धं हस्तनन्धाः ।

‡ तत्तद्विक्रपाणां युध्दचिह्नताः ।

§ चित्तवर्षं व्यासमाह्वयतध्वजमित्यर्थः ।

द्वारशाखोभयोः पार्श्वयोश्चित्रवित्शिल्पिनां कल्पितैर्वर्णकैः कल्पयेत् ।
 मन्त्रकल्पोदितान् द्वारपालान् यथाकल्पवर्णां पुनर्जाह्नवीं चार्कजाम् ॥ ६४ ॥
 सदोमण्डपस्नानवेश्मादिकं यत् परिष्कृत्य तत्सर्वं मुक्तानुरूपम् * ।
 ततः पञ्चगव्याम्बुगन्धानुलिप्ते लिखेन्मण्डलं स्थण्डिले मण्डपान्तः ॥ ६५ ॥
 हरेः प्रियं स्वस्तिकमण्डलं तत् प्रियं पुरारिः शिवनाभनाम ।
 तथाम्बिकाया नवनाभसंज्ञं पञ्चाक्षसंज्ञं हिरदाननस्य ॥ ६६ ॥
 प्रियं दिनेशस्य च वारुणाख्यं ग्रहाञ्चर्चनादौ ग्रहमण्डलं च ।
 तान्यत्र तत्कल्पवचोभि † रुक्मं कुर्वीत चित्राकृति चित्तहारि ॥ ६७ ॥
 यस्य साधारणं ‡ मण्डलं यन्मतं तस्मिन्नेतत्तत्र वा वक्ष्यमाणक्रमात् ।
 किं नु वा सर्वतोभद्रदं शोभनं सर्वसाधारणं सर्वतोभद्रकम् ॥ ६८ ॥
 विना मण्डलं कुम्भपूजा न कार्या
 विना कुम्भतोयाभिवेकं कदाचित् ।
 न शुद्धिः शिशोः स्यादशुद्धस्य जन्तोः
 न वा मन्त्रदीक्षा कथं मन्त्रसिद्धिः ॥ ६९ ॥
 ततोमण्डलं संविभज्यैव कुर्यात्तथा सूत्रपातात् समैस्तत्र कोष्ठैः § ।
 रजः पञ्चभिः पूरयेदुक्तरूपै र्यथा भूः पिवेथा समस्त्रिधिरूपा ॥ ७० ॥
 इति श्रीगोविन्दकविभूषणसामन्तनाथविरचिते सूरिसर्वस्वे
 दीक्षाङ्गसमुद्देशो नाम षष्ठः प्रश्नः ॥ ० ० ० ॥

* स्वकल्पोक्तं ।

† तत्तत्त्वशाक्तैः ।

‡ नियतं ।

§ अतल्लक्ष्मकोष्ठमसमं त्रिकोणं दुष्टभूमिकं । मण्डलं वर्जयेन्मन्त्री तदनिष्ठपञ्चप्रद-
 जिति दोषपरिहाराय मण्डलविधेरितिकर्तव्यतामाह ।

सप्तमः संग्रहः ।

अथ मण्डपलक्षणानि वक्तुं गुरुवाचा त्रिविधागमान् विविच्य ।
प्रथमं कथयामि सुप्रशस्तं शुभसौम्याकृति सर्वभद्रकम् ॥ १ ॥
ततो मण्डपे गव्यगन्धानुलिप्ते लिखेन्मण्डलं सम्यगष्टच्छुदाजम् ।
महत्तत्त्वयं राशिपीठांघ्रिवीथोचतुर्द्वारशोभोपशोभास्त्रयुक्तम् ॥ २ ॥
कृत्वा पुरोक्तविधिना दशसप्तरेखाः
प्राक्प्रत्यगिन्दुयमदिगतसूत्रपातैः ।
वेदाङ्गुलान्तरगतैर्विभजन् कलाभिः
षड्गणदृष्टितपदानि लभेत तत्र ॥ ३ ॥
तद्वाङ्मयपङ्क्तिशुगमं स्थितपञ्चचन्द्र-
शुभ्रांशुसन्धितपदै रचयेद्यथावत् ।
हारादिबाह्यचतुरङ्गमथो तदन्तः
पङ्क्तिद्वयेन तदशीतिपदेन वीथीम् ॥ ४ ॥
द्वाभ्यां गजाम्बुधिपदै रथ राशिचक्रं
मध्यस्थितेन पदषोडशकेन पद्मम् ।
एवं प्रमाय मनसा ऽथ यथास्वरूपं
तत्तद्गजोभि रनुरञ्जयता तदङ्गम् ॥ ५ ॥
नन्मध्यसंस्थपदषोडशकं प्रमार्ज्य
मध्यस्थविन्दुमभि कर्काटसूत्रगत्या ।
वेदाङ्गुलप्रमित मारचये च वृत्तं
सा कर्ष्णिका भवति पीतरजोऽभिपूर्णा ॥ ६ ॥

नेत्राङ्गुलं तदभितः पुनरेव वृत्तं पीतारुणाञ्जुनशिखा इह केशराः स्युः ।
 एकाङ्गुलेन परितो बहिरेव तेषां वृत्तेन रक्तरजसा दलमूलसन्धिः ॥ ७ ॥
 स्युः स्वर्गङ्गुलावधि सरोजदलोदराणि
 शक्तानि तेषु शिखराणि भुजाङ्गुलानि ।
 रक्तानि चारुहरिणीदसन्निभानि
 कार्या श्व रक्तरजसा दलसीमरेखाः ॥ ८ ॥
 तेषां बहिः श्व नयनाङ्गुल मन्तरालं
 श्यामं विचित्रवलयाकृति पीतविन्दुः ।
 तावद्वहिः स्त्रिगुणवर्णमयं त्रिवृत्तं
 श्यामा स्तथा दलशिखागतसन्धयः स्युः ॥ ९ ॥
 पत्राणि चेदरुणभानि शितत्विषः स्युः
 स्तत्सन्धयोऽरुणशिताशितवृत्तभाजः ।
 वृत्तत्रया इह रक्षण-रजोभिपूर्णा
 स्यात् षोडशाङ्गुलमिता चतुरस्ररेखा ॥ १० ॥
 तद्वाह्यपंक्तियुगदिक्षु चतुस्तुष्कमृङ्गाटकान्तनिहितेन च कर्कटेन ।
 कुर्वीत मण्डल-चतुष्टयमुक्तरूपं सप्ताङ्गुलं क्रियकुलीरतुलामृगाणां ॥ ११ ॥
 तत्पाश्वर्यो रपि तथाविधमण्डले द्वे
 ऋत्वङ्गुले प्रतिविधाय तथैव * मष्टौ ।
 संभूय तानि रविसंमितमण्डलानि
 मेषादिराशिनिलयान्यनु-सव्यतः स्युः ॥ १२ ॥

* एवमष्टौमण्डलानि कृत्वा तानि पूर्वोक्तमण्डलचतुष्टयेन मिलयित्वा सव्य-
 क्रमेण द्वादशमण्डलानि मेषादिराशीनां ऋतुषाङ्गानि कुर्यादित्यर्थः ।

अथवा चतुरस्ररूपपंक्तिद्वितयेन क्रियतां हि राशिचक्रम् ।
उदयाद्यनु यत् त्रिकोणाकृतयो द्वादश राशयो भवति ॥ १३ ॥
जलजान्तयुगास्त्रवीथिमध्येऽनुदिशः सूत्रचतुष्टयं निपात्य ।
सुरनाथयमाम्बुनाथयक्षाधिपदिग्गामितया तथानुकोणम् * ॥ १४ ॥
चरराशिपदानि दिक्षु कुर्यादहिराण्यभितोऽन्तराग्रभाञ्चि ।
स्थिरराश्याभयात्मनां पदानि द्विषड्वेवं खलु राशयस्त्रिकोणाः † ॥ १५ ॥
चतुरस्रमिदं हि राशिचक्रं विहितं तद्यदि वर्तुलं विदध्याद् ।
जलजान्तकृतवृत्तवाह्ये चतुरस्रं चतुरोत्तमो विलुप्तेत् ॥ १६ ॥
वृत्तत्रयादुपरि पंक्तियुगावगाहि
वृत्तं विधाय दशकाङ्गुलसंस्थितं तत् ।
एकाङ्गुलेन किमथो नयनाङ्गुलेन
वृत्तेन नेमिमशितां रचयेत्तदन्तः ॥ १७ ॥
तन्मध्ये पृथुमातुलङ्गसदृशान्यङ्गुलच्छादभावि वा
राशि-द्वादशमण्डलानि रचयेत् पञ्चाङ्गुलानि क्रमात् ।
त्रीणि त्रीणि दिशासु तानि निहिता-न्येवाङ्गुलार्धै ररैः
क्षणैःपीनपिपोलिकाकृतिधरै र्युक्तं विभक्तानि च ॥ १८ ॥

* पद्मपानचतुरस्रराश्यायाचानयोर्मध्यपंक्तिद्वये प्रतिदिशं पूर्वदक्षिणपश्चिमो-
त्तरगात्रेण सूत्रचतुष्टयं निपात्य तथाऽनुकोणं अग्निवायोरोशननैः शतयोः सूत्र-
चतुष्टयं निपात्य इत्यर्थः ।

† तत्तद्भूतदिकमध्ये चतुर्दिक्षु बहिःशिखराणि चरराशीनां शेषकर्कटतुला-
मकराणां पदानि कुर्यात् अभितस्तेषां पार्श्वद्वये अन्तःशिखराणि स्थिरराशीनां
द्वषड्विंशच्चक्रकुम्भानां, अभयात्मनां द्वात्रिंशत्कानां मिथुनकन्याधनुमीनानां च
पदानि कुर्यादित्यर्थः ।

पूर्वादिक्रमतोऽनुसव्यगणनाश्लेषादिकान् कल्पयेत्
 रक्तांस्तत्र चरां स्थिरांश्च विषदान् पीतप्रभान् ह्यात्मकान् ।
 तद्वाह्ये चतुरस्र मेक मय तत् कोणेषु रक्तानि च
 व्यक्तं पीठपदानि तानि रजसा क्ण्णेन वा पूरयेत् ॥ १८ ॥
 एतद्भूराशिक्रं मनुषु समुचितं मानुषं मेघपूर्वं
 सिंहाद्यं पितृ मेतद्भूतविधिषु भुवो राशिक्रं प्रशस्तम् ।
 दैवं स्वाराशिक्रं मत मखिलसुरस्थापने कार्मुकाद्यं
 चक्रं ज्ञात्वा त्रिनाभि त्रिविधमिति बुधश्चिन्तयेत्तत्र तत्र ॥ २० ॥
 दिक्षु द्विपङ्क्तिगतवीथिपदावगाहि
 कृत्वा मनोज्ञतरकल्पलताचतुष्कम् ।
 कोणद्वयान्तरविलम्बि-विनम्रशाख'
 सर्व्वर्त्तुपुष्पफलपक्षिदलैर्विचित्रम् ॥ २१ ॥
 वीथ्यः शिता स्तदुपरिस्थितकल्पवल्गाः
 पीता श्छदाश्च हरितो विहगा विचित्राः ।
 नानाप्रभाणि कुसुमानि फलानि तासां
 द्रष्टु श्चैनोनयनहारि सुरूपभाजाम् ॥ २२ ॥
 तद्वाह्ये पङ्क्तियुग्मे दिशि दिशि चतुरो द्वारदेशान् शिताभा
 नन्तः पङ्क्तिस्थकोष्ठद्वयसहितबहिःपङ्क्तिकोष्ठेस्तुभिः ।
 तेषां पार्श्वद्वयेऽन्तस्त्रिपदयुतवहिःकोष्ठकेनाऽथ शोभे
 रक्ते कुर्वीत पीते तदुभयविपरीतात्मिके चोपशोभे * ॥ २३ ॥

* बहिःस्थिभिरन्तरेकेन इति चार्द्धभिरुपशोभेकुर्वीत इत्याशयः ।

कोणेष्वस्त्राणि चत्वार्यविषदरजसा रञ्जयेत् कोष्ठषट्कः
 सर्वाङ्गान्येवमस्य स्फुटमथ रचयेच्छुक्लरेखाभि रन्तः ।
 वाह्ये त्रिस्त्रय रेखा स्त्रिगुणरुचिवहास्तत्र कोणेषु भूयः
 कीराकारच्छदान्तः सरसिजमुकुलान्येव चित्रोत्तराणि ॥ २४ ॥
 पञ्चाङ्गारोहणं चारुचित्रं पार्श्वद्वन्द्वे तत्र षट्कोण-युग्मम् ।
 प्राच्यां चक्रं हेमकुम्भोपरिष्ठाच्चित्रं कुर्यात् चारुचञ्चत्पताकम् ॥ २५ ॥
 विद्याङ्गुलं मण्डलमेतदुक्तं कोष्ठानि चास्मिंश्चतुरङ्गुलानि ।
 एकाङ्गुलास्तत्र च सीमरेखाः पार्श्वद्वयं व्याप्य यथाकृतिस्थाः ॥ २६ ॥
 एतन्मण्डलं मुत्तमं निगदितं काव्यं महामण्डपे
 दीक्षादौ हितवर्द्धमान मितरत्रोक्तं ततो मध्यमम् ।
 तस्यार्द्धं तु ततोऽधमं तदुदितं संकीर्णशालादिषु
 स्यादेतत्तितयं खनामसदृशं स्यात् सर्वतोभद्रकम् ॥ २७ ॥
 केचित् प्राहुः सर्वतो भद्रमन्यत् कोष्ठान्यादौ पूर्ववत् संविभज्य ।
 मध्ये षट्त्रिंशत्पदैरुक्तरूपं पद्मं कुर्यादष्टपदं त्रिवृत्तम् ॥ २८ ॥
 पोठं पुनस्तदनु तद्वह्निरकपङ्क्त्या
 गात्राणि तस्य विषदानि पदैश्चतुर्भिः ।
 कोणेषु पोठचरणानरूपां स्त्रिकोष्ठै-
 र्वीथ्यादिकं तु विधिवद्रचयेत् पुरोवत् ॥
 साधारणं भवति मण्डलं मेतदेवं
 भूयस्ततो लघुतरं परमेकं मस्ति ।
 तत्र त्रयोदशभि रीतपरोतसूत्रैः
 कोष्ठानि वेदनिगमेमिन्दुतानि कृत्वा ॥ २९ ॥

षट्त्रिंशता तदुदरस्थपदैः पुरोवत्
 पङ्गं विधाय परितश्च तथैव पीठम् ।
 पंक्तिद्वयेन च वह्निर्दहनास्त्रशोभा-
 हाराणि तत्र रचयेत् कथितानुरूपम् ॥ ३० ॥
 तस्मिन् वीथिर्नोपशोभा विधेया लघ्वाख्यं वै सर्वतोभद्रमेतत् ।
 त्रेधा कार्यैर्धूतमं मध्यमं च न्यूनं चेति तत्त्रिधैवं विदध्यात् ॥ ३१ ॥
 वक्ष्येऽथ स्वस्तिकादीनां मण्डलानां च रक्षणम् ।
 वैष्णव्याद्यासु दीक्षासु यद् यत्प्रोक्तं विशेषतः ॥ ३२ ॥
 नवसूत्रनिपातनात्पुरोवद्गुरुष्टाष्टकोष्ठकानि कृत्वा ।
 इह मध्यचतुष्पदैः सरोजं रचयेदुक्तनिरूपणं रजोभिः ॥ ३३ ॥
 सीमान्तान्ता वीथिचतस्रोऽम्बुजदिक्षु
 प्राक्पश्चाद् द्वेऽपि तत्रोत्तरयाम्ये ।
 शिष्टं दिक्षुष्टासु चतुष्काष्टकमत्र
 प्राप्यैकैकं षोडशकोष्ठं विभजेत ॥ ३४ ॥
 ईशानाद्यैः कोष्ठचतुष्कैर्वह्निरन्तः
 पंक्तिव्याप्तौ दिक्षु चतस्रः खलुशोभाः ।
 कुर्याच्छुक्लश्यामलपीतारुणभासः
 कुर्यादष्टौ स्वस्तिकरेखा भृजुवक्राः ॥ ३४ ॥
 लक्ष्यं कृत्वा विन्दुमथो मण्डलमध्ये
 प्राग्याम्य-प्राग्दक्षिण-पश्चादनुयाम्या ।
 तद्वत्पश्चादुत्तरपश्चादथसौम्या-
 प्राक्सौम्या चेत् स्वस्तिक मेवं विधिना स्यात् ॥ ३५ ॥

अन्यत् सर्वं पूर्ववदस्मिन्विदधोत-
 स्यादेवं तत्स्वस्तिकानामार्चनविश्वम् ।
 संपूज्यास्मिन् विष्णु मशेषप्रभविष्णुं
 भूया अर्च्यो भूतिभि रस्मिन्नतिजिष्णुः ॥ ३६ ॥
 केचित् कुर्वन्त्यत्र सरोजान्यपि दिक्षु
 व्यक्तं मध्याश्वोजवदुक्तद्युतिभाञ्जि ।
 कोणेष्वेव स्वस्तिक मेकैकश एवं
 कृत्वा वा स्मिन् कुम्भसपर्यां विदधोत ॥ ३७ ॥
 शिवनाभमण्डलविधान मद्यो प्रवदामि येन शिवदः स शिवः ।
 परितोषमेति परितः कुशलं वितनोति यत्र लिखितं निलये ॥ ३८ ॥
 प्रागुत्तरायततया विरचय्य रेखाद्वाविंशतिं कुयुगवेदपदानि लब्ध्वा ।
 कोणेषु तत्र पदपञ्चकपञ्चकेन दुर्गास्थमण्डलचतुष्टयमेव कुर्यात् ॥ ३९ ॥
 कोणानुकोणगतपञ्चपदै स्तदन्तः
 स्यात् शृङ्खलादय मशुभ्ररजोऽभिपूर्णम् ।
 दिक्षुस्थितै स्तदवशिष्टचतुश्चतुर्भिः
 कोष्ठैः शितं रुचिरलिङ्गचतुष्टयं स्यात् ॥ ४० ॥
 तद्द्वैर्गमण्डलचतुष्टयमध्यभागे
 लिङ्गद्वयं दिशि दिशि क्रमतो विदध्यात् ॥
 प्राच्यां शितं शमनदिश्यशितं प्रतीच्यां
 रक्तञ्च पीतमितरत्र तदेव वक्ष्ये ॥ ४१ ॥
 अन्तःशीर्षं तत्तु लिङ्गाष्टकं स्या दङ्कैःषड्भिःपङ्क्तिषट्कावगाहि ।
 दीर्घं तद्वत्पञ्चकोष्ठावधि स्यात्तत्राङ्गानां लक्षणं दर्शयामि ॥ ४२ ॥

कोष्ठैः पञ्चभिरङ्घ्रि रेतदुपरि स्याज्जघिका च त्रिभिः
 कोष्ठैकेन कटि स्त्रिभिश्च तदुरो बाहुद्वयं पञ्चभिः ।
 एकैनेव शिरः स्ततोऽङ्घ्रिभुजयोर्मध्ये चतुर्भिः पदै-
 स्त्रिर्गुणलिङ्गयुगं कटेरुभयतस्तद्भिन्नवर्णं पुनः ॥ ४३ ॥
 स्तम्भः पञ्चपदैर्भवेदनुदिशं लिङ्गद्वयोर्मध्यतः
 कृष्णश्वेतसपीतशोणितरुचिः प्रागादितश्च क्रमात् ।
 स्तम्भाग्रे दशभिः पदैर्विरचये दीधीर्दिपङ्क्तान्तरा *
 श्यामाः पीतलतारुणच्छुद्धरा वर्णं विचित्रान्तराः ॥ ४४ ॥
 केचित्स्तम्भशिरःस्थितं पदयुगं संकल्प्य शुक्लं वृषं
 स्थानं तत्परितः शतुष्कयुगले कुर्वन्ति पद्मं शितम् ।
 कोष्ठैकेन च लिङ्गमूर्धसु हरिद्राचूर्णकैश्चम्पकं
 कोणेषु स्फुटपङ्कजानि रचयेत्तद्वच्चतुर्भिः पदैः ॥ ४५ ॥
 किं वा तत्र पदैः स्तयोदशमितैर्लिङ्गद्वयान्तःस्थितै
 श्मध्ये पञ्चभिरेककुम्भमभितः श्रुत्वारि लिङ्गानि च ।
 कुथ्याच्चित्रतरं त्रिभिस्त्रिभि रथो लिङ्गात्य-पार्श्वद्वये †
 दुर्गामण्डललग्नपादमपरं लिङ्गद्वयं तादृशम् ॥ ४६ ॥
 मध्येऽवशिष्टपदसप्तकसप्तकेन ‡
 पद्मं त्रिवृत्तवलयं चतुरस्रशोभि ।
 कुथ्यात् पुरोवदखिलं खलु मण्डलाङ्गं §
 प्रोक्तं महाङ्गतमिदं शिवनाभनाम ॥ ४७ ॥

* पङ्क्तिद्वयव्यापिनोः ।

† लिङ्गानां षड्विःपार्श्वद्वये ।

‡ एकोनपञ्चाशत्पदैरित्यर्थः ।

§ कोणशोभादिकं ।

अथवा ऽन्यविधानतो ब्रुवे शिवनाभं बहुलाभदायकम् ।
 दशसप्तपदानि पूर्ववद्विलिखेत् प्राशुदगायतं समन्तात् ॥ ४८ ॥
 पूर्वस्यां दिशि पूर्ववद्विरचयेत्लिङ्गत्रयं पंक्तिशो
 मध्येशोभयत स्तयोदशपदैः स्तम्भं च कुम्भं न्तु वा * ।
 कृत्वा तद्वदथो तथैव रचयेत्लिङ्गत्रयं पश्चिमे
 याम्ये चोत्तर एकमेक सुभयोः पार्श्वेऽपि लिङ्गद्वयम् ॥ ४९ ॥
 लिङ्गानां सुखमभितो भुजोपरिष्ठात्
 कुर्वीतामरलजटाः पदैश्चतुर्भिः ।
 कोणस्थैः शिवमभितः † पदैश्चतुर्भिः
 शुभ्रं तदुषभगृहस्थलं विदध्यात् ॥ ५० ॥
 वर्णस्तु पूर्वं गदितः शिवानां श्यामः पुरःपश्चिममध्यभाजोः ।
 मध्ये पदैः पञ्चकपञ्चकेन पद्मं पुरोवत् सकलं विदध्यात् ॥ ५१ ॥
 शिवनाभमिदं द्विविधं गदितं
 विविधागम मत्र विविच्य मया ।
 नवनाभमथो विषदीक्रियते
 नगराजसुतापरितोषकरम् ॥ ५२ ॥
 उक्तस्वस्तिकमण्डलाद् यदि बहिः कोष्ठैकमात्रायता
 वीथ्यो दिक्षु चतस्रएव रुचिराः श्यामा भवेयुः पुनः ।
 मध्याभोज-बहिर्दिशासुच तथा चत्वारि पद्मानि चेत्
 एतत् स्यान्नवनाभमण्डलमिति ख्यातं त्रिती चेमदम् ॥ ५३ ॥

* मथलिङ्गस्य पार्श्वद्वये त्रयोदशकोष्ठैः स्तम्भं कुम्भं वा कुर्व्यादित्यर्थः ।

† लिङ्गपार्श्वद्वये ।

इदमपि यदि कोणस्वस्तिकैः स्याद्विहीनं

तदिह पदचतुष्कां स्याच्चतुर्वर्णयुक्तम् ।

गणपतिपरितोषाधाय पञ्चाक्षसंज्ञं

भवति निखिलनृणां मण्डलं मङ्गलाय ॥ ५४ ॥

पञ्चाक्षमण्डलं प्रोक्तं मथ वारुणमण्डलम् ।

वच्चं पूर्त्तप्रतिष्ठादौ शस्तं सूर्यार्चनेऽपि च ॥ ५५ ॥

मध्यस्थविन्दुमभितोऽङ्गुलयुग्मकेन

सार्द्धाङ्गुलेन किमु * कर्कटसूत्रगत्या † ।

वृत्ताष्टकं भुवि विधाय तथाष्टसूत्रं

कोणानुकोणं मथ दिक्प्रदिशं विदध्यात् ॥ ५६ ॥

मध्ये वृत्ते कर्णिकाः पीतवर्णाः किंजल्काः स्युः पीतशुक्ला द्वितीये ।

पत्राग्राणां तत्र पत्रोदराणां रेखां कुर्यात्तत्तुरीये तृतीये ॥ ५७ ॥

एवं पद्मं पूर्ववत् कल्पयित्वा

कृत्वा पीतां वीथिं मेकेन बाह्ये ।

शुक्लं कृत्वा तद्वहिर्वृत्तं मेकं

नानावर्णां तत्र वल्लीं विदध्यात् ॥ ५८ ॥

तद्वाह्यपंक्तिद्वयमध्यवर्त्तिसूत्राष्टकाग्रान्तगतानि यानि ।

षोढा विभज्य प्रतिखण्डं मेतान्यवाप्य तत्षण्णवतिः पदानि ॥ ५९ ॥

* अकारोपिकल्पार्थः, तेन किमु इत्यस्य किमेत्यर्थः ।

मध्येविद्धं दत्वा तस्य बहिः अङ्गुलद्वयमानेन सार्द्धाङ्गुलमानेन वा इति पञ्चदश लाभः ।

† सूत्राग्रेण कर्कटपत्तीर्यम्भ्रमणं कर्कटसूत्रम् ।

दिक्षु द्वारचतुष्टयं रसपदैस्तेष्वाचरेत् पाण्डुरं
 निर्भार्ज्यान्तरपङ्क्तिः पदयुगं तद्वाह्यपङ्क्तेश्चतुः (१) ।
 द्वाराणामपि पार्श्वयोररुणभाः शोभाश्च तावत् पदै
 श्चत्वार्यन्तरयो बहिः पदयुगं निर्भार्ज्या निर्भाय च ॥ ६० ॥
 कोणाष्टकं द्वारचतुष्टयं च क्लृप्तैव मेघा मवशिष्टकोष्ठैः ।
 कोणेषु च द्वारवदेव पीताः कुर्याच्चतस्रो रुचिरोपशोभाः ॥ ६१ ॥
 बाह्ये त्रिवृत्तं त्रिगुणं स्वरूपं द्वाराग्रतः पीठचतुष्टयं च ॥
 कोणेषु तच्चक्रचतुष्टयं स्यादेतद्वपु वारुणमण्डलस्य ॥ ६२ ॥
 अथ वारुणचक्रं मुच्यते भुवि सारस्वततन्त्रसम्मतम् ।
 च्छित्तिविम्बमिदं यदाकृतिप्रतिविम्बोपमं मत्तं दृश्यते ॥ ६३ ॥
 वृत्ताष्टकं भुवि विधाय पुरोक्तरीत्या दिक्कोणं तदनु सूत्रचतुष्टयं च ।
 तत्सूत्रपार्श्वमभितोऽङ्गुलमेकमेकं त्यक्त्वा पुनर्न्यसतु सूत्रयुगं समन्तात् ॥ ६४ ॥
 तन्मध्येसूत्रं मभिमृज्य च तै रराणां
 दण्डाष्टकं परिकलय्य दिग्गृहोभिः ।
 मध्येऽथ नाभिं मश्रितां बहिरेव तस्या
 वृत्तेन तुन्द्वलयं विरचय्य पीतम् ॥ ६५ ॥
 तुन्दाद्वहिश्च परिधिं परिकल्प्य रक्तं
 वृत्तत्रयं तु बहि रस्य विहाय मध्ये ।
 शेषेण वृत्तयुगलेन बहिः सुवृत्तां
 नेभिं करोतु निचितां रजनोरजोभिः ॥ ६६ ॥

(१) चतुः पदानि निर्भार्ज्या द्वाराणि कुर्यादित्यर्थः ।

मध्यस्थवृत्तत्रितयेऽन्तरालं यत्स्यादराणां मभित स्तिवृत्तम् ।
 निपातिते सूत्रयुगेऽत्र तद्वत् प्रत्येकतस्तन्त्रवकोष्ठवत्स्यात् * ॥ ६७ ॥
 ऊर्द्धं त्रिकोष्ठं तदधस्त्रिकोष्ठं मध्यस्थमेकं परिमृज्या सप्त ।
 ततोऽवशिष्टैः परितोऽरदण्डानराणितत्कोष्ठयुगैर्विदध्यात् ॥ ६८ ॥
 तत् सप्तकोष्ठात्मकमन्तरालं कृष्णं विदध्यादरयुग्ममध्ये ।
 अराणि तत्पञ्चपदात्मकानि रक्तानि कुर्यादरुणैरजोभिः ॥ ६९ ॥
 तुन्दस्य नेम्या अपि बाह्यवृत्तं कृष्णं विदध्यादपरं च शुक्लम् ।
 कुर्यादराणां बहिरग्रदेशेष्वस्त्राणि चाष्टावरणानि धीरः ॥ ७० ॥
 एतन्मृतं वारुणचक्रविम्बं सौदर्शनं केचिदुशन्ति सन्तः ।
 यद्दर्शनाद्भृशकृतदुष्टसत्त्वा अदर्शनं यान्ति शुभानि सन्ति ॥ ७१ ॥
 इति श्रीगोविन्दकविभूषणसामन्तरायविरचिते सूरिसर्वस्वे
 मण्डलविभागो नाम सप्तमः संग्रहः ॥ ० ॥

अष्टमः संग्रहः ।

इत्थं मण्डलमारचय्य विधिवन्निर्णिक्तं † वक्त्राग्निदो
 र्नासाक्षः स कृताचमः शुचिमना गत्वा सदो-मण्डपम् ।
 अष्टौ देश-कुलोद्भवान् सुमनसो होतृन् द्विजान् श्रोत्रिया-
 नर्चिता वरये चतसृषु तथा द्वापु क्रमाज् जापकान् ॥ १ ॥

* “नवकोष्ठकं स्यात्” इति (ग, घ,) पुस्तकयोः पाठः ।

† धौतानन पादपाणिनासानेत्रः

तेषामाशीर्ष्वचोभिर्वहुविधमधुरातोद्यनादैः * समृद्धः
 कुर्यात्कुम्भाधिवासं विधिवदधिकृतस्त्रेष्टदेवेष्टिपूर्वम् ।
 एतत् पूजाविधानं विविधमुनिमतं वोच्य वक्ष्यामि पश्चात् ।
 सन्तेपादत्र वक्ष्ये किमपि मृदुधियां बुद्ध्यै सूत्रवत्या ॥ २ ॥
 हारायेष्वथ मङ्गलाङ्कुरलसत्पात्राणि चैकैकशः
 संस्थाप्य त्रिविधानि तेषु तदधीशान् ब्रह्मविष्णुशिवान् ।
 संपूज्याथ घटद्वयेषु परितः संस्थापितेषु क्रमा-
 हारास्योभयपार्श्वयोरनुयजेद् दिङ्नागवर्थाष्टकं ॥ ३ ॥
 कुमुदं कुमुदेक्षणं च दक्षक्रमतो वामनपुण्डरीकसंज्ञौ † ।
 अथ सर्व्वदृशं च शङ्कुर्गणं सुमुखं चाप्यथ सुप्रतिष्ठितं च ॥ ४ ॥
 हारेषु क्रमतः स्वकल्पविहितान् दीवारिकान् शाखयो
 र्गंगां सूर्य्यसुतामुदुम्बरगतांलक्ष्म्यादिकांश्च § ग्रहान् ।
 देहल्या मधिदेवतास्त्रयमथदेवीं कालरात्रिं पुन
 र्गन्धायैरूपचारकै रूपचितैरभ्यर्च्य संप्रार्थयेत् ॥ ५ ॥
 ततो वामशाखां समाश्रित्य देहं
 समाकुञ्च्य तुष्णीं पदा दक्षिणेन ।
 प्रविश्य स्वयं यागवेश्मान्तरादौ
 भुवं प्रोक्षयेत् पञ्चगव्यार्घसैकैः ॥ ६ ॥

* अनेक मधुरवाद्य शब्दैः ।

† नित्यपूजाव्याख्यानावसरे ।

‡ पुण्डरीकं वामनं च, अस्याक्षरत्वात्पूर्व्वनिपातः ।

§ आदिशब्दाजिथादीन् तदुपरि अर्च्यं च ।

विघ्नांश्च त्रिविधान् द्युभूमिखचरान् दिव्याविलोकादिना *
 दूरोत्सार्थं ततो नृसिंहमनुना † सर्वादिशः कौलयन् ‡ ।
 लाजा चन्दनभस्मसर्षपकुशप्रत्यग्रदुर्व्याक्षता
 नस्त्रेण प्रतिमुष्टि § समविकिरान् सर्व्वत्र तत्र क्षिपेत् ॥ ७ ॥
 कृत्वावीक्षणमिष्टमन्त्रपठनैरस्त्रेण च प्रोक्षणं
 तेनास्त्रेण च ताडनं च कवचेनाभूक्षणं देशिकः ।
 संस्कुर्थ्याच्चतुरध्वमध्यधरणीं ॥ कोणेषु वायादिषु
 क्षेप्ये शं वटुकं च भैरवमथो वास्वीश्वरांश्चार्चयेत् ॥ ८ ॥
 मध्ये ब्रह्माणमभार्च्य गन्धपुष्पाक्षताम्बुभिः ।
 चन्दनागुरुकर्पूरे धूपयेन्मण्डपान्तरम् ॥ ९ ॥
 द्वारिषु जापकवरेषु पठत्सु धीरं
 प्रागादितस्तत ऋगादि-समन्त्रवेदान्
 शिष्यस्य मूर्द्ध्नि कृत्तरक्षणहोतृवर्गः
 पार्श्वे वसत्यभयमन्त्रजपप्रसक्ते ॥ १० ॥
 पश्चात्कल्पितमण्डलस्य ¶ मृदुनि स्वास्तीर्णशृङ्गासने
 पद्मं स्रस्तिक मेव वा दृढतरं वह्नीपविश्य स्वयं ।
 प्रज्वाल्यज्यपरिष्कृतान् प्रतिदिशं दीपानयार्चोचित-
 द्रव्याख्यत्र पुरोदितानिच यथास्थानं समासादयेत् ॥ ११ ॥

* दिव्यदृष्ट्यादिविघ्नान् पार्श्विवातिभौमान् अस्त्राम्बुक्षेपैरान्तरीक्षान् दूराद-
 पसार्थं । † आनुष्टुबेनसङ्गताक्षरेण वा । ‡ कौलयेदिति (ग) पुस्तके पाठः ।

§ लक्ष्मीं लक्ष्मीं अस्त्रमन्त्रं पठन्नित्यर्थः ।

॥ चतुर्द्वारमार्गमध्यस्थदेशं ।

¶ लिखितमण्डलस्य पश्चिमभागे ।

संकल्प्य स्वस्ति वाच्यं हिजगुर्यतिभि स्तत्र पुण्याहवादं
 कृत्वाथ प्रारभेतार्चनविधिमधिकं प्राङ्निनाद्येष घण्टां ।
 संन्यस्यर्थादिपूर्वासनमनु मनु तत् प्रार्थ्यं वहाञ्जलिः सन्
 वन्देतात्मानुसव्यं गुरुगण-गिरिजा-विघ्नराट्-क्षेत्रपालान् * ॥ १२ ॥
 सौदर्शनेन मनुना शिरसि स्वरक्षा-
 मन्त्रेण वा प्रतिविधाय सगन्धपुष्पैः ।
 अस्त्राणुना च करशुद्धिमशेषमुष्टि-
 स्फोटैश्च तन्मनुवरैः कलयेद्दशाशाः † ॥ १३ ॥
 त्रैलोक्यरक्षामनुना स्वदेहं हुताग्रशालं परितो विचिन्त्य ‡ ।
 भूतात्मकं कश्मलमात्मदेहं विशोधयेत् शोधणदाहयोगात् ॥ १४ ॥
 उत्पाद्य दिव्यामृतं संप्रुताङ्गं देवेष्टि-योग्यावयवं ततोऽस्मिन् ।
 प्राणान् प्रतिष्ठाप्य तथैव तारैः कुर्यान्मरुत्संयमनं त्रिकृत्वः ॥ १५ ॥
 चतुर्विधामान्तर-माहकां ततो
 बहिः स्वकल्पोदितमाहकामपि ।
 क्रमेण तत्त्वान्यखिलाक्षरैरन्यसन् §
 करोतु मूलेन तयाऽसुसंयमान् ॥ १६ ॥

* ऋष्यादिपूर्वासनसम्बन्धं संन्यस्य कृत्वा अनन्तरं तत् आसनं बहाञ्जलिः सन् प्रार्थयित्वा आत्मनो वामे गुरुन् दक्षिणे गणेशं सम्मुखे दुर्गां दृष्टे क्षेत्रपालं च वन्देतित्यर्थः । † नाराचघटिस्तोत्रे; तज्जान्यङ्गवशब्दे; दिव्यमनुसन्तैश्च दयदियोगपञ्जीयादि त्वर्थः ।

‡ स्वदेहस्य सर्वदिक्षु वज्रप्राकारं विचिन्त्ये त्वर्थः ।

§ अखिलानि अप्रहृतानि अनिरुद्धानि यान्यक्षराणि तैर्विपरीतं सकारादिभिर्जीवादि तच्च न्यसजित्वर्थः ।

आधार-हृत्करकलेवर-भावनान्ते

न्यासं मनोर्मुनि मुखं च कराङ्गयोश्च (१) ।

प्रत्यक्षर-प्रतिपदन्यसनं विधाय

बद्धा तथा दशदिशोऽस्त्रमनुप्रजापैः ॥ १७ ॥

धात्वा देवं कर्तुमन्तः सपर्यामादावर्धं कल्पयेत् शुद्धशङ्के (२) ।

संस्कारार्थं वस्तुनां दक्षिणेऽस्य तद्वत् पूर्य प्रोक्षणीपात्रमेकम् ॥ १८ ॥

ऐशान्यां दिशि वर्धनोघट मथो संस्थाप्य तद्वत्ततो

द्रव्यै स्तैरुदितैः प्रकल्प्य निखिलान् पूजोपचारानपि ।

कृत्वाथो मनुशुद्धिमात्मनि निजं तं योगपीठं स्मर-

आधारादि सुरान् (३) यथोक्तविधिना गन्धप्रसूनैर्यजेत् ॥ १९ ॥

आधारे हृदयेऽथ कूर्चकुहरे (४) मूलाणुतेजः (५) स्मरन्

बीजेन त्रितयं तदेव पुनरेकीकृत्य हृद्यर्चयन् ।

तत्तेजः सकलीविधाय (६) वपुषि स्वेष्टां भजेद्देवतां

यन्त्रार्थादिकराङ्गदैवतगणैः सार्धं विभूषावधि ॥ २० ॥

तदायुधादीन्यपि पूजयित्वा भालादिषु द्वादशचित्रकाणि ।

कृत्वात्ममूर्त्तादिषु चाखिलाङ्गे कुर्यात् प्रसूनाञ्जलिपञ्चकं च (७) ॥ २१ ॥

(१) ऋष्यादिन्यासं करन्यास मङ्गन्यासं च विधायेत्यर्थः ।

(२) अक्षतनालेयङ्गे, अविघ्ननालस्य शुद्धत्वात् ।

(३) आधारशलादिदेवताः । (४) भ्रूमध्ये । (५) मूलमन्त्रतेजः ।

(६) व्यापकेन विन्यस्य ।

(७) चतस्राङ्गे हृदाधारे पदोः सर्वोङ्गकेषु च इति स्मरणात् ।

शब्देषु धूपदीपौ समर्प्य सन्तोष्यामं राजराजोपचारैः ।

होमं कुर्यान्मानसं मूलकुण्डे ऽहंकाराद्यैर्वैश्वदेवं हविर्भिः (१) ॥२२॥

ब्रह्मार्पणाख्य-मनुना निखिलं समर्प्य

ध्यात्वा प्रसन्नमनसं मनसा सुरेशं ।

माष्टशतं प्रणवसंपुटितं स्वबीजं

जप्त्वा खमर्प्य तमयो प्रणमेद्दिनीतः ॥ २३ ॥

क्षिप्त्वा दूरे प्रोक्षणीपात्रतोयं भूयस्तद्वै पूर्ववत् पूरयित्वा ।

इष्टदेवं यष्टु मावाह्य बाह्ये पूर्वं कुम्भं स्थापयेन्मण्डलान्तः ॥२४॥

कुम्भः श्रेष्ठः शातकुम्भस्ततोऽन्यो

रीप्य स्तस्मात्ताम्रजो रीतिजोऽतः ।

सर्व्याभावे मार्त्तिकः स्यात् प्रशस्तः

शक्नो सत्यां वित्तशठानं न कार्य्यं ॥ २५ ॥

द्वाविंशत्यङ्गुलैश्चः कलग इहमतो गर्भमेतस्य वृत्तं

क्षिग्धं द्वाष्टाङ्गुलं (२) स्यात्तदुपरिमुखमुन्नतपुष्पाग्रशोभि ।

तत्कण्ठोऽष्टाङ्गुलार्द्धस्तदुपरि वलयीकार ओष्ठस्तदर्द्धी

विस्तार स्तमुखस्योपरि जलधिमितो मूलतो वेदसंख्यः (३) ॥ २६ ॥

केचिद्द्विंशत्यङ्गुलं कुर्वते तं गर्भस्तस्मिन् पूर्ववदङ्गुलः स्यात् ।

ओष्ठ स्तस्यार्द्धाङ्गुलस्तद्गलाधोवृत्तं ताव (४) क्षत्राङ्गुलः कण्ठदेशः ॥२७॥

(१) अहंकाराद्यैर्वैश्वदेवं इत्येतानि । आहुतीर्जुहोयान्मन्वीति-
अरणादि त्वर्थः ।

(२) षोडशाङ्गुलं ।

(३) तस्योष्ठस्यविस्तारश्चतुरङ्गुलः जङ्घाभोगोऽस्यसप्तङ्गुलविस्तारः ओष्ठो-
द्वाङ्गुलीमूलभागेचतुरङ्गुल इत्यर्थः ।

(४) तावदिति ज्ञेयः । तावत् षोडशाङ्गुलं कण्ठमूलवृत्तमित्यर्थः ।

आदौ पङ्कजमण्डलोपरि गुरुं गन्धप्रसूनं क्षिपेत्
 संस्कार्यादथ वीक्षणदिभि रतः पीठार्चनं चाचरेत् ।
 संपूज्याक्षतपुष्पचन्दनजलैस्तस्योत्तरे गौरवीं
 पङ्क्तिं दक्षिणतो गणेश्वरमथो तान् पीठदेवान् पुनः ॥ २८ ॥
 आराध्याधारशक्त्याद्यमरचरणपावध्यथो (१) मध्यभागे
 धर्मादीन् वज्ररत्नःपवनशिवगतान् दिक्ष्वधर्मादिकांश्च ।
 मध्ये शेषाब्जविम्बत्रितयगुणगणात्मव्रजं (२) केशराणां
 मध्ये मध्ये च शक्तीर्नव समभियजेत् पीठमन्त्रेण भूयः ॥ २९ ॥
 शालीन् शुद्धशितांश्च मण्डलतया पद्मोपरिष्ठाश्रये-
 तन्मध्ये शितशालितण्डलकुलं संस्थाप्य निम्नोदरम् (३) ।
 दर्भैस्तत्परिकीर्य तत्र सुमनःकूर्चाक्षतान् (४) निक्षिपे
 द्वक्त्रैस्तत्रकलाः प्रदक्षिणतया याद्यैर्दशाभ्यर्चयेत् ॥ ३० ॥
 न्यसेत्तत्र कुम्भं त मस्त्राम्बुधौतं
 शितश्यामरक्तप्रभै स्तन्तुभि र्च ।
 बहि र्वेष्टितं सान्द्र मञ्जागुरूलैः (५)
 सुगन्धीकृतं धूपधूमैः समन्तात् ॥ ३१ ॥

(१) आधारपद्मादितत्पारम्य कल्पवृक्षपर्यन्तमित्यर्थः ।

(२) अनन्तं पद्मं मण्डलवयं आत्मचतुष्टयं ।

(३) तत्तण्डलमर्थनिम्बं कृत्यादित्यर्थः ।

(४) कुशवयसोऽङ्गं कूर्चं ।

(५) अञ्जपदेन चन्द्रः प्रतिपाद्यकोन कर्पूरस्योद्यः ।

न्यसेद्वन्धः क्वावलिप्तं यथाव-

ज्जपं स्तार मुच्चैः स्मरन्निष्टदेवम् ।

विभाव्याथ पीठस्य कुम्भस्यचैक्यं

ततः पूजयेत्तत्र भानोः कला स्ताः ॥ ३२ ॥

कभादिकैर्वर्णयुगैष्ठङान्तकैः प्रदक्षिणं द्वादशभिर्द्विषष्टिमताः ।

ततोऽग्निमाभारमयं विभावयेद्वटस्वरूपं तरणिं विशेषवित् ॥ ३३ ॥

न्यसेत्तदन्तः सहिरण्यकूच्चयुङ्गनं विशुद्धं नवरत्नसञ्चयं ।

अलाभतः तस्य च रत्नपञ्चकं गोमेदमुख्यानि चतुः सहेम तत् ॥ ३४ ॥

मुक्ताहीरकपद्मरागसहितं नीलं च वैदुर्यकं

गोमेदः सहविट्मं मरकतं तत् पुष्परागं क्रमात् ।

रत्नानीह नवाहु रागमविदो जात्याविशुद्धानिचे-

न्निर्दोषाणि च तानि विभ्रति जना ये ते स्युः ऋद्धगोर्जिताः ॥ ३५ ॥

सविन्दु मुच्चार्थ विलोममाटकां त्रिश स्ततो मूलमनुं प्रुतात्तरं ।

प्रपूरये त्तं घट मम्बुभि स्ततः समाटकार्णोषधिचर्मपाचितैः ॥ ३६ ॥

अथवा दशमूलपुष्पदुग्धद्रुमचर्मकथितैः कषायतोयैः ।

स्तनजद्रुमजन्ममाधितै र्वा विमलै स्तीर्थजलैः शुभोदकै र्वा ॥ ३७ ॥

पलाशचर्मकथितै र्ज्जलै र्वा सपञ्चगव्यै रथ सप्तमृद्धिः ।

विलोडितै र्वाथ गवां पयोभि रक्लिन्नधारापतितै र्यथावत् ॥ ३८ ॥

कलशजलेऽस्मिन् वसुयुगसंख्याः

स्वरगणपूर्व्वं न्यसतु तथैव ।

उड्पकला स्ता यजतु च भूयो

जलमयमिन्दुं स्मरतु च मन्त्रो ॥ ३९ ॥

आत्माभेदतया तदम्बुरजनीनाथात्मकं चिन्तयं
 स्तत् पश्चात् पृथुशङ्खमेक मपरं तद्वत् पुरः स्थापयेत् ।
 संपूर्य्य (१) कथितैः कषायसलिलैर्द्दिक्षेष्टदेवोचितै-
 र्गन्धै रष्टभि रिएष्टगन्धिभि रिदं संमिश्रा चालोडयेत् ॥ ४० ॥
 गोरचनागुरुकपोन्दुपटीररामकर्पूरकुङ्कुममिति प्रथितं हि शक्तेः ।
 शम्भोः कुचन्दनदलागुरुकुङ्कुमाम्बुकुष्ठेन्दुचन्दन मथो मुरवैरिणश्च ॥ ४१ ॥
 काश्मीरचन्दनजटादि-मुरादिमांसी-
 कुष्ठाम्बुलोहमलदं कथितं यथावत् ।
 गन्धाष्टकं त्रिविध मितदतीवपुण्यं
 प्रीतिप्रदं निखिलरञ्जनक्रन्तराणां ॥ ४२ ॥
 अभिवाह्य जले दरोदरे शिखिभांस्वत्शशिनां पृथक्कलाः ।
 दशभास्करषोडशक्रमा दसुसंस्थापन माचरेत् पुनः ॥ ४३ ॥
 पञ्चाशत् प्रणवांश्च मश्वकलाः प्रत्येकतो वर्गश-
 स्तत्रावाह्य ऋच श्र पञ्च विधिवङ्गसादिका स्ताः पठेत् ।
 पाठान्ते किल वर्गशः प्रतिकलं प्राणप्रतिष्ठां चरे
 द्विच्ये तद्विषदं यथामृदुमति र्जानीत तस्य क्रमं ॥ ४४ ॥
 सृष्ट्यादिका दशकलाः कचवर्गयुक्ता
 आद्या अकारजनिता मनसाऽभिवाह्य ।
 ओँ हंस इत्यत्र मुदीर्य्य वदन्नमूषां
 प्राणादहेत्यसुगणस्थिति मारभेत ॥ ४५ ॥

जरादिका या छतवर्गगाः कला इकारजा स्ता अभिवाह्य पूर्ववत् ।
 ऋचं प्रतद्विष्णुरिती रयन् पुनश्चरेदमूषा मसुसंस्थितिं तथा ॥ ४६ ॥
 तीक्षादिका दशकला अथपादि-शान्ते
 वर्णे र्युता मलिपिजा अभिवाह्य तद्वत् ।
 त्रैयम्बकी ऋच सुदीर्य पठन्नमूषां
 प्राणाद्भेति तनुयात्तदसुप्रतिष्ठां ॥ ४७ ॥
 पीडादिका विन्दुभवाश्चतस्रोऽभिवाह्य तद्वत् यसहान्ययुक्ताः ।
 ऋचं पठेत्तत्त्ववितुर्वरेण्यं ततोऽसुसंस्थापनमाशु कुर्यात् ॥ ४८ ॥
 निवृत्यादिकाः षोडशं स्युः कला याः स्वरैः संयुता स्ताः समावह्य तत्र ।
 ऋचं विष्णुयोनीत्युदीर्याथ तासामसुस्थापनं प्राणमन्त्रेण कुर्यात् ॥ ४९ ॥
 विधिरस्य (१) विशेषतोऽत्र पञ्चाङ्गदिताम्नः खलु भूतशुद्धिशेषे ।
 प्रथमावगमाय दीक्षितानामय सामान्यविधिं प्रदर्शयामः ॥ ५० ॥
 प्रागादित्रितयं (२) त्वमुष्य इति च प्राणा इह प्राणका-
 स्तद्वज्जीव इह स्थिते च निगदेत् सर्वेन्द्रियाणीति च ।
 तद्वद्वाङ्मनईक्ष्णश्रुतिनसप्राणा इहायान्त्विति
 स्वाहान्तं प्रजपन्मनुं प्रतिकलं प्राणान् प्रतिष्ठापयेत् ॥ ५१ ॥
 तास्ताः प्रपूज्य च पृथक् पृथगित्यमादौ
 तत्पञ्चसंस्थसलिलं कलशे निरस्य ।
 अश्वत्थचूतपनसच्छृदयुक्तागुक्तैः
 सूत्रामवलिक्लितैर्ललितैस्तदास्यम् ॥ ५२ ॥

(१) अत्र विधिबन्धेति पाठो युक्तः ।

(२) प्राणादीति (घ) पुस्तके पाठः सप्तशतीपीनः ।

साक्षात् सुरद्रुमधिया स पिधाय मन्त्री

तत्र (१) प्रसूनफलतण्डुलपूर्णं मेकम् ।

हेमादिभिर्विरचितं विपुलं शरावं

संस्थापयेत् फलधियाऽमलधीः फलाख्यै ॥ ५३ ॥

अभिवेष्टयेत्तदनु कुम्भमुखं नवनिर्माणांशुकयुगेन बुधः ।

समलंक्रतेऽत्र सुरशाखितले निजपोठपूजनविधिं कुरुताम् ॥ ५४ ॥

आवाह्यास्मिन्निष्टदेवं यथावत् संस्थाप्यामुं सन्निधोक्त्य भूयः ।

संरुद्धाथो संमुखीकृत्य तत्तन्मुद्रायुक्तं पञ्चकर्माणि (२) कृत्वा ॥ ५५ ॥

सकलीविधाय कलशस्थममुं मनुमाढकाङ्गमुनिन्यसनैः (३) ।

अवगुण्ठनं तदमृतोत्तरणं निजमुद्रया (४) च परमीकरणम् ॥ ५६ ॥

तदसुस्थितं (५) च विदधद्विधिना पुरतः प्रदर्शितमुद्रममुं ।

परिपूजयेद्गुरुरथावहितः परिचारयुक्तं सुपचारगणैः ॥ ५७ ॥

दत्त्वासनं स्वागतं मभूददीर्यं पाद्योदकार्घ्याचमनोयकानि ।

मध्वादिपर्कं पुनराचमं च स्नानं च वासांसुपवीतमेव ॥ ५८ ॥

अङ्गे विभूषां परिकल्प्य भूय आदर्शमग्रे परिदर्शयित्वा ।

कल्पोदितान्यावरणानि पुष्पगन्धाक्षतैः संपरितो यजेत ॥ ५९ ॥

(१) पल्लवोपरि ।

(२) आवाहनसंस्थापनं सन्निधौ न सन्निरोधनं संमुखीकरणानि च ।

(३) मन्त्रन्यासं नाटकान्यासाङ्गन्याससुन्यादित्यादिपरिचयः ।

(४) मन्त्रासुद्रयेत्यर्थः ।

(५) तस्यादेवतायाः प्राथम्यापनं ।

षष्ठैर्ननुपुटितैः क्रमशः शताहं-
 न्यासक्रमादभियजेत् (१) सकलासु (२) मन्त्रो ।
 गन्धादिभिः प्रथमतो मनुदेवतासु
 त्रैलोक्यमोहन इति प्रथितः प्रयोगः ॥ ६० ॥
 घण्टां संपूज्याथ धूपं च दीपं दत्वा भूयो गन्धपुष्पाचमांश्च ।
 हृदयं सद्यः सिद्धनैवेद्य मस्मै संपाद्याग्रे ह्यर्पयेन्मन्त्रपूर्वम् ॥ ६१ ॥
 अथ संस्कृते हुतवहेऽमलघी
 रभिवाह्य देव मभिपूज्य पुनः ।
 जुहुयात् शिताघृत युतेन (३) पयः
 परिपाचितेन (४) शुचिना चरुणा ॥ ६२ ॥
 पञ्चविंशति संख्यया पुन राज्यत यतुराहुती-
 र्याह्वितित्रयमेकशस्त्रिंश उद्दिशन्नथ (५) होमयेत् ।
 मूलमन्त्रमुदीर्य साष्टसहस्रहोममयाचरेत् (६)
 शेषपायससर्पिषा ऽखिलपार्षदान् बलिभिर्यजेत् ॥ ६३ ॥

(१) मन्त्रपुटितैः पञ्चाशता सातकाकरेन्यासक्रमेण ललाटादिस्थानेषु पूजयेदित्याशयः ।

(२) सकलासु कलासङ्गितासु ; इत्यस्य मनुदेवतापित्रत्युपतनेनान्वयः ।

(३) यकैराघृतयुक्तेन ।

(४) दुग्धपाचितेन ।

(५) ओं नूः स्वाहा ओं सुवः स्वाहा ओं स्वः स्वाहा ओं भूर्भुवः स्वः स्वाहा इत्युदीर्यहोमयेदित्यर्थः ।

(६) मूलपुञ्जाख्ये अष्टाधिकसहस्रहोमं कुर्यात् ।

एवंकृत्वा वैश्वदेवाङ्गहोमं

तं शुष्माणं (१) पीठमूर्त्तौ विलाप्य ।

मन्त्रं जप्त्वा दिक्शतं वा शतं वा

तं देवस्या सव्यपाणौ (२) समर्प्य ॥ ६४ ॥

संपाद्य पानीय-सुधां समर्प्य दत्वाभ्य उद्गास्य मुखार्चिं (३) रास्ये

नैवेद्य मुद्गत्य निवेद्य तत्तच्चण्डाय भूमी सुपलिप्य भूयः ॥ ६५ ॥

गण्डूष-दन्तधमनाचमनस्वहस्त-

मृज्यानुलेपमुखवासकमाख्यभूषाः (४) ।

वीटीं समर्प्य च सचामरसातपत्र-

तोर्यत्रिकैः सुहित (५) मर्चयतात्पुनस्तं ॥ ६६ ॥

गन्धादिभिः सपरिचार मयार्घमस्मै

दत्वा निधाय कुसुमाञ्जलि मादरेण ।

स्तुत्वा प्रणम्य शिरसा चलुकोदकेन

स्वात्मान मर्पयतु तच्चरणाञ्जमूले ॥ ६७ ॥

(१) वज्रिं ।

(२) हस्त्रिण हस्ते ।

(३) सुखद्वृतं नैवेद्यगतं तेजः, सुखं उद्गास्येत्यर्थः ।

(४) दन्तधमना—दन्तकाष्ठिका

हस्तमृज्या—हस्तमाञ्जं नक्षत्रं

सुखवासकं—सुखमोऽङ्गसंश्लेषः ।

(५) तप्तं ।

ब्रह्मार्पणाख्यमनुना त्वसमर्पणाख्य-
 मन्त्रेण चाप्यथ तदायुधभूषणानि ।
 अभ्यर्चये शालयजादिभि राक्षदेशेऽ-
 साधारणानि च यथोदितमूर्त्तिमन्ति ॥ ६८ ॥
 तदावरणदेवताः सपदि देवदेहे तदा-
 विल्लाप्यःमनसा गुरुर्ज्जलनिधौ तरङ्गानिव ।
 सुदृप्तं मसुमासनोपरिनिविष्टमिष्टं स्मरेत्
 सुधामयतनं ततोऽखिलं नृपोपचारैर्युतं ॥ ६९ ॥
 ध्वजतोरणदिकलशादिगता-
 मपि मण्डप-मण्डल-कुण्डगतां ।
 अभियोज्य चितिं कलशे कुसुमैः
 परिपूज्य जपेत् पुन रष्टशतं (१) ॥ ७० ॥
 समर्प्य तं पिष्टकपीठसंख्यं समिद्धं (२) मारात्रिकं मर्पयित्वा ।
 कर्पूरदोषै रथ सप्तवर्त्या नीराजयेन्मङ्गल-दोषकैश्च ॥ ७१ ॥
 इति श्रीगोविन्दकविभूषणसामन्तरायविरचिते सूरिसर्वस्वे कल-
 शार्चनविधिर्नामाष्टमः संग्रहः ॥ ० ॥

(१) ध्वजादिषुव्याप्तार्चितं परीक्षयैतस्यं शुशुभैः संकीय कलशेनियोज्य
 पुनरष्टशतं जपेदित्यर्थः ।

(२) दीप्तः ।

नवमः सर्गः ।

ततः कर्करिं काञ्चनाद्यैः प्रकृतं
विशालोदरीं वर्तुलाष्टाङ्गुलास्याम् । (१)
केनिष्ठाग्रतुल्यप्रणालेन तीर्थं
क्षुखैकेन युक्ता मधोन्यस्तचक्राम् ॥ १ ॥
ऐशान्यां दिशि विकिरैर्विशोभितायां
संस्थाप्याम्बर-कनकैः स्रगादिजुष्टाम् ।
अस्त्रेणामलसलिलैः प्रपृष्टा तस्या-
भावाह्वार्च्चयतु तदस्त्रदेवतां च ॥ २ ॥
सिंहस्था मरुणतमा मतीवभीमां
विभ्राणां फलक मसिं च पश्चिमास्याम् ।
संपूज्यास्त्रमनुमुदीर्य वीर्यवन्तं
गन्धाद्यै रूपचरणैश्चलासनेन (२) ॥ ३ ॥
तामादाय बहिर्भवन् गुरुरसौ तदैवताङ्गां पुरो
दिक्पालाः खलुरक्षते त्वनुदिशं चोच्चैस्तारां आवयन् ।
तन्नालाध्वनि मुक्तयाऽनुगतया तस्याः पयोधारया
पर्यावृत्य (३) परं प्रदक्षिणतया भूयो विशेष्मण्डपम् ॥ ४ ॥

(१) वर्तुलं अष्टाङ्गुलभास्यं यस्याः तां ।

(२) उत्तिष्ठन्नित्यर्थः ।

(३) परितो भ्राम्ना ।

संस्थाप्य तां पूर्वपदेऽस्त्र मुक्ता स्थिरामनेऽभ्यर्च्य पुनस्तदस्त्रम् ।
 मायं सति स्नानविधिं समाप्य मन्त्र्यां च कुर्याद्विधिवत्प्रशिष्यः ॥ ५ ॥
 आवेष्ट्याथो मङ्गलवीजाङ्कुरपात्रैः
 प्रादक्षिण्यं मण्डल मेषामुपरिष्ठत् ।
 न्यस्येहीमान् पिष्टकल्लमान् पृथुदीपान्
 प्राची-वक्त्रान् मोघृतपूरुषानथ मन्त्रो ॥ ६ ॥
 शालामध्ये तत्र निर्माय चुल्ली मुक्लिप्यामं संस्कृतेनानलेन ।
 प्रज्वाल्यस्मिन् स्थापयेत्पाकपात्रं ताम्बाद्युत्थं क्षालयन्नस्त्रमन्त्रैः ॥ ७ ॥
 अथ पञ्चदश-प्रकृति-प्रमितान् (१) शितशालिसमुत्थित-तण्डुलकान् ।
 परिशोध्य जलैरभिमन्त्र्य पुनर्मनुनाऽष्टगुणं पयसि क्षिपत् ॥ ८ ॥
 कवचेन तस्य पिधाय मुखं चषकेण परिण फटा (२) शुचिना ।
 हरिदिक्षु ख एवमनुं प्रजपन्मृदुनाज्वलनेन पचेच्च चरुम् ॥ ९ ॥
 सिद्धे तस्मिन् पायसे गन्धसर्पिस्तप्त्वा क्षिप्त्वा मन्दमन्दं सुवेण ।
 यावत् खिन्नं स्यात्तदन्नं क्रमेण तावद्द्व्यालोडयेद्वातुमय्या ॥ १० ॥
 एवं मूलेनाभिघार्याथ चुल्हा उत्तार्याग्ने भाजनं तत्कराभ्यां ।
 अस्तक्षिप्तै रास्तृते तत्र दर्भैरुक्त्वावर्धं स्थापयेन्मण्डलान्तः ॥ ११ ॥
 पात्रत्रये तद्भिज्जे क्षिभागं भागेन तत्र प्रथमेन भागम् ।
 अभ्यर्चयेत् पञ्चविधोपचारैः कृताधिवासे कलशेऽभिवाञ्छ ॥ १२ ॥
 द्वितीयभागं जुहुयाद्भुताग्ने सुसंस्कृते मूलमनुप्रजापैः ।
 द्विधाविभज्याथ गुरुः सशिष्यो भुञ्जीतभागं विधिवत्ततोयम् ॥ १३ ॥

(१) पाणि संकुलः प्रकृतिः प्रकृतिस्त्रिपलानिता ।

(२) फटा चष्म मन्त्रेण शुचिनापात्राकारेण सुसंपिधाय ।

आचम्याथ गुरुर्विशोधितमुखः स्वाचाभ्य शिष्यं तथा
 मन्त्राङ्गैः सकलविधाय च तनौ संवासयेत् प्राङ्मुखम् ।
 हृदयात् द्विषडङ्गुलं च सरसं सत्चीरवृक्षादिजं
 दत्वास्मा ऋजुदन्तकाष्ठममना दन्तान् पुनः शोधयेत् ॥ १४ ॥
 धौताग्निपाणिवदनं सदनं प्रवेश्य
 तं शिष्यमिष्टमनुनाभिमुषन् प्रसन्नं ।
 रक्षां विधाय च शिखां मनुवन्धनेन
 निद्रापयेत् कुशकृतशययेऽथवेद्यां ॥ १४ ॥
 दृष्टं देवं प्रार्थयेद्देशिकेन्द्रः सुखप्रार्थं तस्य शिष्यस्य रात्रौ ।
 अन्तर्बाह्ये त्वं चरस्वप्रमेय (१) स्वप्ने भद्रं दर्शयस्वैन मय ॥ १६ ॥
 इत्युक्त्वा सविधे तस्य दर्भानास्तीर्थं देशिकः ।
 शयीत शुद्धमनसा भगवन्तं स्मरन् मुदा ॥ १७ ॥
 अधिवासविधिः समीरितः सकलाभीष्टफलप्रदानभूः ।
 असुना विधिनाधिवासितो (२) ऽखिलसिद्धिं लभते परं नरः ॥ १८ ॥
 वहन्नाडीपार्श्वं प्रसभं सुपपीड्याथ शयितः
 स्मरन्निष्टं देवं निशि परिचितं स्वप्नं मखिलम् ।
 यथादृष्टं स्वस्थोऽचलितकचनीविः (३) स्वमनसा-
 ऽवधार्याग्रे ब्रूयादुषसि च गुरोः साधकशिषुः ॥ १९ ॥

(१) हे प्रमाणागस्वप्नभो ।

(२) कृताधिवासः ।

(३) रोगाद्युपश्रवणितोऽसुखचितकेयोऽसुखनीविश्च ।

गुरुस्तत् स्वप्नोत्थं शुभमशुभमादौ च गणयन्
 शुभं चेत्यात्तस्मा अविकलमना द्रागुपदिशेत् ।
 अभद्रं चेत्तर्हि स्वमनु मयुतं वा दशशतं
 जपन् प्रयश्चित्तं विरचयतु तावत्तिलहुतैः (१) ॥ २० ॥
 भद्राभद्रविवेकाय वक्ष्ये स्वप्नफलान्यथ ।
 यान्युक्तान्यृषिभिः पूर्वं गौतमीयादिषु स्फुटम् ॥ २१ ॥
 पानं रक्तसुराज्यगव्यपयसां शाल्यन्नदधोदन-
 श्वेतस्वादुफलाममांसहविषां स्थित्वासने चाशनम् ।
 प्रासादाद्विवनस्पतीभहयनीगोपुङ्गवारोहणं
 शुक्लस्त्रग्वसनेन्दुशीतसुमनोमुक्तावलीधारणम् ॥ २२ ॥
 विण्मूत्रयज्ञ-हविषामुपलेपनं च
 श्वेताहिदंशनिगडार्दनरोदनानि ।
 गुर्वग्निमित्रगणिकाद्विजराजवाजि-
 गोहस्तिदैवतमहोत्सदर्शनं च ॥ २३ ॥
 भूरत्नहेमरजतामलवस्त्रलामो
 दिव्याङ्गनालपनगोष्ठुपगूहनानि ।
 क्षेमङ्करो (२) शुककलस्वनसारिकादि-
 सत्कृजितश्रवणमात्मनि कीटपातः (३) ॥ २४ ॥

(१) जपसंख्यं तिलहोतैः ।

(२) यङ्गविष्णुइतिख्यातः पक्षिविशेषः ।

(३) स्वदेहे कृत्तिपातः ।

वीणाधारणवादेने प्रतरणं बाहुद्वयेनाश्रसा-
 मित्यादीनि शुभानि सन्निफलदान्युक्तानि पूर्वागमे ।
 मिथ्या यद्यपि पूर्वसूरिभिरयं स्वप्रावलोको मतः
 सत्कार्यस्य च दैवसूचकतया सत्यो भवेत् कुत्रचित् ॥ २५ ॥
 कृष्णारुणांशुकविलेपनमात्यभूषा
 याम्याननेन (१) महिषोद्वहरेषु यानम् (२) ।
 अभ्यङ्गलेपनदिगम्बरतातिपूति-
 पङ्काङ्क गोमयमयोदधिमज्जनादि (३) ॥ २६ ॥
 त्रिधा (४) महोत्पात महाङ्गि मैथुन-
 कृतान्तदूतोद्वहरेषु दिदर्शनम् ।
 जगुप्सितस्त्रीसहसङ्गभाषणं
 स्वकर्णनासादिविकर्तनं तथा ॥ २७ ॥
 द्विजगुरुनृपनिन्दा-भर्त्सनाद्यात्मनैव (५)
 तुषभसितविलोठः पक्कमांसाशनं च ।
 अशितभटनियुक्तं (६) प्रेतलोकाभिषङ्गः (७)
 कथितमशुभमित्याद्यागमङ्गैः पुराणैः ॥ २८ ॥

(१) दक्षिणमुखेन ।

(२) प्रयाणं । (३) दुर्गम्भर्षकाकीर्णं गोमयमये जलाधारे मज्जनमित्यर्थः ।

(४) भौमदिव्यान्तरीक्षभेदेन त्रिविधो महोत्पातः ।

(५) आत्मज्ञता द्विजगुरुनृपनिन्दा ।

(६) कण्ठवर्णभङ्गेः सह बाहुद्वयम् ।

(७) मृतलोकसंगमः

यामि च प्रथमे फलत्यविकलं स्वप्न (१) स्वप्नाभ्यन्तरे
 मासैः षड्भिरथ त्रिभिश्च तदनु द्वाभ्यां द्वितीयादिषु ।
 पक्षान्ते गरुडायजोदयइतोऽन्यस्मिन् दशाह्वान्तरे
 प्रायश्चित्तमिज्ञाचरिद्गुरुभिज्ञायैकवृक्षा (२) क्रमात् ॥ २८ ॥
 प्रायश्चित्तं कर्तुमशक्तोऽयुतसंख्यं
 गोविन्दाख्याकीर्त्तनमुच्चैर्विदधीत (३) ।
 दुःस्वप्नानां दोषहरं यदयदिहास्ति
 स्तोत्रं मन्त्रं वचनं (४) च वा तत्तदधीत ॥ ३० ॥
 अग्नितयं (५) त्रीणि च पुष्कराणि
 गमत्वयं (६) त्रीणि पदानि विष्णोः ।
 हरं त्रिनेत्रं त्रिपथां च गङ्गां
 स्मरञ्च दुःस्वप्नविनाशनाय ॥ ३१ ॥
 अथ प्रभातोचितकर्म्म कृत्वा गुरुः सदस्यानुमर्तनं तत्र ।
 दुःस्वप्नदोषोपशमं विधाय शिष्यस्य दीक्षाविधिमारभेत ॥ ३२ ॥

(१) प्रथमयागिकः स्वप्नो वर्षाभ्यन्तरे द्वितीययागिकः षण्मासाभ्यन्तरे तृतीय-
 यागिकः क्षिमासाभ्यन्तरे चतुर्थयागिको मासद्वयाभ्यन्तरे तथारूपोदये पञ्चाभ्यन्तरे
 तदुत्तरकालौनस्तुदयह्वाभ्यन्तरे फलनीतिसम्बन्धः ।

(२) प्रथमयामे एकगुणं द्वितीये द्विगुणं त्रित्यादि क्रमेणोत्तरार्धः ।

(३) गोविन्दनाम संकीर्त्तनं मुञ्चेः कर्त्तव्यं ।

(४) स्तोत्रं गजेन्द्रशोषणादि, मन्त्रं नामत्वयादि, कथनं नारसिंहादि ।

(५) आचमनीयादिष्वङ्गित्वं ।

(६) जामदग्न्यादिकं ।

स्नातं नवाम्बरविभूषणगन्धमाख्यैः

शिश्यं सुभूषितमतिप्रवर्णं प्रसन्नम् ।

पाश्वे^१ निवेश्य तदनेकमलप्रशान्त्यै (१)

स्वस्त्वं^२ वितौर्य सतिलं विधिवद्विजेभ्यः ॥ ३३ ॥

गायत्रीमथुतमितां प्रजाप्य (२) विप्र-

द्वारेण द्विरदमुखं पुरोऽर्चयित्वा ।

स्वस्तु^३ द्विजवचसाऽवधार्य कुर्यात्

संकल्पं शिशुकुलगोत्रनामपूर्वम् ॥ ३४ ॥

वृद्धिश्चाङ् (३) समाह्वयनवसोर्धाराश्च (४) कृत्वा शिशो

रिष्टं^४ दैवतमर्चयेच्च कलशे भक्त्या गुरुः पूर्ववत् ।

होमं कर्तुं मय स्वकुण्डकुहरे वज्रं स संपादयेद्

येन स्यात् सकलार्थदो हुतविधिर्भन्तः प्रसीदत्यपि ॥ ३५ ॥

अरणितरणिकान्ताग्नेयपाषाणजोऽग्नि-

र्विपुलविपिनसाम्निश्चोत्रियागारजो (५) वा ।

अभिमतफलसिद्धौ शस्यतेऽथोनिरग्नि-

द्विजसमखट्वाग्निः (६) किञ्चिदिष्टं विधत्ते ॥ ३६ ॥

विट्शूद्रगेहाच्च यदृच्छयाध्वलब्धौ हुताशी न हुते प्रगस्तः ।

तस्मात् प्रयत्नेन विशुद्धमग्निं संपादयेत्तद्विधिं रूच्यतेऽथ ॥ ३७ ॥

(१) आञ्जनाञ्जितपापक्षयार्थं । (२) जापयित्वा ; शिष्यनित्यन्वयः ।

(३) नान्दीमुख आशं । (४) मातृगणपूजासहितवसोर्धाराश्च ।

(५) कः षड्वयजन्ता सूर्य्य कान्तवर्णि जोऽतिकर्षपाषाणजोमङ्गारख्यजन्ता-
सामिकश्चोत्रिय नृहागतो वा वज्रिः प्रगस्तः इत्याशयः ।

(६) निरग्निविप्रवृद्धानीतो दीक्षितव्यागारानीतो वा किञ्चिदिष्टफल-
दायीत्यर्थः ।

	Rs.	A.
Ukavartika, (English), Fasc. 1-7, at Rs. 1-4 each ...	8	12
Cranta Sutra of Cankhayana, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4; Vol. 4, Fasc. 1, at As. 10 each ...	10	0
Cri Bhashyam, Fasc. 1-3, at As. 10 each ...	1	14
Dana Kriya Kaumudi, Fasc. 1-2, at As. 10 each ...	1	4
Gadadhara Paddhati Kalasara, Vol. I, Fasc. 1-7, at As. 10 each ...	4	6
Ditto Acarasara, Vol. II, Fasc. 1-4 ...	3	2
Gobhiliya Grhya Sutra, Vol. I, at As. 10 each ...	3	2
Ditto Vol. II, Fasc. 1-2, at Re. 1-4 each ...	2	8
Gobhiliya Grhya Sutra, (Appendix) Gobhila Parisista ...	2	0
Ditto Grihya Sangraha ...	0	10
Haralata ...	1	14
Karmapradip, Fasc. 1 ...	1	4
Kala Viveka, Fasc. 1-7, at As. 10 each ...	4	6
Katantra, Fasc. 1-6, at As. 12 each ...	4	8
Kurma Purana, Fasc. 1-9, at As. 10 each ...	5	10
Kiranavali, Fasc. 1-2, at As. 10 ...	1	4
Madana Parijata, Fasc. 1-11, at As. 10 each ...	6	14
Maha-bhasya-pradipodyota, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-12; Vol. III, Fasc. 1-10, at As. 10 each ...	19	6
Ditto Vol. IV, Fasc. 1-2, at Re. 1-4 each ...	2	8
Manutika Sangraha, Fasc. 1-3, at As. 10 each ...	1	14
Markandeya Pura, (English) Fasc. 1-9, at Re. 1 each ...	9	0
* Mimamsa Dracana, Fasc. 10-19, at As. 10 each ...	6	4
Mugdhahodha Vyakarana, Fasc. 1-4, at As. 10 each ...	2	8
Nirukta, (2nd edition) Vol. I, Fasc. 1 at Re. 1-4 ...	1	4
Nyayavartika, Fasc. 2-6, at As. 10 each ...	8	2
Nityacarapaddhati, Fasc. 1-7, at As. 10 each ...	4	6
Nityacarapradipa, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-4, at As. 10 each ...	7	8
Nyayabindutika, Fasc. 1, at As. 10 each ...	0	10
* Nyaya Kusumanjali Prakarana, Vol. II, Fasc. 1-3, at As. 10 each ...	1	14
Nyaya Vartika Tatparya Parisudhi, Fasc. 1-2, at As. 10 each ...	1	4
Nyayasarah, Fasc. 1-7, at As. 10 each ...	2	0
Padumawati, Fasc. 1-6, at Rs. 2 each ...	12	0
Prakrita-Paingalam, Fasc. 1-7 at As. 10 each ...	4	6
* Paracara Smrti, Vol. I, Fasc. 2-8, Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III Fasc. 1-6, at As. 10 each ...	11	14
Paracara, Institutes of (English) at Re. 1 each ...	1	0
Pariksamukha Sutram ...	1	0
Prabandhacintamani (English) Fasc. 1-3 at Re. 1-4 each ...	3	12
Rasarnavam, Fasc. 1-3 ...	3	12
Ravisiddhanta Manjari, Fasc. 1 ...	0	10
Saddarsana-Samuccaya, Fasc. 1-2, at As. 10 each ...	1	4
Samaracca Kaha, Fasc. 1-5, at As. 10 each ...	3	2
Sankhya Sutra Vrtti, Fasc. 1-4, at As. 10 each ...	2	8
Ditto (English) Fasc. 1-3, at Re. 1 each ...	3	0
Six Buddhist Nyaya Tracts ...	0	10
Sradha Kriya Kaumudi, Fasc. 1-6 at As. 10 each ...	3	12
Sucruta Samhita, (English) Fasc. 1, at Re. 1 each ...	1	0
Suddhi Kaumudi, Fasc. 1-4 at As. 10 each ...	2	8
Sundaranandam Kavyam ...	1	0
Surya Siddhanta, Fasc. 1-2, at Re 1-4 each ...	2	8
Syainika Sastra ...	1	0
* Taittiriya Brahmana, Fasc. 11-25, at As. 10 each ...	9	6
* Taittiriya Samhita, Fasc. 27-45, at As. 10 each ...	11	14
* Tandy Brahmana, Fasc. 10-19, at As. 10 each ...	6	4

	Rs.	A.
Tantra Vartika (English) Fasc. 1-10, at Re. 1-4 ...	12	8
† Tattva Cintamani, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 2-10; Vol. III, Fasc. 1-2; Vol. IV, Fasc. 1; Vol. V, Fasc. 1-5; Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12, at As. 10 each ...	23	12
Tattva Cintamani Dīdhiti Vivṛit, Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1, at As. 10 each ...	4	6
Tattva Cintamani Dīdhiti Prakas, Fasc. 1-5; at As. 10 each ...	3	2
Tattvarthadhigame Sūtram, Fasc. 1-3, at As. 10... ..	1	14
Tīrthacintamani, Fasc. 1-3, at As. 10 each ...	1	14
Trikāṇḍa Māṇḍanā, Fasc. 1-3, at As. 10 each ...	1	14
Tul'sī Satsai, Fasc. 1-5, at As. 10 each ...	3	2
* Upamitā-bhava-prapāṇīka-kathā, Fasc. 1-2, 5-13, at As. 10 each ...	6	14
Uvāṣagadasaṇ, (Text and English) Fasc. 1-6, at Re. 1 ...	6	0
Vallala Carita, Fasc. 1, at As. 10 ...	0	10
Varṣa Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6, at As. 10 ...	3	12
* Vayu Purāṇa, Vol. I, Fasc. 3-6; Vol. II, Fasc. 1-7; at As. 10 each... ..	6	14
Vidhāna Parījāta, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1 at As. 10 ...	5	10
Ditto Vol. II, Fasc. 2-5, at Re. 1-4 ...	5	0
Vivadaratnakara, Fasc. 1-7 at As. 10 each ...	4	6
Vṛhat Svayambhu Purāṇa, Fasc. 1-6 at As. 10 ...	3	12
Yogasāstra, Fasc. 1-3 ...	3	12

Tibetan Series.

Amarakosaḥ	2	0
Bauddhastotrasaṅgraha, Vol. I	2	0
A Lower Ladakhi version of Kesarsaga, Fasc. 1-4, at Re. 1 each	4	0
Nyayabindu of Dharmakīrti Fasc. I	1	0
Pag-Sam S'hi Tin, Fasc. 1-4 at Re. 1 each	4	0
Rtogs brjod dpag khkri S'in (Tib. & Sans. Avadana Kūlpalāta) Vol. I, Fasc. 1-10, Vol. II, Fasc. 1-10 at Re. 1 each... ..	20	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 at Re. 1 each	14	0

Arabic and Persian Series.

Amal-i-Salib, or Shah Jahan Namah	2	0
Al-Muqaddasi (English) Vol. I, Fasc. 1-4 at Re. 1	4	0
Ain-i-Akbarī, Fasc. 1-22 at Rs. 1-8 each	33	0
Ditto (English) Vol. II, Fasc. 1-5, Vol. III, Fasc. 1-5, Index to Vol. II, at Rs. 2 each	22	0
Akbarnamah, with Index, Fasc. 1-37 at Re. 1-8 each	55	8
Akbarnamah, English Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-7; Vol. III, Fasc. 1-2, at Re. 1-4 each	21	4
Arabic Bibliography, by Dr. A. Sprenger at As. 10	0	10
Conquest of Syria, Fasc. 1-9 at As. 10 each	5	10
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts 1-2 at Re. 1 each	2	0
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the Asiatic Society of Bengal, Fasc. 1-3 at Re. 1 each	3	0
Dictionary of Arabic Technical Terms and Appendix Fasc. 1-21 at Re. 1-8 each	31	8
Faras Nāma, of Hashinī	1	0
Ditto of Zabardast Khān	1	0

	Rs.	A.
Farhaq-i-Rashidi, Fasc. 1-14 at Re. 1-8 each ...	21	0
Fihrist-i-Tuh or Tusi's list of Shy'ah Books, Fasc. 1-4 at Re. 1 each ...	4	0
Gulriz ...	2	0
Hadiqatu'L, Haq'qat, ((Text & Eng.)) ...	3	8
History of Gujarat ...	1	0
Haft Asman, History of the Persian Masnawi, Fasc. 1 at As. 12 each ...	0	12
History of the Caliphs, (English) Fasc. 1-6 at Re. 1-4 each ...	7	8
Iqbalnamah-i-Jahangiri, Fasc. 1-3 at As. 10 each ...	1	14
Isabah, with Supplement, 51 Fasc. at Re. each ...	51	0
Ma'asir-i-Rahimi, Part I, Fasc. 1-3 at Rs. 2 each ...	6	0
Ma'asir-ul-Umara, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-9; Vol. III, Fasc. 1-10; Index to Vol. I, Fasc. 10-11; Index to Vol. II, Fasc. 10-12; Index to Vol. III, Fasc. 11-12 at Re. 1 each ...	35	0
Ditto (Eng.) Vol. I, Fasc. 1-2, at Re. 1-4 each ...	2	8
Memoirs of Tahmasp ...	1	0
Marhamu'L-Hali 'L-Mu'dila, Fasc. 1-2 ...	2	0
Muntakhabu-t-Tawarikh, Fasc. 1-5 at As. 10 each ...	9	6
Ditto (English), Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5 and 3 Indexes; Vol. III, Fasc. 1 at Re. 1 each ...	16	0
Muntakhabu-l-Lubab, Fasc. 1-19 at As. 10 each ...	11	14
Ditto Part 3, Fasc. 1-2 at Re. 1 each ...	2	0
Nukhbatu-l-Fikr, Fasc. 1 ...	0	10
Nizami's Khiradnamah-i-Iskandari, Fasc. 1-2 at As. 12 each ...	1	8
Persian and Turki Divans of Bayran Khan, Khan Khanan Qawaninu's-Sayyad of Khuda Yar Khan 'Abbasi, edited in the original Persian with English notes by Lieut.-Col. D. C. Phillott ...	5	0
Riyazu-s-Salat, Fasc. 1-5 at As. 10 each ...	3	2
Ditto (English) Fasc. 1-5 at Re. 1 ...	5	0
Shah Alam Nama ...	1	0
Tadhkira-i-Khushnavisan ...	1	0
Tubaquat-i-Nasiri (English), Fasc. 1-14 at Re. 1 each ...	14	0
Ditto Index ...	1	0
Tarikh-i-Firuz Shahi of Ziyau-d-din Barni, Fasc. 1-7 at As. 10 each ...	4	6
Tarikh-i-Firuzshahi, of Shams-i-Siraj Aif, Fasc. 1-6 at As. 10 each ...	3	12
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1-2 at Re. 1-8 each ...	3	0
The Mabani'L Lughat A Grammar of the Turki Language in Persian ...	1	2
Tozok-i-Jahangiri (English) Fasc. 1 at Re. 1 ...	1	0
Wis o Ramin, Fasc. 1-5 at As. 10 each ...	3	2
Zafarnamah, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-8 at As. 10 each ...	10	10

* The other Fasciculi of these works are out of stock, and consequently copies cannot be supplied.

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

	Rs.	A.
1. ASIATIC RESEARCHES. Vol. XX at Rs. 10 each	10	0
2. PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1875 to 1899 (1900 to 1904 are out of stock) at As. 8 per No.		
3. JOURNAL of the Asiatic Society for 1875 (8), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882 (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (8), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), 1900 (7), 1901 (7), 1902 (9), 1903 (8), 1904 (16) at Re 1-8 per No to Members and at Rs. 2 per No. to Non-Members.		
N. B.—The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each year.		
4. Journal and Proceedings. N. S., (Nos. 1-4 of 1905 are of stock), 1905 (10), 1906 (10), 1907 (11), 1908 (11), 1909 (11), 1910 (11), 1911 (11), at Re 1-8 per No. to Members and Rs. 2 per No. to Non-members.		
5. Memoirs, Vol. I (21), Vol. II (11), Vol. III (4), Vol. IV (1). Price varies from number to number. Discount of 25 per cent to Members.		
N. B.—The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each Volume.		
6. Centenary Review of the Researches of the Society from 1784-1883	3	0
7. Catalogue of the Library of the Asiatic Society Bengal, 1910	8	0
8. Moore and Hewitson's Descriptions of New Indian Lepidopetra, Parts I-III, with 8 coloured Plates, 4 to at Rs. 6 each	18	0
9. Kācimirābdamīrtā, Parts I and II at Re 1-8	3	0
10. Persian Translation of Hājī Bābā of Ispahan, by Hājī Shākh Ahmādī-Kirmāsī, and edited with notes by Major D. C. Phillott	10	0
11. A sketch of Turkī language as spoken in Eastern Turkistan (Extra No. J.A.S.B. 1878)	4	0
12. Materials for a Flora of the Malayan Peninsula, Nos. 16, 17, 18 Vol. 74, Part 1, J.A.S.B. 1905	4	0
13. Do. No. 19 (Vol. 74, Part 2, J.A.S.B. 1908)	3	0
14. Index to Punjab Notes and Queries, Indian and North Indian Notes and Queries (Extra No. J.A.S.B. 1908)	2	0
15. A Grammar and Dictionary of the Kanawari Language (Extra No. J.A.S.B. 1909)	3	0
16. Introduction to the Maithili Dialect of the Bihari Language as spoken in North Behar (Extra No. 2 J.A.S.B. 1909)	5	0
17. Numismatic Supplement No. 16	0	8
18. Index to Rare Mughal Coins noticed in the Numismatic Supplement Nos. 1-15	0	4
19. Tibetan Studies. Being a reprint of the articles contributed to the J.A.S.B. by Alexander Csoma de Körtos...	2	0
Notice of Sanskrit Manuscripts, Fasc. 1-35 at Re. 1 each	35	0
Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. R. L. Mitra	5	0

N.B.—All cheques, Money Orders, &c., must be made payable to the Treasurer, Asiatic Society, only.

Books are supplied by V.P.P.

BIBLIOTHECA INDICA :
A
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS
PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL
NEW SERIES, NO 1365.

श्रीसूरिसर्वस्वम् ।
SRI SURISARVASVAM.

BY
SRI GOVINDA KAVIBHUSANA SAMANTAROY

EDITED BY
SRI JAGANNATH MISRA
Teacher of Logic, Sanskrit School, Puri.

FASCICULUS II.

Calcutta.

PRINTED BY ABDUL GOFFUR AT THE NEW BRITANNIA PRESS
78, Amherst Street

AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL, 1, PARK STREET.

1913.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NO. 1, PARK STREET CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

THE SOCIETY'S AGENTS, MR. BERNARD QUARITCH,

11, GRAFTON STREET, NEW BOND STREET, LONDON, W., AND MR. OTTO

HARRASOWITZ, BOOKSELLER, LEIPZIG, GERMANY.

*Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied,—some of the Fasciculi being out of stock.*

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

	Rs.	A.
Advaitachinta Kaustubha, Fasc. 1-3 at As. 10 each	1	14
Āitareya Brahmana, Vol. I. Fasc. 1-5, Vol. II, Fasc. 1-5 ; Vol. III. Fasc. 1-5 Vol. IV, Fasc. 1-8 at As. 10 each	14	6
Āitareyalocana	2	0
Āmarakosha, Fasc. I	2	0
*Ānu Bhashya, Fasc. 2-5 at As. 10 each	2	8
Anumana D dhiti Prasārini, Fasc. 1-2 at As. 10	1	4
Astasahasika Prājñāparamita, Fasc. 1-6 at As. 10 each	3	12
Ātmataṭṭvaviveka, Fasc. I	0	10
Ācavaidyaki, Fasc. 1-5 at As. 10 each	3	2
Avadāna Kalpalata, (Sins. and Tibetan) Vol. I. Fasc. 1-10 Vol. II, Fasc. 1-10 at Re. 1 each	20	0
Balam Bhatu, Vol. I Fasc. 1-2, Vol. II, Fasc. 1, at As. 10 each	1	14
Baudhayana Śrauta Sutra, Fasc. 1-3 ; Vol. II, Fasc. 1-5 at As. 10 each	5	0
Bhasavṛitty	0	10
Bhatta Dipika, Vol. I, Fasc. 1-6 ; Vol. II, Fasc. 1, at As. 10 each	4	6
Bauddhastotrasaṅgraha	2	0
Bṛhaddevata, Fasc. 1-4 at As. 10 each	2	8
Bṛhadhaima Purana, Fasc. 1-6 at As. 10 each	3	12
Bodhicaryāvatara of Candideva, Fasc. 1-6 at As. 10 each	3	12
Cri Cantinatha Chavita, Fasc. 1-3	1	14
Catadusani, Fasc. 1-2 at As. 10 each	*1	4
* Catalogue of Sanskrit Book and MSS., Fasc. 1-4 at Rs. 2 each	8	0
* Catapatha Brahmana, Vol. I, Fasc. 1-7 ; Vol. II, Fasc. 1-5 Vol. III. Fasc. 1-7 ; Vol. V, Fasc. 1-4 at As. 10 each	14	6
Ditto Vol. VI, Fasc. 1-3 at Re. 1-4 each	3	2
Ditto Vol. VII, Fasc. 1-5 at As. 10	3	2
Ditto Vol. IX, Fasc. 1-2	1	4
Catasahasra ka-prajñāparamita, Part I, Fasc. 1-17 at As. 10 each	10	10
*Caturvarga Chintaman; Vol. II, Fasc. 1-25 ; Vol. III, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-10 ; Vol. IV, Fasc. 1-6 at As. 10 each	36	14
Ditto Vol. IV, Fasc. 7-8, at Re. 1-4 each	2	8
Ditto Vol. IV, Fasc. 9-10 at As. 10	1	4

कृत्वाऽरणिदय मथो चनपत्रदारु
 मरिण वाप्यथ शमीतरुजैर्न मन्त्रः
 मध्ये निधाय च तयोः कृतनाभिरन्य
 मन्थान मेक भृजु मूच मरुतिमात्रं (१) ॥ ३८ ॥
 ताभ्यां निषोद्य तमथो मथिमध्यभागे
 प्राञ्चत्य गोचिकुरमिश्रितधाणरज्ज्वा (२) ।
 आकषयेद्वृक्षमयन्त्रमिव प्रमत्त
 हस्तद्वयेन सहसा कुशल्य कथित् ॥ ३९ ॥
 तद्वर्षणातिशयतः समुदति वर्जितः
 प्रज्वाल्य तं च भूमिधा परिगन्ध्य पात्रे ।
 एवं न चेत्तरणिकान्तमणिप्रसृतं
 नेजः प्रष्टुञ्च रविजं धृत्यतुलकादां ॥ ४० ॥
 किंवाग्नेये प्रस्तरं लोहशङ्खु द्रागाहृत्योत्पाद्य वर्जितं तथैव (३) ।
 सर्वाभावे त्र्योत्रियागारसंस्थं प्राणस्पृष्टकथ्य (४) मभ्याददीत ॥ ४१ ॥
 आचम्य मस्यगथ कुण्डसमीपमेत्य
 शुद्धासनो विहितभौतिकवर्गशुद्धिः ।
 प्राणान्नियम्य नियमेन च मातृकाणां
 श्रुत्वा हुताशनिलयानथ संस्करोतु ॥ ४२ ॥

(१) अरुतिस्तु निष्कनिष्ठेन मुष्टिना ।

(२) गोत्राल मिश्रितधाणस्तत्परज्ज्वा मन्थान माकषयेदित्यन्वयः ।

(३) लोहकीलेन दृढमाहृत्य शीघ्रमेव वर्जितं प्रहृत्येत्यर्थः ।

(४) पूर्णं पशुमेधादिभूतवासंस्पर्शपरिहितमग्निं आददीतेत्यर्थः ।

वीक्षणप्रोक्षणं ताडनाभुक्षणं दारणोद्धारणे पूरणास्फालने ।

सेचनं कुट्टनं मार्जनं लेपनं तत्कलारूपसंचिन्तनं चार्चनम् ॥ ४३ ॥

अथ तिसूत्रीकरणं पवीकृति-

चतुष्पथास्त्रीकरणं (१) क्रमादमूः ।

प्रकीर्तिताः संस्कृतयोऽग्निवेश्मनां

सुधीभि रष्टादश यागकर्म्मसु ॥ ४४ ॥

न्यस्तमूलमनुना स्वचक्षुषा वीक्षणं भवति कुण्डवीक्षणात् ।

अस्त्रमन्त्रपरिकीर्णपाथसा प्रोक्षणं तदिव ताडनं कुशैः ॥ ४५ ॥

अभुक्षणं वर्ष्मनिरस्तनीरै रस्त्रेण किञ्चित् खननं त्वश्वान्या ।

तेनैव पांशुद्धरणं हृदा स्यात् प्रपूरणं शुद्धमृदा तदन्तः ॥ ४६ ॥

पुनः समानीकरणं कराग्रे-

शास्फालनादस्त्रमनुप्रजापैः ।

वर्ष्मांस्वभिः (२) सेचनमएवजापात्

सूलाणिना (३) कुट्टनमेव तेन ॥ ४७ ॥

स्यान्मार्जनं तत्कवचोदकेन विलेपनं तेन हि गव्यतोयैः ।

मायाकलारूपविचिन्तनं स्यान्मूलेन तद्दृक्मनुनार्चनं च ॥ ४८ ॥

तथा तिसूत्रीकरणं त्रिरेखीकर्तुं त्रिभिस्तत्कृतसूत्रपातैः ।

अस्त्रेण वज्रीकरणं विभाव्यं ज्वालातितापैर् न यथा स्फुटन्ति ॥ ४९ ॥

(१) चतुष्पथीकरणं चतुरस्त्रीकरणं चेत्यर्थः ।

(२) कवचमन्त्रेण ह्मन्त्यनेन मन्त्रितैर्जलैरित्यर्थः ।

(३) सूत्रकीलेन ।

चतुष्पथीकृत्य कुशैश्चतुर्भि-

रधोमुखैः कुण्डचतुर्दिगन्तः ।

हृदा (१) युगास्त्रीकरणं (२) विदध्या-

हृदिः परिस्तीर्य कुशैश्चतुर्भिः ॥ ५० ॥

कृत्वर्त्विग्भिः कुण्डसंस्कार मेभिः

किंवारशक्ती वोक्षणाद्यैश्चतुर्भिः (३) ।

भूयः कुर्यात् शोधनं शोषणं च

बीजाभ्योभिः (४) क्षालनं प्लावनं च ॥ ५१ ॥

आसाद्याग्रे होमयोग्यानि वस्तु-

न्बन्धः सर्पिस्तण्डुलान् शुक्लस्रुवौच ।

दर्भान् पुष्पाण्यम्बुगन्धाक्षतादी-

न्यन्यान्यस्मिन् योग्यपात्राणि मन्त्री ॥ ५२ ॥

ततो वामभागे परिस्तीर्य दर्भान् पुलोमात्मजावल्गभाशागताग्रान् ।

तदूर्ध्वं न्यसेद्वन्द्वरूपेण पात्राण्यथोऽधोगतास्यानि सर्वाणि धीमान् ॥ ५३ ॥

सौवर्णान्यपि राजतान्यपि तथा पात्राणि ताम्राणि वा

शृत्पात्राण्यपि शान्तिकादिषु परं शस्तानि कर्म्म स्विह ।

सेन्द्राक्षद्रुमशिशुभुरुह (३) क्षतान्येतानि विद्वेषणो-

क्षाटोष्मादनमारणादिषु भृशं लोहानि शैलानि च ॥ ५४ ॥

(१) हृदयमन्त्रेण ।

(२) चतुरस्त्रीकरणं ।

(३) बीजाण्योक्षणाङ्गनाभ्युक्षणैरित्यर्थः ।

(४) यं बीजादिजलैः ।

(५) अर्जुन विभीतक शिपुकाष्ठक्षयानि ।

अथोक्तेषु पात्रेषु तेष्वेव पात्रं जलैरेकमापूर्य तीर्थानि तत्र ।
 सुसंचित्य तैः प्रोक्षयेत् कूर्चदर्भे हृदा पूर्वभागस्थितं द्रव्यजातम् ॥ ५५ ॥
 तान्याच्छाद्य नवांशकेन च ततः कुण्डोपरिष्टास्त्रिखे-
 द्रेखास्तिस्त्र उदक्शिखा हृदणुना दर्भेण वा बर्हिषा ।
 तासु ब्रह्मयमोडुपानथ यजेत् कृत्वा पुनः प्राक्शिखा-
 स्तिस्त्रस्तासु यजेन्मुकुन्दगिरिशिखर्लोकनाथानपि ॥ ५६ ॥
 संपूज्यैतान् केवलैर्गन्धपुष्पै-
 रङ्गानां यद्विस्तरे मुख्यपीडा (१) ।
 एवं कृत्वा कण्ठदेशे कुशानां
 द्वौ द्वौ न्यस्यन् कल्पयेदक्षपाटम् (२) ॥ ५७ ॥
 कुण्डोदरे वज्रिगृहञ्च वृत्तं षट्कोणमष्टच्छुदपङ्कजं च ।
 वृत्तं च भूवेश्म विलिख्य तत्र प्रविन्यसेद्विष्टरमन्त्रमुक्त्वा ॥ ५८ ॥
 सर्वाण्यभ्युच्यतानि प्रणवहृतजलैः स्तत्र तदयोगपीठं
 सङ्कल्प्याधारशक्त्यादिकं मुपरि गुरुः पीठपद्मान्तं मर्चेत् ।
 धर्मादीन् वज्रिकोणादिषु च पुनरमुन्नज्युतान् (३) दिक्षुमध्ये
 बिम्बानि त्रीणि ताराक्षरयुतसकलान्यञ्जपत्रेषु शक्तीः ॥ ५९ ॥
 पीता खेतारुणा कृष्णा धूम्रा तोत्रा स्फुलिङ्गिनी ।
 रुचिरा ज्वालिनी प्रोक्ताः कृशानोर्नव शक्तयः ॥ ६० ॥

(१) यतः अङ्गदेवतानां विस्तरतोऽर्चने मुख्यदेवतायाः पूजनव्याघातः
 सात्तस्मात्तान् अङ्गदेवान् विस्तरेण पूजयेदित्याशयः ।

(२) क्षपाटानां रत्नसामभावो दूरीकरणं वा अक्षार्णां पाठः क्षपाटनं अ-
 क्षपाटमित्यद्वयार्थो बोध्यः ।

(३) धर्मादीन् नष्टं युतान् धर्मादीन् चतुर इत्यर्थः ।

एता नामानुरूपोज्वलतरवपुषो भावयित्वाऽत्र पीठे
 संविष्टां तां सकामां युवतिमृतुमतीं वैष्णवो विष्णुपत्नीम् ।
 सुस्नातां काञ्चनाभां विविधमणिलसद्भूषणां भर्तृरक्तां
 ध्यायेदन्धस्तु देवीं नवघनरुचिरा मार्त्तवाकल्पशोभाम् ॥ ६१ ॥
 स्वं भर्तारं कामुकं तत्र तस्या मासक्तान्तर्वृत्तकं चिन्तयित्वा ।
 अभ्यर्च्यैतौ शक्तिवीजध्रुवाभ्यां सम्यक्पात्रेणानयेत् साधिताग्निम् ॥ ६२ ॥
 भृगुशापवशात् स सर्वभुक्
 समभूद्व्यवहो यतः पुरा ।
 विधिवान्वयवशात् (१) पुनः शुचे-
 र्वपुषः क्रव्यभुगेकभाग (२) आसीत् ॥ ६३ ॥
 तस्मान्नेष्टः खेष्टहोमक्रियासु क्रव्यादांश्च स्तस्य यत्पायुदेशः ।
 दूरे क्षिप्त्वा तस्य तस्मात्तदंशं (३) शुद्धांशेन प्रारभेतात्मककर्म ॥ ६४ ॥
 रंवीजोक्त्या नैर्ऋते क्षेपद्वष्टः क्षेपं कृत्वा क्षालये द्रुस्त मद्भिः (४) ।
 एवं सर्व्वत्रापि रक्षःप्रयुक्तस्तोयस्पर्शः कर्मकाले विधेयः ॥ ६५ ॥
 संस्कृत्य वज्रं खलु वीक्षणार्थं
 रौदर्य्यभीमानलवैद्युतानां ।
 ऐक्यं स्मरन् पूर्य्य तथा तदग्ने
 र्बीजेन चैतन्यमपि प्रयुञ्जतात् (५) ॥ ६६ ॥

(१) प्रक्षालनवशात् ।

(२) क्रव्यादाख्यएकभागोऽपानदेशीयः ।

(३) क्रव्यादांश्च क्रव्यादायनम इतिदूरे क्षिपेदित्यर्थः ।

(४) रमित्युच्चार्य्य नैर्ऋतेतद्भागं क्षिप्त्वाहस्तं जलेन प्रक्षालयेदित्यर्थः ।

(५) रंवीजेनस्वहृत्तं चैतन्यं वज्रो योजयेदित्यर्थः ।

तां तारैरभिमन्त्र्य धेनुनिभया सौधीकृतं मुद्रया
 स्वास्त्रेणाप्यभिरक्षितं च कवचेनैवाभितो गुण्ठितम् ।
 गन्धाद्यैः परिपूजितं स्वमनुना संभ्राम्य कुण्डोपरि
 प्रादक्षिण्यतया त्रिशः सचषकं वज्रं कराभ्यां दधत् ॥ ६७ ॥
 निपात्य जानुद्वय मग्नभूमौ मन्त्रं सतारं प्लुत मभ्युदीर्य ।
 नीत्वाऽनजं स्वाभिमुखं विभाव्य वोर्यं सुरेशस्य धियेतिमन्त्रो ॥ ६८ ॥
 कुण्डं देव्या गर्भमेवं विभाव्य योनिं तस्या योनिमित्येव तत्र ।
 योनौ नीत्वा गर्भनाड्यां क्षिपेत्तं देव्याः किञ्चिन्मीलितान्नः स्मरेण ॥ ६९ ॥
 ध्यात्वा गर्भाधानमेवं कृशानोर्ह्यै देवायाचमं चार्चयित्वा ।
 दत्ते पाणौ कङ्कणं दर्भकृतं बद्ध्वा देव्या गर्भरक्षार्थमस्त्रैः ॥ ७० ॥
 संपूज्य कञ्चन समित्कवलं विदध्या-
 दाच्छादयेदनु सदिग्धनसंप्रयोगैः ।
 प्रज्वालयेद्वाजनधीरसमोरणेन
 ज्वालामनुं च ससुदीर्य यथास्वरूपम् ॥ ७१ ॥
 चित्पिङ्गलान्तेहनयुग्ममुक्तादहद्वयं चाथ पचद्वयं च ।
 सर्वज्ञचाप्रापय वज्रिजाया ज्वालामनुस्तत्त्वलिपिर्भूतोऽयं ॥ ७२ ॥
 उत्तिष्ठान्ते पुरुषहरितौ पिङ्गलं लोहितान्नं
 प्रागुक्त्वा साधय पदयुतं सर्वकर्माणि मेऽन्तं ।
 भूयो देहीत्यथ च निगदेद्वापयाम्निप्रियान्तं
 मन्त्रेणोत्थापयतु दहनं मान्त्रिकोऽनेन तत्र ॥ ७३ ॥
 अग्निं प्रज्वलितं वन्दे जातवेदं हुताशनं ।
 सुवर्णवर्णं ममलं समिद्धं विश्वतोमुखं ॥ ७४ ॥

अमुना मनुना प्रणम्य धीमानुपतिष्ठेत् हुताशनं प्रदीप्तम् ।
 रसना अपि सप्तदिक्षु मध्ये प्रसरन्तोरनुचिन्तये दमश्च ॥ ७५ ॥
 कुण्डस्यैशान्यसंस्था शुचिकनकनिभा कर्षणादौ हिरण्या
 पूर्वस्यां स्तम्भनादौ प्रभवति गगना-स्निग्धवैदुर्यवर्णा ।
 आग्नेये चाथ रक्ता शिशुतरणिनिभा वैरिविद्वेषणादौ
 नैऋत्या मेव कृष्णा नवजलदनिभा मारणादौ विशेषात् ॥ ७६ ॥
 वारुण्यां पद्मरागच्छवि रतिरुचिरा सुप्रभा शान्तिकृत्ये
 वायव्ये चातिरक्ता करककुसुमभा विडिङ्चाटनादौ ।
 सौम्ये याम्ये च मध्ये विलसति बहुरूपाभिधाऽनेकवर्णा
 सौम्ये सिद्धिं विधत्ते यमदिशि धनगोवृद्धिमन्तः शुभानि ॥ ७७ ॥
 अन्येत्वागमपारगाऽमलधियः प्राहुर्बुधाः सुप्रभां
 वृत्रारिः ककुभिस्थितां पितृपतेः कृष्णां हिरण्यां पुनः ।
 वारुण्यां बहुरूपिकां पुरभिदोरक्ता मुदोर्चास्थिता
 माग्नेय्यामतिरक्तिकां च कनकां कुण्डस्य मध्येस्थिताम् ॥ ७८ ॥
 आसां हिरण्या गगना च रक्ता कृष्णा च याम्याननगा रसज्ञाः ।
 यासु प्रभाख्या रसनातिरक्ता वामाननस्था बहुरूपिका च ॥ ७९ ॥
 केचित् प्राहुस्त्रिधा स्ता हुतवहरसनास्तत्र सात्त्विक्य एताः
 शस्ता यागादिकृत्ये तदनु निगदिताः पद्मरागा सुवर्णा ।
 श्वेता धूम्रा कराला कृतगुणलुहिता (१) लोहिता भद्रपूर्वा
 प्रोक्ता राजस्य एताः सकल जनमनोऽन्धाय्यकाम्य-क्रियासु ॥ ८० ॥

(१) कृतः गुणोयस्यलुहिनइत्यस्य तेन लुकारश्लोकारण्येकते लोहिता
 इत्यायाति ।

तामस्यो विश्वमूर्त्तिं स्तदनु किल मनोयुग्जवाधूस्त्रवर्णा
 कालोचाथ स्फुलिङ्गिन्यथ तदनुबता लोहितान्या कराला ।
 एताः क्रूरेषु कर्मस्वथ गुणसदृशं वर्णं मेता वहन्ति
 ह्यासां समाधिदेषाः सुरपिठसुगयच्चाहिरक्षःपिशाचाः ॥ ८१ ॥

इति श्रीगोविन्दकविभूषणसामन्तरायविरचिते सूरिसवस्वे
 वज्रिजननविधिर्नाम नवमः संग्रहः ॥ * ॥

दशमः संग्रहः ।

सत्य-षष्ठ-स्वर्गैः सादि यान्ताक्षरैः
 सप्तभिः संयुताः सप्तजिह्वाः शुचैः ।
 विन्यसेत् स्वस्य पायौ शिवे नाभिहृत्-
 कण्ठकूपे भुवोरन्तरेऽथ क्रमात् ॥ १ ॥
 वज्रिमभ्रच्चित्तुं तन्मनो विन्यसेदङ्ग-मुन्यादि-विन्यासमूर्त्तीरपि ।
 तत्र मन्त्राक्षरीद्वारपद्यं ब्रूवे येन सोऽभ्यर्चितस्तुष्टिमेति क्षणात् ॥ २ ॥
 सवीजवैश्वानर-जातदेव इहावहान्तेखलु लोहितान् ।
 ससर्वकर्माणि च साधयेति द्विठावधिर्वज्रिमनुर्भवर्णः (१) ॥ ३ ॥
 भृगुरस्य मुनिः समोरित स्त्रिपदाकन्द उषर्बुधोऽधिदेवः ।
 रुधिरं (२) च शिरश्चवीज-शक्ती हुतकृत्ये तदुपस्थितौ नियोगः ॥ ४ ॥
 सहस्रश्चिषे हृद्यथ स्वस्तिपूर्णाय शीर्षे तथोत्तिष्ठ (३) पुंसे शिखायां ।
 तनौधूमयुग्वापिने सप्तजिह्वाय नेत्रेष्वथास्त्रे धनुर्युग्धराय ॥ ५ ॥

(१) भवर्णः सप्तजिह्वाक्षर ।

(२) रंवीजं स्वाहाशक्तीः ।

(३) उत्तिष्ठपुरुषाय ।

न्यत्ताङ्गमन्वानितिजातिपुक्तान् पुनन्यसेदव्यभुजोऽष्टमूर्त्तिं ।
 ताराग्नयेशब्दगुतानमोन्ताः स्थानेषु मूर्द्धादिषु ता यथोक्तं ॥ ६ ॥
 न्यस्थोनिजेमूर्द्धनिजातवेदाः स्वदक्षिणेऽसे खलु सप्तजिह्वः ।
 पार्श्वे च तस्मिन्नपिहव्यत्राहस्तस्यामथाश्वोदरजंश्च कट्यां ॥ ७ ॥
 वैश्वानरश्चापि ततः खलिङ्गे
 कौमारतजा अथ वीप्रकट्यां ।
 पार्श्वे पुनर्द्विष्वमुखश्च वामे
 वामेऽमके देवमुखः क्रमोऽयं ॥ ८ ॥
 एवं न्यस्ततनुः स्मरेद्धृतवह्मं प्राङ्गं प्रचण्डप्रभं
 विद्युत्पिङ्गसटं दिशीर्षं मरुणं पिङ्गीयषण्णलोचनं ।
 नासाभ्यां श्वेतहव्यकव्यं (१) मरुणैः शृङ्गैश्चतुर्भिर्युतं
 श्रोत्रैश्चापि चतुर्भिरुग्रदशनज्योतिर्विलीढाधरं ॥ ९ ॥
 भाणिक्योज्ज्वलचण्डतुण्डविलयोजिह्वा दधानं पुन-
 वामे दक्षिणतोऽप्युपरिगास्तिस्त्रश्चतस्रः क्रमात् ।
 पिङ्गश्मश्रुलसत्कपोलचिवुकं वज्रः स्थूलप्रोक्ष्म-
 नन्दारस्त्रजभंसदशविलसत्स्वर्णापवीतोत्तमं ॥ १० ॥
 दोर्भिर् दक्षिणगैश्चतुर्भिरमलां शक्तिं श्रुवं च स्रुवं
 वज्रं चाप्य परैस्त्रिभिश्च दधतं सत्तालवृक्षं महत् ।
 सर्पिः पूर्णसुवर्णं भाजनमय-स्तीक्ष्णाननं तोमरं
 मध्यभ्राजदतीव शुक्लवसनं काञ्चीकलापोज्ज्वलं ॥ ११ ॥

(१) दक्षिण नासायं । हव्यं देवभोज्यं वाननासायं कव्यं पितृभोज्यं च
 दधतं इत्यर्थः ।

आसीनं त्वरुणाम्बुजोपरिपदद्वन्द्वेन च स्वस्तिका-
कारेणाय तृतीय पादकमलं स्वाग्रे प्रसार्यस्थितं ।

पृष्ठस्थेन वृषेण चात्तजनुषा स्कन्देन चोपासितं
नानाकल्पमनोहरं स्वमभितः स्वाहास्वधालङ्कृतं ॥ १२ ॥

एवं ध्यायेत् शान्तिकर्मादिक्त्वये

ऋद्धंध्यायेन्मरुणे कृष्णवर्णे ।

तत्राशक्तौ गोतमीयादिषूक्तं

रूपं ध्यायेत् शान्तमन्तः (१) कृशानोः ॥ १३ ॥

त्रिनयन मरुणाभं वज्रमौलिं सुशुक्लां

शुकमरुण मनेकाकल्पमम्भोजसंस्थं ।

अभिमतवरशक्तिस्वस्तिकाभीतिसुचै

र्द्धतममलमालालङ्कृताङ्गं कृशानं ॥ १४ ॥

उपासनायामिति चिन्तनीय मित्येव मार्गं सुधियो वदन्ति ।

यतस्त्रिनेत्रादिविचिन्तनेन वामेक्षणादौ विहितोऽस्तिहोमः ॥ १५ ॥

सर्वालङ्कारान्वितं सर्वकर्म्मस्वेवंरूपं साधकश्चित्तभानुं ।

सम्यग्ध्यायेत् सप्तजिह्वाभिराभिर्युक्तं ज्ञात्वा व्यावृत्तोत्तानवक्त्रं ॥ १६ ॥

शान्तिकामविषये विभावसो वीसवेशहरितो मुखं मृतं ।

कर्षणे पवनपाशिनोर्दिशो र्म्भारणे शमन-रत्नसोः पुनः ॥ १७ ॥

स्तम्भे निजदिगाननं स्मरन्मोहने धनददिगताननं ।

अन्यकर्म्मसु च मध्यतो मुखं वश्यकामप्रविषयेऽथ सर्वतः ॥ १८ ॥

उत्तिष्ठन्तं भावयेद्विष्णोर्मे सर्पिर्होमि हव्यवाहं शयानं ।

अन्यद्द्रव्यास्त्राहुतौ सन्निषन्न मित्यं प्राहुः केचिदाचारविज्ञाः ॥ १८ ॥

ध्यातं वज्रं गन्धपुष्पाक्षताद्यै धूपैर्हीपैः शुद्धनैवेद्यजातैः ।

सन्तोष्यामं यन्त्रमध्ये समिद्धं सत्कुर्यात्तादेवताश्चावृतिस्थाः ॥ २० ॥

मध्ये तस्मिन् कोण-षट्केच विद्वान्

जिह्वाज्वालारोचिषः साधयेवाः ।

बाह्येऽङ्गानां देवताः केशरेषु

मूर्तीः शक्तिं स्वस्तिकादृगादलेषु ॥ २१ ॥

पतायेषूर्ध्वाध आश्रणधनाथान् संपूज्यामं गर्भगं रत्नर्तितं ।

उच्चैरुक्त्वा श्रावयेद्देवतास्ताः पर्युच्छाद्भिर्वज्रैर्मभुग्नयेच्च ॥ २२ ॥

उदग्रैः प्रागग्रैरभित उदराग्रै रथ कुशै

रदभ्रैः प्राग्वर्जं दिशि दिशि परिस्तीर्य विधिवत् ।

तथा प्राचोवर्जं तदनु परिधीन् यज्ञतरुजा-

नृजंस्तान् संस्तीर्य द्रुहिणमुखदेवानिह यजेत् ॥ २३ ॥

केचिदाहु रपरे चतुर स्तान् बाहुमात्रसरलान् परिधींस्तु ।

अर्चयेत्तदुपरि द्रुहिणेशौ प्राग्दिगादिषु च विष्णु मनन्तं ॥ २४ ॥

कुण्डस्य यावत् परिमाणं माहु स्तावत् प्रमाणान् परिधीन् करोतु ।

केचिद्बुधा हस्तमितं वदन्ति साधारणं यत्करमात्रं कुण्डं ॥ २५ ॥

स्वकुण्ड एकमेखलेऽस्यमेखलाध आस्वरेत् ।

द्विमेखले परिस्तरेद् द्वितीयमेखलोपरि ॥ २६ ॥

कुण्डएव रचिते त्रिमेखले पञ्चसप्तमितमेखलेऽथवा ।

तत्रमध्यगतमेखलोपरि प्रज्ञया परिमृशन् परिस्तरेत् ॥ २७ ॥

श्लेष्मातकद्रुमकलिद्रुमसारहीन-
 वृक्षान् विनान्यसमिधोऽत्रविधौ प्रशस्ताः ।
 त्यक्तेषिकां क्लमियतामखिलां च तृण्यं
 गोपुच्छमप्यथ परिस्तरणे तृणानि ॥ २८ ॥
 अथ होमवस्तु निखिलं पुरतः स गुरुः परीक्ष्य परिरक्ष्य भुवि ।
 परिशोधयेत्तु स्रुच मुक्तपथा शुवमाज्य मपि क्रमविधिना ॥ २९ ॥
 आदाय दक्षिणकरेण ततः प्रताप्य
 वक्त्रौ शुवं स्रुचमधोमुखतः पुनस्तौ ।
 वामे करेण च विधाय तदीय मूल-
 मध्यांचलानि कुशमूल तदन्तराग्रेः ॥ ३० ॥
 संस्पृश्य चास्त्रमनुना सकुशाम्बुना तौ
 संप्रीक्ष्य दक्षिणकरेण पुनः प्रताप्य ।
 तस्मिन् शुवे शिव मथ स्रुचि शम्भु-शक्तिं
 विन्यस्य तत्कृत-कुशाननले क्षिपेच्च ॥ ३१ ॥
 कुशास्तरे पात्रयुगेऽथवाऽथ ता वधोमुखं न्यस्य तथात्मदक्षिणे ।
 निक्षथ चाङ्गारकुलं स्वकुण्डतः समूहयेदायुहरित्यनाकुलः ॥ ३२ ॥
 आज्यस्थालीं धातुजां मार्त्तिकीं वा संप्रक्ष्याल्याऽस्त्राम्बुनाऽङ्गारमध्ये ।
 संस्थाप्यास्यां गोष्ठतं वस्त्रपूतं जयं शुद्धं संस्कृतं वीक्षणाद्यैः ॥ ३३ ॥
 संपूज्यचास्त्रत्रयजनानिलेन संतापयेत्तापन मेतदुक्तं ।
 एवं पवित्रीकरणादिकं यत्संस्कारषट्कं विदधीत मन्त्रो ॥ ३४ ॥
 प्रदोष्य दर्भहयमाज्यमध्ये हृदाऽथ विन्यस्य पुनर्निक्षथ ।
 क्षिपेत्तदग्नौ मुनिभिर्विधिक्षैर्मतं पवित्रीकरणं हि चैतत् ॥ ३५ ॥

दीप्तेन दर्भहितयेन सर्पिर्निराज्य नोज्यतदग्निमध्ये ।

विसर्ज्ये तत्क्रवचाणुनैव धीरैरभियोतन मेतदुक्तं ॥ ३६ ॥

घृताक्तदर्भान् ज्वलितान् विधाय घृतोपरिष्ठात् परितः प्रदर्श्य ।

वह्नी क्षिपे दस्त्रजनं जपं स्नान् सुधोभि र्व्योतन मेतदुक्तं ॥ ३७ ॥

अनामिकाङ्गुष्ठयुगेन कृत्वा प्रादेशमात्राक्षतदर्भयुग्मं ।

हेत्योत्पुनीयाद्घृत (१) माशुवीज्य विनिक्षिपेदुत्पवनं मतं तत् ॥ ३८ ॥

स्वसंमुखं हृन्मनुना घृतं तत् संप्रावयेद्दर्भयुगेन भूयः ।

इदं मतं संप्रवनं मनुजैः संस्कारषट्कं हविषि प्रयुज्यात् ॥ ३९ ॥

इत्थं विशुद्धं घृतपात्र मन्नेरुक्तोत्थ सोष्णं दिशि पश्चिमायां ।

संस्थाप्य चाङ्गारकुलं स्वकुण्डे निक्षिप्य भूयः सलिलं रूशेच्च ॥ ४० ॥

प्रादेशमात्रघृतदर्भयुगस्य मध्ये

ग्रन्थिं विधाय निदधीत तदाज्यमध्ये ।

तद्वामभाग मिडया सह कृष्णपक्षं

ध्यायेदसव्यं मथ पिङ्गलयाऽच्छपक्षं ॥ ४१ ॥

मध्यं सुपुम्णावदनं विभाव्य षडङ्गुलं तत्शुक्लमूलभागं ।

त्यक्त्वा दधीतापरभाग मस्य दक्षेण दोष्णा दर-मुद्रयैव (२) ॥ ४२ ॥

आदायशुक्लविवरेण दक्षभागा-

तत्राज्यं सपदि हृदाक्षि दक्षिणेऽग्नेः ।

स्वाहान्तप्रणवयुताग्नये निगद्य

ज्वालाया मथ जुहुयात् ससंस्त्रवान्तं ॥ ४३ ॥

तद्वहामादाज्य मादाय सोमायान्तेस्वाहेत्येव मुक्त्वाऽक्षिण वामे ।

हुत्वा वक्त्रे भालनेत्रे तथाग्निः सोमाभ्यां स्वाहेति मध्याञ्जुहोतु ॥४४॥

श्रोमग्नये स्विष्टकृते स्वाहेत्यभिग्निमुखे ततः ।

हुत्वाग्ने स्तनुया इक्त्रे रिन्द्रियोद्घाटनं गुरुः ॥ ४५ ॥

एवं घृताक्तचतुराहुतिभिः क्रमेण

ध्यानैकवक्त्रवपुषः सु हुताशनस्य ।

उद्घाटयेच्च नयनत्रय मास्यविम्बं

वक्ष्येऽथ तद्विमुख-विग्रहपक्षहोमम् ॥ ४६ ॥

पक्षद्वयं सर्पिषि भावयित्वा बलक्षपक्षौकृतदक्षिणां शात् ।

हुत्वाग्ने चाथ दिवाकरायाऽग्नेः सोमतः स्विष्टकृतेग्नयेच ॥ ४७ ॥

उद्घाव्य वक्त्रेरिति दक्षिणास्थं वामं तथोद्घाटयतु क्रमेण ।

अग्निं च सोमं च पुन स्तथाग्नीषोमी ततः स्विष्टकृतं च हुत्वा ॥४८॥

एतन्मतेऽष्टाहुतयो विधेया यत्तुश्चतुर्वक्त्र-युगे क्रमेण ।

केचिच्चतुर्भिः सह सूर्यं मुक्त्वा पञ्चाहुतीर्जुहोति पूर्व-होमे ॥ ४९ ॥

तन्मते भवति पञ्चमाहुतिः सूर्य एव सकलेऽस्यवर्ष्मणि ।

निक्षिपेत् प्रतिहुताहुति क्षितौ संस्त्रवं सह तुरीयनामभिः ॥ ५० ॥

तारादिभ्यो व्याहुतिभ्योऽथ हुत्वा सप्तेभ्यो वा भूर्भुवःस्वभ्य एव ।

उक्त्वाव्यस्तं नाम चासां समस्तं भूयो वक्त्रेर्मूलमन्त्रेण च त्रिः ॥ ५१ ॥

गर्भाधानादिषु हुतभुजः संस्क्रियासु क्रमेण

प्रत्येकैकं नव नव नवाज्याहुतोः संजुहोतु ।

नामोक्त्याग्ने रिदममुककर्मोत्सने त्याग उक्त-

स्तत्तत्कर्मैष्यपि हुतवहं तादृशं संस्तरेच्च ॥ ५२ ॥

आधानेऽथ नमोऽथ पुंसवनतः स्वाहाथ वस्मिन्मृतं
 सीमन्तोन्नयनेऽथ जन्मनि च यन्नाम क्रियायां नतिः ।
 वीषसिष्कमणे स्वधाम्नभजने चौले वषट्कृतं
 श्रीषड्वा मत मेतदौपनयने ह्रं स्यान्मङ्गलान्त्रके ॥ ५३ ॥
 स्वाहाचापि महाव्रतौपनिषदे शैखं समावर्त्तने
 गोदाने नयनं नमः परिणयेत् ह्रं फ स्रमः स्यान्मृतौ ।
 मन्त्रान्ते विनियोज्य कर्म कलये देवं क्रमाद्देशिको
 हिंस्त्रे कर्मणि षोडश स्युस्तिरत्राग्नेर्विवाहान्तकाः ॥ ५४ ॥
 केचिच्चैतज्जातकर्मान्तमाहुः केचिन्मौज्जीवन्मनान्तं क्रमेण ।
 गोदानान्तं केचिदार्थ्याश्चरन्ति श्रेयःकृत्ये केऽपि वैवाहिकान्तम् ॥ ५५ ॥
 ततश्च पितरौ श्रुचेः समभिपूज्य गन्धादिभि-
 र्नियोज्य निजतेजसि स्वहृदयस्थप्रत्यक्चिति ।
 समूलशिखरप्लुतं शृतष्टतैः समित् पञ्चकं
 हुताशमनुना हुनेदथ घृताहुतो स्तावतीः ॥ ५६ ॥
 गुरुं हृदयमन्वतो दश हुने द्विना स्वाहया
 महागणपतिं पुनः स्वमनुना दशैकाहुतोः ।
 तदङ्गरसनाभिमान्यमरं मूर्तिं मन्त्रैः क्रमा-
 ञ्जुहोतु पृथगेकशो मतमिदं हि वज्रैर्भुखम् ॥ ५७ ॥
 बहुरूपाया मथ रसनायां साङ्गं सावृतिदैवतपीठम् ।
 ध्यात्वा बाह्यार्थादि-समेतं तस्मिन्नेवैवतमिष्टम् ॥ ५८ ॥
 ध्यायन्निष्टां देवतामग्निरूपा मास्ये तस्याज्वालजिह्वान्तराले ।
 आजैर्हुत्वा पञ्चविंशत्युपेता मूलेनास्या आहुतीः शुद्धबुद्धिः ॥ ५९ ॥

वक्त्रौ कीकरणमिदं स्वदेवताग्नौ-

स्तादात्मग्रात्तदुभयरूपयोश्च तत्र ।

स्वस्याभ्यां (१) सममनु भावयन्नथैक्यं

तत्रैकादश जुहुयाद्दष्टताहुतीश्च ॥ ६० ॥

नाडीसन्धानमेतन्निगदित मथ तद्देवताङ्गावृतीनां

मैकैकामाहुतिं तत्परिकरपुरुषाणां तथाजेन हुत्वा ।

होमं कुर्यात्पुरोवत्तिलसहितष्टैर्व्याहृतीनां क्रमेण

स्वेष्टाया देवताया दशशत मथवासाष्ट तुष्ट्यै तदर्द्धम् ॥ ६१ ॥

फलं वा बीजं वा कुसुममथपत्रं च समिधो

द्रवद्रव्यं वान्नादिक मथ गुड़ापूपपृथुकाः ।

क्षुगन्धद्रव्यं वा यदितर-दितः कल्पविहितं

हुनेत्तत्तद्रव्यं सतिलघृतमात्रं त्वनुदिते ॥ ६२ ॥

हुनेत् कर्षमात्रं घृतं पायसान्नं यवाग्वादिकं दुग्धदध्नीदनं च ।

द्विकर्षं गुडं खण्डजं शर्कराद्यं यवं तण्डुलं चार्द्ध-मुष्टिप्रमाणम् ॥ ६३ ॥

पयः पञ्चगव्यं दधिक्षौद्रमन्यद् द्रवद्रव्यनन्धोधिजं शक्तिमात्रम् ।

मुरामासिहिङ्गुादिकं पेयितं सदृश्याः प्रमाणं हुनेन्नोमल्लये ॥ ६४ ॥

गुलूचीक्ष्वपामार्गतः पर्वमात्रं

मरीचादिकं चैकविंशप्रमाणम् ।

शितावाऽशितास्तिस्त्रएवात्र दुर्वा

नखाद्वाङ्गुलं शुद्धमेधः प्रशस्तम् ॥ ६५ ॥

(१) आभ्यां सह सख्य ऐक्यं भावयन् ।

कपूरकुङ्कुमपटीरकुरङ्गनाभाऽ

शुर्वादिकानि चणकप्रमितानि कृत्वा ।

उर्वाञ्चकादिक (१) कपित्थफलं द्विधा च

वैष्णवं फलं तदनु कर्कटिका (२) त्रिधैव ॥ ६६ ॥

गोधूमरक्तकलमाण सराजमाण-

नीवारकोद्रव सवैणवकङ्कुमाषान् ।

श्यामाकमुद्गचणकादिकलाजसकथु-

पिण्याकचूर्णपृथुकानपि मुष्टिमात्रान् ॥ ६७ ॥

नारिकेलफल मष्टधातुतं पानशं च दशधा महद्वयदि ।

मातुलङ्गफल मेव तच्चतुर्धा विभज्य विधिनैव होमयेत् ॥ ६८ ॥

फलानि चान्यान्यखिलानि रश्माजश्मास्रमुख्यानि दलानि दर्भान् ।

अमृष पुष्पाणि न खण्डितानि हुनेत्तथैकैक सुषुर्वुधास्ये ॥ ६९ ॥

कवलाङ्गमिश्रं च चरुं कृत्वा चलुकप्रमितां स्तिल सर्षपकान् ।

अपरं यदिहास्ति मयानुदितं तदवेत्य गुरोर्जनतो (३) जुहुयात् ॥ ७० ॥

हिरण्मयामेधः क्षिपतु गगनायामथ चरुं

यवाद्यं रक्तायां सतिल मतिरक्ताचिषि हविः ।

मलाजान् कृष्णायां कुशकुसुम सकथूं स्तदनुस-

प्रभार्या सिद्धार्था नथ च वह्नुरूपाचिषि परं ॥ ७१ ॥

(१) कुङ्कुमाङ्गादिकं ।

(२) जम्बा जम्भीर जम्बालाः ।

(३) गुरुसुखाक्षोकसुखाच्च ज्ञात्वा ।

मुखान्तर्जिह्वायां हविरिह हुतं चेद्वितकरं

न चान्यत्र क्वापि श्रवण-नयनादा ववयवे ।

अतस्तज्ज्ञानीया दवयव-विधानं हुतभुजः

फलं वा दोषं वा तदुपहितहोमस्य विधिवत् ॥ ७२ ॥

काष्ठं यतस्तत्र वदन्ति कर्णे नामां च धूमं भसितं शिरोऽस्य ।

नेत्रं तथात्पज्वलनं क्लशानो ज्वालाजटालां कलयन्ति जिह्वाम् ॥ ७३ ॥

वक्त्रेः कर्णे होमतो व्याधिवाधा नेत्रैऽन्धत्वं नासिकाया मयाधिः ।

द्रव्यच्छेदो मस्तके स्यादथास्ये होमं कुर्यात्तेन मन्वी विचिन्त्य ॥ ७४ ॥

तत स्ते होतारो विहितनियमाः प्रागभिष्टता

यथावत् संस्कुर्युर्विहित-निज-कुण्डान्यथ पृथक् ।

हुताशं त्वाचार्थः सुरपतिदिगादिष्वभि-हरेत्

क्रमात्तेषूद्दीप्ते हुतभुजि ततस्ते च जुहुयुः ॥ ७५ ॥

क्वलेन्द्रियोद्घाटनमादितोऽग्नेः पूर्वोक्तमार्गेण चरुं प्रसाध्य ।

आच्छाद्य पात्रेण निधाय पार्श्वं कृत्वा विधानेन शरीरशुद्धिं ॥ ७६ ॥

गन्धाक्षतादि कुसुमेर्निज देवतां ता

मङ्गास्त्र-पार्षदनिजावृतिदेवताभिः ।

अभ्यर्च्य मूलमनुना चरुणा घृतेन

प्रत्येकतो जुहुयु राहुति-पञ्चविंशान् ॥ ७७ ॥

होमं कृत्वा तुष्टये हव्यवाह स्तिस्त्रो मुद्रा दर्शये द्वौतहस्तौ ।

मार्गी हंसी शूकरी चेति तासां वक्ष्ये साक्षान्नक्षितुं लक्षणानि ॥ ७८ ॥

एकोक्त्यानामिकाङ्गुष्ठमध्याग्राणि क्षिप्वा तिर्यगन्याङ्गुली हे ।

दोष्णा वक्त्रेः संमुखं दक्षिणेन धीरे मुद्रा दर्शनीया मृगीयम् ॥ ७९ ॥

सर्वाङ्गुलीनामपि दक्षपाणे रघौमुखीकृत्य शिरांसि मध्ये ।
समुद्रकीकृत्य निरस्य मध्या मूर्ध्नि नताग्रां विदधोत हंसीं ॥ ८० ॥
दक्षहस्ताङ्गुलीः सर्वाः कृत्वाधःशिखराः समम् ।
दर्शयेत् कोलमुखवन्मुद्रेयं शूकरी मता ॥ ८१ ॥

इति श्रीगोविन्दकविभूषणमामन्तरायविरचिते सूरिसर्वस्वे
होमविधिर्नाम दशमः संग्रहः ॥ १० ॥ * *

एकादशः संग्रहः ।

यदि पूर्वदिने विधिरेष बुधैः क्रियते पुनरेव परित्यज्यपि ।
अखिलं तु समाप्य च पूर्णतमा हविषाहुतिं तत्र तथा क्रियतां ॥ १ ॥
विप्राशीर्भि शैङ्गलैः शङ्ख-घोषै र्ध्यात्वा मन्त्रो देवता मिष्टरूपां ।
मूलं मन्त्रं वीषडन्तं प्रयत्ना दुर्चार्याऽन्ते सर्पिषैव जुहोतु ॥ २ ॥
आं भूरुक्तं वज्रयेऽन्ते पृथिव्यै भूयोडेन्तं ठडयान्तं महान्तं ।
हुत्वानेनाद्याहुतिं हव्यवाहे तदहद्यादौ भुवोऽन्ते द्वितीयां ॥ ३ ॥
डेऽन्तं (१) वायुंचान्तरीक्षं महान्तं
स्वाहेत्युक्त्वाऽथो तृतीयां जुहोतु ।
ओं (२) स्वर्चान्ते भास्वतेऽन्ते दिवे च
प्रोक्त्वा स्वाहा प्राक् स तुर्थं महान्तं ॥ ४ ॥

(१) ओं सुयोधयवेवानवीक्षाय नमते स्वाहा ।

(२) ओं स्वर्भास्वतेदिवेमहते स्वाहा ।

ओ॑ (१) भूर्भुवःस्वरिति चन्द्रमसे च नक्ष-
 त्रेभ्योऽथ दिग्भ्य इति तन्महते द्विष्ठान्तं ।
 उक्ता हुने हुतवक्त्रे विधिव त्तुरीयां
 पूर्णाहुतिं वितनुयादथ कर्म-पूर्त्थं ॥ ५ ॥
 श्रुवेणादायाये घृतमथ चतुर्वार-विधया (२)
 सुचा मन्त्रो दुर्वाफल-कुसुमगन्धाक्षत-युजा ।
 श्रुवं सर्पिः पूर्णं तदुपरि च नाभौ तदुभयं
 निधायर्षिन्यासं न्यसतु निजपूर्णाहुति-मनोः ॥ ६ ॥
 ऋषिर्ब्रह्मा हृन्दो भवति जगती दैवतमुष-
 र्बुधश्चाथ ब्रह्मार्पणं मनुमुदीर्य स्नुच मपि ।
 स्वदक्षश्रोत्रान्तं क्रमश उपनीयाथ वितरे-
 ज्ज्वलज्वालाजाले हुतभूजि शनैराहुति मिमाम् ॥ ७ ॥
 ततोवर्णतो धूमतो गन्तव्योऽग्नेः
 शिखाकारतः शब्दतः सावधानः ।
 शुभं वाऽशुभं देशिको वोच्य दोषे
 सति स्वाणना होमयेत्तत्त्वसंख्यम् (३) ॥ ८ ॥
 स्वर्णेन्द्रगोपमधुकुङ्कुमवालस्य-
 सिन्दूरगुञ्जसट्टणो दहनस्य वर्णः ।
 गोभूधनात्मजसुखार्थसमृद्धिकृत्या-
 देवं क्रमेण हुतकृद् यजमानयोश्च ॥ ९ ॥

(१) ओ॑ भूर्भुवः स्वः चन्द्रमसे नक्षत्रेभ्यो दिग्भ्योऽहते स्वाहा ।

(२) चतुर्वार ग्रहण प्रकारेण ।

(३) पञ्चविंशतिः ।

कृष्णः प्रचण्डोऽथ पिशङ्गवर्णो रौप्यप्रभः कर्वुरितश्चवर्णः ।
 मृत्युंभयं रोगमतीव शोकं सर्वार्थनाशं क्रमतः करोति ॥ १० ॥
 कुन्देन्दुवर्णः सरलोर्ध्वगामी धूमः समस्तार्ध-समृद्धिकारी ।
 कृष्णप्रभः कोरकपोततुल्यो मेवागवाश्वादिविनाशकृत् स्यात् ॥ ११ ॥
 सुरभिक्षुसुमतुल्यो गुग्गुलूशीरसर्पि-
 र्मलयजसमगन्धः सर्वसौभाग्यकृत्यात् ।
 स भवति यदि गन्धः पृतिविष्णुत्वतुल्यः
 सुतसुखबलराज्यं सर्वमेवाशु हन्ति ॥ १२ ॥
 प्रदक्षिणगता शिखा स्थिरसमाऽऽपत्नाकृतिः
 शुचेः शुचिरकम्पना ज्वलति चेदविच्छेदतः ।
 समस्तपुरुषार्थदा भवति कर्तृहोत्रो रितः
 करोति गदमन्यथा सपदि मृत्यु मत्युत्कटम् ॥ १३ ॥
 भेरीवारिद्वारणेन्द्रसदृशो गम्भीरघोषः शुचेः
 सर्वाभीष्टफलप्रदो वितनुते राज्ञि सुभिच्यं नृणां ।
 रुक्ताध्वांस्तखरोद्भृगज्जननिभोऽनिष्टं विधत्तेऽनिशं
 प्रायश्चित्तमतो हुतैर्हुतवहे दोषानुरूपं चरेत् ॥ १४ ॥
 विद्युत्पाते ददुरे विस्फुलिङ्गेऽ-
 प्यानर्थं स्याद्दोमकाले कृशानोः ।
 वामावर्त्तेऽवग्रहे (१) ज्ञासयुक्ते
 होतुर्भीतिः सम्भवेद् भूतसंघात् ॥ १५ ॥

षष्ठोत्तरशतं मयिः सतिलं जुहुयाद्गुरुः ।

दोषेष्वेवंविधेष्वेवं जगुः केचित् पुराविदः ॥ १६ ॥

योजयेत्तदनुदेवतां धिया स्वाशयेऽथ (१) परिधीं च विष्टरान् ।

निक्षिपेद्दहनमध्यतस्ततो वज्रमेव सगणं विसर्जयेत् ॥ १७ ॥

नैमित्तिके तु परिधीन् सपरिस्तरांश्च

वज्रौ क्षिपेद्भुज कदाचन नित्यहोमे ।

इत्थं हुतेष्ववसितेषु वलिं विदध्या-

त्तारादितो दिगधिपावधि मण्डलान्तः ॥ १८ ॥

नक्षत्रराशितदधोश्चरवारदेवा-

नुद्दिश्य गन्धसुमनोऽक्षतधूपदोषैः ।

दद्याद्वलिं चरुभि रम्बुपुरोऽवसाने

निक्षिप्य मण्डलपदेषु ततो ववाद्यान् ॥ १९ ॥

एता उक्ता देवता सूर्ययुक्ता (२) द्यन्ते (३) वान्ते चाथ नक्षत्रचरीभ्यः ।

सर्वेभ्योऽन्ते तत्रभूतेभ्य उक्ता वल्युत्सर्गं ह्येष मन्त्रोऽनुयोज्यः ॥ २० ॥

अश्विन्याद्युडनाम सध्रुव मुदीर्यादी मनं योजये-

दन्तेऽप्येष वलिर्नमश्च विदधत्तारा यजेद्दोषिषु ।

मेषाद्याह्वयपूर्वकोडुयुगयुक्पादाधिकान्ते मनं

युञ्जन् द्वादशराशिमण्डलपदेष्वेतान् द्विषट् पूजयेत् ॥ २१ ॥

अध्यत स्तदनु मोनमेषयोः संयजेच्च करणान् ववादिकान् ।

सप्ताराश्याधिपतीन् ग्रहान् बहिः सप्त तज्जननयोनिदेवताः ॥ २२ ॥

सिंहराशधपति दिवाकर चन्द्रमा भवति कर्कटाधिपः ।
 भेषवृश्चिकटहाधिपः कुजः कन्यकामिथुनयो बृधोऽधिपः ॥ २३ ॥
 मोनराशिधनुषो बृहस्पति भर्गवो वृषतुलाधिपो मतः ।
 कुम्भराशिमकराधिपः शनी राशिमण्डलबहि र्यजे दम्भून् ॥ २४ ॥
 सिंह-व्याघ्र-वराह-गर्हभगजा गोपुङ्गवः कुकुर
 शैते स्य ग्रहयोऽनय स्त (४) इमाः पूज्या अमोषां पुरः ।
 शम्भुः शैलसुता गुहोऽथ मुरजि ह्मन्मीः सरोजासनो
 यक्षेशश्च ततो वह्निर्निगदिता रव्यादि-वाराधिपाः ॥ २५ ॥
 वलिभिः परिपूज्य देवता विधिनैताः खलु नाममात्रतः ।
 अथ मण्डलदिक्ष्ववस्थितान् दिग्धीशा अनुनाऽमुनार्चयेत् ॥ २६ ॥
 आद्याक्षरं वीजतया निगद्य दिक्पालनामाय तुरोययुक्तं ।
 श्रीविष्णुशब्दान्वितपार्षदाय दिगीश्वरायैष वलिर्नमश्च ॥ २७ ॥
 गुर्वाद्या स्तारादिका यागमन्त्रा
 लोकेशान्ता स्ते चतुर्थानिमोऽन्ताः ।
 स्युः पूजाया मग्निकार्ये द्विठान्ता
 वीजैः पूजा स्याद्विभक्त्यादियुक्तैः ॥ २८ ॥
 असौ वलिविधि अर्तः सकलविघ्नवर्गापहः
 समस्तपुरुषार्थदः सकलभीति-विद्रावणः ।
 स-तार-करण-ग्रहामरगणादि-सन्तोषक
 द्वाश्व-गजवर्धनः सुतसुखायुरारोग्यकृत् ॥ २९ ॥

(४) प्रयोगस्तु श्री रविग्रहयोनिभ्यः सिंहदेवताभ्यएव वलिर्नम इत्यादि ।

ततो धीत दन्तास्यहस्ताङ्घ्रियुग्मं
 स शिष्यं गुरुः पाययन् पञ्चगव्यं ।
 खकुण्डान्तिकं चानये द्विव्य-दृष्ट्या-
 विलोक्या त्वचैतन्य मारोप्य तस्मिन् ॥ ३० ॥
 वदे दध्मष्टकं शिशो शोधयेयं (१)
 ततोऽभं निवेष्ट्याग्रत आध्मष्टकं ।
 क्रमात् शोधये दोधनं तदशुद्धि
 स्ततः शोधनं वोधनं प्राहुरत् ॥ ३१ ॥
 कलाध्वा (२) तत्वाध्वा तदनु भुवनाध्वा मनुपदा-
 क्षराध्वान श्वेत्यं षड्विह कथिता स्तानथ मृणु ।
 निवृत्त्याद्याः पञ्चप्रणवजनिता भौतिककलाः
 कलाध्वा ऽथो (३) नाना भवति किल तत्वाध्व-विषयः (४) ॥ ३२ ॥
 द्वात्रिंशत्शैवतत्वं (५) दशन-मित मथो वैष्णवं चाथ मैत्रं
 चातुर्विंशं दश प्राकृतिक मथ शिशो सप्तकं त्रैपदं (६) स्यात् ।
 शैवान्यत्र त्रिधास्यः (७) क्रमत इह पुनः पञ्चशुद्धानि सप्त-
 शुद्धाशुद्धान्यशुद्धान्यपि तदनु चतुर्विंशतिस्तन्निवोध ॥ ३३ ॥

-
- (१) हे शिशो ! तव आध्मष्टकं शोधयेयं इतिवदेत् ।
 (२) कलाध्वा तत्त्वाध्वा भूवनाध्वा मन्वाध्वा पदाध्वा वज्राध्वावेति षडध्वानः ।
 (३) प्रणवांशजनिता निवृत्त्याद्याः पञ्चभूतानां पञ्चकलाः कलाध्वा ।
 (४) विषयः प्रपञ्चः ।
 (५) अत्र षट्त्रिंशदिति पाठोयुक्त इव प्रतिभाति ।
 (६) त्रिपदातमं ।
 (७) शुद्धानि शुद्धाशुद्धानि अशुद्धानि चेति त्रिधाभवन्ति ।

शिवश्च शक्तिश्च सदाशिवेशौ विद्येति शुद्धान्यथ काल माये ।

दैवंकला चाय पुमानविद्या राग स्तथैतान्युभयात्मकानि (१) ॥ ३४ ॥

तन्मात्रपञ्चक (२) मथो दश चेन्द्रियाणि

भूतानि पञ्च च मनः प्रकृतिश्च बुद्धिः ।

साहं कृति स्तत इमानि वदन्यशुद्धा--

न्येवं त्रिधा निगदितः शिवतत्त्ववर्गः ॥ ३५ ॥

तन्मात्राः पञ्चभूतान्यपि च दश पुनर्ज्ञानकर्मेन्द्रियाणि

प्राणाधीश च जीवः स्वहृदय-कमलं चित्तमर्कादिकानां (३) ।

तेजांसि त्रीणि नारायण-सहितचतुर्व्युहं देवैश्चतुर्भि-

र्द्वात्रिंशद्वासुदेवादिभिरिति मनसा विद्धि तत्त्वानि विष्णोः ॥ ३६ ॥

भूतानि मात्राश्च दशेन्द्रियाणि

मनोऽभिमानः (४) प्रकृतिश्च बुद्धिः ।

एवं चतुर्विंशति-संख्यकानि

मैत्राणि (५) तत्त्वानि निबोध वत्स ॥ ३७ ॥

निवृत्त्यादिकास्ताः कलाः पञ्च विन्दः

कला नादशक्तौ सदाद्यः शिवश्च (६) ।

दश प्राकृतान्येव तत्त्वानि चैता

न्यथो त्रैपदं तत्त्ववर्गं निबोध ॥ ३८ ॥

(१) शुद्धाशुद्धानि ।

(२) शब्दस्पर्शरूपरसगन्धाः ।

(३) सूर्य्येन्द्रवह्नीनां ।

(४) अभिमानोऽहङ्कारः ।

(५) भिन्नदेवतानि ।

(६) सदाशिवश्च ।

आत्मा विद्या शिवः पञ्चाज्जीवोऽविद्या स्वयं पुनः ।
 सर्वतत्त्वं च तत्त्वानि सप्तैव त्रिपदात्मनः ॥ ३८ ॥
 तत्त्वाध्याय मुदीरतः पुन रिङ् ब्रह्माण्डभाण्डोदरे
 भूलोकादिक सप्तसप्त भुवनान्येषा मधोऽधः पुनः ।
 संभूयैव चतुर्दशैति भुवनाध्या कीर्तितः सूरिभि
 र्मन्त्राध्याऽखिलमन्त्रराशि रुदित स्ते तान्त्रिका वैदिकाः ॥ ४० ॥
 शुद्धैर्वर्णकदम्बकै (१) मुनिमतैकार्थान्वितैः (२) स्युः पदा
 न्येभिश्चान्तविभक्तिकैः पुनरिङ् ज्ञेयः पदाध्या बुधैः ।
 वर्णाध्या स्वरविन्दुसर्गहलयुक् पञ्चाशवर्णात्मकः
 प्राप्नोत्येभि रक्किञ्चनोऽपि परमं षड्भिः पदं ह्यध्वभिः ॥ ४१ ॥
 विशोऽध्याध्वष्टकं शिशोरित्यमंग्री (३)
 शिवेनाभिहृद्भालमूर्धस्वथैतान् ।
 न्यसेत् शिष्य मेनं स्पृशन् कूर्चं-मूर्ध्ना (४)
 स्वकुण्डे गुरुः स्थण्डिले वा तिलाज्यैः ॥ ४२ ॥
 असुकस्य शिशो रितिक्रमेण सुक मध्वान मङ्गं विशोधयामि ।
 हुतभुक्प्रियया सहैद मुक्ता (५) जुहुया दष्टश एककं हुताग्ने ॥ ४३ ॥

(१) वेस्त्र्यानिष्पादितैः ।

(२) पाणिण्यादिमतोयएकार्थं स्तदन्वितैः सङ्केतितार्थशुक्लैरित्यर्थः ।

(३) पादयोः, कलाध्वनेनमः इत्यादिना ।

(४) कुण्डकूर्चाप्येण स्पृशन् न्यसेत् ।

(५) अस्य शिष्यस्य कलाध्वानमङ्गं शोधयामिस्त्राह्वा इत्यादि क्रमेण ।

परमात्मनि तान् प्रलाप्य भूत्यै जनयित्वा पुनरुद्भव क्रमेण ।
 शिशुवर्ष्णि दिव्यदृष्टिपातैः पुनरुद्वासयतु स्व मात्मधाम ॥ ४४ ॥
 नेत्रे तस्य शिशोर्निबध्य शुचिना वस्त्रेण नेत्राणुना
 धृत्वा तं करयोः स्वकुण्डलतटस्तम्भगुण्डलान्तं नयेत् ।
 संपूज्याथ तदञ्जलिं सुकुसुमैः (१) कृन्धोपरि स्तेपयेत्
 प्रीत्यै तन्निजदेवतस्य तदथो दृष्ट्वन्धनं मोचयेत् ॥ ४५ ॥
 निवेश्य कुशसंस्तरे त मथ तत्र पूज्वाध्वनाऽऽ
 लयागविधिना (२) मनोर्मुनिकराङ्गमन्त्रादिकान् ।
 न्यसेदपुषि तस्य तां कलशगां निजां देवतां
 यथावदमुना ऽर्चये (३) अलयाजादिभिः पञ्चभिः ॥ ४६ ॥
 अनुज्ञाप्य देवं परिस्थश्य शिष्टं
 करे तं गृहीत्वा नयेत् स्नानवेदीं ।
 पुनर्ब्राह्मणे मङ्गलस्तोत्रवाग्भिः (४)
 सकुन्धं गुरु स्नानयेत्तत्समीपं (५) ॥ ४७ ॥
 अथाभिषेकमण्डपे सुखोपविष्ट मासने (६) ।
 गुरुर्विशोधयेदमुं पुरेव शोषणादिभिः ॥ ४८ ॥
 अथ पटुरवमुख्यवाद्य-घोषैर्हिजमुखनिष्पतदाशिषारवेण ।
 सुनियत मग्नि सुस्थितं स्वशिष्टं कलशजलै रभिसेचयेत् यथावत् (७) ॥ ४९ ॥

(१) स्वकुसुमैरिति (ग) पुस्तके पाठः । (२) अन्तर्यागविधानेन ।

(३) शिष्येण गन्धादिभिरुपचारपञ्चकै र्यथाविधि पूजयेदित्यर्थः ।

(४) मङ्गलस्तोत्ररूपा वाचो येनां ते रित्यर्थः ।

(५) शिष्यनिकटं । (६) अद्रासने । (७) वक्ष्यमाण विधिना ।

विलोमानुलोमोदिताः श्वात्कारणान् (१)

पठन्मूलमन्त्रं सहस्राक्षमन्त्रान् (२) ।

क्रमाद्दर्भगुच्छोदगतैः कुम्भतोयैः

शिरस्तः पदाग्रावधिः प्रावयित्वा ॥ ५० ॥

तेनाभिलीनमणिमन्त्रमहौषधेन (३)

धाम्ना परेण परमासृतरूपभाजा ।

संपूरयन् (४) वपु रमुष्य शिशोर्जलेन

तत्कल्पवल्गिमयपल्लववृन्दं (५) मास्यात् ॥ ५१ ॥

आनीय तत्कलशतः शिरसि ध्रुवेण (६)

विन्यस्य शिष्यं मथ शेषजलैस्तदीयैः ।

संस्त्राप्य चास्त्रमनुपूजितवर्द्धनीस्यै

रक्षार्थं मस्य पुन रम्बुभिरेष मिञ्चेत् ॥ ५२ ॥

आचामयित्वा पुनरेव शिष्यं तत्शेषतोयैः सकलीविधाय (७) ।

निर्मृष्टसर्वावयवं (८) तमिदं निवेदये नृतन-वस्त्रयुग्मं ॥ ५३ ॥

(१) विलोमतोऽनुलोमतश्चपठितान् अकारादिस्वकारानान् अकारादि
अकारान्ताश्च श्वात्कावयान् ।

(२) ओं सहस्राक्षं शतधारं इत्यादिकांश्च ।

(३) अभिलीनानि मणिमन्त्रमहौषधानि यत् तेन जलेनेत्यर्थः ।

(४) देहं व्यापयन् ।

(५) कल्पवृक्षरूपत्वेन न्यस्तं तत्पल्लव वृन्दं ।

आस्यात्सुखात् आनीयेत्यपिमान्यपि ॥

(६) प्रणवेण तत्शिरसिन्यस्येत्यर्थः ।

(७) देहेष्वङ्गानिन्यस्ता ।

(८) प्रोम्बिताङ्गम् ।

प्रोक्तैनैवं कलशविधिनै केन वानेककुम्भे
 भक्त्या योवा मुमति रभिषिञ्चेन्नरो मन्त्रजापो ।
 कामान् प्राप्नोत्ययमिह परत्रापि किञ्चिन्नचित्तं
 लोकैश्चिन्त्यो न खलु मणिमन्त्रौषधीनां प्रभावः ॥ ५४ ॥
 ग्राम्योदकं गाङ्गजलेऽनुषक्तं गङ्गा यथास्यान्नुजोऽपि तद्वत् ।
 भवेद्वपुर्मातृमलं (१) विधूय मन्त्राम्बुषेकादिह दिव्यदेहः ॥ ५५ ॥
 शिष्योऽय वस्त्रयुगलं परिधाय शुद्धं
 गोरचनतिलकचर्चितभालदेशः ।
 स्रग्वन्धभूषणसुभूषितकाययष्टि
 राचम्य सम्यगुपशान्तमना स्तु मार्य्य ॥ ५६ ॥
 पादोपसंग्रहणपूर्वकमाशु नत्वा
 मा त्राह्य बोधतमसोऽमलबोधदोषैः (२) ।
 विज्ञाप्य दीनवचसेत्यमुपास्य पादौ
 वेद्यामदृष्टचरणोऽय विशिक्तोदये (३) ॥ ५७ ॥
 तं प्राङ्मुखं विहितवाग्यमनं पुरस्तात्
 प्रत्यङ्मुखो गुरुरसौ परिमृश्य मूर्द्ध्नि ।
 न्यस्येन्मनोर्मुनिकराङ्गपदाक्षरादि-
 न्यासांस्तथाऽस्य वपुषि प्रतिवाच्यवाचा (४) ॥ ५८ ॥

-
- (१) वपुषि स्थितं मातृरजोमलं तत्तुल्यार्थः ।
 (२) अमलज्ञानप्रदोपैरज्ञानान्धकारात् मां त्राह्यतीति विज्ञाप्येत्याशयः ।
 (३) पश्चाद्दृष्टीतपादाद्यः गङ्गास्रग्वन्ध इति यावत् ।
 (४) स्रग्वन्धादिन्यासां कराराङ्गन्यासां पदन्यासां प्रत्यङ्मुखं च तन्मुखेनोच्च-
 रित्वा न्यसेदित्यर्थः ।

असहयेऽस्य निजहस्तयुगं निधाय

तस्मिन् स्वदेवतमहः प्रतिसंक्रमय ।

विद्यां दिशि तदनु दक्षिणकर्णमूले

स्पष्टाक्षरा मवगमावधि वा त्रिवारं ॥ ५८ ॥

अधिकारिविचारतः पुरा कथिता या मनुदानयोग्यता ।

तदनुक्रमतो विशोधितं (१) मनुमस्मै प्रददोत देशिकः ॥ ६० ॥

एकान्तपक्षे निजमन्त्र सादौ दत्त्वाऽस्य गायत्र्यभिधां च विद्यां ।

समस्तपक्षेऽखिलदेवताना मङ्गाङ्गिभावं प्रविचिन्थ विद्यात् ॥ ६१ ॥

शैवे सूर्यगणेशविष्णुशिवशक्तीनां च दद्या (२) अनून्

सूर्येभास्यशिवाम्बिकामुरजितां मन्त्रान् क्रमाद्वैष्णवे ।

शक्ते विघ्नरवीशविष्णुगिरिपुत्रीणां मनून् वैष्णवे

विष्णुशार्कशिवागजाननमनून् सौर्यैर्यमान्तानिमान् (३) ॥ ६२ ॥

उच्चार्य तद्रसनया गुरु रात्मविद्यां

दद्याज्जलं किमपि तस्य च दक्षपाणौ ।

मन्त्रं जपेद्दशशतं विधिव ततोऽष्टौ

तन्मन्त्रशक्तिफलहानि रितोऽन्यथा स्यात् ॥ ६३ ॥

गुरुणा विधिवत् प्रसादितं मनु मष्टोर्द्वशतं (४) प्रजप्य शिष्यः ।

अभिवन्द्य ततः शृणोतु सम्यक् समयान् भक्तिभरावनम्रमूर्त्तिः ॥ ६४ ॥

(१) सिद्धार्यादि शुच्यनुष्ठानं ।

(२) पञ्चानामध्ये एकोऽङ्गो प्रधानं चत्वार्यङ्गानि इति वौच्यं ।

(३) इमान् विष्णुादिभक्तान् सूर्यसंज्ञं च पश्चाद्दद्यादित्याद्ययः ।

(४) अष्टोत्तरशतमित्यर्थः ।

भूयः परोत्य प्रणिपत्य (१) देशिकं
तस्मै परस्मै पुरुषाय (२) देहिने ।
तां वित्तशाठ्यं (३) परिहृत्य दक्षिणां
दत्त्वा तनूं स्वां च समर्पयेत् सुधीः ॥ ६५ ॥
गोभूवस्त्रालंक्रतिः पीठशय्या वेश्मोद्यानग्रामवासादिकांश्च ।
दद्यादाचार्याय तुष्ट्यै मुरारेः सर्वस्वं वा तत्तदर्थं तदर्थं ॥ ६६ ॥
वाससी श्रवण-भूषण-मुद्राहोमकर्ममुखजवि प्रवरेषु (४) ।
ईश्वरार्पणं मिति प्रतिदद्याद्वर्द्धितो द्विजमुखेरितवाग्भिः ॥ ६७ ॥
कुम्भादिकंच सकलं गुरवे निवेद्य
संपूजयेद्द्विजवरानपि भोज्यजातैः ।
तमेषु तेषु वितरेन्मुखवास-मात्य-
गन्धांशुकानि च यथाविधि सुप्रतीतः (५) ॥ ६८ ॥
अच्छिद्रतां समुपधार्य कृतक्रियाणां (६)
सर्वान् प्रसाद्य विसृजेन्मनुजान् विनीतः ।
कुर्वन्त्यनेन विधिना य इहाभिषेकं
ते संपदां निलयनं हि त एव धन्याः ॥ ६९ ॥

-
- (१) सप्रदक्षिणीकरणं नमस्कृत्य ।
(२) परमेश्वरस्वरूपाय ।
(३) वल्लभाणां ।
(४) वासः कुण्डलद्वयसुद्रिकाश्च कृत्विग्भ्योदद्यादित्यन्वयः ।
(५) अतिविश्रब्धचित्तः ।
(६) कृतकर्मणामभिद्रावधारणं कृत्वा ।

शिष्योऽथाचार्यपाशे त्रिदिन मनुवसंस्तम्भत्वादभक्तिनस्यो

मन्त्रार्थं मन्त्रकल्पं तदुपहितफलं साधनं सिद्धि योगान् ।

विज्ञाय ज्ञाततत्त्वो गुरुसुत-गृहिणो-शिष्य-भृत्यान् प्रसाद्य
स्वर्णस्नग्गन्धमाल्यादिभि रथ निलयं स व्रजे दक्षि तुल्ये ॥ ७० ॥

यदि तत्त्रिदिनान्तरे कदाचित् स्वगृहं याति स साधकः प्रमादात् ।
गुरुदत्तमनूदिनं हि तेजो गुरु मभेति यथाऽब्धि मम्बुवृष्टं ॥ ७१ ॥

ततः प्रभृति मन्त्रविधिधिवदिष्टदेवे गुरौ

मनौ च मनसा गिरा स्ववपुषा भवे इक्तिमान् ।

न दम्भ मिह संशये न च भिदां प्रपश्येत् क्वचि

न सिद्धि सुपगच्छति त्रिषु विरक्त-चित्तो नरः ॥ ७२ ॥

याव ज्जोवे हे शिक स्तावदेनं नित्यं श्रद्धाभक्तियुक्तोऽतियत्नात् ।

अश्वत् साक्षाद्विष्णुबुद्धोपचारै राज्ञाधीनः पादसम्वाहनाद्यैः ॥ ७३ ॥

एकग्रामे संस्थितं नित्यं मर्च्चं आसं मामं योजनाभ्यन्तरस्थं ।

वर्षं वर्षं चे त्ततो विप्रकृष्टं दूराद्दूरं चे न्नमस्ये त्तदाशां (१) ॥ ७४ ॥

इत्थं शिष्यं प्रपन्नं गुरु रथ समयोच्छिद्ये (२) दुच्यतेत

इत्स स्वाचार युक्तोऽनुदिन मनलसः प्रातरुत्थाय कुर्याः ।

काले स्नानादकृत्यं त्रिषवणं मथवा पञ्चकालं (३) परेशं

सेवेथाः पञ्चयज्ञान् जपनतिनिगम-स्तोत्रपाठं न लङ्घेः ॥ ७५ ॥

(१) शुद्धीकृतदिशं ।

(२) समयान् नित्यनियमान् शिष्यदेदित्यर्थः ।

(३) त्रिकालं प्रातर्मध्याह्नसायाह्नेषु । पञ्चकालं प्रातःपूर्वाङ्गनध्याह्न सायाह्ने-

नक्तेषु ।

भुञ्जीथा दृष्टदेवार्पित-फल-सलिलान्नादिकं द्विः सकृद्वा (१)
 नित्यं स्या देवमन्त्रागमनिगमरहश्चिन्तयाऽव्यर्थकालः ।
 एकादश्यादि-पर्वव्रत-नियतमना जागरूकः स्वधर्मं
 लोकानुद्देशदायी भव भवतिगङ्गोच्छेदनोद्योगशीलः ॥ ७६ ॥
 नाश्रीयाः कांस्वकाष्ठायसवसजवटाश्वत्थपत्रादि-पात्रे
 मत्स्यं मासं मसूरादिक-मधुमदिरा-यातयामौदनाद्यं ।
 दुग्धं चानिर्विशं (२) दृष्टलवण-फल-शाकामिधं (३) दीक्षितान्नं
 नित्यानुष्ठानपूर्व्वान्निमरजनिग्रशीनग्रहप्राग्दिनान्ते (४) ॥ ७७ ॥
 गुरुवर्गो ब्राह्मणाग्नयो रथ गुरुपठतोः पुंस्त्रियो गौर्द्विजानां
 राज्ञां मध्ये न गच्छेद्वसन अपि दधीथा न नीलं न रत्नं ।
 सेवाना मापराधान् दशनदशमितान् (५) वर्जयेद् गुरुवर्गानुज्ञा-
 शय्याच्छायातियानं (६) शयन मपि दिवासम्बन्धो धीरं जह्याः ॥ ७८ ॥
 उत्तिष्ठं स्तोत्रपानाचमनगुरुजरहन्दनं नो विदध्याः
 प्रातस्तेलं निषिद्धेऽह्नि च न कलये रन्ध्रदेवावमानं ।
 त्यक्त्वा मन्त्रं न कुर्या स्तिलक मपि शिखावन्धनं यज्ञसूता-
 दानं मुद्रां च मालां गुरु मपि च मनं गोपयेरिष्टदेवं ॥ ७९ ॥

(१) द्विर्देवारात्रोद्विहारे ऋतुकाले एकवारं नक्तं वाभुञ्जीथा इत्यर्थः ।

(२) प्रसवस्यदशाहाम्यन्तरे गोदुग्धं दुग्धमनिर्विशमिति निषेधात् ।

(३) दृष्टलवणं फलामिधं जम्बीरादि, शाकामिधं कलस्वाद ।

(४) नित्यानुष्ठानात्पूर्वं रजन्याः शेषयामे, यशस्कर्यं योर्मन्त्रेण पूर्वं सन्ध्यायां

च नाश्रीया दित्यन्वयः ।

(५) सेवापराधान् ह त्रिंशत् नामापराधान् दशच वर्जये दित्यन्वयः ।

(६) गुरोराज्ञालंघनं शय्यालंघनं काश्यालंघनं वेत्यर्थः ।

इत्यादीन् समयान् समुच्चयति यो नित्यं गुरोराज्ञया
 शास्त्रात् कांश्चिदवेत्य कांश्चन पुनर्लोकोपचारादपि (१) ।
 स प्राप्येह समस्तसिद्धिमनुलां भुङ्क्ते ह भोगान् सुखं
 संजीवन् शतवत्सरानुपरमे लोकान् व्रजत्यक्षयान् ॥ ८० ॥

इति श्रीगोविन्दकविभूषणसामन्तरायविरचिते सूरिसर्वस्वे
 मन्त्रदीक्षाविधिर्नाम एकादशः संग्रहः ॥ * ॥

द्वादश संग्रहः ।

क्रियावतीयं विहिताऽत्रदीक्षा संग्रह्य सर्व्वागमसारभूता ।
 अथापरासां तिसृणां विधानं वक्ष्यामि विख्यातफलं नृलोके ॥ १ ॥
 तत्र वर्णमयी दीक्षा कथ्यतेऽथ यथाक्रमं ।
 शारदातिलकाद्युक्तप्रकारेण यथामति ॥ २ ॥
 वर्णाः सर्वे पुंप्रकृत्यात्मकाः स्युः
 ईहोऽयं वे तद्विधानात्मको यत् ।
 तस्माद्यस्येत् सृष्टिमार्गेण वर्णान्
 स्वस्वस्थानान् संहरेत्तान् विलोमात् ॥ ३ ॥
 लोनेषु वर्णेषु विलीनतत्त्वो गुरुः स्वचैतन्यमहः परेश ।
 नियोज्य तस्मात् पुनरेव वर्णानुत्पाद्य सृष्ट्याऽस्य तनौ न्यसेच्च ॥ ४ ॥
 शिष्ये स्वचैतन्य मथो नियुज्यात्तस्मादसौ दैवतभावमेत्य ।
 शिष्यो भवेद्दिव्यतनु स्तदुक्त्या विनाऽभिषेकं विधुनोति दोषं ॥ ५ ॥
 गुरोः प्रसादादधिगम्य विद्यां स साधयत्याश्वखिलान् पुमर्थान् ।
 एषा मता वर्णमयीह दीक्षा साक्षात्परानन्दफलप्रदात्री ॥ ६ ॥

कलावती मथो ब्रुवे वलादवोधवन्धनं ।

विवृष्टा (१) मोचयेन्नरं परं पदं दिशत्यरं ॥ ७ ॥

भूतानां शक्तिभूता इह जगति कला स्तानिष्ठत्यादिकाय-

त्तस्मात्ता वेधयित्वा शिशुवपुषि गुरुः शोधये तस्य देहं ।

ध्याये तज्जानुयुग्मावधि चरणतला त्तां निवृत्तिं तदूर्ध्वं

नाभ्यन्तं च प्रतिष्ठां तदुपरि गलकूपावधि व्याप्य विद्यां ॥ ८ ॥

तस्मात् (२) शान्तिं च भालावधि तदुपरिगां (३) शन्यतीतां क्रमेण

व्याप्तिं ध्यात्वा कलानामिति वपुषि शिशोः संहरेत्ता नियोज्य ।

स्थानात् स्थानान्तरेऽथ प्रथममुपगतास्ताः शिवे धाम्नि सर्वा

ध्यायेत् शुद्धात्मवस्तुप्रतिममथ शिशुं दीक्षयेत् शुद्धसत्त्वं ॥ ९ ॥

इयं कलावती मता सुदिव्यभावदायिनी ।

विनाऽभिषेकं मंहसः पुनः पुनाति मानवं ॥ १० ॥

अथ वेधमयीं वक्ष्ये दीक्षां संसारमोचनीं ।

यद्देधशुद्धवर्णाणं न वाधंते महाधयः ॥ ११ ॥

शक्त्याख्यानध्यानमार्गेण पूर्व्वं

ध्यायेद्देवीं शिष्टदेहान्तराले ।

मूलाभोजे शम्भुशक्तिस्वरूपां

भित्वा चक्राण्यूर्ध्वं मूर्ध्नि व्रजन्तीं (४) ॥ १२ ॥

(१) विच्छिद्य ।

(२) गलकूपात् आरभ्य भालावधि शान्तिं चतुर्थीं कलाध्यायदित्यन्वयः ।

(३) तदूर्ध्वं गतां ।

(४) सहस्रद्वन्द्वान्तं गच्छन्ती ध्यायेदित्यर्थः ।

तन्मूलाभोजवर्णाक्षुपरि वशषसां स्निग्धपद्मस्थितिऽञ्जे
 संहृत्यामुं च तत्रस्थित वभमयरांलं च नाभिस्थविष्णौ ।
 विष्णुं तच्चक्रसंस्थाक्षरण मय तं ङादि फान्तं हृदञ्जे
 रुद्रे संहृत्य तं तत्स्थितनिखिललिपीःकादिठान्ता द्विषट् ताः (१) ॥१३॥
 कण्ठाजस्थे श्वरे (२) तं तदुपहितलिपीः षोडशाच स्तदूर्ध्वं
 भूमध्याभोजसंस्थे परमहंसि सदाशब्दपूर्व्वं शिवे च ।
 तं तत्रस्थौ च लक्ष्मौ तदुपरि विलसद्दिन्दुमध्येऽयं विन्दुं
 संहृत्योर्ध्वं कलायां तदुपरि किल तां संहरेच्चाय नादे ॥ १४ ॥
 नादान्ते तं च नादं तदुपरि परमानन्दतेजःप्लुताया
 मुन्मन्यां विष्णुचक्रान्तर-महंसि च तां तद्गुरोश्चक्रमध्ये ।
 इत्यनोत्वात्मना तामपि परमशिवे (३) वेधयेन्मूलशक्तिं
 गुर्वाञ्जाक्लिन्नवन्धः पतति पदतले दिव्यदेहोऽयं शिष्यः ॥ १५ ॥
 असी प्रपद्याथ गुरोः स्वविद्यां विद्योतते देववदाप्तसिद्धिः ।
 दीक्षाऽन्तिमा वेधमयी मतेयं सम्वित्प्रदा, शं वितनोति नृणां ॥१६॥
 दीक्षाविधि निर्गदितोऽयं मनेकभेद
 स्तत्रैक माश्रयतु मन्त्रविशेषलिप्सुः ।
 तत्रापि कर्त्तुमखिलं खलु चेदशक्तः
 स्वात्मानं मूनविधिना (४) विमली करोतु ॥ १७ ॥

(१) द्वादशलिपीन ।

(२) विष्णुचक्रस्थितेश्वरे संहृत्येत्यन्यथः ।

(३) तद्वरीयातीति वेधयेत् स्थापयेदित्यर्थः ।

(४) सामान्यविधिना ।

कृत्वा च्छायामण्डपं मण्डपं वा
 तस्मिन् कुण्डं स्थण्डिलं वा ऽथ वेद्यां ।
 तत्पूर्वस्थां (१) सर्वतो भद्रनाम्नि
 न्यस्येत् कुम्भं मण्डले तण्डुलान्तः ॥ १८ ॥
 संपूर्य्य तं पञ्चकषायतोयैः सगन्धमाल्यांशुककूर्चैरत्रैः ।
 सपत्न्यैः पूर्ववदेव कृत्वा तत्प्रेष्टदेवं गुरु रर्चयित्वा ॥ १९ ॥
 होमं कृत्वा विधिवदमुना (२) मूलमन्त्रेण वज्रा
 वष्टोपेतं शत मथ घृतै र्निन्द्रियोद्घाटनान्ते ।
 क्षिप्वा शिष्योपरि किमपि तत् संस्त्रवं (३) कुम्भतोयैः
 संस्त्राप्या मुं विमल वपुषं पूर्ववद्दीक्षयेत्सः ॥ २० ॥
 सामान्यदीक्षाविधि रेष उक्त
 स्तत्राप्यशक्ता वुपदेश माहुः ।
 निजानुकूले दिवसे स कार्यः
 क्षेत्रेऽथवा देवगृहे गुरोर्वा ॥ २१ ॥
 नियुक्तसम्भार (४) ममं गुरुः पुरो
 घटं प्रतिष्ठाप्य पुरोवदम्बुभिः ।
 तदम्बुसेकै र्हृतकल्पशं शिशुं
 विद्यां दिशि च्छेदुपदेशमेदतः ॥ २२ ॥
 पुण्यक्षेत्रे चन्द्र सूर्य्य-ग्रहे वा कश्चिद्वाग्यात् सङ्गरुर्लभ्यते चेत् ।
 तेनाज्ञप्तो मन्त्र मास्त्राददीत प्राहुः केचिच्चैव मेवोपदेशं ॥ २३ ॥

(१) कुण्डस्य प्राच्यां ।

(२) शिष्येण ।

(३) संपागाज्यं ।

(४) नियुक्तः गुरवे प्रत्यर्पित सम्भार येन तत्सुशिष्यः ।

गुरो रत्नाभे यदि कश्चन स्या द्विदान्तरं (१) लब्धुमतीवलुब्धः ।
 सोऽभ्यर्च्य भक्त्या विधिनेष्टदेवं पठेदनुज्ञाप्य (२) विलिख्य विद्यां ॥२४॥
 विद्योपलब्धिः कथितेह कश्चि-
 दित्यादिना स्यादिह मन्त्रलाभः ।
 भूयःफलं (३) भूयसि कर्म्मणि स्या
 दल्पे तथाऽल्पं फलतीति निष्ठा ॥ २५ ॥
 केचित् शपाच्छिन्न (४) रुद्धादिदोषा द्वैराच्चाविश्वासतो वीर्यहीनाः ।
 मन्त्राः पुंसां गुर्वनुज्ञागृहीता अप्यार्थ्याणां नात्र शीघ्रं फलन्ति ॥२६॥
 पुरश्चरणत स्ततः (५) स्वमहसा (६) तमाप्यायय-
 म्भनं जपति यः पुमानखिलमिदमिवैति सः ।
 अतो मुनिमतं ततं निगमतन्त्रवाग्विस्तरैः (७)
 पुरश्चरणजं पुरो विधि मधिव्रवेऽनुक्रमं ॥ २७ ॥

(१) पुनरण्यां विद्यां नतु प्रथमतोमूल विद्यां ।

(२) देवं चतुर्ज्ञाप्य तदल्पे विद्यां विलिख्य पठेदित्युपदे शान्तरं एतां
 विद्यापालब्धिं प्राप्नुयः ।

(३) कर्म्मभूयस्तेफलभूयस्तर्भिन्यायात् बहुलेकर्म्मणिफलं बहुलं स्यादल्पे-
 ऽल्पं किति तत्त्वं विद्यात् ।

(४) च्छिन्नः रुद्धः शक्तिहीनः इत्यादुक्तो ।

(५) यतः शीघ्रं फलति तस्माच्चेतोः ।

(६) अथ पुरश्चरण प्रस्तावितुं सादो सहेतु भाविस्तरति; पुरश्चरणेन
 स्ततेजसा स्ववीर्येण तं मनं आख्यायन् यश्चयन् यः मन्त्रं जपतीति ।

(७) वेदशाक्तैरागमवाक्यैश्च ।

जपेन होमेन च तर्पणेन संमार्जनेन द्विजभोजनेन ।
 एतैर्युतं पञ्चभिरङ्गकल्पैर्ब्रवर्त्ति पौरश्चरणं नृलोके ॥ २८ ॥
 आदौ यादृक् स्थान मास्थाय मन्त्री मन्त्रं जप्या तादृशीं सिद्धिं मेति ।
 तस्मात् स्थानानि ब्रुवे यत् सम्यक् स्वल्पं जप्त्वा सिद्धिं माप्नोत्यनल्पां ॥ २९ ॥
 शाण्डिल्याश्वत्थधात्रीतरुतलतुलसीकाननोद्यानगोष्ठ
 श्रेष्ठक्षेत्रेष्ठ देवालयजल (१) धिनदीतीरतोयान्तराणि ।
 गुर्वग्न्नागारमा (२) रात्रिगिरिशिखरगुहोपत्यकाश्चे द्विविक्ता
 न्यार्थ्यावर्त्ते तथैतान्युषय (३) इहजगुः सर्वसाधारणानि ॥ ३० ॥
 नृणां गृहजपादिमान्यधिक मिष्टसिद्धार्थिने
 क्रमाद्दशगुणोत्तरां ददति सिद्धिं मेकैकशः ।
 इतोऽन्यदभयस्थलं यदि मनोरमं (४) लभ्यते
 तदप्यभिमतं तपोजपविधौ मुनीनामपि ॥ ३१ ॥
 शैवानां शुन्य मुच्छां (५) शिवसदनमिदं सेखरं (६) वैष्णवानां
 शाक्तानां तु श्मशानं त्रिपथ मपि शवः शून्यशृङ्गाटकं (७) च ।
 सौराणां (८) सातपान्धो विपुल वटतलं गाणपत्यस्य चैतत्
 स्थानं शस्तं विशेषान्मनु मनु जपतां स्वष्टदेवालयं वा ॥ ३२ ॥

-
- (१) समुद्र नद्योत्तीरं तोयमथवा ।
 (२) गृहगृहं अग्निहस्तं निकटस्थगिरेगुहा शृङ्गासमभूमिश्च ।
 (३) इहाख्यावर्त्ते देशे एतानि त्रिविक्ताणि चेत् तदाङ्गानान्यथा ।
 (४) यत्वालोक्यमवलगुञ्जादिति यत्तद्देशे सौमनसां तत्प्रसूतादिति ।
 (५) उन्नता वृषतेन शून्यं धिरं गृहं केन्दारादिकं ।
 (६) इदं शिवगृहं सेखरं चेत् हरिहरवृक्षमित्यर्थः ।
 (७) त्रिविक्तचतुस्सथं । (८) आतपसहितजलसौराणां ।

एषा मेकतमं क मप्यभयदं देशं समं संश्रयन्
 गायत्रीमयुतं जपेन्नियमित स्तदोषनुत्यै पुरः ।
 भक्ष्याहारविहारमाधनकृतेऽवच्छिन्नमद्रिद्रुम (१)
 ग्रामाम्बुगादिभि राददीत विभवत् क्षेत्रं च तत्तात्मनः ॥ ३३ ॥
 अमुकस्य शुसिदये मनोरिय मुर्वीं परिगृह्यते मया ।
 कृतकालविशेषदेशवागिति संकल्पा भुवं प्रमापयेत् ॥ ३४ ॥
 ग्रामिक्रीशमितं तथैव नगरे क्रीशदयं वा नदी
 शैलादीच यदृक्कया परिमितं क्षेत्रं गृहीत्वाऽऽत्मनः ।
 दिद्विष्टासु निखन्य चास्त्रमनुना क्षीरद्रुगङ्गान्ककु
 प्यालान् क्षेत्रपतिं च तेषु वलिभि स्तद्विघ्नशान्त्यै यजेत् ॥ ३५ ॥
 क्षेत्रस्याय क्षेत्रनाथस्य नाम्ना
 मन्त्रस्यापि स्वस्य चान्वोच्यमैत्रीं ।
 कर्म्मरिप्ः (२) कूर्मचक्रेण पूर्वं
 वक्ष्ये तावत्तद्विवेकप्रकां ॥ ३६ ॥
 प्राक्प्रत्यगग्रा विलिखे चतस्रो
 रेखा स्तथा चोत्तरदक्षिणाग्राः ।
 कोष्ठेषु तत्राष्टषु दिग्विदिक्षु
 प्रदक्षिणं प्राक् क्रमतोऽष्टवर्गान् (३) ॥ ३७ ॥

(१) अद्रुगदिभिः तदवच्छिन्नं आत्मनः क्षेत्रं आदर्शं ।

(२) तत्ताकर्मरिप्कृतिः कूर्मचक्रेण क्षेत्रादीनां चतुर्णां नाम्नां नामा-
 चरेक कोष्टं स्थित्वासैत्रीं अन्विष्य मण्डपं कुटीरं बाकुर्व्यादिति वक्ष्येत्यनेनाश्रयः ।

(३) कादीन् सप्त लक्षमित्यङ्गवर्गः ।

कचटतपयशाद्यां (१) क्षेप्तमित्येक मीशे (२)
 पुन रपि च पुरोवन्मथ्यकोष्ठं विभज्य (३) ।
 स्वरगण मनुकोष्ठं युग्मशो न्यस्य तत्र
 स्मरंतु तदिह (४) दीपस्थान मन्तः (५) पदैकं ॥ ३८ ॥
 यत्र क्षेत्रादिनामाक्षर मचि हलि वा वीच्यते तत्र वक्त्रं
 कोष्ठाभ्यां चाप्युभाभ्यां करयुग मथ तत्पार्श्वयो शोभयत् ।
 द्वाभ्यां कुक्षौ उभाभ्यां पदयुग मनु तत्पुच्छमेकेन चक्रं
 मन्त्रोत्थं कल्पयित्वा (६) सुरुचिर कमठाकार मष्टाङ्गपूर्णं ॥ ३९ ॥
 सुखस्थितः सिद्धि भूपैत्यनाविलां दुनोत्युदासीनतया करस्थितः ।
 दुःखीभवत्यस्य हि कुक्षिसंस्थितः प्राप्नोति वन्धं विपदं पदस्थितः ॥ ४० ॥
 पुच्छस्थित सुच्छमतिः प्रणश्यति
 तस्मान्मुखस्थो जप माचरेत् सदा ।
 तन्मध्यतो दीपपदस्थितोऽथवा
 विना मुना नास्तुभयेन मङ्गलं (७) ॥ ४१ ॥
 क्षेत्रक्षेत्राधीशनामादिवर्णां
 यद्येकस्मिन् दृश्यते दुर्लभं तत् ।
 तस्मिन् मैत्री मन्त्रिणो मन्त्रतश्चेत्
 का वा सिद्धिर्नास्ति तत्रैकवासात् ॥ ४२ ॥

- (१) आदिवर्णैः सत्तद्गुणपरिग्रहः । (२) ऐशान्ये लक्ष्मिमिति वस्तुद्वयं ।
 (३) नवधाविभज्य इत्यर्थः । (४) इह स्वराष्ट्र कोष्ठेषु ।
 (५) मथे । (६) फलं विद्यादिति शेषः ।
 (७) सुखस्थानं दीपस्थानं विना वा न्यत्र मङ्गलं नास्तीत्यर्थः ।

पुण्यक्षेत्रे सिन्धुतोये नदादौ

शैलाग्रे वा न स्मरेत् कूर्मचक्रं ।

अन्येष्वेवग्रामवास्तवादिकेषु

ध्यायेत् केचिन्मान्त्रिकाः प्राङ्मुखं ॥ ४३ ॥

कूर्मचक्रमिदं मुक्तं मुत्तमं मन्त्रिणा मखिलसिद्धिसाधनं ।

यद्विविच्य विषयेषु भूभुजो मन्त्रिणश्च परमास्पदं विदुः ॥ ४४ ॥

यावत्क्षेत्रं कूर्मगात्रं तु तावद्वात्वा मध्ये तन्मुखव्यासभागे ।

कुर्याद्रथं मण्डपं वा कुटीरं प्राचीरं स्वक्सान्द्रचन्द्रातपाब्धं ॥ ४५ ॥

न शीतवातातपतप्तमूर्त्तिं र्ज्मं समर्थो भवतीत्यवश्यं ।

मनोनिर्व्वेगकृते कुटीरं चक्रमुनीन्द्राः कृतिनो वनेऽपि ॥ ४६ ॥

इत्युक्तलक्षणं मधिष्ठितिं गर्भलक्ष्यं

क्षेत्रं च तत्र विकिरान् विकिरेत् सनीरान् ।

सिद्धार्थलाजभसिताक्षतदर्भदुर्वा-

गन्धादिका व्रजहरे र्भनुना (१) मनुजः ॥ ४७ ॥

कृतप्रातःकर्मा परिहितशितस्थीतवसनो

मनोवाक्कायेषु च्युतचपलिमाचारनिरतः ।

समाचान्तः शान्तः कुशकनक-सुद्रायुतकरः

स्मरन्निष्टं देवं (२) गणपतिं मथ स्तंगुरुगणं ॥ ४८ ॥

जपमण्डपपूर्वदिक्स्थितो मनुषश्चाङ्गभर्यो पुरस्क्रिया ।

प्रकरोमि यथोक्तसंख्याका मितिर्सङ्कल्प्य जलं भुवि क्षिपेत् ॥ ४९ ॥

(१) आनुष्टुभेनाथर्वणेन वा ऋसिंश्चमन्त्रेणेत्यर्थः ।

(२) इदं देवस्मरणं मुखेन तत्पूजोक्तावेदितव्या ।

पुरस्कर्म कर्तुं स्वयं चेदशक्तो
 नियुञ्जीत तत्कर्म्मणि स्वानुकूलं (१) ।
 समर्प्यात्मसम्भार माचार्य्यं मार्थ्यं
 तदन्तावधि स्वात् स्वयं चैकभक्तः ॥ ५० ॥
 आचार्य्यं मार्थ्यचरितं पुरतः परीक्ष्य (२)
 दीक्षाविशेषसमुपार्जितमन्त्रवीर्य्यं ।
 निर्यातमोह मपवर्जितलोभचर्य्यं
 मर्यादया च दययाऽनुगतं सधैर्य्यं ॥ ५१ ॥
 सकलागमसारकोविदं तं निखिलाचारविचार-चारुचित्तं ।
 गुरुभक्तिविशेषशंसनीयंगरिमालंकृत मात्मचेष्टितेषु (३) ॥ ५२ ॥
 तरुणं स्थितमाश्रमे द्वितीये (४)
 करणानामपि दोषतो विमुक्तं (५) ।
 चरणाद्यखिलाङ्गसिद्धिशुद्धं
 तरणाय च्छम मोहितैर्भवाब्धेः ॥ ५३ ॥
 इत्याद्येनेकगुणशालिन मादरेण
 सन्तोष्य गन्धकुसुमाम्बरह्रस्वरेण ।
 विप्रं पुरश्चरणकर्म्मणि कर्म्मदत्त-
 मक्षुण्णपुण्यनिचयं विदधौत धीरः ॥ ५४ ॥

(१) न प्रतिकूलं ।

(२) कुर्यायेति शेषः ।

(३) स्वव्यापारेण गौरवयुक्तं न च लघुमित्यर्थः ।

(४) गृहस्थाश्रमे स्थितं ।

(५) यत्र आदोन्वियानामपराधे रक्षितं ।

ततो जपगृहं विशिष्टशनभूषणाच्छादनै
र्हिजांश्च परितोषयन् श्रुतिवचस्तदाशौर्युतः ।

गुरुं पुन रूपायनैर्वहुभि रक्षयन्नात्मना

समं सकल माहरन् यजनसाधनं साधकः ॥ ५५ ॥

तन्मध्ये हस्तमात्रोन्नतनिगमकरायामवेदास्त्रवेदीं (१)

निर्माय स्थण्डिलं चामलमृदुलमृदा हस्तमात्रं तदन्तः ।

कोणेष्वम्भः पलाशांशुकफलकलितान् (२) पूर्णं कुम्भांश्च भूयो

दिक्षू हीमान् प्रदीपान् सुरभिष्टतयुतान् (३) स्थापयेत् पूर्ववत्तान् ॥ ५६ ॥

पीठं तत्र (४) निधापयेत् पृथुतरं जम्बाम्निम्बामली-

कुम्भादुन्म्वरचन्दनद्वय (५) मधु (६) श्रीपर्णिका (७) चम्पकैः ।

पुन्नागागुरुकण्टकिप्रभृतिभिर्वृक्षैर्मृतेःपातितैः (८)

शस्तैः प्राक्फलितैस्तथा सुरुचिरं सत्शिल्पिना निर्मितं ॥ ५७ ॥

चतुरङ्गुलमुच्छ्रेयं तन्निजहस्तद्वयमात्रविस्तरं ।

किमु हस्तमितं समं स्थिरं चतुरस्रं त्वथवा तिवर्तुलं ॥ ५८ ॥

तदुपर्यपि संस्तरे क्रमादजिनं सद्गसनं कुशत्रयं ।

नतु केवलकाष्ठमाश्रये जपतां तत्कुरुते रुजं यतः ॥ ५९ ॥

(१) हस्तमात्रोन्नतां चतुर्हस्तायतां चतुरङ्गां वेदीं ।

(२) जलपल्लववस्त्रफलसञ्चितान् ।

(३) गोहतयुक्तान् ।

(४) वेदिकायां ।

(५) चन्दनं रक्तचन्दनं ।

(६) मधुकं ।

(७) सम्यारी ।

(८) न तत्र स्वयमुत्पादितलक्षेदितैर्मिश्रैः ।

भूमि भूपतितो भयं वितनुते नीरं निरोजस्कतां

पत्रं चित्तपरिभ्रमं तृणमयं नित्यं समञ्जाक्षयं ।

वंशो वंशविनाशनं दृषदतिव्याधिं समिद्गुर्गतिं

हृदं दुःख मपीष्टकादिक मतो वर्ज्यानि चैतान्यलं ॥ ६० ॥

चर्म ग्राह्यं शर्मणे कर्मठानां सर्वाङ्गोत्थं पौंस्र (१) मच्छिद्रलोम ।

नस्त्रीव्रात्यादीक्षितारुढपूर्वं नोजीर्णं नाऽशस्त्रपूतं कदाचित् ॥ ६१ ॥

तत्र ज्ञानं गौरवं (२) रौरवं तु प्रायोदत्ते दान्तशान्तद्विजेभ्यः (३) ।

चाञ्चल्यं वै चेतसश्चारचय्य चित्रं मार्गं चण्डसिद्धिंविधत्ते ॥ ६२ ॥

तारक्ष्वं क्षिप्रं मशेषकामान् शान्तिं प्रयच्छद्विदुषां पिपर्त्ति ।

वैयग्रमुत्पादयदुयसिद्धिं शीघ्रं तु वैयाघ्र मपीह धत्ते ॥ ६३ ॥

स्तम्भनमोहनवश्योच्चाटनमारणविद्वेषण मितिषट्सु ।

कर्मसु चर्म द्विपलकगण्डकमेषलुलापशिवाङ्गज मुक्तं ॥ ६४ ॥

गोचर्म शस्तं खलु शान्तिकर्मण्यन्येषु (४) तत्कल्पसमीरितं यत् ।

चर्मासनं किंतु मतं जपादौ नजातु पूजास्विति केचिद्रूचुः ॥ ६५ ॥

वस्त्रं प्रशस्तं हि सदासनाय

रुढं नवीनं शुचिसान्द्रसूत्रं ।

कीटाखुदन्ताक्षत मात्मवित्तैरु-

पार्जितं (५) कोमल मेव शुष्कं (६) ॥ ६६ ॥

(१) पुरुषसम्बन्धि ।

(२) कस्याजिनं ।

(३) एतव्यासनं ऐवर्णिकानामिति बोध्यं ।

(४) व्यभिचार प्रतिक्रियादौ ।

(५) न्यायतः क्रीतेः ।

(६) नत्वाङ्गं ।

कार्पासं तत्र वस्त्रं वसुवलसुखकं द्रोगसंघातहारि
 क्षौमं चेर्म विधत्ते विविधसुखसुहृद्भोगसंपत्तिकारि ।
 कौषेयं दोषसंघं हरति वितनुते पुष्टिमिष्टां च भूयः
 संसक्तं स्वर्णसूत्रै र्दि मखिल मभौष्टार्थसिद्धिं ददाति ॥ ६७ ॥
 राङ्क वं कम्बलं सर्वकामप्रदं धर्मवृद्धि-प्रदं मेघरोमोद्भवं ।
 आविकं चार्थसिद्धिप्रदं मन्त्रिणां धर्मकामार्थं प्रदं चित्रितं ॥ ६८ ॥
 पोतं पिङ्गं रक्त मापाटलाभं कृष्णं नीलं स्तम्भनादौ क्रमेण ।
 वर्णं कुर्यात् शान्तिके शुक्लमेव प्रायः सर्वैश्चित्तितं सर्वकार्यं ॥ ६९ ॥
 निपातनीया वितता स्तदासने
 कुशा न कृत्वा न कृशा विपश्चिता ।
 न च क्षताः शुद्धजलैः समुक्षिता
 उदग्दिशि प्राग्दिशि वा कृताग्रजाः ॥ ७० ॥
 अभावतः केवल मंशुकं शितं स्वहस्तमात्रं चतुरस्रमायतं ।
 निपात्य दर्भत्रितयान्वितं क्षितौ वसेत्ततः स्वस्तिकपङ्कजादिना ॥ ७१ ॥
 योगागमे चतुरशोतिविधासनानि
 स्थैर्याय योगिवपुषः किलकीर्त्तितानि ।
 तत्रैकविंशतिमितान्युपयोगवन्ति
 सुख्यानि चेह कथयामि सलक्षणानि ॥ ७२ ॥
 स्वस्तिकं तदनु पङ्कजासनं भद्र-संज्ञमथ वीरसंज्ञकं ।
 कूर्मगोमुख-समेतकुक्कुटोत्तानकूर्मसहितं शवासनं ॥ ७३ ॥
 सिंह्रासनं पश्चिमतानसंज्ञकं मायूरकं नारककार्मुके च ।
 भस्त्रासनं भैरव मुक्तसिद्धवज्रासनं गारुडदिव्यसंज्ञे ॥ ७४ ॥

एषामध्ये स्वस्तिकं पद्मकं च

हेधा स्यातां ते च पूजासु शस्ते ।

भद्रं हेधा वीरसंज्ञं त्रिधा स्या

श्रुत्वाय्येतान्येव शस्तानि जाप्ये ॥ ७५ ॥

अन्यानि योगाङ्गसमाधिकार्यं शस्तानि तानि प्रकृतप्रसङ्गात् ।

उदीरितानीह वृथा कदाचिन्नस्यात्पदार्थप्रतिसंग्रहस्तु ॥ ७६ ॥

अभ्यस्यादा वासनवन्धान् गुरुदिष्टान्

स्वल्पं स्वल्पं सिध्यति यावत्तदयत्नं ।

यो यस्य स्यादासनवन्धः सुकरोऽसौ

यत्त स्तिष्ठेत् कर्मसु तस्मिन्नुपविश्य ॥ ७७ ॥

विनासनं वर्षाणि वायुधारणा

न सन्धवेद्धारणया विना मनः ।

न जीयतेऽथाजित चेतसः स्थिरं

न सिध्यति ध्यानं मिदं विना जपः ॥ ७८ ॥

असिद्धे जपे नो भवेदिष्टसिद्धिर्विनासिद्धितो कर्मजालं वृथास्यात् ।

अतः सर्वकर्मस्वभीष्टार्थसिद्धेः नृणां मूलं मेवासनं वेदितव्यं ॥ ७९ ॥

युक्तासनो जयति तावदशेषरोगा-

नायु श्विरं च भवतीह जितासनस्य ।

तेनाखिलासननिबन्धनबोधनाय

वक्ष्यामि लक्षणं मनुक्रमं मागमोक्तं ॥ ८० ॥

इति श्रीगोविन्दकविभूषणसामन्तरायविरचिते सूरिसर्वस्वे

पुरश्चरणनिर्देशो नाम द्वादशः संग्रहः ॥

तयोदश संग्रहः ।

जानूयुग्मान्तरमध्यवर्द्धं (१) सम्यङ्निधयः पादतलद्वयं चेत् ।
 स्थिरं वसेच्चेत् सरलीकृताङ्गः स्वयं तदा स्वस्तिक मासनं स्यात् ॥ १ ॥
 वामदक्षिणपदाक्रमक्रममा (२) तद्विधा भवति, साधकोत्तमः ।
 स्त्रीमनं जपतु वामवन्धने दक्षिणे पुरुषदेवतामनं ॥ २ ॥
 वामोरुपरिदक्षिणं च चरणं संस्थाप्य वामं तथा
 याम्योरुपरि पृष्ठसीमनि मिथोऽङ्गुष्ठौ कराभ्यां दृढं (३) ।
 धृत्वा स्वे हृदये निधाय चिवुकं नासाग्र मालोकये
 देतत्पङ्कज मासनं मुनिजनध्याने समाधी मतं ॥ ३ ॥
 तदेव उद्वन्धनसंस्थया स्थितं करोज्जिताङ्गुष्ठयुगं (४) भवेद्यदि ।
 तदा जपाच्चादिषु शस्यते पुन नचापरं विद्यत ईदृगासनं ॥ ४ ॥
 सुष्काधस्ताङ्गुल्युग्मं निधाय क्षिप्त्वा पादौ पार्श्वयो रेव तिर्यक् ।
 निष्कम्पाङ्गो भूमि माक्रम्य तिष्ठे देतच्चाट्कारि भद्रासनं स्यात् ॥ ५ ॥
 तत्पादयुग्मं यदि पश्चिमाग्रं (५) कृत्वोपरिष्ठा त्रिवसे दकम्पः ।
 तदेव गुप्तासन माहुरेके केचित् परंभद्र मुदीरयन्ति ॥ ६ ॥

(१) जान्मोरुवर्षान्तरेऽवकाशेयम् अथ तत्त्ववर्द्धं ।

(२) वामपादं प्रथममाङ्गुष्ठं प्रथमं, दक्षिणपादं प्रथममाङ्गुष्ठं च द्वितीय-
 मित्यर्थः ।

(३) पृष्ठगताभ्यां कराभ्यां परस्परं कराङ्गुष्ठौ धृत्वा इत्याशयः ।

(४) करद्वयन्यक्तं अङ्गुष्ठयुग्मं यस्मिन् तादृशं ।

(५) पुष्पाभिमुखं ।

धामोरुमूलोपरि दक्षपादं निवेश्य दक्षोक्तलेन तेन ।
 आसीत् वामं चरणं निषीद्य वीरामनं स्याद्वयितं सुराणां ॥ ७ ॥
 वामे पादतले वरान् दृढं मथो तज्जानुनाऽग्रचित्तिं (१)
 प्रत्याक्रम्य तथैव दक्षचरणं संकोच्य कौ शङ्कुवत् (२) ।
 तज्जानुपरि दक्षिणं भुजं मथो संस्थापयित्वा वसे-
 दितत् कान्तिशोवलर्द्धिसुखं दीवं मतं मानुषं ॥ ८ ॥
 वामांग्रे (३) रूपरि निवेश्य दक्षपादं
 तज्जानुपरिनिहितात्मदक्षवाहः ।
 वामे जानुनि च निषीद्य वामपाणि
 आसीत् प्रियमिति वीर मासुराणां ॥ ९ ॥
 एषु जगदिदृते प्रथमं (४) स्वात्मश्रम (५) मेव मतं पितृपिण्डे ।
 अन्तिम (६) मप्यशनादिषु शस्तं वीरमिदं त्रिविधं जगु रेके ॥ १० ॥
 व्यतिक्रमेणा (७) य मियः स्वगुह्यं (८)
 गुल्फद्वयेनाऽतिदृढं निषीद्य ।
 जानुद्वयन्यस्तकरद्वयः सन्
 वसे दिदं वै कर्मठासनं स्यात् ॥ ११ ॥
 निवेश्य दक्षेतरपृष्ठपार्श्वे व्यतिक्रमा दक्षिणपादगुल्फं ।
 वामं तथा दक्षिणपार्श्वेन येत् स्यान्नोमुखं गोमुखवन्नतांसं (९) ॥ १२ ॥

- (१) अग्रभागं । (२) भुवि प्रोतकीलवत् । (३) वामपादतले ।
 (४) दिव्यं । (५) मानुषं । (६) आसुरं ।
 (७) व्यत्ययेन । (८) गुह्यद्वारं ।
 (९) नतौ अंसौ यस्मिन् तादृशं ।

पद्मासनस्थो विनिवेश्य हस्ता
 बाकूपरं (१) जानुयुगोद्धमभ्ये ।
 दोभ्यां मवष्टभ्य भुवं नभस्थः
 स्यादासनं कुक्कुटसंज्ञ मेतत् ॥ १३ ॥
 कुक्कुटासनगतो भुवि तद्वत्
 कन्धरां करयुगेन च वद्धा ।
 ऊर्ध्वदृक् शुचि शयीत (२) सुरैरु
 त्तानकूर्मं मिद मुक्त मघघ्नं (३) ॥ १४ ॥
 उत्तानवक्त्रोऽविकलो हृदि संन्यस्तदोर्युगः ।
 शयीता ऽऽयतपादायः प्रोक्त मेतत् शवासनं ॥ १५ ॥
 मुष्कस्याधो दक्षिणे सव्यगुल्फं
 मध्ये तद्वद्दक्षगुल्फं निवेश्य ।
 दत्त्वा हस्तौ जानुनो मूर्त्तशखौ
 व्यात्तास्य श्वेत् सिंहसंज्ञासनं स्यात् ॥ १६ ॥
 प्रसार्य पादौ भुवि दण्डरूपौ (४)
 दोभ्यां च पादद्वितयं (५) गृहीत्वा ।
 जानूपरि न्यस्तललाटदेशे
 वसेदिदं पश्चिमतान माहुः ॥ १७ ॥

(१) कफोष्णिपपर्यन्तं ।

(२) ऊर्ध्वं मुखः सन् शुद्धं यथातथा शयीत इत्यर्थः ।

(३) व्यसनज्वेदि ।

(४) लम्बाकारौ ।

(५) पादतलद्वयं ।

धरा मवष्टभा दृढं कराभ्यां
 कफोणियुगमार्पितनाभिदेशः ।
 उत्क्षिप्य (१) पादौ दिविःचोन्नतम्
 स्थिष्ठे अयूरासन मेतदुक्तं ॥ १८ ॥
 निधाय भूमौ खशिरः सुनिश्चलं
 सकूर्परं (२) पाणियुगं निपात्य ।
 पदद्वयं खे (३) विनिधाय दण्डवत्
 स्थिरीभवे तन्नरकासनं मतं ॥ १९ ॥
 याम्योरूपयुपेतं निविडुतर मथो वामपादं च दोष्णा
 वामेनादाय पश्चात्तदितरचरणं दक्षहस्तेन नम्रं (४) ।
 धृत्वा दक्षे कफोष्णी सपदि तदितरज्जानु तिर्यङ्मिह्य
 स्थीयेत स्थैर्यशीर्णो भवति किल धनुःसंज्ञ मित्यासनं तु ॥ २० ॥
 वामोरुमूलार्पितदक्षपादं जान्वो र्वह्निर्वैष्टितदक्षदोष्णा (५) ।
 प्रगृह्य तिष्ठन् परिवर्त्तिताङ्गः स्यान्मत्स्यानामोदित मासनं तत् ॥ २१ ॥
 स्थित्वैकपादेन तदूरुमध्ये दत्वेतरं (६) पादतलं निरीहः ।
 वक्षोऽन्तरे पाणियुगं निबध्य तिष्ठेदिदं भैरवमासनं स्यात् ॥ २२ ॥
 भैरवासननिबन्धनस्थितोऽङ्गुष्ठमूलपरिपीडितक्षितिः ।
 जङ्घवाङ्गुगलोऽवतिष्ठते चेत्तदा भवति मुक्त (७) मासनं ॥ २३ ॥

(१) शून्येपादावुत्क्षिप्य ।

(२) कराभ्यात् कूर्परं पर्यन्तं ।

(३) शून्ये ।

(४) प्रसारितं ।

(५) दक्ष हस्तेन जानुद्वय वामेच्छ दक्षपादं च उक्तानं दृष्ट्वा ।

(६) येन पादेन तिष्ठेत् तस्योरुमध्ये ऽपर पादतलं दत्त्वा ।

(७) मुक्ताख्यमासनं निबन्धः ।

समं पदाभ्यां भुवि संस्थितः सन्

निष्कम्पसर्वावयवः कराभ्यां ।

कथो निर्धायो (१) ह्रस्वः प्रतिष्ठेत्

सिद्धासनं प्राहु रिदं हि सिद्धाः ॥ २४ ॥

आस्थाय मेढ्रोपरि (२) मध्यगुल्फं

गुल्फान्तरं तत्र निधाय (३) तिष्ठेत् ।

वज्रासनं प्राहु रिदं मनुजैः

सिद्धं च मुक्तं खलु केऽपि गुप्तं (४) ॥ २५ ॥

स्थित्वा वामपदाङ्गुलीभि रवनौ तत् पार्श्वमूलं (५) गुदं

विन्यस्यैव वसेदमव्यचरणं मंकोच्य कौ शङ्कुवत् ।

ऋज्वङ्गो हृदिबद्धस्तृणगलः पश्येद्भ्रूवो रन्तरं

त्रेयं गारुडं मामनं विषहरं मन्दाग्निदोषापहं ॥ २६ ॥

निपात्य जानुद्वयं मेकसंघतं (६) तलद्वये तस्य परस्परराहते (७) ।

स्थिरं वसेदूरयुगे करद्वयं निवेश्य दिव्यासनं मेतदोरितं ॥ २७ ॥

आस्थायैषा मेकं मप्यासनानां निष्कम्पाङ्गः प्राङ्मुखो वीक्ष्यरास्यः ।

स्थित्वा पादाभ्यामनोऽग्रे जगद्भ्रूयोपेतान्यासयेच्चा नुपूर्वं ॥ २८ ॥

जलं कुशान् वा कठिनीं स्वमालां गन्धं प्रसूनं जलं गड्डुकं च ।

कृत्वैकपङ्क्तिं करमार्ज्जनाय स्वदक्षिणे पात्रं मथासयेच्च ॥ २९ ॥

(१) करद्वयं कटिद्वयेनिवेश्येत्यर्थः ।

(२) लिङ्गोपरि ।

(३) दक्षिणगुल्फं च तदुपरि दद्यादित्यर्थः ।

(४) केचित्सिद्धासनं केचित्सुक्तासनं केचित्शुभ्रासनमाहुरित्यर्थः ।

(५) वामपार्श्वमूले तदुपरिपार्श्वौ इत्यर्थः ।

(६) एकत्वान्नं ।

(७) पादद्वयस्य अङ्गसंख्ये तले वसेदित्यन्वयः ।

तदग्रतो वस्त्रसमावृतक्षितौ (१)
 निधापये ज्ञाजन मौपचारिकं (२) ।
 यष्टुं स्वमिष्टं सुर मष्टयुञ्जितं
 द्विपञ्चकं पञ्चक मेककं (३) च वा ॥ ३० ॥
 एकः पुमानुत्तरसाधकः (४) स्यात्
 क्तेत्ताऽऽपदां (५) संस्कृतवाक्यवेत्ता ।
 मात्सर्यहीनो धृतिधर्मशीलः
 शुश्रूषु रस्यानलसः शुचिश्च (६) ॥ ३१ ॥
 अन्यो न प्रविशेत्तत्र प्रविष्टो न बहिर्भ्रजेत् ।
 तत्समीपे वृथालापग्राम्यगोतादिकं त्यजेत् ॥ ३२ ॥
 माला हि मूलं जपसाधनं मतं
 विनाऽनया च क्षरते यतो जपः ।
 वक्ष्ये ततोऽस्याः फलसंस्क्रियादिकं
 स्वस्वानुकल्पोक्तविधानवर्त्मना (७) ॥ ३३ ॥
 गणितिकागणनिकागणिकामालिकास्त्रजः ।
 इतिनामानि यस्याःस्यु स्तन्निर्णय मथो ब्रुवे ॥ ३४ ॥
 धातुरत्नफलदारुकोकसैर्निर्मिता भवति सापि पञ्चधा ।
 धातुजा रजतकाञ्चनोत्थिता स्फाटिकादिदशधा हि रत्नजा ॥ ३५ ॥

(१) वस्त्रावृतभूतले ।

(२) उपयोग्य पात्राणि ।

(३) षोडश दय पञ्चकमशक्तौ एककं पुष्पपालकित्यर्थः ।

(४) सिद्धिसाधने सहायः ।

(५) उपस्थितोपद्रवनिवारकः ।

(६) निष्कपटः ।

(७) खं खं मन्त्रसहिष्य कल्पोक्त मार्गेण ।

साऽर्काश्मप्रभवा प्रवालरचिता सत्पुष्परागोद्भवा
 नैली मारकती विदूरमणिजा गोमेदजा हिरकी ।
 माणिक्ये रचिताऽथ मौक्तिकमयी त्वेताः क्रमेणोत्तराः (१)
 कथ्यन्ते फलजाः स्रजः परिणतै (२) र्याः स्युःफलैर्निर्मिताः ॥ ३६ ॥
 पूतञ्जीवेन्द्रभद्राक्षपद्माक्षै
 रुद्राक्षैर्निर्मिताः पञ्चधा ताः ।
 द्वेधाऽञ्जाक्षी तत्र शुक्ला च रक्ता
 रौद्राक्षी स्यान्नैकधा वक्तृयोगात् (३) ॥ ३७ ॥
 तत्रैकवक्त्रः शिव एव साक्षात्
 स्थाल्यङ्गः स्तम्भयतीहः पाकं ।
 याति प्रतिस्त्रोत उदः प्रवाहि (४)
 करोति नृणां मतुलां समृद्धिं ॥ ३८ ॥
 एकादशप्रभृतिषोडशसंख्यवक्त्र-
 पर्यन्तं मुक्तमतया षड्भिः दुरापाः ।
 वेदत्रिपञ्चवदनाः सुलभा स्तोऽन्ये
 शेषाः षड्वेव विभवव्यवसायलभ्याः ॥ ३९ ॥
 मालां कुर्यात्तुल्यवक्त्रैः शिवाक्षै-
 र्यावक्त्रभैः सा जपेषु प्रशस्ता ।
 नो मालायां मिश्रयेद्भिरवक्त्रान्-
 भिक्षास्या स्ते धारणे वा विधेया ॥ ४० ॥

(१) क्रमेणोत्तरोत्तराः ।

(२) यक्तैः ।

(३) सुखरेखायोगात् ।

(४) निम्नप्रवाहिषि जल पूरे नाधोगच्छति ।

चन्दनेन च कुचन्दनेन वा

शुद्धवृषतुलसीम्बनेन वा ।

दारुजा भवति मालिका त्रिधा

हस्तिदन्तदरजा (१) द्विधाऽस्थिजा ॥ ४१ ॥

फलानि चात्र स्यु रक्तत्रिमानि तस्मात्तदस्त्वेव हि तत्प्रमाणं ।

याः कृत्रिभा स्तुटिका विधेयाः शुपक्कधात्रौवदरास्थितुल्याः ॥ ४२ ॥

अस्थितो भवतिधातुजाऽधिका स्यात्ततोऽधिकफला हि रत्नजा ।

रत्नतोऽधिकफला हि दारवी सर्वतोऽधिकफला फलोद्भवा ॥ ४३ ॥

फलानां या पञ्चधा जाति रक्ता तस्यां या या मालिकोक्ता क्रमेण ।

जम्बुः सा सा युज्यतेऽभीष्टसिद्धे लाभेनैकैकं (२) सहस्रोत्तरेण ॥ ४४ ॥

सौवर्णा नोलजन्या मरकतजनिता स्तम्बने शुप्रशस्ता

रीष्योत्था पीष्यरागी मलयजतरुजा मोहने चाथ वश्ये ।

प्रावाली चन्दनोत्था ऽरुणकमलभवा पद्मरागी च माला

पूतञ्जीवारुणाञ्जालफलविरचितोच्चाठने संविधेया ॥ ४५ ॥

विह्वे गोमेदवैदूर्यमाला शस्ता चाथो मारणे लोहितोत्था (३) ।

भद्राक्षेन्द्राक्षैरुपेताऽत्र केचित् कुर्युर्दन्तैर्मालिकां रासभादेः ॥ ४६ ॥

रुद्राक्षमुक्तासितपङ्कजाक्षमाला च माला तुलसीभवा च ।

सुक्तिप्रदाः स्युः पुनरेव शस्ताः समस्तकर्मस्वपि ता श्वतस्रः ॥ ४७ ॥

पूतञ्जीवैः पुत्रकामसु कुर्यात् मालां लक्ष्मीलम्बुकामोऽम्बुजाक्षैः ।

भद्रेन्द्राक्षै रुद्रकाम सु कुर्यादित्यं केचित् प्राहु राचारविद्वाः ॥ ४८ ॥

(१) हस्तिदन्तजा शङ्खजाचेति अस्थिजाद्विधेत्यर्थः ।

(२) एकैकं सहस्राधिकेन लाभेन फलेन वायुज्यते । (३) रक्तचन्दन जनिता ।

पौष्टिके सकलशान्तिकर्मणि

स्फाटिकौ भवति हैरकीति च ।

नानयो रूपरि काम्यकर्मसु

क्वापि (१) शास्त्र उदिताऽस्ति मालिका ॥ ४८ ॥

साधारण्यः किलैता मनुषु निगदिता स्तान्त्रिकाणां गणितयो-

वध्येऽद्यासां विशेषं पृथगिह मनुजा ये यथा वा जपयुः ।

रौद्राक्षी च शाश्वतानां सुखयति च विना वैष्णवं चेतरेषां

शाक्तादीनां त्रयाणामपि मपि च तथा स्फाटिकौ (२) सौख्यदात्रौ ॥ ५० ॥

श्वेताश्वोजाक्षमाला तदुपरि (३) तुलसीसम्भवा वैष्णवानां

तद्वह्नीनायकानां हिरदरदमयी स्फाटिको सूर्यभाजां (४) ।

शाक्तानां शोणितोत्था (५) विविधमणिमयी चापि शस्ताऽथ तत्तत्

कल्योक्ता यस्य या स्यात् सतु जपतु तथा मालयाऽभोष्टसिद्धे ॥ ५१ ॥

मणिभि र्दृशपञ्चभि रुद्रयिताऽ

रिविरोधकतौ (६) विहिता हि सदा ।

अथ विंशति रेकयुता (७) मणयोऽ

खिलशान्तिविधौ विहिता ग्रथने ॥ ५२ ॥

(१) शान्तिपौष्टिक व्यतिरिक्ते क्वापि काम्यकर्मणि स्फाटिकौ हैरक्योर्न शास्त्रतोविनियोगइत्यर्थः ।

(२) यथा रौद्राक्षी तथा स्फाटिकी सुखदात्रौत्यर्थः ।

(३) तदुपरि—ततोऽधिकेत्यर्थः ।

(४) सूर्यभजनीति सूर्यभाजकृतेषां सौराणामित्यर्थः ।

(५) रक्तचन्दनजा ।

(६) शत्रुविशेषकर्मणि ।

(७) एकविंशतिगुटिकाः ।

मुक्तये भवति पञ्चविंशतिः सप्तविंशति रशेषपुष्टये ।

त्रिंशदश्वगजवित्तवृद्धये सर्वसिद्धिविधयेऽक्षमालिका (१) ॥ ५३ ॥

आदिशान्तेरेकपञ्चाशवर्षे (२)

मेर्वन्तानां सन्धितानां मणीनां ।

या माला स्यादक्षमाला मता सा

किं वक्तव्यं स्पर्शतः पुण्यदात्री ॥ ५४ ॥

पञ्चाशच्चतुरधिका यदाऽक्षमाला

सा लाभं जनयति सिद्धिसंचयानां ।

ऐश्वर्यं जनयति पौष्टिके सदेष्टं

विंशत्या यदि खलु सप्तयुक्तया (३) वा ॥ ५५ ॥

पञ्चाशता वायु शतेन माला

जपे तु साधारणसंप्रणीते ।

अष्टोत्तरेणाय शतेन माला

सर्वार्थसिद्धौ विहिता विधिज्ञैः ॥ ५६ ॥

द्वतो (४) ऽधिका स्या न कदापि माला

न्यूना नचातः (५) कथिता मनुजैः ।

आसा मलाभे नवदर्भकृतां

मालां विशाला मनुनिर्मिमीत ॥ ५७ ॥

(१) पञ्चाशद्विंशतिकासाला अक्षमाला प्रकीर्तिता ।

(२) अकारादिकारान्तेः तत्त्वमेकः लकारः ।

(३) सप्तविंशत्यालता । (४) अष्टोत्तरशतसंख्यातः नाधिका इत्यर्थः ।

(५) सप्तविंशतिसंख्यातः नापिन्यूना इत्यर्थः ।

आर्द्रैः कुशैः स्त्रियुणितैः प्रविधाय रज्जुं
 सूक्ष्मां समां त्रियुणितं पुनरेव तत्र ।
 कर्मानुरूपपृथगीरितसंख्ययैव (१)
 ग्रन्थीन् प्रदक्षिणतया त्रिवृता करोतु ॥ ५८ ॥
 अथ करमाला मिह कथयामि
 प्रथिततमाऽथागमनिगमेषु ।
 जप मथ नैमित्तिक मपि नित्यं
 नर इह (२) कुर्यात् सपदि ययैव (३) ॥ ५९ ॥
 अङ्गुलियः पुनरङ्गुलिरेखा
 अङ्गुलिपर्वदलान्यपि चेत्यं ।
 तिस्र उशंति (४) बुधाः करमाला
 स्ताः पुन रष्टगुणोत्तरमुख्याः (५) ॥ ६० ॥
 यद्यङ्गुलिव्यथ जपेत् स्वकनिष्ठिकादि-
 ध्वैकैकशोऽङ्गुलिचयं प्रथमाङ्गुलान्तं ।
 संकोचयेत् (६) क्रमतउत्क्रमतश्च पश्चा-
 दङ्गुष्ठतो विकचयेत् (७) स्वकनिष्ठिकान्तं ॥ ६१ ॥

(१) यस्मिन् कर्मणि यावत्तो गुटिका विहिता दर्भपत्रेऽपि तावन्तो ग्रन्थयौ
 बोधव्याः ।

(२) कर्मानु ।

(३) करमालयैव ।

(४) इच्छन्ति ।

(५) प्रत्येकवटगुणाधिक फलदा इत्यर्थः ।

(६) कुञ्जीकुर्यात् ।

(७) प्रकाशयेत् विस्मययेदिति यावत् ।

तस्यां जपः स्याद्दशकृत्व एव (१) संकुतमुक्ताङ्गुलिमालिकायां (२) ।
 गृह्णन्वासौ सुकृतं करेण मुञ्चन्वाव विघ्नमुपैति सिद्धिं (३) ॥ ६२ ॥
 अनामान्तः पर्वप्रभृति सकनिष्ठाङ्गुलिगताः
 प्रदेशिन्यामूलावधि निखिलरेखा (४) विगणयन् ।
 त्यजन्मध्यामूले तदुपरि च रेखाद्वय मिदं
 धिया कृत्वा मेरुं जपतु दशरेखासु दशधा ॥ ६३ ॥
 अनामिकामध्यमपर्वणः (५) क्रमात् कनीयसीमूलतश्चाप्रवर्त्तयेत् ।
 प्रदेशिनीमूलदलान्त मन्तरा जपेत्तथाङ्गुष्ठमुखेन पर्वसु ॥ ६४ ॥
 कनीयस्थानांप्रदेशिन्य आसां
 त्रिपर्वाणि चैकं परं मध्यमायाः ।
 इयं पर्वमाला मता पंक्तिपर्वी
 सुमेरु मृतं मध्यमापर्वयुग्मं (६) ॥ ६५ ॥

(१) दशवारमेव ।

(२) संकुचिताः मुक्ताः प्रसारिताश्चाङ्गुलयो यस्यां तादृश्याः ।

(३) अङ्गुलिसङ्कोचेन सुकृतं गृह्णन् तत्प्रसारणेन च विघ्नं परित्यजन्
 जापकः सिद्धिं सधुपैति । अत्र च “मुञ्चन्वाव सधुपैतिसिद्धिं इति ग) पुस्तकस्यः
 पाठः हसोचोक्तः ।”

(४) अनामामध्यपर्वण आरभ्य कनिष्ठादिक्लृप्त गत्या तज्जनी मूलपर्यन्तं
 दशरेखा विगण्य रेखासालया जपः कार्यः । तत्र च मध्यामूलपर्वहयाधस्तन-
 रेखाद्वयं वृत्तत्रा मेरुं प्रकल्पयेदित्याशयः ।

(५) पर्वमालामाह ।

(६) कनिष्ठानामिकातज्जनीनां त्रीणि त्रीणि पर्वणि, मध्यमायाश्चैकं
 पर्वं मिलित्वा दशपर्वी पर्वमाला । तत्र च मध्यमाया अष्टादशं पर्वहयं मेरुं
 कल्पयेत् इत्याशयः ।

जपेदनामाङ्गुलिमूलपर्वतः (१) स्वमध्यमामूलदलान्त मादरात् ।
 दशस्थो पर्वसु मध्ययोर्द्वयोः परद्वयं मेरु रीतोह केचन ॥ ६६ ॥
 कनीयसीमूलदलात् (२) क्रमेण च प्रदेशिनोमूलदलान्तमष्टसु ।
 जपेत्तथा पर्वसु यत्रयत्र वा विधीयते मन्त्रिभि रष्टधा जपः ॥ ६७ ॥
 पर्वसन्धिषु सुमेरुलङ्घने यो जपोऽङ्गुलि-शिरस्सु साध्यते ।
 सोऽखिलो भवति हन्त निष्फलः केचिदूचुरिति (३) तन्त्रकोविदाः ॥ ६८ ॥
 गणित्रिकाणां कथितोऽत्र निर्णयो विधीयते तद्गुणविधिः पुनः ।
 सितं हि सूत्रं हित मत्र पूर्ववद्दशभिचारिष्वरूपं च मेचकं (४) ॥ ६९ ॥
 वक्ष्ये दीक्षाक्षमालाग्रथनविधि मथो (५) प्राश्य पूर्वैकभक्तम्
 प्रातर्नित्यक्रियान्ते सममहितनवं (६) संविधायाक्षवृन्दं ।
 नेनिज्यात् पञ्चगव्यै रथ विमलजलैः क्षालयेन्मृत्तुरूपं (७)
 सूत्रं वा पटसूत्रं विरचित मथवा शोधयेत् स्वर्णसूत्रं ॥ ७० ॥

(१) प्रकारान्तरेण पर्वमालाभाह —

अनामिकामूलपर्वेण आरभ्य कनिष्ठादितर्जनीं समादाय मध्यामूल
 पर्वान्तं दशभिः पर्वैर्भविष्यं पर्वमालां कस्ययेत् । तत्र च मध्यगतं परद्वयं (मध्याया
 एकमनामायचैकं) मेरुं भावयेदित्याशयः ।

(२) यत्र यत्र संस्कारादौ अष्टधा जपो विहित सत्र इयमष्टपर्व्या पर्व-
 माला प्रयोज्ये त्याग्यः ।

(३) पर्वसन्धिषु यज्जपं यज्जपं मेरुलङ्घने इत्यादीत्यर्थः ।

(४) रत्नं कर्णं च । (५) पूर्वदिने एकवारं भोजनं कर्तव्यं ।

(६) सर्वं सङ्गितं (पूजितं) नमः (नृतनं) चेत्यर्थः अत्र च सप्त सङ्गत
 नवनिजित (ग) पुस्तके पाठः । तत्र च अष्टसप्तसप्ततित्यर्थः ।

(७) शुक्लादि रूपं ।

चलदलदलैः पद्मं कृत्वाऽष्टपत्रसकर्णिकं (१)
तदुपरि मणीन् सूत्रं गङ्गाम्बुना परिलोडयेत् ।
मणिषु च तथा तन्मौ तारं सशक्तिकमाटकां (२)
सपदि विधिवशस्येदधं ततो मनुना (३) चरेत् ॥ ७१ ॥
शक्तितोऽथ विहिते (४) स सर्पिषां
संजुहोतु मणिसंख्ययाऽनले ।
आचरेत् सपदि होतु मन्त्रमो
होमतो द्विगुण मादृतो (५) जपं ॥ ७२ ॥
पुच्छे पुच्छं वक्त्रदेशे च वक्त्रं
संयोज्यातः कल्पिताकाररीत्या (६) ।
संग्रथीयादेकमेकं मणीनां
प्राचीवक्त्रः संस्तरम्बूलमन्त्रं ॥ ७३ ॥
गोपुच्छाभा भोगिभोगाकृतिर्वा
माला कार्या शङ्खपाशाकृतिर्व्या (७) ।
ब्रह्मग्रन्थिं दक्षिणावर्त्तरीत्या
मध्ये मध्ये संयतं (८) संदधीत ॥ ७३ ॥

(१) अष्टभिः पत्राणि एकेन च कर्णिकाभिर्युक्तम् ।

(२) प्रथमशक्तियुक्तान् माटकावस्त्वान् ।

(३) मूलेन । (४) विहिते इत्यस्यानल इत्यप्यभिप्रेत्यान्वयः ।

(५) सादरं । (६) मनसि कल्पितो य आकार स्तरीत्येत्यर्थः ।

(७) शंखाकृतिर्व्या पाशाकृतिर्षेत्यर्थः ।

(८) सम्यक् बद्धं यथातथा ।

निष्कामे तु ग्रन्थिहीनेव कार्याः

पाशीभाजा (१) मेरुणैकेन सक्ता ।

मेरु मूले वर्तुलः स्यात्तलोर्ध्व

कृत्वाकारः कृत्विमा मालिका चेत् (२) ॥ ७५ ॥

पाशाकारा तुल्यमूलाग्रभागा (३)

शङ्खाकाराऽन्तेकृशा मध्यपीना ।

गोपुच्छाभा किञ्चिदूनाग्रभागा

सर्पाकाराऽतीव कार्या कृशाग्रा ॥ ७६ ॥

केचित्प्राहुः स्तम्भेन पौष्टिके च-

श्रेयः कृत्ये मारणे ताः क्रमेण ।

शस्ता अन्या शोभने (४) नैव शस्ता

हस्ताग्रस्था शस्यते कै भुञ्जङ्गी ॥ ७७ ॥

मेरुं कृत्वा क्षकारं सविधुशकलया (५) मालया वर्णमय्या—

संसज्या य क्रमव्युत्क्रमपरिगतया साष्टवर्ग्या (६) जपेद् यः ।

सिद्धिस्तस्याविदूरे (७) दुरितकुलसमुन्मूलनो (८) मूलहेतु

श्चिन्ता किंतावदर्थेष्वपि फलनिचयेऽप्यस्य मन्वीश्वरस्य ॥ ७८ ॥

(१) पाशीं शेषसूत्रद्वयं ग्रन्थिं भजतीति तेन ।

(२) अकृत्विमायां तु फलकृत्तादि जंघयालायां नेटशोभेनः किन्तु सदीयेन एकेन इत्याशयः । (३) सर्वोपसमा ।

(४) अन्या सर्पाकारा शुभकर्मणि नैव शस्ता इति योजना ।

(५) अष्टवर्गसंयुक्ताया । (६) अष्टवर्गमय्या । (७) हस्ते इति ।

(८) अत्र “दुरितकुलसमुन्मूलने मूलहेतु” इति पाठो (अ) पुस्तके, सप्त-सप्तौचीनः ।

इत्यक्षमालाग्रथनं मयोक्तं पथाऽमुनाऽनूह्य मथापरासां (१) ।

ह्रिन्नेऽथ सूत्रे पुनरेव मासां तथैव सूत्रे ग्रथनं विधेयं ॥ ७८ ॥

बद्ध्यामि तासां प्रथमप्रतिष्ठामितोऽपरस्मिन्निह संग्रहादौ ।

संपत्स्यते पञ्चभि रीशमन्त्रैर्ह्रसादिकै वा (२) प्रणवांशमन्त्रैः ॥ ८० ॥

इति श्रीगोविन्दकविभूषणसामन्तरायविरचिते सूरिसर्वस्वे माला-
निर्णयो नाम त्रयोदशः संग्रहः ॥ ३ ॥

चतुर्दशः संग्रहः ।

केचिन्मालां शेषरूपां स्मरन्ति

रंस्कार्याऽसौ तन्मते शैवमन्त्रैः ।

ताराकारां केचिदन्तर्भजन्ते

संस्कार्यात्तां तन्मते प्राणवर्ग्भिः (३) ॥ १ ॥

नव्ये गर्व्यैः पञ्चभि र्मालिकां स्वां

सद्योजातेना (४) भितः क्षालयित्वा ।

श्रीखण्डायै (५) घर्षयेद्बन्धसारै

र्मन्त्रेणासौ वामदेवेन भूयः (६) ॥ २ ॥

(१) अक्षमालाग्रथनं इत्तं अनयाचदिश तद्विधिमालानां ग्रथनं अनूह्यं
तत्कथोर्यं इत्यर्थः ।

(२) अथ च व्यवस्थितो विमलः शेषरूपानां ह्रसादि पञ्चकेन इतरेषां तु
रूपपञ्चकेनेत्यभिप्रायः ।

(३) प्राणवर्गस्य सन्मन्त्रिभिः पञ्चभौह्रिभिः ।

(४) सद्योजातं प्रत्यक्षोद्भवित्यादिना ।

(५) बन्धनाद्यैः ।

(६) ओ वामदेवाय नमः, इत्यादि मन्त्रेण ।

भद्रासने नूतनवस्त्रसंस्क्रते निधाय तां तावदघोरमन्त्रतः (१) ।
 निवेदये द्रूप मथागुरुत्थितं विलेपये चतुर्गुणेण (२) तां पुनः ॥ ३ ॥
 ईशानमन्त्रेण (३) च मन्त्रयेत्तां
 मालां स्पृशं स्तं (४) शतवार मुक्ता ।
 प्राणान् प्रतिष्ठाप्य यथावदस्याः
 प्रदर्शये चतुर्गुणतोऽष्टमुद्राः ॥ ४ ॥
 धेनुमुद्रा मथो ज्ञानमुद्रां ततश्चक्रमुद्रां पुनर्लिङ्गमुद्रामपि ।
 पद्ममुद्रां स्मारागारमुद्रां (५) पराशङ्कमुद्रां च निर्वाणमुद्रामिमाम् ॥ ५ ॥
 एताः केचिद्दर्शयन्ते जपान्ते
 संतोषार्थं मन्त्रतद्देवतायाः (६) ।
 मुद्राः सर्वा देवतामोददात्रा
 स्तस्मात्सुमुद्रा मन्त्रवन्नोपनीयाः (७) ॥ ६ ॥
 ध्यायेन्मालां शेषरूपां मुमुक्षुतां
 सूक्ष्माकारां वक्त्रसंवेष्टपुच्छां (८) ।
 मेरुं धृत्वा मूल मुञ्चार्थं पूर्वं
 विन्दूपेतां (९) संजपे स्नातृकां च ॥ ७ ॥

-
- (१) ओं अघोरेभ्योऽघवोरेभ्य इत्यादिना ।
 (२) ओं तत्तुर्गुणाय विद्महे महादेवाय धीमहि तन्नो रुद्रः प्रचोदयादिति मन्त्रेण । (३) ओं ईशानः सर्वविद्यानमोश्चर इत्यादि मन्त्रानां ।
 (४) ईशान मन्त्रं । (५) योनिमुद्रां ।
 (६) मन्त्रस्य तदधिष्ठातृ देवतायाश्च, संतोषार्थमिति पूर्व्वेणान्वयः ।
 (७) मुद्रां मालां च मन्त्रं च पशुभ्यो न प्रकाशयेदिति शास्त्रादिवाक्यैः ।
 (८) सूक्ष्माकारां पुच्छं यस्यास्यां । (९) सातुस्त्राणां ।

सर्वमन्त्रजननी हि मातृका या तया भवति साधु संस्कृता ।
 पूर्वमन्त्रजपकर्म्मसूक्तमां सा मता गणनिकाऽखिलार्थदा ॥ ८ ॥
 अथवा शिवमन्त्रपञ्चके (१) विनियुञ्जोत स हंसपञ्चकं ।
 सकलं सिद्धीत पूर्ववत् प्रणवात्मान मिमां विभावयेत् ॥ ८ ॥
 हंसः (२) प्रतर्विष्णुरितिक्रमेण त्रैयम्बकं तत्पदपूर्वविष्णोः ।
 स विष्णुयोनोति मता हि मन्त्राः पञ्चैव, पञ्चप्रणवांश्चजाताः ॥ १० ॥
 एभि र्माला वैष्णवैः संस्कृता स्यात् शैवादीनां पूर्वमन्त्रै र्यथावत् ।
 इत्थं प्राहुः केचिदार्थ्या उभाभ्यां शुद्धा माला जमुमर्हा भवन्ति ॥ ११ ॥
 संस्कुर्वते केचिदिमां ध्रुवेण (३)
 हृत्तेजसा (४) केचन जप्यमालां ।
 इष्टाणुना (५) केचिदभोष्टसिद्धौ
 समाश्रये देवतमं तदेषां ॥ १२ ॥
 स्वयं च मालाग्रथिताऽऽत्म वृष्टं
 न धार्यते चन्दन मित्थनेन ।
 निषिध्यते चन्दनसंनिधानात्
 सा चात्र पुष्पस्य, न चाक्षमाला (६) ॥ १३ ॥

(१) पञ्चरुद्रमन्त्रे ।

(२) हंसादिपञ्चकमाहुः—

(३) प्रणवेण ।

(४) भुवनेश्वर्या ।

(५) इष्टमन्त्रेण ।

(६) स्वयं च ग्रथितामाला आत्मवृष्टं च चन्दनं । न धारणीयमित्यादि
 निषेधेन चन्दनं संनिधानात् पुष्पमालायाएव मालापदेन विषयीकरणात् ग्रन्थेऽल-
 मालाविषयत्वं तस्य दूरपराहतमिति भावः ।

संस्कृत्य मालां गुरुहस्तपद्माङ्गुरो रभावे निजदेवतातः ।

ततो गृहीत्वेतरतोऽतियत्नात् संगोपयेत् स्पर्शनदर्शनाभ्यां (१) ॥१४॥

संस्कृत्य मालां शितवुडि रित्यं तथैव विद्यामपि संस्करोतु ।

संसेवितापीषदसंस्कृता साऽप्रतिष्ठितार्च्यैव फलाय नेष्टे (२) ॥ १५ ॥

जनन मिह पुरोऽथ जीवनं च

प्रतिलिपि ताडनवोधनाभिषेकाः (३) ।

तदनु च विमलीकृति स्तथाप्या-

यन मथ तर्पणदीपने च गुप्तिः ॥ १६ ॥

संस्कारा दशधा पृथङ्निगदिता स्तत्रादिमः कथ्यन्ते

पत्रे स्वर्णशलाकयाऽथ विलिखेत् स्वर्णादिजे (४) मातृकाः ।

श्रीखण्डै रथ वैष्णवश्च भस्मितैः शैव स्तथा शाक्तिकः

काश्लोरै (५) रथ गान्धो मृगमदैः सौरोऽप्यसृक्चन्दनैः (६) ॥१७॥

तस्या (७) अक्षरपंक्तितोःमनुलिपी (८) रुद्धार्य पत्रे लिखे-

दित्याहुर्जननं मनो मनुविदः कुर्यात्ततो जीवनं ।

मन्त्राणान् प्रणवद्वयान्तरगतान् कृत्वा सविन्दून् जपे

तन्मन्त्राक्षरसंख्यया निगदितं धोरै रितं जीवनम् ॥ १८ ॥

(१) इतरेषां दर्शनात् स्पर्शनाच्च गोपयेत् इत्यर्थः ।

(२) यथाऽप्रतिष्ठिता प्रतिमा संसेविताऽपि फलदानेऽसमर्था । तद्वत् संस्कारा आववती विद्याऽपीति भावः ।

(३) प्रत्यक्षरं ताडन वोधनाभिषेका इत्यन्वयः ।

(४) स्वर्णादिजे इत्येष पत्रे इतिपूर्वेष्वन्वयः । आदि पदेन रूप्यमज्जादि परिग्रहः ।

(५) कुङ्कुमैः ।

(६) रक्तचन्दनैः ।

(७) मातृकायाः ।

(८) मन्त्रवर्णान् ।

विलिख्य मन्त्राक्षरपंक्ति मादी
 पत्रे क्वचि (१) चन्दनमिश्रतोयेः ।
 संताडयेद् यंसंहितामुकाणं
 यंताडयामीत्यपि (२) ताडनं स्यात् ॥ १८ ॥
 अलिख्य मन्त्रं करवीरपुष्पै
 र्मन्त्राणं संख्यै रमृतार्ण (३) मुक्ता ।
 प्रबोधयामीति तथा निहन्त्यात्
 प्रत्यक्षरं बोधन मेतदाहुः ॥ २० ॥
 तथाविलिखितं मनो लिपिगणं च तत्संस्कृतं
 दृढै श्वलदलच्छदै रूपहृतेन सत्पाथसा (४) ।
 मनो रमुक मन्त्रं स्वमनुनाऽभिषिञ्चास्यहं
 त्रुवं स्तदभिषेचयेदिति मतोऽभिषेको मनोः ॥ २१ ॥
 तारं व्योमहुताशविन्दुमनुयुग्ज्योतिर्मनुः (५) कीर्त्तित
 स्तेन स्वे हृदि चिन्तितस्य च मनो स्तेषा मलं निर्द्दिहेत् (६) ।
 स्यादेवा विमलोक्तति र्मनुमलं स्यादाणवं कार्मणं
 तद्विभक्तिक मित्यमीभि रमितो मन्त्रो मलै र्क्षायते ॥ २२ ॥

(१) क्वचित् पूर्वोक्तान्यतमरूपे ।

(२) यं पुटितसहस्रक्षरं ताडयामीत्यर्थः ।

(३) वं बीजं ।

(४) अश्वत्थपत्रे दृढैरानीतेन शुद्धोदकेनेत्यर्थः ।

(५) द्वौ इति ज्योतिर्मन्त्रः ।

(६) ज्योतिर्मन्त्रे ष असुक्तमन्त्रस्यासुक्तमलं दह्यामीतिप्रयोगः ।

सूक्तैः स्वावयवाक्षराक्षिरणुभिः स्यादाणवं यन्मलं (१)
 पुण्ये कर्मणि पापकर्मणि पुरा संयोजितत्वात् स्वयं ।
 यत् स्यात् कार्मण मेतदेव (२) जपतोऽभीष्टार्थदानाय यत्
 कृत्वा भेद महं करोति स मनु स्तन्यायिवः स्यान्मलं (३) ॥ २३ ॥
 मन्वाक्षरान् भुवि विलिख्य तदेक मेक-
 माप्याययामिवचसा शतधाऽभिषिञ्चेत् ।
 मूलाणानां कुसुमदर्भसुवर्णतोयै
 राप्यायनं मत मिदं मुनिभिर्भनूनां ॥ २४ ॥
 कुशाम्बुनैव वैष्णवः प्रसूनपाथसैश्वरः ।
 चरन्ति शक्तिकादयः सुवर्णपाथसैव तत् (४) ॥ २५ ॥
 मन्वतो मन्वितैः संस्कृतैर्वीरिभि
 स्तर्पयेन्मन्व मेतन्मतं तर्पणं ।
 इन्दुमङ्गि (५) जलैर्वैष्णवः शाश्वतः
 साज्यपुष्पैः (६) परे क्षोद्रसन्निश्चितैः (७) ॥ २६ ॥
 तारमायारमान्तर्गतं (८) स्वं मनुं जपेत् साष्टयुक्तं शतं संयतः ।
 दीप्यते तेन मन्त्रो निजेनौजसा दीपनं चैतदुक्तं मनो र्मान्वितैः ॥ २७ ॥

-
- (१) सूक्तैः सन्वावयवैस्तत्तदक्षरतैः परमाणुभिराणुषु मलमिच्छार्थः ।
 (२) शुभाशुभोभयकर्मप्रयोगोक्तं कार्मणं मलं ।
 (३) यत् जपतुभीष्टमहं ददातीति भेदं कृत्वा अहं करोति तन्मायिकं मलं ।
 (४) आप्यायनं । (५) कर्पूरोदकैः ।
 (६) सद्यतपुष्पैः, इदं जलैरिति पूर्वान्वयः ।
 (७) क्षुब्धैः, अत्रापि जलैरित्यन्वयः ।
 (८) ओं ह्रीं श्रीं पुठितं ।

जप्यमानं मनुं प्रत्यहंसंजपन् गोपवेङ्गुमिरेषा मनो रोरिता ।
 एभि रक्तक्रमात् संस्कृत सेनानुः पूर्वसेवां विना सिध्यतीति प्रथा ॥२८॥
 इत्थं संस्कृतमन्त्र (१) एष मनुवि द्वादशसनः स्थण्डिले
 संस्थाप्य प्रतिमादिकं (२) च किमपि स्वर्णादिपोठोपरि ।
 तस्मिन्नेव हि वक्ष्यमाणविधिना राजाधिराजोचितैः
 शक्त सेन्निजदेवतं प्रियतया (३) नानोपचारैर्यजेत् ॥ २९ ॥
 महापूजां (४) कर्तुं यदि न कुशलः स्याद्विभवतो
 विपन्नत्वा दाऽसौ दशभि रूपचारै रभियंजेत् ।
 अशक्तये तस्मिन्नपि यजतु पञ्चोपहृतिभि
 स्तथाङ्गेन्द्रास्त्राद्यावृतिभि रुचितेनैव (५) विधिना ॥ ३० ॥
 तत्राशक्तौ केवलै र्गन्धपुष्पै र्गन्धालाभि केवलै र्वा प्रसूनैः ।
 संपूज्यांगं मानसैरिष्ट देवं ध्यात्वाभ्यर्च्यैवेत्योग्योपचारैः ॥ ३१ ॥
 अपान्यसेत्पूजाध्वनि (६) किमथवाऽत्मानधिकृत-
 स्तदासौ स्वैर्दभै र्वहुभि रूपचारैः प्रियतया ।
 द्विजद्वारा पूजां रक्षसि रचयित्वाऽथ विधिव-
 त्कपं कुर्यात् शक्तः क्वचन धनशाठ्यं (७) न चरेत् ॥ ३२ ॥

(१) संस्कृतोमन्त्रो यस्य सः । (२) आदिपदेन यन्त्रादिकं ग्राह्यं ।

(३) प्रेक्षणा ।

(४) शतोपचारादि षोडशोपचारान् ।

(५) अङ्गदिकपालतदङ्गाद्यावरणैः सङ्गपञ्चोपचारैः प्रभुं पूजयेत् । उचिते-
 नेत्युक्ते दशोपचारपक्षे सप्तारण्यैः सङ्गोपचारपक्षे द्वादशावरणैः सङ्ग पूजा वोधा ।

(६) पूजाभोगे अश्रयेत् ।

(७) सङ्कष्टो जनः क्वचन पूजनोपकरणादौ धनशाठ्यं नाचरेदित्यर्थः ।

विनोपचारै रिह नास्ति पूजा

पूजां विना नास्ति जपः कदाचित् ।

तस्माद् यथाकृत्यकृतोपचारैः

संपूज्य देवं जप मारभेत ॥ ३३ ॥

उद्वास्य (१) देवं हृदि पूजनान्ते

विन्यस्य मुन्यादिकरादिमन्त्रान् ।

निष्कम्पसर्वावयवान्तरात्मा

ध्यात्वा पुनर्देवं मिहोत्तरूपं ॥ ३४ ॥

ध्यानेन सर्वकार्याणि सिध्यन्ति न परंजपे (२) ।

तस्मात्समभ्यसे ज्ञान मिति शास्त्रानुशासनं ॥ ३५ ॥

त्रिःकालाऽनिलसंयमं स्वमनुनाऽसौ वक्ष्यमाणाध्वना

वर्णाङ्गणं मथो पदादपि पदं मन्त्रस्वरूपं स्मरन् ।

वस्त्राच्छुद्धकरेण वक्षसिगतेनादाय मालां जपे

दङ्गुष्ठेन मणीन्त्रयन् करतलं तन्मेरुमूलादितः ॥ ३६ ॥

यावन्माला पुच्छतो मेरुमूलं (३)

तावन्मालां मन्द माकलय्य नीत्वा ।

प्राप्ते मेरौ मध्यमाङ्गुष्ठयोगा

देनं पथ्यावर्त्तये हस्तगत्या (४) ॥ ३७ ॥

(१) देवस्वरूपादि उपसंहृत्य । (२) ध्यानहीन जपे न सिध्यन्ति ।

(३) पुच्छक्रमेण यावन्माला मेरुमूलान्तं गच्छेत्तावदित्यर्थः ।

(४) प्रादक्षिण्येन आसवेदित्यर्थः ।

भूयो मालामूलतः प्रारभेत (१)

नेन मेरुं लङ्घयेद्वा प्रमादात् (२) ।

दृष्टे (३) हस्ते लङ्घिते चापि मेरौ

गृह्णन्त्येतद् (४) यत्तरक्षः पिशाचाः ॥ ३८ ॥

तर्ज्जन्यङ्गुष्ठयोगा द्विहितजपविधि विविङ्घ्वाटने स्या-

ङ्गुक्तौ मुक्तौ तथाकृष्टिषु च निगदितो मध्यमाङ्गुष्ठयोगात् ।

अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां स्रज मिह कलये (५) तु तमेवैव कर्म-

स्वन्याङ्गुष्ठप्रयोगाद्भवति (६) खलु जपो मारणादौ प्रशस्तः ॥ ३९ ॥

तर्ज्जन्या न स्पृशेत् सूत्रं न जपेच्चेति केचन ।

शत्रुक्षयकरो शस्ता तर्ज्जनीति परे जगुः ॥ ४० ॥

विनारिशान्तिं न जपे तर्ज्जन्त्या मन्यकर्मणि

सुमुच्युर्वा जपे तस्या मरिषडुर्गशान्तये ॥ ४१ ॥

इत्यङ्गुलीनां नियमं विदित्वा जपो विधेयो जपमालयैव ।

तथा कुशग्रन्थिभि रङ्गुलीनां जपेत् संकुक्तकरोदरः (७) स्यात् ॥ ४२ ॥

अन्योन्यसक्ताङ्गुलि रत्न (८) भाव्यो वियोजितास्त्रङ्गुलिषु प्रमादात् ।

जपः स्वन्येव तदीयरन्ध्रै स्तस्मा जपेदङ्गुलिभि र्युताभिः ॥ ४३ ॥

(१) जपमिति शेषः ।

२) असावधानतया ।

(३) पूर्वं वस्त्रावृतकरणे जपविधानाद्देवात् स्तलदृष्टतया हस्तद्वयेन जातिसतीत्यर्थः ।

(४) जपकर्म ।

(५) पुच्छादि शुभकर्मसु अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां मासां चालयेदित्यर्थः ।

(६) कनिष्ठाप्रयोगात् ।

(७) कुञ्जीकृतं करोदरं यस्य ।

(८) अङ्गुलिजपे ।

रेखाभिः पर्वभिर्वा निगदितविधिना (१) यज्जपेद्दक्षपाणी-
तत्संख्यां वामहस्ताङ्गुलिषु दशगुणां तद्वदादौ गृह्यत्वा ।
तत्संख्यां प्रागुदीचिक्रमगतकठिनीरेखया वा (२) कुशे वा
भूमौ भूयोऽवधार्य स्वयमिति गणनापूर्णं चाऽवगच्छेत् ॥ ४४ ॥
नित्यनैमित्तिकादौ जपेऽयं विधिः

सर्वसाधारणः संसृते स्तारणः ।

ये जपन्ति प्रमादा हिना तेन वा

मन्त्रमात्रं मनोः सा मता संकृतिः (३) ॥ ४५ ॥

त्रिपदा मयुतं जपेत् पुरस्तात्त्रिषु कालेषु तथा निशीथ मेकः ।

अनुरक्तमना निरम्बुमच्चो विधिनाऽनेन विधूय पापसंघं ॥ ४६ ॥

जपेदिष्टमन्त्रं निजाभीष्टसिद्धेः

ततोऽन्येद्यु (४) रारभ्य यावत् समाप्तिं ।

प्रभाता च मध्याह्नपर्यन्त मादौ (५)

दिने यावती स्या जपावृत्तिसंख्या ॥ ४७ ॥

तावज्जपेत् प्रतिदिनं कृतसंख्यया वा

न्यूनं न चाधिकमतो न दिनं विलङ्घेत् ।

पूर्णे तदाह्निकजपे (६) निजदेवतायाः

पाणौ तदाम्बुचलुकेन समर्पयेत्तं ॥ ४८ ॥

(१) यदिति यावदर्थः । तेन यत्संख्यकं जपेदित्यर्थः ।

(२) पूर्वदक्षिणा उत्तरदक्षिणा वा क्रमगता वा कठिनीरेखा तथा कुशेष्वा ।

(३) यः प्रमादात् पूजादिकवृत्त्यामन्त्रमात्रं जपति तस्य तत्कर्म मनोः

स्तारणमव्यत इत्यर्थः ।

(४) परस्मिन्दिने ।

(५) प्रथमदिनसे ।

(६) तस्मिन् देनं दिनं जपे पूर्णं सति ।

पुंद्देवतादक्षिणपाणिपद्म

स्त्रीदेवताया अथ सव्यपाणौ ।

जपः समर्थो मनुनाऽमुनैव

गुह्यमितिगुह्येति विचिन्त्य (१) लिङ्गं (२) ॥ ४८ ॥

आदौ जपस्थाय जपावसाने संस्मृत्य मुन्यादि मनन्यचेताः ।

कृत्वा मरुत्संयमनं त्रिकृत्यः प्रणम्य देवं समुपैति सिद्धिं ॥ ५० ॥

नैरन्तर्यविधि र्ततोऽय मृषिभिर्नित्ये जपेऽन्यत्र (३) वा

मन्त्रावृत्तिमयो जपः स च भवे ह्यवृत्तिभेदा त्रिधा ।

आदौ मानस उत्तम स्तदवर स्तेषाः मुपांशु जप-

स्तस्माद्वाचिक उच्यतेऽधमतया तेषु त्रिधा (४) कर्म्मसु ॥ ५१ ॥

क्रमेण द्विधा मन्त्रपदार्णपंक्ति मारोप्य तच्चिन्तनवद्दयलः ।

रसज्ञया निश्चलया स्वमन्त्र मुच्चारयेद् यत्र स मानसः स्यात् ॥ ५२ ॥

संचाल्य किंचिद्रसनां तथैष्टौ

यथात्म मात्मश्रुतिगोचरः (१) स्यात् ।

उच्चारये अन्त्र मुदीर्ष वर्णं (२)

तथैव यस्मिन् स जपो ह्युपांशुः ॥ ५३ ॥

(१) अत्र विचिन्त्य इति (ग) पुस्तके पाठः सोऽप्येतदर्थः ।

(२) स्त्रीपुंद्देवतासु यथायथं लिङ्गप्रयोगेण सव्यासव्यपाण्यो जपः समर्थः इत्यर्थः ।

(३) नैमित्तिकादौ ।

(४) एतच्चाप्ये व्यक्तीभिविध्यति ।

(५) न तु परस्मै अथवा गोचरः ।

(६) स्मृताक्षरं ।

यत्रोच्चनीचैः स्वरितै (१) च शब्दैर्वाचा मनुः सष्टपदाक्षरैश्च (२) ।
 समीपवद्भिः श्रुतिगोचरः सन्नञ्चार्थ्यते वाचिक एष बोध्यः ॥ ५४ ॥
 स वाचिकः स्यादभिचारसिद्धा वृपांशुकः शान्तिकपौष्टिकादौ
 मुक्तौ जपे मानस एवमुक्तः स्वराक्षराणां (३) मनुचिन्तनेन ॥ ५५ ॥
 जपे नैकवासा स्थानिकवासा
 नचानासनस्थ स्तथा भीतिदुःस्थः ।
 नचोष्णीषवान् (४) कञ्चुकी (५) मुक्तकेश
 तथा छिन्नसूत्राक्षमालोपवीतः (६) ॥ ५६ ॥
 विलम्बं वेगं वा हसित मितरप्रेक्षित मथो
 तनोः कम्पं कण्ठ्यन मितरसंभाषण मपि ।
 क्षुर्तं जृम्भारम्भं प्रणति मथवोत्थानरभसं (७)
 न शंसन्ति प्राज्ञा जपविधिषु संसक्तमनसां ॥ ५७ ॥
 काम्य मन्य दिह कर्म वर्ज्ये द्रव्यमात्यवरवस्त्रभोगितां ।
 स्नानकर्मविधुरान् (८) द्विजान् वधूर न्यजानपि न संस्पृशे दुधः ॥ ५८ ॥

(१) उदात्तानुदात्तस्वरितैः ।

(२) सटानि पदाक्षराणि येषु ते ।

(३) शिष्यबुद्धिदाद्याय पुनर्लक्षणं ।

(४) कञ्जावृतशिराः ।

(५) वस्त्रसंवृतगात्रः ।

(६) छिन्नं सूत्रं ययोस्ते छिन्नसूत्रे, अक्षमाला च उपवीतं चाक्षमालीष
 वीते । छिन्नसूत्रे अक्षमालोपवीते यस्मादाहयः ।

(७) अभ्युत्थान वेगं ।

(८) अशुचीन् ।

पतितान्धजनीचयोषिता मवल्लोके सति भाषणे श्रुते ।

शुद्धवायुगती च जृम्भणे क्षुति निद्रापतने जपं त्यजेत् ॥ ५८ ॥

उत्थायासौ पायसाऽऽचम्य च द्विः

प्राणायामां स्त्रीं च कृत्वा दिवाऽकं (१) ।

पश्येद्रात्रौ चेद्भुवं वीक्ष्य भूयो

न्यासं कृत्वा शेषकर्माऽनुतिष्ठेत् ॥ ६० ॥

यदि निपतति माला अस्ततो हस्तकोषात् (२)

पुनरपि शतकृत्वो मन्त्र मन्त्राय जप्त्वा ।

विदलति सति तन्तूनां संस्कृतेन

ग्रथनं मनु परिष्कृत्याऽन्धकर्माऽवसेयं (३) ॥ ६१ ॥

त्वं माले सर्वदेवानां सर्वसिद्धिप्रदा मता ।

तेन सत्येन मे सिद्धिं देहि मात नर्मोऽसु ते ॥ ६२ ॥

अमुना मनुनाऽभिवाद्य मालां

शिरसाऽऽधाय सितेन वाससैव ।

अभिगोष्य निवेशयेत् प्रयत्ना-

दशुचिः कश्चिदिमां स्पृशेन्नयेन (४) ॥ ६३ ॥

(१) दिवसेचेत् अर्कं रात्रौचेत् भुवं वीक्ष्येत्यन्वयः ।

(२) यच्चेजति भवेद्रोगः करम्भटो विनाशकृत् । क्षिप्तकृत्वे भवेन्मृत्युस्तस्माद्यत्नं परोभवेदिति स्मरणादित्याशयः ।

(३) तन्तूस्त्रले क्षिप्ते सति संस्कृतेन तन्तुना ग्रथनं विधाय पुनः संस्कृत्यावशिष्टं कर्म समापनोद्यमित्यर्थः ।

(४) प्रकारेण । यथेति यावत् ।

हवन मथ दशांशं नित्यसंख्यासमाप्तौ
 धनपतिदिशि कुण्डे पूर्व्ववत् संस्कृतेऽग्नौ ।
 अभिमुख मतिदीप्तं चिन्तयित्वेष्टदेवं
 रचयतु मनुनैव स्वस्वकल्पोक्तहव्यैः (१) ॥ ६४ ॥
 नारायणीये मधुराक्तपद्मैः सत्पायसेनैशमनौ च शाक्ते ।
 सिद्धे स्तिलाज्यै रथ माणपत्ये द्रव्याष्टके मीदकलाजमुख्यैः ॥ ६५ ॥
 सौरे क्षीरमहीरूहोत्पसमिधा गोक्षीरसंसिक्तया
 होमः स्या दधवाऽखिलेषु च परिज्ञेयं हुतं गोष्टुतैः ।
 काम्ये कल्पसमीरितैः किमथवा यदसु निष्पन् जपे
 तद्रव्यैरिति के च नो चु रवधार्येभं विदध्या हुतं ॥ ६६ ॥
 रत्नेदग्निं तावदावड्यत्न स्तस्याभोष्टा यावता कर्मसिद्धिः ।
 दोषो भूयां स्तत्र कीटादिघाते भूया दस्मा तन्निवृत्तौ यतेत ॥ ६७ ॥
 प्रमादा नष्टश्चेत् स च हुतवहः स्यात् पुनरपि
 प्रणेतव्यो हव्योचितविधिभि रिति न मनुना ।
 निपाते कीटादेः पुन रनल मभ्राज्य सलिलै
 र्घृतै रष्टौ हुत्वा तदनु निजहोमं वितनुयात् ॥ ६८ ॥
 अशक्तानां होमे निगमरसनाग्निद्रगुणितो
 जपः प्रोक्त इति द्विजन्तुपविशा माहु रपरि ।
 सहोमर्थे देवां सम इह जपो होमरहितो
 य उक्तो वर्णानां स खलु विहित स्तच्चलदृशां (२) ॥ ६९ ॥

(१) स स्व कल्पविहितहवनीयद्रव्यैः ।

(२) यद्यपि ब्राह्मण क्षत्रिय वैश्यानां होमसहितोजपस्तुत्या स्यापि यस्य
 वर्षस्य होमरहितो यावान् जपउक्त सन्पुष्कोनां तावानेक विहित द्रव्याभ्यः ।

चतुर्गुणं ब्राह्मण आचरे जपं महोपतिः षड्गुणं मूर्खसम्भवः ।

समाचरे दष्टगुणं नचान्यथा हुतानुकल्पे जप ईरितो विधिः ॥ ७० ॥

स्त्रीशूद्राणां नास्ति होमेऽधिकार

स्तस्माद्भर्तुः प्रोक्तया संख्ययेव ।

तत्पत्नीनां तन्न तावान् जपः स्या

होमो न स्या दागयोऽयं बुधानां ॥ ७१ ॥

शूद्रः शूश्रूषु रेषां कमपि न न भजन् वर्त्तते स्वैरवृत्त्या

तस्मादयद्वर्णं मेवाश्रयति पुनरसौ तस्य पत्न्यां तथैव ।

यावत्संख्यो जपः स्या जप इह विहितस्तस्य शूद्रस्य भक्तिः

श्रद्धायुक्तस्य शक्तस्य च पुन रितरदारतः कुर्वन्तो वा (१) ॥ ७२ ॥

होमानुकल्पे विनियोग मुक्त्वा

ततोऽनुकल्पं जपकर्मं कुर्यात् ।

तत्तर्पणे कर्मणि मार्जने च

सत्या मशक्तौ विहितोऽनुकल्पः ॥ ७३ ॥

इति होमविधिं समाप्य नित्यं

दिनमध्याभिषवादिकं (२) च कर्म ।

कृतहोमदशांशतः स तस्मिन्

स्तनुया तर्पणं मिष्टदेवतायाः ॥ ७४ ॥

(१) ब्राह्मण क्षत्रिय विशां मध्ये यं यः शूद्रोऽनुनतः सेवते तस्मान्मयीशूद्र इति जस्य
पत्न्या यावान् जप उक्तस्तस्य शूद्रस्य तावान् जपो बोद्धव्यः ।

(२) नाथ्याङ्गिक स्नानादिकं ।

अथ शुद्धजनोपनोततोयै विमलैः शुद्धनिचोलगालितैश्च (१) ।
 परिचिन्त्य पुरःस्थितेऽम्बुपात्रे निजदेवं विदधातु तर्पणं सः ॥ ७५ ॥
 जलएव विचिन्त्य योगपीठं मनसाऽऽवाह्य च देवतां तदन्तः ।
 परिपूजयता दथोपचारै रखिलै स्तोत्रमयैः कृपाम्बुराशिं ॥ ७६ ॥
 तद्वक्ष्यमाण (२) सुरतर्पणवाक्यरीत्या
 कुर्वीत तर्पणं मिहार्पितचित्तवृत्तिः ।
 तोयेन गन्धकुसुमाक्षतदर्भभाजा
 ध्यातेष्टदेववदनाम्बुरुहे विधिभिः ॥ ७७ ॥
 अङ्गानां मपिच तथात्मयोग्यमन्त्रै
 स्तन्त्रज्ञो रचयतु तर्पणं दशांशं ।
 एकैकाञ्जलि मथ पीठशक्तिदेवा (३)
 बुद्धिश्चाऽऽवृत्तिगतदेवतानि (४) तद्वत् ॥ ७८ ॥
 संतर्प्य स्मरतु पुन र्मनो र्मनीषो
 मुन्यादीन्त्रियमयता दसूस्त्रिकृत्वः ।
 तत्प्रान्ते विनिहितशुद्धचित्तवृत्ति
 क्षित्तान्तः पुनरपि देवतां नये तां ॥ ७९ ॥
 इतितर्पणकर्म कीर्तितं बहुश स्तुप्तिकरं हि देवतायाः ।
 तनुया दथ तद्वशांशतोऽसौ निजमूर्धन्यभिषेचनं विधिभिः ॥ ८० ॥

(१) शुद्धवस्त्रपूतैः ।

(२) वक्ष्यमाणमिति मयेति अनुवृत्तं ।

(३) आधार शक्त्यादीन् नवशक्त्यौचोद्दिश्य ।

(४) आवरणगत देवानपि ।

कृत्वाऽऽसनादिविधिनैव शरीरशुद्धिं (१)
 न्यासान् विधाय हृदि पीठगतं विचिन्त्य ।
 आत्मान मिष्टसुररूपिण मात्मकृतैः (२)
 संपूज्य चोपचरितै रथ मार्जयेत्तं ॥ ८१ ॥
 मन्त्रं नमोऽन्तां निजदेवताख्या
 मुक्त्वा द्वितीयासहितां ततोऽहं ।
 भूयोऽभिषिञ्चामिपदं निगद्य
 स्वमूर्द्धि सिञ्चे ज्वल मङ्गुलीभिः (३) ॥ ८२ ॥
 कृतेऽभिषेके स्वय मन्त्रतात्मा
 संपूज्य देवं विविधैः स्वभक्ष्यैः ।
 आमन्त्र्य विप्रान् कुलदेशशुद्धान् (४)
 संभोजयेद्देवधिया दशांशं ॥ ८३ ॥
 आदौ विप्रान् धौतपाष्याननांग्रीन् स्रगन्ध्याद्यै रर्चयित्वाऽऽसनस्थान् ।
 तेषावाह्य स्नेष्टदेवं प्रणम्य ध्यायेत् साक्षादिष्टदेवस्वरूपान् ॥ ८४ ॥
 दत्त्वा पाद्यं मूलमन्त्रेण चाघं
 गन्धं पुष्पं धूपदीपौ समर्प्य ।
 नव्ये पात्रे षड्भै र्दिव्यभक्ष्यै
 स्तूष्णीभूतान् भोजयेत् पूर्ववत्तान् ॥ ८५ ॥

(१) भूतशुद्धिः ।

(२) यनः कल्पितैः ।

(३) नमोऽन्तमूलमन्त्रान्तेऽसुखदेवतामङ्गुलिभिः सिञ्चामीति प्रयोगः ।

(४) कुलतोदयतश्च शुद्धान् इत्यर्थः ।

यथारुचि यथासुखं सपदि भोजयित्वा द्विजा-
 नथाचमनवीटिकादिभि रूपास्य वञ्चाञ्जलिः ।
 स तेषु सुहितेष्वथो मुखगलत्तदाशीर्ज्वचो-
 विवर्द्धितमहोदयो (५) व्रजति मन्त्रसिद्धिं नरः ॥ ८६ ॥
 यदि हुतादिदशांशविभाजने किमपि याति तदङ्ग मिहैकतां ।
 अथ ततः प्रभृति प्रविधीयतां विधिवदेककसंख्यक मुत्तरं (६) ॥ ८७ ॥
 नत्वा विप्रान् विमृज्य प्रवणमति रसौ स्वासने संनिविष्टः
 त्रैतस्मार्त्तस्तवानां पटुतरपठनै र्यापयेत् शेषमङ्गः ।
 प्राणायामैः प्रणामैर् निजगुरुसुरयो र्गोर्ध्वेनाद्यापृतो (७) वा
 स्नात्वा सायं प्रविष्टे पुनरपि तनुयात् कर्म सख्यादि सर्वं ॥ ८८ ॥
 स्नायात् क्षम स्तिषवणं (८) नवपञ्चगव्यै
 र्भव्यै स्तथाऽऽमलककल्कविलेपनैर्वा ।
 तप्ताभिजसजलपान मयाशनं वा
 कुर्यात् प्रतिग्रहयिनिग्रहशुद्धहस्तः (९) ॥ ८९ ॥

(१) तेषां विप्राणां सुखेभ्योगलन्ति उद्धरन्ति यानि आशीर्ज्वचांसि ते विष-
 र्जितः महोदयो यस्य तादृशः ।

(२) ह्योतादिदशांश विभाजनेऽन्येयदि तदङ्ग तर्पणादिकं यत्किञ्चित् एककं
 भवेत्तदा तद्दशांशासम्भवादुत्तरेषु तदङ्गेषु एकैक संख्या धर्तव्येत्याशयः ।

(३) निजगुरुनिजेष्टदेवयोः प्रणामैर्गोसेवयावाऽङ्गः शेषभागं यापयेदिति
 पूर्वोक्तान्वयः ।

(४) त्रयाणां सवनानां कर्मकालानां समाह्वारस्तिषवणं ।

(५) प्रतिग्रहस्य परदानस्वीकारस्य विनिग्रहात् निवृत्तेः शुद्धेः हस्तो यस्य
 तादृशः ।

जलपानमिहोक्तं मुत्तमं च तदशक्तौ हुतशिष्टभोजनं ।

तदशक्तिमतो विधीयते जपदेशोचितभक्ष्यभोजनं ॥ ८० ॥

इति श्रीगोविन्दकविभूषणसामन्तरायविरचिते सूरिसर्वस्वे
जपादिपञ्चाङ्गविनिर्णयो नाम चतुर्दशः संग्रहः ॥ • ॥

भुञ्जीत चेद् यजनहोमजपावसाने

रात्रेर्मुखादपगते त्रितये मुहूर्त्ते (१) ।

पूर्वार्धे नो रहसि सप्तमनुप्रजप्त-

सिद्धाञ्जनान्धितदृगेव (२) विविक्तं मन्त्रं ॥ १ ॥

जपन् (३) द्रिष्टुङ्गे चःभुञ्जीत शाकं

नदीरोधसि स्वादु शुद्धं च कन्दं ।

फलं विल्वमूले दधि स्वादु गोष्ठे

पयो वष्कयिष्या च (४) हृद्गन्तये (५) ॥ २ ॥

(१) मुहूर्त्तं घटिकाद्वयं । घटिकाशब्दो दण्डपरः । तेनवण्डघटके गते सतीत्यर्थः ।

(२) सप्तवारं मनुष्या प्रजप्तेन सिद्धाञ्जनेन कञ्चित् दृशोयस्य तादृशः ।

(३) जपन्निति सञ्ज्ञानुषङ्गः ।

(४) तरुणवल्गाया गोः ।

(५) हृद् वक्षः प्रमाणं यस्य तादृशे, वक्षो मज्जनयोग्ये इति यावत् ।

गुरोर्विष्णुर्गृहे स्वयं भिक्षितान्नं (१)

यवक्षौदसक्तं स्तथाश्वत्थमूले ।

सुदुग्धोदकं सिन्धुतीरे जपं श्रे-

न्नच स्थानभक्ष्यं व्यतीतं (२) विदध्यात् ॥ ३ ॥

अन्यत्र नास्ति नियमः किमपीह भक्ष्यं

शुद्धं हविष्यं मुपयुज्य निशां नयेत् ।

ब्राह्मे दिने मृदुनि किंशुकदक्षिणस्थे (३)

ऽमत्रेऽशनं लघु भक्षं कलधौतके (४) वा ॥ ४ ॥

खिन्नं (५) पर्युषितं (६) च तैलमधुसत्तारं करञ्जं तथा

निम्बं विम्बमसूरकोद्रवभवं मांसं विषं मूलकं ।

ताम्बूलं लशुनं दिवाशनं मपि स्नेहेनशून्यं दिवा-

स्वप्नं द्यूतविहारगीतकुतुकारम्भं त्यजे ज्ञापकः ॥ ५ ॥

आरनालकरले (७) च गुञ्जनं कांस्यपात्रमधुमांसभोजनं ।

मन्त्रवीर्यहरमीरितं बुधैःसर्वथाऽनृतं मुदीरितं तथा ॥ ६ ॥

(१) गुरुर्गृहे देवालये च जगन् स्वज्ञात भिक्षया लब्धमन्नं भुञ्जीत इत्यर्थः ।

(२) यत्रस्थाने यद्भव्यं सक्तं तद्व्याख्यं न कुर्यादित्यर्थः ।

(३) पत्रद्वयवतः पलाशस्य दक्षिणार्धं पत्रं ब्राह्मणमूल्ये ताडयेऽमत्रे पात्रे दिवा भुञ्जीत इत्याशयः ।

(४) कलधौतं कृष्णहेम्बोः ।

(५) लक्षपत्रं धान्यं अन्यं तद्गुणं प्रभवम् ।

(६) यात्राज्वलम् ।

(७) आरनाल पदं काञ्जिकापरं करलपदं तु (कलरा) इति स्थापितद्रव्य-
परं पटोलपरमिति क्लृप्तम् ।

स्त्रीणां वार्त्ता दर्शनस्पर्शकृतं दूरे त्यक्त्वा दर्भशय्योपरिष्ठात् ।
 सद्यो धौतं वस्त्र मास्त्रृत्य मन्त्री तत्रैकाकी निर्भयः संविशे (१) क्षः ॥७
 स शय्यायां प्रत्यहं चालितायां
 संविष्टः स्यात् कम्बले वाऽजिने वा ।
 पल्लवा स्तस्मिन्नार्त्तवं चेत् निशीथे
 ता मालिङ्गेत् कापि रेतो न सिञ्चेत् (२) ॥ ८ ॥
 यावत् सुषुप्तिं रूपयाति निशासु ताव-
 द्दामादि-चिन्तन-पुरःसर (३) मिष्टमन्त्रं ।
 देवं च चिन्तयतु चेतसि तत्र (४) लीने
 स्वप्ने क्वचित् क्वचिदभीष्ट मभीक्षते सः ॥ ९ ॥
 तत्तन्निश्चित्य नित्यं तदुषसि गुरवे ज्ञापयित्वा पुरोव-
 न्नित्यं निर्वृत्तं मन्त्रं जपतु हृदि कृता यावता स्यात् समाप्तिः (५) ।
 केचिन्निशङ्कानि ब्रुवत इह यतः सावनो मास (६) उत्क्रो-
 राधाच्छुद्धादशीतः प्रभृति भवति सा ज्येष्ठशुक्ला च यावत् (७) ॥१०॥

(१) शय्योत इत्यर्थः ।

(२) जपदिवसे पल्लवा ऋतुस्नानं मापतेच्चेत्तां निशीथे मालिङ्गे देवं न तु शुक्रं क्षरयेदित्यर्थः ।

(३) रामं स्कन्दं वैनतेयं हनुमन्तं उकीदरं । शयने यः संरेचित्यं दुःस्वप्नं स न पश्यति ।

(४) मन्त्रदेवतायां ।

(५) मनसि कल्पितायाः संख्यायां यावतादिवसेन समाप्तिः स्यादित्यर्थः ।

(६) चन्द्रसूर्ययोः क्रियाशानिभित्तोक्तस्य स्वातन्त्र्येण त्रिशद्दिनसमूह-
 सप्तम्यः ।

(७) ज्येष्ठशुक्लादशीमासश्च ज्येष्ठशुक्लादशीमासं यावत् पुर-
 षारणं काल इत्याशयः ।

इत्थं केचित् कुर्वते पूर्वसेवां (१)

शुक्लाश्विन्या द्वादशोतो यथावत् ।

जर्जश्वेतद्वादशीवासरान्तं

शेषे (२) होमादिक्रिया पूर्णिमान्तं ॥ ११ ॥

अन्यत्र कुर्यादनयो रभावे दोक्षोदिते मासि पुरोक्ततिथ्यां ।

आरभ्य तावद्विवसान्ततिथ्यां समापयेत् केचिदतिरयन्ति ॥ १२ ॥

अल्पार्णसंख्यमनुजापविधान मल्यै

वर्हणसंख्यकमनो वर्हुभिर्दिनेष्व ।

संसाध्यते यदि तदाऽहनि यत्र संख्या

संपूर्यते तदहरेव समापनोयं ॥ १३ ॥

संख्यापूर्त्तौ माक्षतैर्दभयुक्तैरर्वाभ्योभिः पाणिपद्मेऽभिरामि ।

देवस्येदं मूलमुच्चार्य तेजोरूपं ध्यात्वा वेदयेत् कर्म जाप्यं (३) ॥ १४ ॥

ब्रह्मार्पणाख्यमनुना सकलं समर्थं (४)

ओँ तत्सदित्यथ वदन् निजदेवतायै ।

आत्मानं मर्पयत् तेन तदस्य कर्म

पूर्वं भवत्यखिलं मेव तदीयतोषात् (५) ॥ १५ ॥

(१) पूर्वसेवां पुरश्चरणं ।

(२) त्रयोदश्यादौ ।

(३) चरम संख्या पूरणे सति दभयुक्तैरक्षतयुक्तैरर्वाभ्योभिः मूलमुच्चार्य अर्घ्यं च तेजोरूपं ध्यात्वा देवस्य पाणिपद्मे समर्पयेदित्यर्थः । तत्तद्देवताविशेषे पाणि-
नियमः प्रायुक्तो वेदितव्यः ।

(४) इतः पूर्वमित्यादिना ।

(५) ओँ तनुसत् त्वां मदीयं च सकलं अमुक देवतायै समर्पयामि ।

समाप्ते रब्बाक्चे इवति मनुसिद्धिं विधिवशा-
 त्तदा शेषं कृत्यं विधिवदवसायैव विरमेत् ।
 न चेदेवं (१) संख्यावसितिदिवसे तद्गतमना
 निशीथान्तं जप्यादपि स बहुधा विघ्नविहितः (२) ॥ १६ ॥
 विघ्नं कुर्वन्ति देवा मनु मनुजपतो धीपरीक्षार्थं मादौ
 तेन भ्रान्तः स चेत्स्यात् स्वयं मन्त्रणतया ते तदोपारमन्ते (३) ।
 मन्त्रो चे द्वैर्यशोल स्तरति तदुपधिं देहगेहाद्यनास्थः
 प्रत्यक्षं याति तस्मै वदति च वरं मामन्त्रा गोर्वाणवाण्या ॥ १७ ॥
 यावद्गोर्वाणवाणी विंशति न पदवीं श्रोत्रयो स्तावदन्त-
 र्दृष्टिः सन्निश्चलात्मा पुनरपि मनसा देव माराध्य जप्यात् ।
 दृष्टे देवे तथात्वे सति खलु लभते साधको मन्त्रसिद्धिं
 मन्त्रे सिद्धे त्रिलोकीं जयति किमपरं सिद्धिं रेखा दुरापा ॥ १८ ॥
 किंवा तस्यां निशि दिशिदिशि ज्योति रन्दो रुदति
 दिव्यः शब्दः प्रसरति ततश्चेत उल्लालसीति ।
 कर्णाभ्यासे दिवि कलकलं श्रूयते दिव्यवाचा
 मेवं जाते वितरति वरं देवता स्वप्नगत्या (४) ॥ १९ ॥

(१) एवं जपसमाप्तिपूर्वम् सिद्धिर्न चेत् ।

(२) बहुधाविघ्नाभिभूतोऽपि निशीथान्तं जप्यादित्याशयः । एवं चात्र
 “विघ्नविहितः” इति शब्दपाठो भवितुमुचितः ।

(३) मन्त्रजापकः सुरक्तविघ्नेन भ्रान्तश्चेत् तदा आन्ध्र्याद्देवा वरदाना-
 विवर्त्तन्ते इदमेवया खलु देवानां कृपित्वं सुपजायते । विघ्नोपहतस्य हृदये-
 भावादानुष्यं देवानामिति न वरदाने बाध्यत्वमिति रहस्यम् ।

(४) एवं वक्षितान्यतमस्मृचके जाते सन्नामस्यायां वरं ददातीति भाषः ।

एवं निशा मपनय वृषसि प्रबुद्धः

कृत्वाऽऽह्निकं च महती मथ देवतायाः ।

पूजां विधाय गुरुदेवतभक्तियुक्तः

पूर्णाहुतिं वितनुया न्मनुना पुरोवत् ॥ २० ॥

प्रतिदिन मिह होमाद्यङ्गकृत्यं नचेत् स्या-

त्तदनुचरमसंख्यापूरणे तत् समाप्य ।

अकृतकृतजपादेः साङ्गतासिद्धिकामो

मिखिलमनुषु विष्णुं संस्मरेदो त्रि रुचैः (१) ॥ २१ ॥

संख्या हि मन्त्राक्षरसंख्यलक्षा साधारणी प्राग्भजने मनूनां ।

क्षचित्कमेत लक्षजपा न्मनूनां सिद्धिर्भवेदित्यपि लक्षमात्रा ॥ २२ ॥

एवंविकल्पेऽपि विनिश्चयोऽयं कल्पोदिता यस्य हि या च संख्या ।

ग्राह्यैव सा तस्य ततोऽपरस्य ह्यनुक्तसंख्यस्य विकल्पपक्षः ॥ २३ ॥

एकद्वित्रिचतुः क्रमेण गुणिता संख्या मनूनां मता

तत्संख्यो हि जपः फलत्यनुयुगं सत्यादिषु प्राणिनां ।

तस्मादत्र चतुर्गुणा ऽन्तिमयुगे संख्या विधेया पुर-

स्वर्यायां नतु साऽऽहृता युगकृता गोपालमन्त्रे क्वचित् (२) ॥ २४ ॥

(१) प्रतिदिनं जपानन्तरं तदङ्ग होमादिकं न विधातुं शक्यते चेत्तदा चरम-
संख्यापूर्त्तो तत्कृत्वा अकृतान्यथाकृतकृतजपादेः साङ्गता सिद्धार्थं सर्वविध-
मन्त्रजपेषु विष्णुस्मरणं त्रिः प्रणवोच्चारणं च रुचैः कुर्यादित्यर्थः ।

(२) कल्पोदिता यस्य मन्त्रस्य या संख्या, सत्यादियुगेषु तामेकद्वित्रिचतु-
र्गुणी कृत्य पुरचर्यात् । गोपाल मन्त्रस्य तु न युगकृत विधेयोऽस्ति । कलात्रपि
कल्पोक्तसंख्यकमपेक्षेण सिद्धिं सास्त्रे तत्राप्ययः ।

सहस्रं मथवा शतं तदनु भोजयेद्भुसुरा
 त्रिमन्त्रा भगवद्विया समभिपूज्य पर्यायतः ।
 ततस्तदनुतोषतो हृदि विचिन्त्य संपूर्णं तां
 प्रमादपरिशुद्धये कचिदिहास्ति नान्यो विधिः ॥ २५ ॥
 पूजितेन गुरुणाथ पूर्व्ववत् कुम्भमिदमलिलाभिषेचितः ।
 दक्षिणां स्वगुरवे तथा ददेद्दीनदुर्गतजनां च तोषयेत् ॥ २६ ॥
 पुरस्चरणं मोदृशं प्रतिविधाय सिद्धिर्न चेत्
 पुरस्चरतु पूर्व्वं हृदयिष्या त्रिक्रत्वो बुधः ।
 कचित् फलनिराशया निरलसो न हन्यान्नः
 शरीरं मिहपातयेत् किमथवा मनं साधयेत् ॥ २७ ॥
 तथापि सिद्धो न भवेन्ननु र्यदा
 सुषुप्तवद्वा पशुभावमाश्रितः ।
 तदा सुषुम्णाध्वनिमूलतो नयेत्
 सुधामयीं कुण्डलिनीं मनोदृतं ॥ २८ ॥
 विलाप्य मन्त्राक्षरं (१) मान्तराक्षरं-
 प्वसुथ नादं परमे शिवेऽक्षरे (२) ।
 पुनः स्वशक्त्या (३) ऽऽन्तरमाहवाक्षरा-
 न्ननु समुद्धार्य सुधामयं क्षरेत् ॥ २९ ॥

(१) मन्त्राक्षरं अन्तर्माहवाक्षरं विलाप्य ।

(२) असुथ मन्त्रस्य रूपं परमेशिवे विलाप्य ।

(३) कुण्डलिनीया ।

ततो मनु र्जागरितोऽथ जापतो

भवेत् सुसिद्धः फलतोह मन्त्रिणः ।

एवं न चेत्स्या दमृतत्रयेण तं

मनुं पुटोक्त्य पृथक् पृथक् जपेत् ॥ ३० ॥

भुवनाधिपति च मातृका प्रणवश्चेत्यमृतत्रयं मतं ।

अमृतापूटितो मनु र्जपादमृतत्वं प्रतिपद्य सिध्यति ॥ ३१ ॥

एवं कृत्वा सिद्धमन्त्रो न चेत् स्यात्

सप्तोपायान् शङ्करोक्तान् प्रयुज्यात् ।

एकैकेनैतेन मन्त्रे प्रयुक्ते

द्राक्सिद्धिः स्यात्तान्त्रिको ङिण्डिमोऽयं ॥ ३२ ॥

भ्रामणं रोधनं वश्यमापीडनं

पोषणं शोषणं दाहनं चेति तान् ।

सप्त वक्ष्ये क्रमा क्लृप्तौ लक्षयन्

येन सिद्धो भवे दिष्टमन्त्रो हठात् ॥ ३३ ॥

मनः शिलाकुङ्कुमचन्द्रोचना

सचन्दनोशीरभवद्रवेण ।

विलिख्य यन्त्रं तदुपर्यथो लिखे-

अनुस्थवर्णान् ग्रथितान् सुधाक्षरैः ॥ ३४ ॥

ततः क्षिपेत्तल्लिखितं घटोदरे प्रायो जलक्षौद्र-गवाज्ज-पूरिते ।

यजि ज्वपे तत्र च होमयेन्ननुं स तेन हि भ्रामित आशु सिध्यति ॥ ३५ ॥

भ्रामितो यदि न सिध्यते मनुः पार्श्वयो स्तमथ मारवीजतः ।

रोधयेत् किमथवा गिरा क्रिया तेन रुद्ध उपयाति सिद्धतां ॥ ३६ ॥

एतेनापि न सिध्यते यदि मनुः कुर्यात्ततोऽमुं वशं
 कुशालककरात्रिचन्दनशिलापंकेन (१) भूर्जत्वचि ।
 मन्त्रार्णांस्तु विलिख्य तच्च मदनेना (२) च्छाद्य कण्ठे सदा
 गृह्णीयात् खलु तेन सिध्यति मनु मर्त्तास्य वश्योभवन् ॥ ३७ ॥
 मन्त्रो न सिध्यति यदीतिवशंगतोऽपि (३)
 नं पीडयेत् पुन रसौ विधिनाऽमुनेव (४) ।
 भंक्ता पदानि च मनो रधरोत्तरेण (५)
 योगेन देवत मपि स्मरतात्तथैव (६) ॥ ३८ ॥
 जम्बाऽथ मन्त्र मभिलिख्य तलेऽविदुग्धे (७)
 राक्षस्य दक्षिणपदाऽनुदिनं जुहोतु ।
 मन्त्रेण चेत्य मधरोत्तरयोगभाजा
 स्वाहादिकेन (८) हविषा जपतो दशांशम् ॥ ३९ ॥
 मन्त्रश्चेत्यं पीडितो लज्जितः सन्
 सप्ताहान्ते तस्य सिध्यत्यऽवश्यम् ।
 जाचेदेवं सिद्धि मायाति मन्त्रो
 बालावोजैः पोषयेत् संनियोज्य ॥ ४० ॥

(१) रात्रिर्हरिद्रा, शिला मनःशिला ।

(२) मधूत्यसितेन । (३) इति एवं प्रकारेण वयसानीतोऽपि ।

(४) अनन्तर वक्ष्यमाणेन । (५) मन्त्रपदानिविलोमेनोक्ता ।

(६) अधःशीर्षं सूक्ष्मं पार्दं । (७) अर्कहृत्तलीरेण ; मेघदुग्धेनेति केचित् ।

(८) स्वाहा नारायणाय नमः, ध्यो, अथवा मन्त्रं पूर्णपदाद्य मन्त्रोत्पादानं
 विलोमपाठः ।

पूर्वं वीजं मन्त्रपूर्वं नियोज्य

धृष्टादन्यं मध्यमं वा समस्तम् ।

क्षीरक्षौद्राभ्यां विलिख्यात्मपाशौ

धार्या मन्त्रः पोषितः सिध्यति द्राक् ॥ ४१ ॥

नोचेदेवं शोषयेत्तं तथैव

संपुट्याथो वायुवीजद्वयेन ।

कण्ठे दध्यात् पूर्ववत्संलिखेद्द्राक्

सिद्धं तु स्यात् शोषितो वायुनाऽसौ ॥ ४२ ॥

सिद्धः स्याद्यदि शोषितोऽपि न मनु स्तं वज्रिवीजैर्दह-

दूर्द्धाधोऽन्तपुरं चतुर्भि रनलैः (१) संवेष्ट्य मन्त्राक्षरान् ।

तैलैर्ब्रह्मतरुद्वयैः (२) क्रमगतान् संलिख्य भूर्जादिके

दध्यात् कण्ठतटे स तेन सहसा दग्धो मनुः सिध्यति ॥ ४३ ॥

शङ्करेण पूर्वं मुक्तं मित्युपायसप्तकं

दुष्टमन्त्रसिद्धिहेतु रत्र नास्ति संगयः ।

कथ्यतेऽथ सिद्धिमूल मङ्गतं महीषधं

यत्प्रयोगमात्रकेण सर्वं माशं साधयेत् ॥ ४४ ॥

आनीय मूलं मवक्त्रं सुवर्णं पुण्याः (३)

पिष्ट्वा जलेन मसृणं गलहृत्तलाटे ।

लिम्पन् मनुं यदि जपेद् द्युत (४) मेति सिद्धिं

क्षणं च पश्यति दृशा विदधे किमन्यत् ॥ ४५ ॥

(१) शंवाक्षराणां ऊर्द्धाधः पुरः पञ्चाक्षरं तु भार्गवीजे षट्पदं कल्पेत्यर्थः ।

(२) ब्रह्मरूपसंभूतैः पलाशपादपोष्यै रिति कोचित् ।

(३) तत्राशकं महीषधमेदस्य ।

(४) दृढमिति (घ) पुस्तके पाठः ।

जीवन्मुक्तः स भवति पुन र्यत्र कुर्याद्वियासां
 पाताले वा दिवि च भुवि वा तत्क्षणं तत्प्रयाति ।
 उक्ता श्रुते मुनिजनमता मन्त्रसिद्धे रूपाया
 एभिः सिद्धो न भवति मनु र्वाक्य मेत न्न वाच्यम् ॥ ४६ ॥
 अथवाऽन्यविधानत श्वरे दसमर्थो मनुजः पुरष्क्रीयाम् ।
 ग्रहणे शशिनोऽथवा रवे रक्तप्रागशनप्रतिग्रहः (१) ॥ ४७ ॥
 समुद्रगायां (२) सरिति ग्रहे सति
 प्रगच्छ नाभिद्वयसि (३) स्थितो जले ।
 जपे द्विमोक्षान्त मनन्यमानसो
 मनुं च संख्या मवधार्य चेतसा ॥ ४८ ॥
 दुर्यादोभि (४) दूषिता स्या नदी चे-
 त्तर्ह्यन्यस्मिन् पुष्करिण्यादितोये ।
 स्नात्वा मन्त्रं संजपे दङ्गुलीभि
 र्नास्मिन् कुर्यादासनस्थानचर्चाम् ॥ ४९ ॥
 ततो दशांशं हृततर्पणादिकं
 विधाय गुर्वर्चन मच्च पूर्ववत् ।
 ततः सुसिद्धोऽस्य भविष्यन्तुः स्वयं
 स्वयंभुवोक्तोऽय मरुंशयो विधिः ॥ ५० ॥

(१) अशनं च प्रतिग्रहश्च अशन प्रतिग्रहौ, न ततो प्राक् अशनप्रतिग्रहौ
 येन तथाविधः ।

(२) समुद्रं गत्यासिति (घ) पुस्तके पाठः सोऽपेक्षितदर्शकः ।

(३) नाभि प्रमाणे ।

(४) दुष्ट जलजन्तुभिर्नकरादिभिः ।

एवं सिद्धमनो र्मनोऽभिलषिताः स्युः सिद्धयः सर्वत-

स्ता एवोत्तममध्यमाधमतया नृणां भवन्ति त्रिधा ।

तेषां मुत्तमसिद्धिमा न कमपि व्यापार मालम्बते

तत्त्वं (१) मध्यमसिद्धिमानभिलषत्यऽन्येषु कामान् बहून् ॥ ५१ ॥

अयत्नतो वाञ्छितसिद्धि रञ्जसा

सुखं सुराणां सविलासदर्शनम् ।

षड् भूभावं (२) परमृत्युवञ्चनं

मतं नृणां मुत्तमसिद्धिलक्षणं ॥ ५२ ॥

परकायपुरप्रवेशनं (३) प्रसभं खेचरलोकमेलनम् ।

अवशं दिविषद्विरां क्षितौ कथितं मध्यमसिद्धिलक्षणम् ॥ ५३ ॥

क्षितिवाहनभूषणादिलाभो

नृपलोकप्रियता च वाक्यसिद्धिः ।

कविता सुतसंपदाद्यभावो

दृढताऽङ्गे (४) ऽधमसिद्धिचिह्नं मेतत् ॥ ५४ ॥

निष्कामः किमपि न काञ्क्षते मनोषी

संप्राप्तोपशमतया (५) स मुक्ति मेति ।

काम्यानि स्पृहयति दुर्लभानि कामी

तत्सिद्धैः कतिचन दर्शयाम्युपायान् ॥ ५५ ॥

(१) तत्तज्ज्ञानं, उत्तमसिद्धिं मत्तं वा ।

(२) बुद्ध्यादीनां भावाः ।

(३) अङ्गे अधिपिलता ।

(४) परकाये परपुरे च प्रवेशनं ।

(५) रागद्वेषराजिह्वसपथनः ।

काम्यानां सुतवित्तगोजयशोविद्यर्द्धिषट्कर्मणां
 मन्त्राणां विनियोगपूर्वकजपाः स्युः सर्वतः सिद्धये ।
 तत् (१) कृत्वा विनियोग मीक्षितफलावाप्तैर जपादींश्चरेत्
 ते न स्याद्यदि सिद्धि राशु तदिह प्रायः प्रयोगांश्चरेत् ॥ ५६ ॥
 ससंपुटं ग्रस्तसमस्तसर्वतोव्रतं विदर्भं ग्रथितं विदर्भितम् ।
 सगर्भितं मुक्तिविदर्भितं पुन स्तथाव्रतं च ग्रथितं ततः परम् ॥ ५७ ॥
 आक्रान्तमाद्यन्तमितिद्विषड्धा
 मन्त्राः प्रयोज्याः खलु काम्यसिद्धेः ।
 यत्कर्मसिद्धाविह यः प्रयोगः
 प्रयोजनीयः कथयामि सर्वम् (२) ॥ ५८ ॥
 आदावन्ते मन्त्रमुल्लिख्य मध्ये
 साध्याभिख्यां संपुटं ज्ञेय मेतत् ।
 पूजाजापाभ्यासतः शान्तिपुष्टि-
 त्रैलोक्यैकैश्वर्यैकृत् स्या न्नाणाम् ॥ ५९ ॥
 मन्त्रं कुर्यादर्डमर्ड द्विभागं मध्ये साध्यं वाक्यवत् (३) स्थापयित्वा ।
 ग्रस्तंचैतद् योजयेच्चाभिचारि तेनाभोष्टं साधयत्येव मन्त्री ॥ ६० ॥
 पूर्वं कृत्वा साध्यकर्माभिधानं (४) पश्चाद्भूयान्मन्त्रमेतत् समस्तम् ।
 शीघ्रं शतृच्चाटने योजनीयं मन्त्रं कृत्वा पूजयित्वा जपेत्तत् ॥ ६१ ॥

(१) तस्माज्ज्ञेयोः ।

(२) तत्त्वकर्तृ ।

(३) क्रियाकारकादिन्यासेन वाक्यं रचयित्वे त्वर्थः ।

(४) द्वितीयान्तं साध्यपदसङ्क्रान्तापश्चात् समस्तमन्त्रं पठेत् ।

मन्त्रं (१) दिशः प्रथमतो विनियोज्य चान्ते

भूय स्त्रिवारं मिह साध्यपदं च मध्ये ।

कृत्वा सन्नद्धं यदि तदाऽखिल मृत्युहारी

स्यात् सर्वतोऽवृतमिदं सुभगत्वकारी ॥ ६२ ॥

प्रत्येकं (२) मन्त्रवर्णाननुगतमनुना संपुटीकृत्य सर्वा-

नादावन्ते च मन्त्रं पुनरपि विलिखेत् पञ्चमोऽसौ प्रयोगः ।

नान्नाऽऽख्यातो विदभंग्रयित इति महामृत्युरोगापहारी

सर्वैश्वर्यप्रदायीः नृपजनवशं छद्दुष्टकृत्यापहर्त्ता (३) ॥ ६३ ॥

द्वौ द्वौ विभज्याऽखिसमन्त्रवर्णान्

मध्येऽथ साध्याक्षर मेकमेकं (४) ।

नियोजयेत्तत्तु विदभिर्भितं स्वा

दृष्टापच्चं वश्यकारं विशेषात् ॥ ६४ ॥

आदावन्ते मन्त्रं मुक्ता द्विवारं मध्ये साध्यं विन्यसे द्विस्त्रिंशो वा ।

एतत् प्रोक्तं गर्भितं शस्वते तद्दृष्टं वश्ये मारुतोच्चाटनादौ ॥ ६५ ॥

आद्यन्तमन्त्रावृतसाध्यसंज्ञां (५) कृत्वा विज्ञत्ववृत्तिमांस्त्रिपत्तिं ।

भवेदिदं मुक्तिविदभिर्भितं तद्भूताद्यपस्मारगदा निहन्ति ॥ ६६ ॥

(१) साध्यपदस्यादौ मन्त्रं दिश्वार्यं पञ्चाक्षं त्रिदश्वार्यं जपेत् ।

(२) आदौ मन्त्रमुक्त्वा ततो मन्त्रवर्णान् प्रत्येकं तेन मन्त्रेण संपुटीकृत्य पञ्चात् पुनर्मन्त्रं प्रूयात् ।

(३) परकृताभिचारः कृत्या ।

(४) मन्त्राक्षर युग्ममध्ये साध्याक्षर मेकमेकं विन्यस्य जपेदित्याद्ययः ।

(५) मन्त्रपुटितं साध्यनाम कृत्या ।

स्वमन्त्राक्षराणि क्रमा संविभज्य

त्रिधैकेकभागावसानेषु साध्यम् ।

न्यसेद् यत्र तच्चावृतं स्यात् परिषां

चमूहेतिनोधीगतिस्तन्मकारो (१) ॥ ६७ ॥

क्रमेण साध्याक्षर मेकमेकं मन्त्रावसानेष्वसकृन्नियुज्यात् ।

भवेत्क्रियैतद्भूयितं मनुष्यै राकर्षणे वश्यविधौ विधेयम् ॥ ६८ ॥

मन्त्राक्षरै रग्नरितं समन्तादावर्त्तवत् साध्यपदं यदि स्यात् ।

आक्रान्त मेतत् कथितं समस्तस्तन्मक्रियोच्चाटनवश्यकारि ॥ ६९ ॥

मन्त्रं हिरुक्ताऽथ तदादिमध्य-

प्रान्तेषु तत्साध्यपदं नियुञ्ज्यात् ।

आद्यन्त मेतच्चरमं प्रयोगं

विद्वेषणे प्रीतिमतो (२) नियुञ्ज्यात् ॥ ७० ॥

एते प्रयोगाः किल नारदोक्ताः स्वकर्म्मसिद्धा विद्म संगृहीताः ।

अन्यच्च षट्कर्म्मविदां मतं यत्तच्चाथ शास्तानुमतेन वक्ष्ये ॥ ७१ ॥

शान्तिं वश्यं स्तम्भनं देहभाजां

विद्वेष सोच्चाटनं मारणं च ।

षट्कर्म्माणीत्येव मुक्तानि धीरै

स्तेषां ज्ञेयाः कालिकादिव्यवस्थाः (३) ॥ ७२ ॥

(१) सेनायुधनौकानां हुत्तिगतिरोपकारी ।

(२) एतं द्वादशतमं प्रयोगं विधः स्निग्धयो विद्वेषणे प्रयुञ्ज्यात् ।

(३) कालक्षेप पात्रबन्धित विधानानि ।

षट्कर्मायोग्यासनजप्यमालादिकं प्रसंगाद् यदिहोक्तं मस्ति ।

यच्चापि नोक्तं सकलं तदेकीकृत्याऽथ संगृह्य पृथग्बदामि ॥ ७३ ॥

अहोरात्रं ह्येतत् प्रभवति सदा षष्टि घटिका

स्तदन्तर्वर्त्तन्ते दश दश घटीकाः सु कृतवः ।

वमन्तश्च ग्रीष्मस्तदनु किल वर्षा अथ शर-

त्तदन्ते हेमन्तस्तदनु शिशिरो भास्वदुदयात् ॥ ७४ ॥

एकैकां घटिकां महनिशं ममून्वयन्ति भूतान्यपि-

क्षित्यादोनि ततो भवन्तानुदिनं तत्संक्रमाद् द्वादश (४) ।

किन्त्वेषामुदयः स्ववर्षाणि वह्निः श्वासेन संलब्धते

प्राणः पिङ्गलयेङ्गया च सततं श्वासत्वं मापद्यते ॥ ७५ ॥

सोऽपूर्या उदये ह्यधोवहति वार्वङ्गो स्तथोर्ध्वं पुन

वर्गयोस्तिथ्यगथो नभः समुदये नासापुटात्सर्वतः ।

वामे वाति च शान्तिमान् हिमकरस्तोत्रोऽंशुमान् दक्षिणे

तौ लग्नानि समानि यत्र विषमान्येभिः क्रमात् क्रामतः (५) ॥ ७६ ॥

भूतर्तूदय मित्यमुक्तविधिना प्रागाकलय्योचितं

रुद्राशादिदिगाननस्त्वचि तथा पद्मादिबद्धासनः ।

रत्याद्यर्चनपूर्वकं निजमनो र्यन्ते स्वदेवं स्मर-

श्रान्तं ठादियुतं जपश्चानुहुतैः शान्तगादिकर्माचरेत् ॥ ७७ ॥

(४) सूर्योदयमारभ्य अह्नि रात्रौ च तत्पञ्चमूत्रानि एकैकया घटिकया दयन्ते ततस्तेषां द्वादशसंक्रमणानि भवन्ति इत्याशयः ।

(५) समानि लग्नानि दृष्टकण्टकन्या वृश्चिकशक्रकौनारखानि चन्द्रः क्रामति। मेघादिविषमानित् सूर्यः क्रामतीत्यर्थः ।

	Rs.	A.
Clokavartakī, (English), Fasc. 1-7, at Re. 1-4 each ...	8	12
* Gānta Sūtra of Cāṅkīyana, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4; Vol. 4, Fasc. 1, at As. 10 each ...	10	0
Cit Bhāṣyam, Fasc. 1-3, at As. 10 each ...	1	14
Dāna Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-2, at As. 10 each ...	1	4
Gadādhara Paddha i Kilāsara, Vol. I, Fasc. 1-7, at As. 10 each ...	4	6
Ditto Acārasara, Vol. II, Fasc. 1-4 ...	3	2
Gobhiliya Gṛhya Sūtra, Vol. I, at As. 10 each ...	3	2
Ditto Vol. II, Fasc. 1-2, at Re. 1-4 each ...	2	8
Gobhiliya Gṛhya Sūtra, (Appendix) Gobhila Parisista ...	2	0
Ditto Gṛhya Saṅgraha ...	9	10
Haralata ...	1	14
Karmapracniph, Fasc. 1 ...	1	4
Kāla Viveka, Fasc. 1-7, at As. 10 each ...	4	6
Kātantra, Fasc. 1-6, at As. 12 each ...	4	8
Kāma Pūana, Fasc. 1-9, at As. 10 each ...	5	10
Kīraṇavah, Fasc. 1-2, at As. 10 ...	1	4
Mādana Parijata, Fasc. 1-11, at As. 10 each ...	6	14
Maha-bhāṣya-pratipodhyā, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-12; Vol. III, Fasc. 1-10, at As. 10 each ...	19	6
Ditto Vol. IV, Fasc. 1-2, at Re. 1-4 each ...	2	8
Minutika Saṅgraha, Fasc. 1-3, at As. 10 each ...	1	14
Markandeya Pāna, (English) Fasc. 1-9, at Re. 1 each ...	9	0
* Mumukṣa Dracana, Fasc. 10-19, at As. 10 each ...	6	4
Mugdhahodha Vyākaraṇa, Fasc. 1-4, at As. 10 each ...	2	8
Nirukta, (2nd edition) Vol. I, Fasc. 1 at Re. 1-4 ...	1	4
Nyayavartika, Fasc. 2-6, at As. 10 each ...	8	2
Nityacarapaddhati, Fasc. 1-7, at As. 10 each ...	4	6
Nityacarapradīpa, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-4, at As. 10 each ...	7	8
Nyayabindutika, Fasc. 1, at As. 10 each ...	0	10
* Nyaya Kusumanjari Prakaraṇa, Vol. II, Fasc. 1-3, at As. 10 each ...	1	14
Nyaya Vartika Tatparya Parisudhi, Fasc. 1-2, at As. 10 each ...	1	4
Nyayasarah, Fasc. 1-7, at As. 10 each ...	2	0
Padmawati, Fasc. 1-6, at Rs. 2 each ...	12	0
Prakṛita Paingalam, Fasc. 1-7 at As. 10 each ...	4	6
* Parācāra Sūtri, Vol. I, Fasc. 2-8, Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III Fasc. 1-6, at As. 10 each ...	11	14
Parācāra, Institutes of (English) at Re. 1 each ...	1	0
Parikṣasamukha Sūtram ...	1	0
Prabandhacintamini (English) Fasc. 1-3 at Re. 1-4 each ...	3	12
Rasarnavam, Fasc. 1-3 ...	3	12
Ravisiddhanta Manjari, Fasc. 1 ...	0	10
Siddharsana Simuccaya, Fasc. 1-2, at As. 10 each ...	1	4
Sumaracca Kāha, Fasc. 1-5, at As. 10 each ...	3	2
Sāṅkhyā Sūtra Vitti, Fasc. 1-4, at As. 10 each ...	2	8
Ditto (English) Fasc. 1-3, at Re. 1 each ...	3	0
Six Buddhist Nyaya Tracts ...	0	10
Sraddha Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 at As. 10 each ...	3	12
Sūcruta Samhita, (English) Fasc. 1, at Re. 1 each ...	1	0
Suddhi Kaumudī, Fasc. 1-4 at As. 10 each ...	2	8
Sundaranandam Kavyam ...	1	0
Sūryya Siddhanta, Fasc. 1-2, at Re. 1-4 each ...	2	8
Syāṅika Sastra ...	1	0
* Taittiriya Brahmana, Fasc. 11-25, at As. 10 each ...	9	6
* Taittiriya Samhita, Fasc. 27-45, at As. 10 each ...	11	14
* Tāndya Brahmana, Fasc. 10-13, at As. 10 each ...	6	4

	Rs.	A.
Tattva Vartika (English) Fasc. 1-10, at Re. 1-4 ...	12	8
† Tattva Cintamani, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 2-10; Vol. III, Fasc. 1-2; Vol. IV, Fasc. 1; Vol. V, Fasc. 1-5; Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12, at As. 10 each ...	23	12
Tattva Cintamani Didhiti Vivihit, Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1, at As. 10 each ...	4	6
Tattva Cintamani Didhiti Prakas, Fasc. 1-5; at As. 10 each ...	3	2
Tattvarthadigame Sutrām, Fasc. 1-3, at As. 10... ..	1	14
Tirthacintamani, Fasc. 1-3, at As. 10 each ...	1	14
Trikanda Mandanam, Fasc. 1-3, at As. 10 each ...	1	14
Tul'si Satsai, Fasc. 1-5, at As. 10 each ...	3	2
* Upamita-bhava-prapafica-katha, Fasc. 1-2, 5-13, at As. 10 each ...	6	14
Uvasagadasao, (Text and English) Fasc. 1-6, at Re. 1 ...	6	0
Vallala Carita, Fasc. 1, at As. 10 ...	0	20
Vara Kriya Kaumudi, Fasc. 1-6, at As. 10 ...	3	12
* Vayu Purana, Vol. I, Fasc. 3-6; Vol. II, Fasc. 1-7; at As. 10 each... ..	6	14
Vidhana Parijata, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1 at As. 10 ...	5	10
Ditto Vol. II, Fasc. 2-5, at Re. 1-4 ...	5	0
Vivadaratnakara, Fasc. 1-7 at As. 10 each ...	4	6
Vrhat Svayambhu Purana, Fasc. 1-6 at As. 10 ...	3	12
Yogasastr, Fasc. 1-3 ...	3	12

Tibetan Series.

Amarakosah	2	0
Bauddhastotrasangraha, Vol. I	2	0
A Lower Ladakhi version of Kesarsaga, Fasc. 1-4, at Re. 1 each	4	0
Nyayabindu of Dharmakirti Fasc. 1	1	0
Pag-Sam Shi Tin, Fasc. 1-4 at Re. 1 each	4	0
Rtogs bryed dpag khkri S'in (Tib. & Sans. Avadana Kalpa- lata) Vol. I, Fasc. 1-10, Vol. II, Fasc. 1-10 at Re. 1 each... ..	20	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 at Re. 1 each	14	0

Arabic and Persian Series.

Amal-i-Salih, or Shah Jahan Namah	2	0
Al-Muqaddasi (English) Vol. 1, Fasc. 1-4 at Re. 1	4	0
Ain-i-Akbari, Fasc. 1-22 at Rs. 1-8 each	33	0
Ditto (English) Vol. II, Fasc. 1-5, Vol. III, Fasc. 1-5, Index to Vol. II, at Rs. 2 each	22	0
Akbarnamah, with Index; Fasc. 1-37 at Re. 1 each	55	8
Akbarnamah, English Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-7; Vol. III, Fasc. 1-2, at Re. 1-4 each	21	4
Arabic Bibliography, by Dr. A Sprenger at As. 10	0	10
Conquest of Syria, Fasc. 1-9 at As. 10 each	5	10
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts 1-2 at Re. 1 each	2	0
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the Asiatic Society of Bengal, Fasc. 1-3 at Re. 1 each	3	0
Dictionary of Arabic Technical Terms and Appendix Fasc. 1-21 at Re. 1-8 each	31	0
Faras Nama, of Hashini	1	0
Ditto of Zabardast Khan	1	0

	Rs.	A.
Farnab-i-Rashidi, Fasc. 1-14 at Re. 1-8 each ...	21	0
Fihrist-i-Tusi, or Tusy's list of Shy'ah Books, Fasc. 1-4 at Re. 1 each ...	4	0
Gulriz ...	2	0
Hadigatu'L, Haq qat, (Text & Eng. ...	3	8
History of Gujarat ...	1	0
Haft Asman, History of the Persian Masnawi, Fasc. I at As. 12 each ...	0	12
History of the Caliphs, (English Fasc. 1-6 at Re. 1-4 each ...	7	8
Iqbalnamah-i-Jahangiri, Fasc. 1-3 at As. 10 each ...	1	14
Isabab, with Supplement, 51 Fasc. at Re. each ...	51	0
Ma'asir-i-Rahim, Part I, Fasc. 1-3 at Rs. 2 each ...	6	0
Maasir-ul-Umara, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-9; Vol. III, Fasc. 1-10; Index to Vol. I, Fasc. 10-11; Index to Vol. II, Fasc. 10-12; Index to Vol. III, Fasc. 11-12 at Re 1 each ...	35	0
Ditto (Eng). Vol. I, Fasc. 1-2, at Re. 1-4 each ...	2	8
Memoirs of Tahmasp ...	1	0
Marhamu'L-Ilali 'L-Mu'dila, Fasc. 1-2 ...	2	0
Muntakhabu-t-Tawarikh, Fasc. 1-5 at As. 10 each ...	9	6
Ditto English, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5 and 3 Indexes; Vol. III, Fasc. 1 at Re. 1 each ...	16	0
Muntakhabu-l-Lubab, Fasc. 1-19 at As. 10 each ...	11	14
Ditto Part 3, Fasc. 1-2 at Re. 1 each ...	2	0
Nukhbatu-l-Fikr, Fasc. I ...	0	10
Nizami's Khiradnamah-i-Iskandari, Fasc. 1-2 at As. 12 each ...	1	8
Persian and Turki Divans of Bayran Khan, Khan Khanan ...	1	0
Qawaninu's-Sayyad of Khuda Yar Khan 'Abbasi, edited in the original Persian with English notes by Lieut.-Col. D. C. Phillott ...	5	0
Riyazu-s-Salatin, Fasc. 1-5 at As. 10 each ...	3	2
Ditto (English) Fasc. 1-5 at Re. 1 ...	5	0
Shah Alam Nama ...	1	0
Tadhkira-i-Khushnavisan ...	1	0
Tubaquat-i-Nasiri (English), Fasc. 1-14 at Re. 1 each ...	14	0
Ditto Index ...	1	0
Tarikh-i-Fuz Shahi of Ziyau-d-din Barni, Fasc. 1-7 at As. 10 each ...	4	16
Tarikh-i-b-ruzhahi, of Shams-i-Siraj Aif, Fasc. 1-6 at As. 10 each ...	3	12
Ten Ancien Arabic P. ems, Fasc. 1-2 at Re. 1-8 each ...	3	0
The Mabani'L Lughat A Grammar of the Turki Language in Persian ...	1	8
Tuzuk-i-Jahangiri (English) Fasc. 1 at Re. 1 ...	1	0
Wiso Ramin, Fasc. 1-5 at As. 10 each ...	3	2
Zafarnamah, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-8 at As. 10 each ...	10	10

* The other Fasciculi of these works are out of stock, and complete copies cannot be supplied.

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

	Rs.	A.
1. ASIATIC RESEARCHES Vol. XX at Rs. 10 each ...	10	0
2. PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1875 to 1899 (1900 to 1924 are out of stock) at Rs. 8 per No.		
3. JOURNAL of the Asiatic Society for 1875 (8), 1871 (7), 1872 (8), 1873 (8), 1874 (8), 1875 (7), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882 (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (8), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (7), 1900 (7), 1901 (7), 1902 (9), 1903 (8), 1904 (16) at Rs. 1-8 per No. to Members and at Rs. 2 per No. for Non-Members.		

N. B.—The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each year.

- Journal and Proceedings, N. S., (Nos. 1-4 of 1905 are out of stock), 1905 (10), 1906 (10), 1907 (11), 1908 (11), 1909 (11), 1910 (11), 1911 (11), at Rs. 1-8 per No. to Members and Rs. 2 per No. to Non-members.
- Memories, Vol. I (21), Vol. II (11), Vol. III (4), Vol. IV (1) Price varies from number to number. Discount of 25 per cent to Members.

N. B.—The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each Volume.

6. Centenary Review of the Researches of the Society from 1784-1883 ...	3	0
7. Catalogue of the Library of the Asiatic Society Bengal, 1910 ...	8	0
8. Moore and Hewitt's Descriptions of New Indian Lepidoptera, Parts I-III, with 8 coloured Plates, 4 to at Rs. 6 each ...	18	0
9. Kacmarabdamra, Parts I and II at Rs. 1-8 ...	3	0
10. Persian Translation of H. J. Biba of Ispahan, by Haji Shaikh Ahmad-Kumasi, and edited with notes by Major D. C. Philott ...	10	0
11. A sketch of Turk language as spoken in Eastern Turkistan (Extra No. J.A.S.B. 1878) ...	4	0
12. Materials for a Flora of the Malayan Peninsula, Nos. 16, 17, 18 Vol. 74, Part I, J.A.S.B. 1905) ...	4	0
13. Do. No. 19 (Vol. 74, Part 2, J.A.S.B. 1908) ...	3	0
14. Index to Punjab Notes and Queries, Indian and North Indian Notes and Queries (Extra No. J.A.S.B. 1908) ...	2	0
15. A Grammar and Dictionary of the Khasi Language (Extra No. J.A.S.B. 1909) ...	3	0
16. Introduction to the Muthi Dialect of the Pihari Language as spoken in North Bihar (Extra No. 2 J.A.S.B. 1909) ...	5	0
17. Numismatic Supplement No. 16 ...	0	8
18. Index to Rare Mughal Coins noticed in the Numismatic Supplement Nos. 1-15 ...	0	4
19. Tibetan Studies—Brief a reprint of the articles contributed to the J.A.S.B. by Alexander Csoma de Kőrös ...	2	0

Notice of Sanskrit Manuscript, F. c. 1-35 at Rs. 1 each ...

Newly-issued Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. R. L. Mitra ...

N. B.—All cheques, Money Orders, & must be made payable to the "Treasurer, Asiatic Society," only.

Books are supplied by V.P.P.

BIBLIOTHECA INDICA :

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, NO. 1397.

श्रीसुरिसर्वस्वम् ।
SRI SURISARVASVAM.

BY

SRI COVINDA KAVIBHUSANA SAMANTAROY

EDITED BY

SRI JAGANNATH MISRA

Teacher of Logic, Sanskrit School, Puri.

FASCICULUS III.

Calcutta.

PRINTED BY ABDUL GAFUR AT THE NEW BRITANNIA PRESS

71, Amherst Street

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL, 1, PARK STREET.

1914.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL

NO. 1, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

THE SOCIETY'S AGENTS, MR. BERNARD QUARITCH,
11, GRAFTON STREET, NEW BOND STREET, LONDON, W., AND MR. OTTO
HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, LEIPZIG, GERMANY.

*Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied.—jome*
of the Fasciculi being out of stock.

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

	Rs.	A.
Advaitachinta Kaustubha, Fasc. 1-3 at As. 10 each	...	1 14
Altareya Brahmana, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5;
Vol. III, Fasc. 1-5 Vol. IV, Fasc. 1-8 at As. 10 each	...	14 0
Altareyalocana	...	2 0
Amarakosha, Fasc. 1-2	...	4 0
Anumana D dhiti Prasarin, Fasc. 1-3 at As. 10	...	1 14
Astasahasrika Prajnāpāramitā, Fasc. 1-6 at As. 10 each	...	3 12
Atmatattvaviveka, Fasc. I	...	0 10
Acvavaidyaka, Fasc. 1-5 at As. 10 each	...	3 2
Avadana Kalpalata, (Sans. and Tibetan) Vol. I.
Fasc. 1-11 Vol. II, Fasc. 1-11 at Re. 1 each	...	22 0
Balam Bhatti, Vol. I Fasc. 1-2, Vol. II, Fasc. 1, at As. 10 each	...	1 14
Baudhayana Srauta Sutra, Fasc. 1-3; Vol. II, Fasc. 1-5
Vol. III, Fasc. 1, at As. 10 each	...	5 10
Bhasavritti	...	0 10
Bhatta Dipika, Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1-2 at
As. 10 each...	...	5 0
Buddhastotrasangraha	...	2 0
Bṛhaddevata, Fasc. 1-4 at As. 10 each	...	2 8
Bṛhadharma Purana, Fasc. 1-6 at As. 10 each	...	3 12
Bodhicaryavatara of Candideva, Fasc. 1-6 at As. 10 each	...	3 12
Cri Cantinatha Charita, Fasc. 1-3	...	1 14
Catadusani, Fasc. 1-2 at As. 10 each	...	1 4
Catalogue of Sanskrit Book and MSS., Fasc. 1-4 at Rs. 2 each	...	8 0
* Catapatha Brahmana, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5
Vol. III, Fasc. 1-7; Vol. V, Fasc. 1-4 at As. 10 each	...	14 6
Ditto Vol. VI, Fasc. 1-3 at Re. 1-4 each	...	3 2
Ditto Vol. VII, Fasc. 1-5 at As. 10	...	3 2
Ditto Vol. IX, Fasc. 1-2	...	1 4
Catasahasrika-prajnaparamita, Part I, Fasc. 1-18 at As. 10 each	...	22 4
* Caturvarga Chintamani, Vol. II, Fasc. 1-25; Vol. II, Part I,
Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-10; Vol. IV, Fasc. 1-6 at
As. 10 each...	...	36 14
Ditto Vol. IV, Fasc. 7, at Re. 1-4 each	...	1 4
Ditto Vol. IV, Fasc. 8-10 at As. 10	...	1 14
Clokavartika, (English), Fasc. 1-7, at Re. 1-4 each	...	8 12

शान्तिः कृत्यामयार्तिग्रहभयशमनं यस्तु तत् कर्त्तुंकामो
हेमन्ते पञ्चमेशे सलिलममुदये शश्वदीशानवक्त्रः ।
गोत्वक् शुक्लाम्बरस्योपरि शुचिमानसा बह्वपशामनस्यः
कुम्भे चावाह्य देवीं रति मथ स जपेन् दर्शयेत् पद्ममुद्रां ॥ ७८ ॥
यन्त्रे चाभोगृहस्थे (१) मलयजलिखिते देय मावाह्य शुक्लं
माध्याह्ना न्यस्तवर्णान्तरविवरगता अस्य सम्यक् प्रपूज्या ।
मन्त्रं जप्त्वा ठवीजान्वित मुद्रितपथा होम मापाद्य वृत्ते-
कुण्डे कल्पोक्तहस्त्यै र्चितगुरुवचसा माधयेत् शान्तिकर्म ॥ ७९ ॥
वश्यं मज्जननाविधियकरणं तत् कर्त्तुमिच्छन् न्यधौ
हव्याशोदय उत्तराननतया लाक्ष्यखड्गत्वचि (२) ।
स्थित्वा स्वस्तिक आसने प्रथमतो वाणीं प्रपूज्या ऽग्रतो
मुद्रां प्राणमयीं प्रदर्श्य लिखिते गोरवनाया द्रवैः ॥ ८० ॥
यन्त्रे वज्रिगृहान्विते (३) ऽरुणरुचिं देवं विचिन्त्यार्चये-
अस्त्वा मन्त्रलिपिदयान्तरगतान् माध्याह्नरा नेककं ।
मन्त्रं चासृतवीजपूर्वं (४) समकृ जप्त्वा तदन्ते हृतं
कुण्डे पद्मनिभे विधाय विधिव इष्ट्यक्रियां माधयेत् ॥ ८१ ॥

(१) अर्धचन्द्राकार पद्माङ्कित मण्डलमध्यस्थे यन्त्रे तद्देवत यन्त्रे ।

(२) लाजारक्त वस्त्रावृते मण्डकचर्मणि ।

(३) त्रिकोषान्विते ।

(४) वं वीजपूर्वकं ।

सर्वेषां वृत्तिरोधः (१) खलु करणवतां (२) स्तम्भनं तच्चिकीर्षुः
 शेषर्त्तौ (३) भूदये प्राकृतवदन इभत्वगयुते पीतवस्त्रे ।
 ब्रह्माऽसौ मर्त्तवीरासन मिह निवसन् पूजयित्वा रमां प्राक्
 मुद्रां कृत्वा गदाख्यां रजनिविलिखिते भूगृहस्थे स्वयन्त्रे (४) ॥ ८३ ॥
 पीताभं स्त्रेष्टदेवं सपदि परिचरन् साधनान्नः पुरस्ता-
 त्पश्चाच्च न्यस्य मन्त्रं पुन रवनियुतं (५) संजपेदिष्टमन्त्रं ।
 हुत्वा चाष्टास्रकुण्डे विधिवदवहितै वंस्तुभिः कल्पशस्त्रै
 स्तेन द्राक् सिद्धि मेति प्रसभ मविकलां स्तम्भनाख्यक्रियायाः ॥ ८३ ॥
 विद्वेषः प्रीतिविच्छेदन मतिनिविडप्रीतिभाजो मिथः स्या-
 त्पारिष्पुस्तपर्त्तौ सति वियदुदये नैर्ऋताशाकृतास्यः ।
 फेरुत्वक् वभ्रुवस्त्रोपरि (६) सपदि वमन् कुक्कुटाख्यासनेन
 प्राग् ज्येष्ठां पूजयित्वा सुषलविरचनां दर्शयित्वाऽथ देवं ॥ ८४ ॥
 मित्याभं वेश्मधूमद्रवलिखितनभोमण्डलाच्छन्नयन्त्रे (७)
 संपूज्यायादिमध्यान्तगतमनु (८) पुनः साधनामाऽभिलिख्य ।
 मन्त्रं जप्त्वा हमाद्यं (९) हुतमपि तनुया तत्र षट्कोणकुण्डे
 योग्यैर्द्रव्यै र्यथावद्भुक्तथितपथा साधयेदित्य मेतत् (१०) ॥ ८५ ॥

(१) व्यापाररोधनं । (२) इन्द्रियवतां । (३) शिशिरर्त्तौ ।

(४) चतुरस्रावृत्ते ।

(५) सं पीताब्धं ।

(६) जम्बुकचर्मणि कपिलवस्त्रोपरि ।

(७) वृत्तावृत्ते यन्त्रे ।

(८) आदिमध्यान्तेषु गतोमनु मूलमन्त्रो यस्मिन् ।

(९) हविमि वीजमाद्यं यस्य तं ।

(१०) विद्वेषकर्म ।

स्वादुश्चाटनं मात्मना ऽत्मविषयात् प्रभंशनं तत्करो
वर्षासु खसनोदयेऽञ्जननिभे वस्त्रे च मेघत्वचि ।
स्थित्वा वायुदिगाननः प्रथमतः संबध्य वज्रासनं
दुर्गां तां परिचर्य्य वज्ररचनां संदर्श्य कृष्णत्विषं ॥ ८६ ॥
देवं वायुगृह्णाततेऽथ लिखिते यन्त्रे चिताङ्गारत
स्तत्रावाह्य समर्च्य मन्त्रचरमे साध्यं लिखित्वा दधत् ।
मन्त्रं यंयुत मुच्चर त्रय जपन् पञ्चास्रकण्डे हुतं
कृत्वा वस्तुभि रत्र कल्पविहितै र्चाटनं साधयेत् ॥ ८७ ॥
प्राणिप्राणवियोजनं प्रसभतः स्यान्महारणं तस्य यः
कर्त्ताऽसौ दहनोदये च शरदि स्वात् पावकाशननः ।
धूम्रं वाससि सैरिभत्वचि वसन् भद्रासनेना ऽर्चयन्
कालीं, खड्गमयीं (१) प्रदर्श्य रचनां देवं च धूम्रं स्मरन् ॥ ८८ ॥
यन्त्रे पिष्टविषाष्टकेन लिखिते हव्याशवेशमाङ्किते (२)
तत्रावाह्य समर्च्य साध्यचरमे (३) मन्त्रं लिखित्वा जपेत् ।
मन्त्रं रंयुत मन्त्र योग्यहविषा त्रास्त्रे षड्स्त्रेऽथवा
सप्तास्त्रे किमु कुण्ड एव हवनं कुर्वन्निदं (४) साधयेत् ॥ ८९ ॥

(१) खड्गं गाकारं रचनां संज्ञानित्यपेक्षान्वयः ।

(२) त्रिकोणावृते ।

(३) साध्यशेषे ।

(४) नारयः ।

श्वेताकुणानलतरुद्वयमूल (१) लोण
धृस्तूरकद्रव (२) कटुत्रयवैश्वधूमैः ।
ख्यानं विषाष्टक मर्माभि रूपकृतै मस्या
देषाभिचारकृतयन्त्रविलिखनादिः ॥ ८० ॥

इति श्रीगोविन्दकविभूषणसामन्तायविरचिते सूत्रिमवर्षे
मन्त्रमिदुपाय-पुरश्चरणविधि नाम द्वादशः मंत्रः ॥ ८० ॥

षोडशः मंत्रः ।

इत्थं प्रोक्तं पूर्वसेवाविधानं (३)
षट्कर्माणि प्रभुतानि प्रमद्वात् ।
यत्कर्त्तव्यं वीजितैः मिदमन्त्रं
रन्ध्रेष्वथ प्रोच्यते नैतिकं (४) तत् ॥ १ ॥
नित्येनैव हि कर्मणाऽश्विनमिदं नैमित्तिकं पूर्यते
ताभ्यां मिध्यति काम्यकर्म सकलं भूय स्तथैभि स्त्रिभिः ।
प्रायश्चित्तं मपीह मिध्यति चतुर्भि स्ते रूपास्तिक्रिया
नित्याचारवतां समाप्यत उभे ह्याद्यान्तिमे श्रेयसी (५) ॥ २ ॥

(१) श्वेत चित्तक मूलं रक्तं चित्तक मूलं च ।

(२) धुस्तूरपत्र रसः ।

(३) पुरश्चरण विधिः ।

(४) नित्यानुष्ठानं ।

(५) नित्यानुष्ठानरतस्य नैमित्तिकत्वसाध्यात् प्रत्यवायपरिहारफलसाध्या-
न्नागन्तुकनैमित्तिकगृहदाहैष्ट्यादौ प्रवृत्तिः, फलसिद्धिः सुलभा, ताभ्यां

तस्मादिष्टमनो रूपास्तिमहितः सर्वार्थमिष्टिप्रदो
 नित्याचारविधिं विधीयत इह प्रातः निर्गोश्रावधि (१) ।
 आचाराद्धि भवत्यऽनाकुलतया धर्माऽर्थकामौ तत
 स्तौ चे द्विष्णुनिपेवणाय भवतो मोक्षेऽस्ति को वा श्रमः ॥ ३ ॥
 अतः श्वतुर्वर्गफलादिमाधनं
 नरः सदाचारपथं समाश्रयेत् ।
 सुखायुगारोग्यधनात्मजर्द्धिभिः
 संयुज्य येन स्वयं मय्युत्तमं (२) ॥ ४ ॥
 स्नानं सन्या जपो होमो देवार्चाऽतिथिमत्कृतिः ।
 षड्विधं नित्यकर्मदं कृत्वा ब्रह्मार्पणं चरेत् ॥ ५ ॥
 जीवन् प्रेतः स्नानहीनो मनुष्य
 स्तेषां (३) मध्ये यस्त्वऽसन्धो द्विजः स्यात् ।
 चाण्डालोऽसौ सर्वधर्मच्युतः स्या
 न्नायं लोको नापरं श्वास्ति तस्य (४) ॥ ६ ॥

चान्दःकरणमलापन्नये चाधित्वसामर्थ्ययोराधिकारप्रयोजकयोः प्राप्नौ कास्यानु-
 धानतदपूर्वसिद्धिः । ततश्चाभ्युदयप्रवणतायां सत्यां तद्विषयकपापोपशमौत्सुक्य-
 यशेन वस्तुतः प्रायश्चित्तानुष्ठानप्रसक्तिं स्तेन चतुर्षु तत्तदनुष्ठानेष्वभिरतः नि-
 श्रेयसपर्यवसायिन्या सुपास्तौ दुःखवृद्धलादभ्युदयमार्गाद्वलादपेक्ष्य चेतसः प्रवृत्ति-
 रात्यन्तिकी भवति इति नित्याचारवतामेवाभ्युदयनिःश्रेयसे भवत इत्याशयः ।

(१) प्रातरारभ्य निशीथपर्यन्तं ।

(२) मोक्षं ।

(३) स्नातानां ।

(४) सन्याहीन द्विजन्मनः इह लोके परलोके वा श्रेयो नास्ति इत्यर्थः ।

कृतस्नानसन्ध्योऽप्यनिर्वर्त्तय (१) नित्यं-
 महापञ्चयज्ञा व भुञ्जीत (२) यस्मात् ।
 अजघ्नाऽप्युपूयान्यऽहुत्वा मलानि
 स्वसांसान्यऽयद्वेष्टदेवं स भुङ्क्ते ॥ ७ ॥
 अतः क्रमेण स्वपरिश्रमेण
 सारांशं मादाय समस्तशास्त्रात् ।
 सिद्धान्तितं यत्तदुपासनाङ्गं (३)
 नित्यं तथा कर्म वितत्य वच्चे ॥ ८ ॥
 अरुणरुगभिराभे यामिनीशेषयामे
 जलजनिनदजुष्टे (४) दण्डघटकावशिष्टे ।
 सति भवति मुहूर्त्तो ब्रह्मण स्तत्र मन्त्री
 सपदि विगतमोहो जागृत्याद् योगयुक्तः ॥ ९ ॥
 नीवीकुन्तलवन्धनं शिथिलितं स्याच्चे हृदं त च्चरन् (५)
 भ्रूमर्धं निजनासिकाय मथवा पश्यन् समीरं दधत् ।
 उत्थायाऽथ शनैः शनैः शयनतः पार्श्वेन वामेन त
 क्षत्पान्ते निवसे त्रिरस्य सहसाऽऽलस्यं विमृष्टेक्षणः ॥ १० ॥

(१) असमाप्य असम्पाद्येति यावत् ।

(२) न भुञ्जीत, भोजनं न कुर्यात् इति निषेधवत्तेन महापञ्चयज्ञानज्ज्ञा
 भोक्तुं रतिं सृज्यते, तच्चापे प्रतिस्वं व्यक्तौ भविष्यति ।

(३) उपासनाया मुख्यमङ्गः ।

(४) शङ्करश्च जृम्भते ।

(५) निवधन् ।

निरलसममसा निरस्तनिद्रो

नरहरिनिर्भलनामधेयकीर्त्तिः ।

निजमनु (१) मनुचिन्तयं स्तदङ्गा-

न्यपिच पदाम्बुजतः स्मरेत् शिरोऽन्तं ॥ ११ ॥

तरणिदलसनाथे (३) शक्रगोपारूणेऽथो

रविशशिशिखिविम्बप्रस्फुरच्चारुमध्ये (३) ।

हृदयसरसिजे ऽमुं कीमलश्यामलाङ्गं

सुसुख सुपनिविष्टं संस्मरे द्वासुदेवं (४) ॥ १२ ॥

पादाभोजद्वयेऽङ्गुल्यमलकिशलये सावलौ सन्नखानां

तत्कूर्मोदारकान्तौ प्रपद्युजि (५) लसज्जंघिकादण्डयोश्च ।

जान्वोरुर्बोः पिशङ्गे नववसनवरे मेखलादाम्नि नाभौ

रोमावल्या मुदारोदरभुवि विपुले वक्षसि प्रौढहारे ॥ १३ ॥

श्रीवत्से कौस्तुभे च स्फुटममललसदृद्वन्द्वसद्दाम्नि वाह्नौ

मूले केयूरदीप्ते जगदवनपटौ दोर्द्वये कङ्कणाद्रे ।

पाणिद्वन्द्वाङ्गुलिस्थे सुमधुररवसंलीनविश्वे (६) च वेणी

कण्ठे सत्कुण्डलस्त्र्युचिरुचिरकपोलस्थलद्वन्द्वके च ॥ १४ ॥

(१) इष्टमन्त्रं ।

(२) द्वादशदल संयुक्तौ ।

(३) सूर्यचन्द्राग्निशङ्खचक्रप्रस्फुरत् चारु मध्यं मध्यभागो यस्य तादृशे ।

(४) इदमपलक्ष्यं शङ्करादीनां । तेन वं यं सुपास्ते तं तं देवं चिन्तये-
दित्यर्थः पर्यवसितः ।

(५) पादाभयुग्मे ।

(६) सुमधुररवेण संलीनं विश्वं यस्य तादृशे ।

कर्षद्वन्द्वे सुघोणे नयननलिनयो भ्रूविलासे ललाटे
 केशेष्वऽऽलोलवर्धेष्वतिसुरभिमनोज्ञप्रसूनोज्ज्वलेषु ।
 शोणे विन्यस्तवेणा वधरकिशलये दन्तपंक्तां स्मितस्थ-
 ज्योस्माया मादिपुंसः क्रमत इति शनैः स्वं मनः संनिधत्तां ॥ १५ ॥
 यावन्मनो विलय मेति हरे रुदार-
 मन्दस्मिते स्मरतु तावदनङ्गवोजं ।
 लीने मनस्यवयवित्यखिलात्मभूते
 तस्मिन् प्रसन्नमहमि स्वयमच्युतः स्यात् ॥ १६ ॥
 मद्यो दुकूलपिहितास्यपवितपात्रे-
 णानीतनीरनिकरेण करेण पूर्वं ।
 प्रक्षाल्य पाणिमुखपाद मथ क्रमेण
 गण्डूषकै स्तदनु तुण्डप्रपि प्रसृज्यात् ॥ १७ ॥
 महस्रदलसंस्मिते मरमिजे स्वमूर्ध्नि स्थिते
 शशाङ्कशतगेभिते सकलतत्त्वमत्वाश्रिते ।
 अशेषजगदीशितुः परमधाम्नि (१) विद्यात्मनः
 प्रमोदभरनिर्भरे (२) स्थित मनुष्यगीते (३) ततः ॥ १८ ॥
 वराभयकरं स्फुरत् शरदप्रन्दचन्द्रायुत-
 प्रकाश समलेक्षणं विशदवाममोहामितं ।
 सुगन्धकुसुमस्त्रजं विमलचन्दनैश्चर्चितं
 तथैव परमात्मनो गुरु मभिनिरूपं स्मरेत् ॥ १९ ॥

(१) विश्वरूपिणः परमेशस्य परमस्थानं ।

(२) परानन्दनिविष्टे ।

(३) शीतोष्णरहिते ।

तदङ्गविनिविष्टया रजतपिण्डपाण्डुश्रिया
 विचित्रवसनस्रगाभरणचन्दने जुष्टया ।
 वराभयकरायया स्वपतिसेवनव्यग्रया
 यजेच्च महितं स्त्रिया विधिवदान्तरोपायनेः (१) ॥ २० ॥
 क्षित्यात्मने स्वगुरवे कलयामि गन्धं
 व्योमात्मने च कुसुमं मरुदात्मने च ।
 धूपं, च दीप मनलात्मन एव हृदयं
 तोयात्मने वह्निवेद्य मग्न्याचमं च ॥ २१ ॥
 गुरोऽप्यवहितः स्वयं मम गृहाण पूजां कृतां
 कृतार्थय कृतांहमं मपदि सुप्रमदो भव ।
 त्वदीयचरणाम्बुजं शरणं मस्तु दुर्मेधम
 म्तमश्रकितचक्षुषो मम भवाम्बुधौ मञ्जनः ॥ २२ ॥
 ततः सुप्रमदं गुरुं भावयित्वा
 परामोदपूर्वैर्भनः प्लावयित्वा ।
 क्रिया मार्गिकीं कर्तुं मात्रापयित्वा
 पुराणोक्तवादेः प्रणामं च कुर्यात् ॥ २३ ॥
 अपश्यतो मे परमार्थरूपं मज्जानगाढाभ्यविनष्टदृष्टेः ।
 तस्मीलितं ज्ञानमयाञ्जनेन येनाक्षि तस्मै गुरवे नमोऽस्तु ॥ २४ ॥
 व्याप्नोति विश्वं बहिरन्तरेकोऽप्याकाशवद् यः परिपूर्णमूर्तिः ।
 तस्येश्वरस्यैव पदं च मां यो ह्यदीदृशत्तं गुरुं मानतोऽस्मि ॥ २५ ॥

(१) मानसोपचारैः ।

यं सर्वदेवात्मतया स्मरन्तः सर्वेऽपि सर्वाभिमतं लभन्ते ।
 तं श्रीगुरुं श्रीपरमं गुरुं च परापरं चापि गुरुं प्रपद्ये ॥ २६ ॥
 गुरुरेव हरिर्गुरुरेव हरो गुरुरेव विधिर्गुरुरेव जगत् ।
 गुरुरेव परापरतत्त्वमयस्तमथ प्रथमं प्रयजेन्ननुजः ॥ २७ ॥
 इति गुरुर्यजनं विधाय विद्वान्
 विषयपथादिनिवर्त्तिताक्षवर्गः ।
 बहिरिव मङ्ग आन्तरं^१दिदृच्छुः^२ (१)
 स्थिरवपु रान्तसरोरुहासनः (२) स्यात् ॥ २८ ॥
 मूलाधारे त्रिकोणं तरुणतरणिभाभासुरं विभ्रमन्तं
 कामं (३) बालार्ककालानलजगत्कुङ्कुमाङ्ग (४) कोटिप्रकाशं ।
 विद्युश्चालामहस्त्रदुर्गतिमचिरहसदभ्युजीवाभिरामं
 तैगुण्यक्रान्तविन्दुं (५) जगदुदयलयैकान्तहेतुं विचिन्त्य ॥ २९ ॥
 तस्योर्ध्वं विस्फुरन्तीं (६) स्फुटरुचिरतडित्पञ्जभाभासुराभा
 मुद्वच्छन्तीं सुषुम्णाऽध्वनिमतुमहसा माललाटेन्दुविम्बं ।
 चिन्मात्रां सूक्ष्मरूपां कलितसकलविखां कलानादगम्यां
 मूलं शब्दप्रवृत्तेरखिलजलरूपां च स्मरेत्कुण्डलीं तां ॥ ३० ॥

(१) आन्तरं मङ्गः बहिरिव द्रष्टुमिच्छुः ।

(२) वक्ष्यपद्मासः ।

(३) कामबीजं ।

(४) जगत्कुङ्कुमाङ्गः पुष्पचन्द्रः ।

(५) गुणद्वयेणः क्रान्तो विन्दुर्येन ।

(६) न देदयित्वेति वक्ष्यः ।

आधारात्तिङ्गपश्चे तदुपरि मणिपुराम्बुजेऽनाहताख्ये
 कण्ठाब्जे भ्रूयुगान्ते क्षण मपि च समुद्गच्छता (१) मारुतेन ।
 स्थित्वा स्थित्वा सहस्रच्छदसरसिरुहे सङ्ग मामाद्य मद्यो
 निः सङ्गस्यादिपुंस स्तदुभयमहमा (२) मण्डलं पूरयन्तीं ॥ ३१ ॥
 तत्रत्याच्चन्द्रविम्बा दस्त्रिललिपिमयीं रक्तपोयूषवृष्टिं (३)
 संस्त्राव्याप्लाव्य चक्राण्यथ सपदि तया गच्छतीं पूर्वरीत्या ।
 स्थित्वा धाम्नि स्वकीये स कमल ममलं मन्मथं प्लावयन्तीं
 निर्यान्तीभिः सुधाभिः पुनरपि मनसाऽमन्दधीः संदधोत ॥ ३२ ॥
 यावज्जार्गन्ति देवी जगदुदय परिव्राण संहारकर्त्री
 तावत् सर्वे हि मन्वा दिन मनु जपतो हन्त सिद्धान्ति पंसः ।
 तस्मान्नित्यं प्रभाते असम मसुयमेनेत्य माहेयमूर्त्तिं (४)
 सुमां सार्द्धविवृत्या बलयितवपुषं वोधये द्योधरूपां ॥ ३३ ॥
 योऽभ्यस्यत्यनुदिन मेन मात्मनोऽन्त
 र्दिग्जिह्वं दुरितजरापमृत्युरोगान् ।
 जित्वाऽसौ स्वयमिव मूर्त्तिमाननङ्गः
 संजीवे चिर मतिनोलकेशजालः ॥ ३४ ॥

(१) ऊर्ध्वधारिता ।

(२) स्वतेजसा मन्त्रतेजसा च ।

(३) रक्तवर्णां पीयूषवृष्टिं ।

(४) अहेः सम्बन्धिनो* सपरिकारामिति भावः ।

स्फुटमधुरपदार्थं येणि रत्यङ्गुतार्था

भटिति वदनपद्मा त्रिःसरत्यस्य वाणी ।

अपिच सकलमन्त्रा स्तस्य सिध्यन्ति मन्त्रु (१)

व्युपरमघनसौख्यैकास्पदं (२) वर्त्तते सः ॥ ३५ ॥

ये वृद्धा यौवनाढ्या (३) ऋणहृतमहस (४) ऋन्नरुद्धादिदुष्टा (५)

ये क्लीवा वैरिणश्च (६) ष्टमनिधनगता (७) वीर्यहीनाश्च शप्ताः ।

ध्यानेनानेन पुंसः प्रसभ मविकलं ध्यातु रतेऽपि सर्वं

मित्राः सिध्यन्ति सद्यः करकलितगुणाक्रान्तवाणानुकल्पाः ॥ ३६ ॥

भ्राम्यन्मूर्तिं मूलचक्रे ह्यनङ्गं स्वाभि र्भाभी रक्तपीयूषसृग्भिः ।

विश्वाकाशं पूरयन्तं विचिन्त्य प्रत्यादेश्या स्तस्य वश्याय साध्याः ॥ ३७ ॥

नार्यो नरा वा नगरो सभाऽपिवा

प्रवेशिता स्तत्र निशातचेतसा ।

स्युः किंकरा स्तस्य भटित्यनारतं

चिराय तन्निघ्नधियो (८) न मंशयः ॥ ३८ ॥

(१) भटिति ।

(२) विगत उपरमो निवृत्ति यस्मात्तादृशं वनं निविडं सौख्यमानन्द स्तस्य एकसास्पदं सच्चित्तयः ।

(३) अत्र “संचुष्वपरमघनसौख्यैकास्पदमिति क्वचित् पाठः” । तत्रच संचुष्वं उद्धेलितं यत् परमं निविडं सौख्यं तस्य एकसास्पदमिति समासः ।

(४) शौधनगर्विताः ।

(५) ऋणेन जगतजस्ता ।

(६) क्लृप्तरुद्धादिदोषयुक्ताः ।

(७) मित्रारिचक्रे शत्रुगटजगताः ।

(८) राशिचक्रे षष्टमकोष्ठे नक्षत्रचक्रे व सप्तम कोष्ठे स्थिताः ।

(९) तस्मात्तादृशोऽप्यते ।

अजपाजप मारभेत तस्मिन्

य मनुश्वास मनुस्मरन्ति जीवाः ।

म च जीवमनु र्मतो मुनीन्द्रैः

रजपात्यः (१) किल तस्य रक्षकत्वात् ॥ ३९ ॥

सविन्दुसर्गाभ्वरभार्गवाक्षरस्वरूप (२) एष हिलिपि र्मनु र्मतः ।

म चे दिलोमिन च पठ्यते पुन र्भवेद्विस्मयः परमात्मनो मनुः ॥ ४० ॥

जीवात्मानं सोऽप्युपास्ते पगात्मा

तं वै जीवोऽन्योऽन्यत स्तो ह्युपास्यो ।

ईशो ब्रूतेऽहं स इत्येव जीवं

जीवो ब्रूते सोऽहं मुद्दिश्य चैनं ॥ ४१ ॥

मुनौ हंसौ स्यातां परमपरपूर्वौ तदुभयोः

क्रमा न्मन्वो ऋन्दो निगमजननी चात्मपरमौ ।

तयोर्देवी, वीजं प्रथमं मपरं शक्ति रमुनो

निर्योगो निश्वासाध्वनि जपविधाने निगदितः ॥ ४२ ॥

अनाहतसरोरुहोपरि हृदम्बुजं शोणितं

वसुच्छदं मसुस्थलं स्मरतु तत्र जीवं स्थितं ।

विशुद्धकनकप्रभं विमलहंसराजाकृतिं

पदानयति (३) चैककेन स वसन् विलग्नै ररुहः ॥ ४३ ॥

(१) अजंजीवं पातीति श्रुत्यत्तेरित्याशयः ।

(२) विलिपिसर्गसहितौ अभ्वरभार्गवाक्षरौ हकारसकारौ स्वरूपं यस्य तादृशं ।

(३) एकैक पादेन तिष्ठन् येन पादेन तिष्ठति उद्वतां ज्ञाननाडिं वदति ।

प्रागादिदिग्दलगतः स महामरालो
 नानाविधां वितनुते (१) मति मात्मनैव ।
 पूर्वे दले (२) सुकृतकर्माणि, (३) वङ्गिपत्ने
 निद्रालसत्वविषये यमदिग्दले (४) च ॥ ४४ ॥
 क्रौत्थं, ऽथ नेत्रं तदलेऽनृतपापकृत्ये,
 क्रीडासु पश्चिमदले, ऽनिलगे गतादौ ।
 सौम्ये (५) रतिप्रणयकर्माणि, शैवपत्ने (६)
 द्रव्यार्जने, जलजमध्यगतो विरक्तौ (७) ॥ ४५ ॥
 जागर्त्ति केशरगतः, स च कर्णिकान्तः
 स्वप्नं प्रसुप्तइव सं लभते सुषुप्तिं ।
 सार्धं तदेन्द्रियगणे मनसि प्रलीने
 स्वद्योतिताखिलभगः सुस्वरूप आस्ते ॥ ४६ ॥
 जहाति यदि पङ्कजं परमपूरुषं मोऽयते
 तदैति स तुरीयतां सपदि निष्क्रियो निर्गुणः ।
 पुनः प्रकृतिजा हलाद् यदि निजालयं (८) सेवते
 तथैव विविधां मतिं विदध दिन्द्रियैः खेलति ॥ ४७ ॥

(१) तत्र प्रागादिपत्रेषु वर्त्तमानः सन् स महामरालो जीवः नानाविध
 बुद्धिबाधत्ते इत्याह ।

(२) स्थितः सन् इत्यनुषङ्गः ।

(३) मतिं करोतीत्यनुषङ्गः यवमघेऽपि ।

(४) दलितपत्रे ।

(५) उदकपत्रे ।

(६) ईशानदले ।

(७) वैराग्ये ।

(८) स्वद्योगिताखिलेश्वर्यं स्वस्थानभूतपद्मं ।

इत्थं प्रसङ्गात् कथितं मयेह, जीवस्वरूपं श्रुतिवाङ्मतेन (१) ।
 वच्मि स्वरूपं परमात्मन श्रुतयोः सुपर्णत्व (२) मुदीरितं यत् ॥ ४८ ॥
 भूचक्रोपरिपङ्कजोदरगतं तद्वादशान्ते पदे
 हंसामं परमात्मपूरुष मतिस्त्रिंशं शशाङ्कच्छविं ।
 तिष्ठन्तं चरणद्वयेन दधत्तं दोभ्यां वरं चाऽभयं
 सान्द्रानन्दसुधाब्धिमग्न सखिलान्तर्यामिणं भावयेत् ॥ ४९ ॥
 मुन्यादि विन्यासन मेव मादौ
 विधाय तज्जीवमनो (३) रजस्वं ।
 निःश्वासमालागणनाक्रमेण (४)
 स्मरे न्ननं भाविनिशावसान (५) ॥ ५० ॥
 षट्शतोत्तरमहस्त्रसंयुतं योऽजपाकृतिजपोऽयुतद्वयं ।
 चक्रषट्कगतदेवताः क्रमा त्तं विभज्य विधिवत्समर्पयेत् ॥ ५१ ॥
 प्रत्येकपत्रगतदेवतभाग (६) माह
 र्द्वात्रिंशदुत्तरचतुःशतसंख्य (७) मेतं ।
 वेदतुर्दिग्गविकलानयनै (८) निहृत्य
 षट्चक्रदेवतगणाय समर्पयेच्च ॥ ५२ ॥

-
- (१) तथापि पूर्वदले पुण्ये मतिमित्यादि श्रुतेः ।
 (२) हासुपर्णा इत्यादिना इत्यर्थः । (३) तस्य जीवमन्त्रस्य ।
 (४) निःश्वासपंक्तिरेव माला तथा या गणना तत्क्रमेणेत्यर्थः ।
 (५) भविष्यद्वात्मान पर्यन्तं ।
 (६) पञ्चाशत् पत्रगत देवतानां मध्ये एकैकस्य भागं ।
 (७) ४३२ परिमितं ।
 (८) मूलाधारपद्मादारभ्य ४. ६. १०. १२. १६ २ ललाट पर्यन्तं ।

आरभेत्यं व्यापृतश्चेत् क्रियासु

नास्य क्वापि व्याहत स्तज्जपः स्यात् ।

क्षिप्तो बाणो वेगसंस्कारयुक्तो

लघ्ये (१) वासो याति शान्तिं निशान्ते ॥ ५३ ॥

एवं जीवोऽनुलव मजपां निर्गतान्तःप्रविष्टैः (२)

श्वासैर्नित्यं (३) जपति स यदि स्वं विजानाति भाग्यात् ।

ऐशं मन्त्रं स्मरति मततं सन् पगल्लखरूपो

ह्मौ हित्वा तत् स्वरयुगं मथोच्चारये ह्रस्वतारं (४) ॥ ५४ ॥

ह्रस्वं त मुच्चार्य दहत्यऽर्घौघं (५)

दीर्घं (६) समुच्चार्य निहन्ति रोगान् ।

प्रतं (७) क्रमाद्वादशमात्रं मेतं

समभ्यसन् पश्यति चक्षुषाऽङ्गा (८) ॥ ५५ ॥

एतज्जापी नैव पापी क्वचित्स्यात्

नैवोत्तापी क्वापि नाप्नोति खेदं ।

तस्मादेव श्वाससंख्यैकमाध्य

स्तस्माद्वच्ये श्वासमानं क्रमेण ॥ ५६ ॥

(१) क्षिप्तः शरः वेगात्त्वसंस्कारवशात्तच्छेद्यथा' शास्यति तयाऽसौजापः प्राप्नोति शान्त्यर्थः । वाकारइत्यर्थः इववद्वायथागब्दाइत्याद्यसु शासनात् ।

(२) यद्विगमयन्तः प्रविष्टेभ्यः ।

(३) प्रतिक्षणं ।

(४) सोऽहं इत्यत्र सकारहकारौत्यक्ता तयोः स्वरयुगं ओकारानुस्वारौ-
एकीकृत्य ओ इति समुच्चारयेदित्यर्थः । (५) ह्रस्वोदहति पापानित्युक्तेः ।

(६) द्विमात्रं । (७) त्रिमात्रादिद्वादशमात्रापर्यन्तं ।

(८) गच्छान् पश्यति ।

सुतोत्पन्नसूच्यविभेदकाल (१)

स्फुटि मता तत्तगतकं लवः स्यात् ।

तत्त्विंगता नृत्तिगतो (२) निमेषः

सूक्ष्मः स कालः खलु पक्ष्मलक्ष्यः (३) ॥ ५७ ॥

तत्सप्तविंगत्युपचोयमाना

काष्ठा स गुर्वक्षरयोग्यकालः ।

गुर्वक्षरैः स्याद्दशभिः समुक्तैः

प्राणः, स निःश्वासमितो (४) नराणां ॥ ५८ ॥

स ब्रह्मति ब्रह्मिणो नामिकावामदक्षा-

वटपटगतनाडीमार्गतोऽर्काङ्गलान्तं (५) ।

पुनरय मतिखेदैः क्षोभितैः स्मिन् शरीरे

अमममुचितवेगाद्वाति चेकैकद्विज्ज्ञा ॥ ५९ ॥

गती च क्षुत्कारं निविडशयनं शुग्भयमनो-

विषादि संरोधे सरभसपटोत्क्षेपणगती ।

व्यवाये व्यायाभे मरणसमये श्वासपवनः

क्रमादृडिं (६) गच्छे चरमगमनात् शाम्यति परं ॥ ६० ॥

(१) पक्षादिष्वित्यादिः ।

(२) त्विंशत्तुल्यैर्गनुष्यात्तिगतो निमेषः स्यात् ।

(३) पक्ष्मपातेन लक्षणीयः ।

(४) सप्तविंशति-निमेष-परिमितकाष्ठादशकैः प्राणाख्य एकश्वासः ।

(५) प्रादेशकालः ।

(६) इत्यादिषु नवसु व्यापारेषु त्वरादिदृष्ट्या वातीत्यर्थः ।

क्कासं वृद्धिं वा गते श्वासवायौ
 काल स्तावा-न्नास्य हानिर्न वृद्धिः ।
 तं श्वासाख्यं मूर्त्तिमल्लक्ष्यकालं
 विद्यादायुः स्यान्मनुष्याविरञ्चेः (१) ॥ ६१ ॥
 यावान् क्रमात् प्राणबलोऽधिकः स्या-
 त्तावद्विलम्बं बहते म वायुः ।
 नृतोऽधिकः प्राणबलः पितृणां
 त्रिंशद्गुण स्ते हि तथा श्वसन्ति ॥ ६२ ॥
 पितृभ्योऽधिकः प्राणसारः सुराणां
 द्विषड्गुणै रेव मूर्द्धोर्द्ध्वलोके ।
 क्रमात् प्राणसारोऽधिको देहभार्जा
 ममस्ताधिको ब्रह्मणः प्राणसारः ॥ ६३ ॥
 तस्माद् यस्तु ब्रह्मणः श्वासकालः सोऽस्मत्श्वासैः स्यात्पराङ्मयात्मा ।
 प्राणाधिक्यं लोकभेदेन सर्वे स्वे स्वे लोके तेन तुल्यायुष स्ते ॥ ६४ ॥
 षष्टिः श्वासैर्लिप्तिका सा विनाडी
 तासां षष्ठ्या नाडिका सैव दण्डः ।
 दण्डैः षष्ठ्या स्यादहोरात्र मेतत्
 शून्यदन्तर्वेकहृत्श्वाससंख्या (२) ॥ ६५ ॥

(१) स्वात्मनश्चाविरञ्चे रिति पाठः (घ) पुस्तके । सच समीचीन इय प्रति-
 भाति ।

(२) प्रत्यहमहोरात्रिभ्यां २१६०० परिमिता औत्सर्गिकाः श्वासा यच्छन्तीति
 ज्ञानार्थं ।

अहोरात्रकं स्त्रिंशता मास माहृ द्विषड्भिश्च तै वर्षं मेषां शतेन ।
 भवेत्पूरुषस्याऽऽयु रेवं विरञ्चेः सुराणां पितॄणां नराणां क्रमेण ॥६६॥
 नराणां पुन र्यादृशः प्राणसारः
 कृते स्यात्ततोऽन्येषु हीनो युगेषु ।
 क्रमात् पादमात्रेण स स्यात्ततोऽस्मिन् (१)
 युगे, मत्त्वहीना नरोऽन्यायुषः स्युः ॥ ६७ ॥
 अयं कर्मभूमि मतो मर्त्तलोक
 स्ततोऽन्ये पुन भर्गिभूम्योःभवन्ति ।
 अतः पुण्यतः पापतो वृद्धिहानी
 इह स्तो नृणां देहसत्त्वायुषां हि ॥ ६८ ॥
 परमायुःशतवर्षमध्यतोऽस्मिन् यदि कश्चिन्म्रियते कियद्भि रब्देः ।
 स्वनियत्यनुरूपलब्धलोके स तदाकारधरो (२) भुवक्ति शेषं ॥ ६९ ॥
 संपूर्णं शतवर्षऽसौ पुन रन्यां तनुं श्रितः ।
 जायमानः शतं भुंक्ते वर्षाणीह परत्र च ॥ ७० ॥
 अयं प्रपञ्चः कथितः प्रसङ्गा-
 दथ क्रमात् प्रस्तुत मौरयामि ।
 न हि प्रसङ्गे पतितं कुतश्चिज्
 ज्ञातार्थतत्त्वा-दिरमन्ति सन्तः (३) ॥ ७१ ॥

(१) कलियुगे । (२) यत्परीरेणात्यायुर्भुङ्क्ता न स्रज्जातीयशरीरे
 दघ्दवशिष्टं स्वक मायुर्भुंक्ते इत्याशयः ।

(३) प्रसङ्गागतविषयसवगतवन्तः साधनः प्रसङ्गे सति तद्विषयव्युत्पादनेनो-
 ल्लेख्यता नात्मनोऽपनुदन्तीति स्वरसिद्धमेतत् ।

ततो विश्वगो विष्णु रन्यो न मत्त

स्ततो नाह मन्थः स एवाह मस्मि ।

इति प्रेक्षयाऽद्वैत मानचः साक्षा-

दुदासीनतां कर्मणो निश्चिनोतु ॥ ७२ ॥

न करोमि न कारयामि किं चि-

न्न च कृत्यं करणं न मेऽस्ति किं चित् ।

अपि वास्तवतोऽन्न सक्रियोऽस्मि

कृतिरेषा ह्यहमात्मनेन्द्रियाणां (१) ॥ ७३ ॥

जानामि धर्मं न च मे प्रवृत्ति

र्जानाम्यधर्मं न च मे निवृत्तिः ।

केनापि देवेन हृदि स्थितं

यथा नियुक्तोऽस्मि तथा कविष्ये ॥ ७४ ॥

इयं शरीरेन्द्रियचित्तवृत्तिः

कृता क्रिया ह्यस्तु तवापचित्ये ।

यतो न मे नाथ निवन्धनं स्या

दुतप्रयास्ये प्रपदान्तिकं तं (२) ॥ ७५ ॥

(१) अहमित्याकारेणानुसन्धीयमानानामिन्द्रियाणां सन्तःकरणसङ्घितानां भवेयं कृतिः शोकदुःखादिनिखिलविकारकर्तृता, नतु कूटस्थस्वभावस्य ममेन्द्रियाण्यः ।

(२) यद्यपि वस्तुतोऽन्तःकरणस्यसेन्द्रियस्येवेयं क्रिया नतु मम, तथापि अभिमानान्धमेव प्रतिभासमानाः सैथसखिलाऽपि हे नाथ, तव पूजायै भवतु इति त्वत्पादयोरेव तत् सर्वं समर्पयामि, येन कर्ममङ्गवशेन मे बन्धनं नाश्रूत इति सङ्ग कर्मभिस्त्वत्पादाद्ये आत्मानमपि समर्पयामीति भावः ।

देव मेव मनुज्याय बहन्नाडोपदं पुरः ।

भूमौ निधाय शिरसा नत्वा पृथ्वीं पठेदिदं ॥ ७६ ॥

वसुधे वसुधाधरस्तने मरिदङ्गावृत्तिसिन्धुमेखले ।

हरिसुन्दरि ते नमो नमः पदपाताभिभवं सहस्र मे ॥ ७७ ॥

इत्थं संप्रार्थ्य देवीं बहि रथ निलया दाशु निर्गत्य खातात्

शस्त्रणास्त्रेण सृक्षां तुषभमितशिलाशर्वराङ्गारशून्यां ।

गृह्णीयान्माज्जनायोदकमयमृदलां पक्वतालैकमावां

वल्मीकान्तर्जलस्थन्दुरमहिषशिवालाङ्गलोत्खातवर्जं ॥ ७८ ॥

तां त्रेता प्रविभज्य तत्र विधिवद्भागैक मादायत

द्रामा वैश्वतदिगते गतभये देशे ममे निष्यले ।

उद्यानव्रजवर्जिदग्धमकुशक्रोडास्थलान्तर्जल-

प्रामाटान्तिकशाडनालयनदीतीरितरस्मिन् नरः ॥ ७९ ॥

वस्त्रप्राव्रतसस्तकः श्रुतिशिखान्यस्तोपवीत स्तथा

किं चिद्दृग्गतोऽपूर्णकलशो निष्ठोवनो वाग्यतः ।

याम्यास्ये निशि चे द्विवोत्तरमुखो भूत्वा तथा सन्ध्योः

पत्रैधस्तृणकै रयज्ञतरुजै राक्ष्मभ्रूमीतलः ॥ ८० ॥

भूतानि यान्यत्र वसन्ति भूमौ वृक्षेषु वा वारिषु वाऽन्तरीक्षे ।

मत्तालनादादपयान्तु तानि यावत् शक्नुमूत्र मिहोत्जयं ॥ ८१ ॥

इति तान्यपसार्थं धैर्यवान् निजजानुद्वयमध्यदोर्युगः ।

अचिरा-न्मलमूत्र सुप्तजे-स्सुवर्णा-न् जप-त्रकोत्सृजन् ॥ ८२ ॥

अपान मामुज्य हृणै रयाज्ञिकै स्ततः समुत्थाय धृतात्मनेहनः ।

पुरःसमानोतमृदा विशोधयेत् स पञ्चशो गुह्य मथैकशो ध्वजं ॥ ८३ ॥

निःक्षिप्य भूमा ववशिष्टनीरं तीरं समागत्य जलाशयस्य ।

शौचं चरेन्मृत्तिकया तथैव दिक्मंस्थशो वामकरस्य वार्षिः ॥ ८४ ॥

पाख्यो दियोऽरप्यथःसप्तकत्व स्त्रिंश स्त्रिंशः पादयुगस्य भूयः ।

मूत्रस्य शौचेऽपि शिवे तथैकं त्रिंशः पदां वामकरे च पञ्च ॥ ८५ ॥

एतद्विचित्रतुर्गुणं परिमितं शौचं क्रमादर्णिनो

वानप्रस्थजनस्य भिक्षुकयतः स्वस्थस्य कार्यं पुनः ।

तत्र स्वाश्रमसंस्थितेन सकलं कर्त्तव्यं मन्याश्रम-

स्थेनार्द्धं नगरस्थितेन च पुन स्तस्यार्द्धं मध्यध्वगैः ॥ ८६ ॥

निबद्धनीवीचिकुरः करौ च श्रवोऽक्षनामं परिमृज्य मृज्जलैः ।

विधाय गण्डूषं मफेनपाथसा सृशेदयाङ्गानि तथोत्तराननः ॥ ८७ ॥

मुखं सृशेऽध्वगताङ्गुलित्विभिः स्मरन् हुताशं तदधीशदैवतं ।

अङ्गुष्ठतर्जन्युभयेन नासिकापुटद्वयं स्वर्भिर्षजौ स्मरन् सुधीः ॥ ८८ ॥

अगामिकाङ्गुष्ठपुटेन चक्षुषी

उपसृशेत् प्रूषणं मन्तरादधत् ।

ताभ्यां श्रुतिद्वन्द्वं मनिन्दिताशयः

सृशेद्यथावच्च दिशोऽनुसंस्मरन् ॥ ८९ ॥

नाभिं तथाङ्गुष्ठयुजा कनिष्ठया व्योमस्वरूपं हृदि चिन्तयन् सृशेत् ।

तलेन पाणिं हृदयं सृशेत् पुन देवं तथा चन्द्रमसं हृदा दधत् ॥ ९० ॥

शिरस्तु सर्वाङ्गुलिभिः सृशेत् त्वग्रं ब्रह्मस्वरूपं मनसा निरूपयन् ।

सृशेत्-कराग्रेण भुजद्वयं ततः स्मरन्वधौशं श्रुतिवित्पुपर्व्वणं ॥ ९१ ॥

संसृशेत्पुण्यं द्वादशाङ्गानि विद्वा-न्नित्ये कर्मण्युक्तं नैमित्तिके वा ।

स्यात्संशुद्धं स्नातवत्सर्व्वकाल्ये नो संदेहो याज्ञवल्क्योक्ति रेषा ॥ ९२ ॥

नक्तं सुप्तस्य मर्चास्य मृतप्रायस्य नित्यशः ।

लालामेध्यमुखं प्रातः शोधनीयं हि तद्यथा ॥ ८३ ॥

करञ्जखरमञ्जरीवटकदम्बनिम्बास्त्रिका

मखाङ्गरविकशरैकतमदारुणा चारुणा ।

कषायकटुकण्टकान्वितमदुग्धतित्तिद्रुमो-

इवेन मृदुलर्जुना सुरभिणा प्रशस्तेन च ॥ ८४ ॥

कनिष्ठाङ्गुल्यग्रप्रमितपृथुना पर्णवियुजा-

गृहीतेनोमायुर्लमिति (१) वितस्त्रायतिमृता ।

अनाद्याये त्यक्त्वा मनु मथ गनैर्दन्तनिकरं

यथा रक्तस्त्रावो (२) न भवति तथा शोधयतु मः ॥ ८५ ॥

नहि प्रतिपदष्ठमीनवमवामरैकादशो-

गिरीशतिथिपूर्णिमाग्रहणदर्शषष्ठीषु च ।

स्वजन्मतिथिसंक्रमव्रतविवाहपितृश्राद्धिको-

पवाममुखदूषिते दशन (३) सिधसा शोधयेत् ॥ ८६ ॥

अतो निषिद्धेषु दिनेषु निर्मलैः

ममुद्धतैर्वाभि रफेनकदम्बैः ।

विधाय गण्डूष मथार्कसंख्यया (४)

विशोधयेद्वा मुख मास्त्रपल्लवैः ॥ ८७ ॥

(१) ओ' आयुर्बलमिति मन्त्रेण ।

(२) रक्तस्त्रावे तद्दिनमशौचमापतेदिति दैवपितृश्रमार्गानधिकारप्रसङ्गः
स्यादित्याशयः ।

(३) काष्ठेन ।

(४) तेषु द्वादशागण्डूषमुखशुद्धिर्विधीयते इति वचनात् द्वादश संख्यया इत्यर्थः ।

यथैतदेवानुदिनं विधेयं

तथा रसज्ञाऽपि विशोधनीया ।

नैतद्दिना शुद्धिमुपैति मर्त्तयः

स्नातोऽपि, सर्व्वरिद्धिं तोर्यतायेः ॥ ८८ ॥

निर्गुणैरण्डकार्पासतृणतरुजवायुक्षुद्रगन्धकाष्ठै

र्नो दन्ताः शोधनीयाः क्वचिदपि रसना (१) प्यत्र मौनं विधेयं (२) ।

स्थातव्यं प्रागुदीचीदिग्भिमुखतया प्रत्यवायेऽन्यथास्या-

त्तत्शेषः शीचशेषः स्तदवनितलतो दूरतः क्षेपणीयः ॥ ८९ ॥

विषमूत्रशुक्ररुधिराणि वसा च सञ्जा

स्नान्तर्मलानि षडिमानि समृत्ययोभिः ।

शोष्यानि कस्मै नखनेत्रमलानि लाला

स्वेदश्चसिङ्ङितिजले यं वह्निं मलानि ॥ ९० ॥

इति श्रीगोविन्दकविभूषणसामन्तशायविरचितं सूरिसर्व्वस्वे

निशान्तकृत्यं नाम षोडशमं ग्रन्थः ॥ ० ॥

(१) रसनाऽपि इत्यत्र वचनविपरिणामेन “न शोधनीयः” इत्यनुसङ्गः ।

(२) दन्तरसनाशोधनं कस्मै न मोनमङ्गलतया विहितं तच्च जिह्वाकम्पेक्षता-
दिना रक्तसावसम्भवात् लालाद्यमेण्यस्य शोषणादिना गलाधःकरणं सम्भवात् च
तच्चिह्नितिरूपवद्वारादेव तदङ्गं इत्यवधेयं ।

अथ समदशः संग्रहः ।

इति सकलमलानि शोधयित्वा निशिनिशि पर्युषितात्मदेहशुद्धेः ।
यदधिकृतवताऽथ यो विधेयः स्नपनविधिं त मन्त्रं विविच्य वक्ष्ये ॥ १ ॥
स्नानहैषं चान्तरं बाह्यं मित्यं
ज्ञेयं ध्येयं चेत्य माद्यं द्विधाऽऽहुः ।
मान्त्रं भौमं दिव्यं मान्त्रेयं मन्त्रं
हायव्यं तद्वारुणं चेति षोढा (१) ॥ २ ॥
प्रत्येकं मेघां सफलं स्वरूपं
निरूपयाम्यष्टविधोदितानां ।
विमृश्य यत्कृत्यविदोऽपशङ्कं
प्रचारयिष्येति चरिष्यमाणान् (२) ॥ ३ ॥
उद्यद्वास्वद्वास्वरं वासुदेवं देवेन्द्राश्मप्रस्थ (३) मत्तोभमूर्ति ।
बानाभूषाभूषितं सस्त्रितास्यं हस्तान्तास्त्रं भूरमालीढपाश्वं (४) ॥ ४ ॥

(१) चान्तरं बाह्यं मित्यं प्रकारभेदेन स्नानहैषं आह्वरित्येषाम्नाथः ।
पण्डिता इति शेषः । तत्राद्यमान्तरं स्नानं ज्ञेयं ध्येयमिति द्विधाऽऽह्वः । अन्त-
र्बाह्यं स्नानं मान्त्रादिभेदेः षोढा आह्वरिति वर्णनानुषङ्गः ।

(२) एषां पूर्वोक्तानामष्टभेदभिधानां प्रयोजनेन सङ्ग स्वरूपं प्रतिष्ठं निरु-
पेक्षादि । अत आचारवेत्तारः स्वात्मना विचार्य विगतशङ्कं आचारमनुवृत्त-
पुरुषान् प्रचारयिष्येति इति बोधना ।

(३) इन्द्रनीलमणिश्यामलं ।

(४) श्रीमृगाक्षिण पाशमिति ध्यानदिक्षाग्रहः ।

धृत्वा तत्पादाम्बुजहन्मध्या-

न्निःस्यन्दन्तीं शुद्धपोयुषधारां ।

स्नायात् कायान्तर्वह्निः संनिपात्य

ध्येयं (१) स्नानं चैतदुक्तं शिवेन ॥ ५ ॥

इदं स्नानं ब्राह्मतीर्थसहस्रादधिकं स्मृतं ।

योगीनां स्नानं मेतद्धि कथितं परमद्भुतं ॥ ६ ॥

इडां वामतो जङ्गुकन्यां विभाव्य

सितां, पिङ्गलां दक्षिणे भानुकन्यां ।

तयो रन्तरस्था सुषुम्णा सरस्व-

त्यभिख्येति सूक्ष्माऽतिविख्यातकीर्तिः ॥ ७ ॥

मन्दं मन्दं मारुतं नासिकाभ्यां पीत्वा जीवं मूलं मानीय तासां ।

शुद्धोऽस्मीतिज्ञानमात्रेण शुद्धो भूयादेतज् ज्ञेयं सुक्तं मुनीन्द्रैः ॥ ८ ॥

इदं स्नानं स्थिरो भूत्वा यः करोति मक्तुं द्वारः ।

अजन्ममरणं स्नानं कृतं तेन न संशयः ॥ ९ ॥

आपोहिष्ठाद्याभिऋग्भिः शतभिः सद्यः स्तोत्रं मन्त्रवि चान्वयित्वा ।

अङ्गोपाङ्गं समशः पञ्चगो वा सिञ्चेत् पायः प्राहुः रेतद्धि मान्दं ॥ १० ॥

इत्थं ब्रह्ममयै स्तोत्रैः स्नाति यः पुरुषोऽसकृत् ।

स कृत्वापि महत् पापं क्षणमात्राद्दिशुष्यति ॥ ११ ॥

पुण्यक्षेत्रानीतमृतसां पयोभिः पाणिभ्यां संमर्द्दयन् भूरमीति ।

नाभे रूढ्वं लेपयित्वाप्यधस्ताद्वाटं मृज्याऽङ्गौ ममेतत् सुसुक्तं ॥ १२ ॥

(१) ज्ञानार्थक्या ध्यानस्य सुसम्पादत्वात् सत्वशुद्धयर्थं आनशावश्यकत्वा
होद्देशात्तत्क्षणं परित्यज्येति शेषेण सादरे निरूपितमित्युपपन्नम् ।

सर्व्वमत्वाश्रया भूमिस्तया मृष्टकलेवरः ।
 सर्व्वसत्त्वविमृष्टोऽमी किं तस्य जलमज्जनेः ॥ १३ ॥
 अङ्गि व्यक्तं भास्वति द्योतमाने वारंवारं सानिले रम्बुवर्षेः ।
 स्नायादादित्याभिवक्तुं प्रतिष्ठन्नेतद्दिश्यं स्नानं मुक्तं तु भव्यैः ॥ १४ ॥
 तपत्यर्के (१) जले वृष्टे र्यः स्नाति दिविजैर्नरः ।
 मुच्यते सर्व्वदोषेभ्यो दाहान्ते कनकं यथा ॥ १५ ॥
 होमं भक्ष्यं स्नेहयन् दर्भवाभिर्गौमयं वा कस्य पश्यति मन्त्रैः (२) ।
 आगोर्जादापादं मालेपयेत् स्वे देहे दोष्या मितदाग्नेयं मुक्तं ॥ १६ ॥
 सर्व्वयज्ञेषु यत् पुण्यं सर्व्वतीर्थेषु यत् फलं ।
 तत् फलं लभते शैवो भस्मस्नानाच्च संग्रहः ॥ १७ ॥
 गच्छन् गच्छन्तो ममूहस्य (३) मध्यं
 यच्छन् वातं तत्स्वुरोत्ये रजोभिः ।
 स्थित्वा वायोः मन्मुखं प्लावयेत् स्वं
 देहं प्राञ्जे रत्र वायस्य मुक्तं ॥ १८ ॥
 सर्व्वतीर्थपदा गावस्तत्स्वुरोत्यितधूलिभिः ।
 मृष्टाङ्गो धूतपाप्माऽसौ स्वर्गलोके महीयते ॥ १९ ॥

(१) दिव्यस्नानस्य फलमाह, अर्केतपतिसति वृष्टेर्दिविजे जलेत्येनिरः स्नाति
 तथा दाहान्ते कनकं यथा स सर्व्वदोषेभ्यो मुच्यते इति योजना ।

(२) कश्यपस्त्रुवायुषं यमदाने स्नायुषं यदेवानां स्नायुषं तन्मे अस्तु
 स्नायुषं इति मन्त्रैः ।

(३) चलतो गीयुषस्य ।

आवाह्याऽऽदौ तैर्था मुष्णांशुविम्बा-दन्तस्तोयं मोत्तरीयं वपुः स्वं ।

शाखोक्तेन चालये-द्वर्त्मने तत् प्राञ्चै रुक्तां वारुणं चारुशीलैः ॥ २० ॥

आपो नारायणः साक्षाद् यतो नरसमुद्भवाः ।

ताभि राप्तावितो योऽसौ दिव्यदेहधरो मतः ॥ २१ ॥

एषा मेकतमेन केन-चिदपि स्नातोऽर्चनादिक्रियां

कर्तुं नार्हति नेति, किन्तु मलदिग्धस्यात्मनः शुद्धये ।

शस्तं वारुणमेव, तत्र गृहिणां शुद्धिं विशेषात् कचि-

न्नास्त्येतद्व्यतिरेकतोऽनुदिवसं मृद्वस्मलेपादिभिः (१) ॥ २२ ॥

मृत्स्नानान्ते वारुणं वैष्णवानां वैष्णव्यानां वर्ष्मिणां चापि कार्यं ।

आग्नेयान्तोऽरण्यभाजां यतीनां शैवादीनां चेति केचिद्वदन्ति ॥ २३ ॥

नित्यं स्नायाद्वैष्णवो विष्णुतीर्थं

शैवः स्नायात् शैवगङ्गाजलेषु ।

अन्ये स्नायुं यत्र कुत्रापि तीर्थं

स्वैः स्वैर्मन्त्रैः केवलं मन्त्रयित्वा ॥ २४ ॥

यत्रासते द्विजवरा सुरवैरिभक्ता

वैष्णानि विष्णुवपुरायुधभांजि तानि ।

एणास्य बोधितुलशीसहकारधात्रा

स्तत्रत्यतोय मुदितं स्वर्गं विष्णुतीर्थं ॥ २५ ॥

(१) कृष्णं पूर्वाह्नादविधस्नानाना मेकतमेन केनचित् स्नातोऽर्चनादि क्रिया-
कर्तुं नार्हतीति, अपितु अर्हत्येव किंत्वं परंतु, मललिप्तप्रपुष्पः शुद्धये वारुणमेव
प्रयस्तं ।

तत्राश्रमेषु मध्ये (विशेषतो) गृहिणां वारुणव्यतिरेकेण कश्चित् मृद्वस्मलेपा-
दिभिः शुद्धिर्नास्ति, अन्योऽनुदिनं वारुणमेव कार्यं नित्यं स्नायाद्वैष्णवैः ।

यथासन्नचलच्छुदस्य च शिवप्रासादमूलस्य च
 भ्राजन्ते प्रतिविम्बिता न्यनुदिनं तत् शैवगङ्गाजलं ।
 कासारिषु विशेष एष कथितो यच्चान्य-दाभ्यां जलं
 स्यादा-ख्यात मक्तत्रिमक्षितिगतं साधारणं त नृणां ॥ २६ ॥
 अथागमाना मतिदुर्गमानां मतं विनिश्चित्य तथा स्मृतीनां ।
 प्रसंगतः प्रागनुसूचितो य स्तं वारुणं स्नानविधिं वदामि ॥ २७ ॥
 निजमनुं मनुवि-न्ननसा स्मर-न्नथ कृताचमनः सलिलान्तरे ।
 स्वतनु मस्त्रममाहृतमृतमया प्रथम मूर्ध्नि मधः परिमार्जयेत् ॥ २८ ॥
 अश्वक्रान्तइतिब्रुवन् (१) मनु सुरोदोः कण्ठभाले मृदा
 कुर्याच्चित्रकपञ्चकं पुन रनूचार्थ्योद्धृत्वासीति च (२) ।
 आमूर्ध्निप्रपदान्त मम्बुवहुला मालेप्य मृतसां ततः
 स्नाया दञ्जलिनाऽथ पर्णपुटकैः कुम्भेन वैकादश ॥ २९ ॥
 ततः स्थित्वा नाभिद्वयसि पयसि स्वस्य पुरतो
 लिखेत् पद्मं चाष्टच्छुद मुपकनिष्ठाङ्गलिकया ।
 स्वमन्त्रेणामन्त्रा ज्वलनहिमरुग्वासरक्तां
 कलाभिर्विम्बानि स्मरतु दशदन्तार्द्धरविभिः (३) ॥ ३० ॥

(१) अश्वक्रान्तेरथक्रान्ते विष्णुक्रान्ते वसुधारे कृतिके ऋतु मे पापं यन्मया-
 दृष्टं ततः । इति ।

(२) उद्धृत्वासि वराहेण लब्धेन शतवाहुना आरुह्य मम गात्राणिसर्वं पापं
 प्रयोष्य ।

(३) अ' अक्षमण्डलाय द्वादशकलात्मने नमः, र' वज्रमण्डलाय दशकलात्मने
 नमः, उ' सोममण्डलाय षोडशकलात्मने नम इत्यावाह्येत्यर्थः ।

एहि जङ्घतनये सरस्वति ब्राह्मि वैतरणि सिन्धु गोमति ।
 कृष्णवेणि यमुने पुनःपुनः गौतमीन्दुतनये कवेरजे (१) ॥ ३१ ॥
 इत्यदीर्थं दिवि सूर्यमण्डला-
 तीर्थवृद्धं मभिवाह्य मन्त्रवित् ।
 रक्षितं तदरिसुद्रया (२) ततः
 संस्करोत्वऽथ म वीक्षणदिना ॥ ३२ ॥
 वीक्षणं भवति मूलमन्त्रतोऽ-
 ङ्गुष्ठनामरक्षितास्पृशा दृशा (३) ।
 प्रोक्षणं सकुसुमास्त्रवारिभि
 स्ताडुनं द्विविधं मन्त्रमन्त्रतः ॥ ३३ ॥
 ऊर्ध्वमूर्ध्वगततालिकादिभिः स्यादिह प्रथमतोऽवताडनं ।
 दक्षमुष्टिगततर्जनीशिरोऽङ्गुष्ठयो रूपरि शब्दतोऽपरं ॥ ३४ ॥
 तर्जनीभ्रमणतोऽवगुण्ठनं वर्ष्मणाऽथ सुधयाऽमृतीकृतिः ।
 स्यादधोवदनधेनुसुद्रया मूलतः प्रणवतोऽथ चाऽऽस्ततः ॥ ३५ ॥
 तद्वदेव परमीकृतिं महासुद्रया ऽथ मनुनाऽष्टधा जपः ।
 एष संस्कृतिविधिर्विधानतो द्रव्यसंस्कृतिविधौ विधीयते ॥ ३६ ॥
 इत्थं संशोध्य तीर्थं सजलकुशकरो देशकालादिवाक्यैः
 संकल्प्य स्नातु मादौ तदनु मनुमुनिच्छन्दसो देवतां च ।
 न्यस्तु निःश्वासरोधं पयसि पुन रसौ संनिमज्ज्य त्रिकृतः
 कृत्वाऽङ्गन्यासशेषे त्रिःरनिलयमनं संस्मरेदिष्टदेवं ॥ ३७ ॥

(१) कावेरि ।

(२) चक्रसुद्रया ।

(३) अङ्गुष्ठानामिकाशुक्लनयनेन

ततः कलशमुद्रया मिथ उपोददोर्गर्भया
 खदक्षिणकनीयसीनिहित-सव्य-हस्ताग्रया ।
 असव्यकरमूर्ध्नि र्ग्रथितसव्यदोर्ज्योष्ठया
 नभः कलितमध्ययाऽभिमुखवक्त्रसंबद्धया ॥ ३८ ॥
 समाहूतैर्मन्त्रमुमन्वितैर्जलैः स मूर्द्धि सिञ्चेद्दृशोऽथ सप्तशः ।
 दिशःसमाचम्य समागतस्तटं विनम्रमूर्द्ध्ना प्रणमेत् प्रचेतसम् ॥ ३९ ॥
 एष आगमनिरूपितो विधिः स्नानकर्मणि ततोऽन्यथा पुनः । (१)
 वैदिकः स खलु कथ्यते क्रमाद् वारुणेन मनुनाऽघमर्षणैः ॥ ४० ॥
 संस्कृत्य तोयं त्वघमर्षणीभिर्ऋग्भिस्ततो वारुणस्तृषट्कं ।
 स्मृत्वा स मुन्यादिकमेककेन स्नानं षडङ्गं मनुना विदध्यात् ॥ ४१ ॥
 इमं मन्त्रेणादौ वरुणमभिवाह्याऽन्यमनुना
 समाचम्यान्येन पुनमुदकमापीय च सकृत् ।
 चतुर्थांशं तोये मपदि विनिमज्जेतरऋचा
 त्रिशः स्नात्वाऽऽचम्य प्रणमतु ततोऽन्येन वरुणं ॥ ४२ ॥
 अयं विधिः प्रागरुणोदयात्-स्या-
 ददर्शनाङ्गानुमतस्तदानीं ।
 नावाहयेत् केवलमर्कतीर्था- (२)
 न्येतानि यस्मात् सलिले वसन्ति ॥ ४३ ॥

(१) स्नानकर्मणि इतोऽन्यथा पुनः इति (ख) पुस्तके पाठः ।

(२) सूर्यमण्डितातीर्थानि नावाहयेत् सतस्तामि पाठः, सलिलेवसन्ती-
 आश्रयः ।

गृहस्थितानां मरुमाश्रितानां देवा-त्तथा प्राप्तजलाशयानां ।

स्नानं समुक्तं विधिनाऽमुनैव कुम्भोद्धृताभ्योभि रिति प्रसिद्धं ॥ ४४ ॥

प्रभातमर्ध्यादिनसाय मित्यं

स्नाया-च्छिक्तत्वा यदि कृत्यशक्तः ।

ततोऽन्यथा द्विः सकृदत्यशक्तो,

ऽस्नातस्य सर्वं विफलं हि कर्म ॥ ४५ ॥

मर्ध्यादिनादौ यदि ये त्वशक्ताः स्नातुं मनुस्नान मिमे विदधुः ।

ये रोगिणः कृत्यपरा भवेयुः स्ते कापिलं स्नान मथाचरेयुः ॥ ४६ ॥

नामे रधस्तात् सलिलं प्रविश्य समृज्जलै राकटि मार्जयित्वा ।

आर्द्रांशुकेनाऽऽशिरसः प्रतीकान् संप्रोञ्चयेत् कापिल मेतदुक्तं ॥ ४७ ॥

गृह्णीयु रङ्गे-यदि ये तु तैलं

स्नात्वा ततोऽभ्यज्य पुन र्जलेन ।

स्नायु च नो पर्वसु नापि षष्ठ्यां (१)

तत्रापि नो दूष्यति पक्ततैलं ॥ ४८ ॥

कूपे वाप्यां देवखाते नदादौ

तीर्थे गङ्गामङ्गमे सागरस्य ।

स्नात्वा पुनरान्येति चाष्टोत्तराणि

नोष्णे नीरेऽमन्त्रिते चास्ति किञ्चित् ॥ ४९ ॥

क्षतिमेषु सलिलाशयेषु च प्राञ्जदां सजलपिण्डपञ्चकं ।

पाणिना स्वयं संपक्षिपे-स्ततः स्नान माचरतु नात्मकक्षिमे (२) ॥ ५० ॥

(१) तैलपञ्चके पञ्चपञ्चाशिर्निषेधे प्रतिप्रसवसाङ्गः ।

(२) निजकृते न नैव भिद्यते ।

अस्तं ब्रजत्वनुदिनं दिनक-हिनाम्ने
 तेजो निधाय दहनेऽखिलतोर्यभूतं ।
 दिक्षु स्तदग्निं रसु मभुदयिष्यमाणम्
 प्रातः प्रयाति सलिलं सह तोर्यसंघैः ॥ ५१ ॥
 तस्मादित्यं स्नाति यः प्रातः रप्सु स्नातं सद्यः सर्व्वतीर्थेषु तेन ।
 सर्व्वे रोगा वङ्गिमान्यादिकाश्च नश्यन्त्यस्य ब्रह्मतजः समिन्धे (१) ॥ ५२ ॥
 एवं स्नात्वा शक्तितोऽशक्तितो वा
 यत्र स्नायात्तत्र संध्यादिकम् ॥
 सर्व्वं कुर्व्वीति स्थले वा जले वा
 यद्यत् कुर्यान्निष्फलं व्यत्ययेन (२) ॥ ५३ ॥
 उत्तरीयवसनं निषोड्य तदक्षुष्टभुजयुग्महृत्शिरः ।
 प्रोच्छये दवयवानिति क्रमा-न्नान्यथा, (३) तदनु तेन पङ्कजं ॥ ५४ ॥
 वासः पिधाय सदृशं शिति-शोणितार्ज्जु-
 निस्तूतजोर्णपरकीयमलान्वितान्यत् (४) ।
 स्वच्छं सुसंस्कृतं मयाऽच्छमति स्त्रिकच्छं
 धृत्वोत्तरीयं मपि ताट (५) गपः स्पृशेच्च ॥ ५५ ॥

(१) समिन्धे इति (कं) पुस्तके ।

(२) व्यत्ययेन यद्यत्कुर्यात् तत् सर्व्वं निष्फलं भवेदिति शेषः ।

(३) उत्तरीयवसनं निषोड्य तेन स्रक्छुष्टं स्रजहयोरः स्थलशिरांसि क्रमेण
 प्रोच्छयेत् नतु व्यत्ययेन । तदनन्तरं च पादद्वयं मित्यर्थः ।

(४) दशयुक्तं नतु खण्डितं, कण्ठरक्ताब्जं निस्तूतजोर्णं परकीयं मलिनभक्तं
 च वासः पिधानेति योजना ।

(५) ताडशुपदार्थिनरूपसुत्तरीयं च धृत्वा इत्यन्वयः ।

नैशं वासो वासरं नो पिदध्या

ब्राधो दध्या-दुत्तरीयं कदाचित् ।

तीर्था-त्ताव-बाह्वरेत् स्नानवस्त्रं

याव त्तोर्यै स्तुपर्णं स्यात् समाप्तं (१) ॥ ५६ ॥

दृष्ट्वाऽऽदर्शं स्व मथ तिलकान्यर्कसंस्थानि कुर्या

दादौ भाले करतलमितं त्राङ्गुलं दशङ्गुलं वा ।

वक्षस्थलाकृति भुजयुगे वेणुपत्राभ मन्य

होपाश्चिर्वत्तदनु विधिना मूर्त्तियुक् पञ्जरस्य ॥ ५७ ॥

भूदेवानां भूरिपाण्डूर्द्ध्वपुण्ड्रं तिर्य्यक् पुण्ड्रं चारुणं क्षत्रियाणां ।

वेश्यानां स्यात् पीत मर्द्धन्दुतुल्यं वृत्तं नीलं चान्यजानां ललाटे ॥ ५८ ॥

सच्छिद्रपुण्ड्रं खलु वेषणां, न जातु तिर्य्यक् तिलकं, प्रशस्तं ।

सौरस्य शाक्तस्य च शाङ्करस्य वैनायकस्यापि न कापि निष्ठा ॥ ५९ ॥

गोपीमृत्तलशी-मृदामलयजैः कुर्यात् क्रमा द्वेषणवः

शाक्तः कुङ्कुमरोचनादिभिः रथो शैवः मितैर्भस्मभिः ।

भिन्नै रोजितचन्दनै र्मदयुतैः सौरश्च वैनायक (२)

स्तर्जन्या खलु मध्ययाऽनभिधयाऽङ्गुष्ठेन चैवान्यया (३) ॥ ६० ॥

(१) यावत् तोर्यैस्तुपर्णं समाप्यते, तावत् स्नानवस्त्रं तीर्थादुपरि बाह्वरेत् नवा निष्प्रोडयेदित्यर्थः ।

(२) रक्तचन्दनेर्दलितरेव सौरः, तरेव कस्तूरिकायुतैर्गाण्डपत्य इत्यर्थः ।

(३) तिलकधारणेऽङ्गुलिनिधयनाङ्गु तर्जन्या वेषणः मध्यमया शाक्तः, अना-
निकयाशैवः कनिष्ठयागणपत्यः अङ्गुष्ठया सौरः ।

भवं तिलकधारणादशुचि रप्यवश्यं शुचिः
 सटोष इव तद्धिना शुचिरपि श्मशानोपमः ।
 अतः सतिलक श्वरेत् सकलकर्म्म नित्यादिकं
 कृतं विफल मन्यथा फलति केवलं तत् अमं ॥ ६१ ॥
 ततः चालिताग्निः क्षिता-वासनस्थः
 स्पृशेद्वाटशङ्का-न्यसौ पूर्व्वरीत्या ।
 कृतं स्पर्शने तत्र तत्तत् प्रतीका-
 धिदेवाः पर तस्य तोषं प्रयान्ति ॥ ६२ ॥
 शिखामन्त्रतो दक्षिणावत्तरीत्या
 शिखाबन्धनं शुद्धपाणि विधाय ।
 कुशान् वामत स्तज्जनीमंहिताग्रान् (१)
 वटुं दक्षिणानामिकायां दधीत ॥ ६३ ॥
 अक्लीवटर्भदितयेन (२) मूला-त्यक्ताऽङ्गुलिद्वन्द्वमसम्मुखेन (३) ।
 प्रदक्षिणावृत्तगतेन मध्ये संहृद्य गाढं वटुकं विदध्यात् ॥ ६४ ॥
 तारशक्तिवटवे कवचास्त्रे रस्य मन्त्र उदितो मुनिपूर्वं ।
 न्यास मस्यतु मनो रथ कुर्याद्वाह्येण वसुविराडुत्केशैः ॥ ६५ ॥
 स्फुरत् सङ्गस्त्रार्चि रुदयवर्चसं बालं विशालालक मिन्दुसुन्दरं ।
 धृताग्निशूलं सुरमिदसेवितं देवं भजामो वटुकाधिदेवतं ॥ ६६ ॥

(१) तज्जनीमूले संसक्तानि अस्याणि येषां तादृशान् दधीत इत्यप्येषाम्बयः ।

(२) नपुंसकलक्षणवर्जितदर्भयुग्मेन ।

(३) परस्परानभिमुखेन ।

इति ध्यात्वा मनं जप्त्वा दधानो वटुकं मुनिः ।

रक्षितो यक्षरक्षोभयः साक्षाद्भवे राजते ॥ ६७ ॥

यथा रमेशस्य शये सुदर्शनं शिवस्य शूलं कुलिशं शतक्रतोः ।

तथाऽऽयुधं विप्रकरे विराजते स्वमन्त्रपूतं वटुकं भयापकं ॥ ६८ ॥

ततः सवटुपाणिना पुरटुमुद्रिकागालिना ।

ह्लाधः कृतकनोयसा ममसमुच्चित्तज्यायसा ॥ ६९ ॥

करोद्दरमितेन वा किमथ मासमग्नेन वा ।

समग्रं सवटुसृष्ट्याऽऽचमनं माचरेत् पाथसा ॥ ७० ॥

त्रिमात्रिकं व्याहृतय शतस्रं श्रान्तं सतत्त्वं पुरुषं स्तथाहः (१) ।

आदित्यशब्दो वरुणः पुनातु स्वाहान्वितोऽयं मनू राचमस्य ॥ ७१ ॥

अस्यर्थाद्या श्रित्तनीया विरञ्चि

गायत्र्यापो ऽङ्गानि षड्व्याहृतोभिः ।

ध्येयो देवः क्षीरमिन्धन्तरस्थः

क्षीरस्त्रावी सौध-कुम्भं दधानः ॥ ७२ ॥

एवं ध्यात्वाऽऽचम्यतु द्विः सकृदा वाह कृत्वा जानुयुग्मान्तरस्थौ ।

मौनी भूत्वोदङ्मुखः प्राङ्मुखो वा नीत्वानीत्वा चाम्बु तीर्थद्वयेन ॥ ७३ ॥

तीर्थानि पञ्च निवसन्ति करे द्विजानां

ब्राह्मं च दैव मथ पैतृक मेव सीम्यं ।

प्राजापतं श्रवमि दक्षिणतश्च गङ्गा

वामेऽर्कजा नाभं तथाऽस्ति मरुस्वती च ॥ ७४ ॥

(१) अत्र “शान्तं च सत्यं पुरुषं स्तथाह” इति (घ) पुस्तके एवं “शान्तं स्तथाह” इति (ग) पुस्तके पाठः ।

ब्राह्मणं तीर्थं दक्षिणाङ्गुष्ठमूले देवं तीर्थं ह्यग्रभागेऽङ्गुलीनां ।
 तर्जन्यङ्गुष्ठान्तराले च पितॄन् प्राजापत्यं तत्कनीयस्यधस्तात् ॥ ७५ ॥
 सौम्यं तीर्थं पाणिमध्ये समन्ता-
 चेनाऽऽचान्तो मुच्यते पापहृत्तात् ।
 अन्येषां स्यात्तर्पणेषु प्रयोगा
 ब्राह्मणादीनां कीर्त्तितानां प्रसङ्गात् ॥ ७६ ॥
 ब्राह्मेण हिः सौम्यतीर्थेन चैक माचामेच्चेटाचमोऽसौ सकृत् स्यात् ।
 शृङ्गुभ्रानिष्ठोवनेष्वम्बुपाने नीचालोकेऽसौ विधेयोऽनृते च ॥ ७७ ॥
 तोयालाभाद्देवु संसृश्य नासां
 दक्षश्रोत्रं संसृश्ये हृत्तदोणा ।
 दुर्वाच्योक्ती दुःश्रवेऽर्थे श्रुते वा
 हस्ताग्राभ्यां संसृश्येत् कर्शयुग्मं ॥ ७८ ॥
 स्नाने पाने भोजनेऽधाटनेऽन्ते
 सन्ध्याद्यर्चाहोमजाप्येषु पूर्वं ।
 आचामेद् द्विर्वाह्यविट्स्पर्शने ऽसौ
 सुप्ते दैवात् स्नानपूर्वं चमेद्द्विः ॥ ७९ ॥
 इति कृताचमनः समनन्तरं सकलशोधिकया किल सन्ध्याया ।
 निगममातर मेष उपासितुं रवि मपि प्रयतेत यतात्मना ॥ ८० ॥
 सन्ध्यायन्ते यत्र देवा स्त्रिकालं सन्धीयन्ते यत्र वा सा हि सन्ध्या ।
 सैवोपास्या भूसुरचक्ष-वैश्वै ब्राह्मी सन्ध्या कथ्यते तत्र मुख्या ॥ ८१ ॥
 सा द्विधा भवति वैदिकी पुन स्तान्विकीति कथिता प्रयोगतः ।
 आदिमा त्रिपदया परिष्कृता, स्वामर-त्रिपदया कृता ऽन्तिमा ॥ ८२ ॥

प्रभात-मध्यंदिन-साय मित्यं द्विजै रूपास्त्रेत उभे त्रिकालं ।

यदर्थं मर्क स्तिष्ठणां पुरोणा मुपर्थ्यसौ तिष्ठति वे मुहूर्त्तं ॥ ८३ ॥

भवति तत्र खलूत्तममध्यमाऽ

धमभिदा त्रिविधा समयक्रमात् ।

नभसि तारकिते ऽरुणिते, दिवा-

करकरोत्खचिते च तथोषसि ॥ ८४ ॥

मध्याह्निकी मध्यगतार्कविम्बा

सायाह्निकी चापि भवे-स्त्रिधा सा ।

उपास्तसूर्याऽस्तमितार्कविम्बा

विभक्ततारति मतोत्तमादौः ॥ ८५ ॥

सन्ध्याकालं साहसुहृत्तं मनुराह

ज्ञात्वा तस्मिन् संयतचित्तो ह्यनुतिष्ठेत् ।

कालेऽतीते सा चरिताऽपि द्विजसुख्यैः

सन्ध्या बन्ध्या स्त्रीव न किञ्चित् फलदा स्यात् ॥ ८६ ॥

कालातिक्रमणे मनुं च दशधा जप्त्वाऽनुतिष्ठे-त्तथा

शक्तौ देव-मनुस्मरं-स्त्रिप्रवणं विद्यां जपे-न्निश्चलः ।

प्राणेः कण्ठगतै रपि प्रतिदिनं नोत्सर्गयत् साधकः

सन्ध्यां वाक्तनुकर्मजाघशमनीं त्रैकालिकीं वैधमीं ॥ ८७ ॥

आदौ सन्धयोपास्यते श्रौतसूत्र्या

पश्चा-त्ताव-त्तन्मार्गेण नित्यं ।

द्वे चात्याज्ये सर्व्वदा विप्रवर्य्यै

स्तस्मा दादौ वैदिकी सेवनीया ॥ ८८ ॥

गायत्रोपनये ऋहीसुरशिशुं क्षत्रात्मजं त्रिष्टुभा
 गायत्रैवहि तावुभौ किं मथवा वैशं जगत्या पुनः ।
 इत्यादि श्रुतितो यया त्रिपदया संस्कार्यते ब्राह्मणः
 सापि क्तापि चतुष्पदा प्रभवति प्रायः सुरीयान्विता ॥ ८८ ॥
 परोरजसि सावदोमिति मता तुरीया हि साऽ
 एवर्गमयमाहकाप्रभव-कारणाष्टाक्षरा ।
 अशेषजगदुद्भव-प्रलयपालनाकारिणी
 ततोऽत्र तदुपासना प्रथमतो विधेया द्विजैः ॥ ८९ ॥
 ध्यात्वा विष्णुं हृत्सरोजे वसन्तं
 दर्भाभोभिर्मार्जनं मूर्द्धि कुर्यात् ।
 शन्नघेतिद्रुपदादी-त्युचाभ्या
 मापोहिष्ठायो ऋतं चेति मन्त्रैः ॥ ९१ ॥
 शन्नोमन्त्रस्याम्बुपानुष्टुविन्द्रा
 मुन्याद्याः स्युः शपदत्वस्य भूयः ।
 सिन्धुद्वीपानुहुभापस्तथोक्ताः
 स्यादेतेषां मार्जनार्थं नियोगः ॥ ९२ ॥
 आदावनुहुव्हितयेन कार्थ्यो
 मूर्द्धादि-सर्वाङ्गतोऽभिषेकः ।
 आपोमनूनां नवभिः पदैश्च
 त्रिंशस्त्रिंशः खे शिरसि क्षितौ च ॥ ९३ ॥
 वरथान्तपदैर्विहायसि स्वशिरस्येव हि सेषवोऽन्तकैः ।
 भुवि सान्तपदैस्त्रिभिः क्षिपेदथ कुर्यादनुनाऽघमर्षणं ॥ ९४ ॥

अघमर्षणतोऽघमर्षणेऽस्य मुनिष्कुन्द उदीरितं त्वनुष्ठुप् ।
 मत मावभृथं चःदैवतं ह्यमिधावभृथे नियोजनं ॥ ८५ ॥
 अभिमन्त्र पयः करोदरे ऋच मुञ्चार्थं ततोऽघमर्षणं ।
 वहिरान्तरशुद्धये पिवेत् पुन राचम्य वपुः प्रमार्जयेत् ॥ ८६ ॥
 वक्ष्यमाणेन विधिना गृह्णीया दासनं ततः ।
 पृथि त्वयेति वाक्येन संप्रार्थ्य पृथिवीं द्विजः ॥ ८७ ॥
 तारमात्मपदमासनं कमौलानि येनम इति स्मृतो मनुः ।
 मेरुपृष्ठऋषि रस्य सौतलं क्कुन्द एव कमठोऽधिदेवता ॥ ८८ ॥
 अमुनाऽऽसनमाश्रयंस्ततः प्रणवं ब्रह्मपदं उयाऽन्वितं ।
 हृदयान्त मुदीर्य कल्पयेत् पयसा स्वं परितोऽनलावृतिं ॥ ८९ ॥
 इत्थं विशुद्धात्मसमाश्रितासनः स्मरेत्तुरीयां मुनिसेवितां मुनिः ।
 परेश्वरानुष्ठुवदित्यभिख्यया विन्यस्य मुन्यादिक मेव मात्मनि ॥ ९० ॥
 ज्योतीरूपा मर्द्धचन्द्रोपरिष्ठां
 हंसैर्युक्ते ओमयानि निषणां ।
 स्वे स्तेजोभि दीपयन्तं दिवोऽन्त-
 र्ब्रह्मावेद्यां ब्रह्मविद्यां भजामः ॥ ९०१ ॥
 एवं ध्यात्वा मन्त्रयित्वाऽष्टवारं
 पीत्वा तोयं जन्मनो-पार्जितानि ।
 हत्वा पापान्गाशु शुद्धान्तरात्मा
 तां गायत्री मभ्यसेद्वक्ष्यमाणां ॥ ९०२ ॥

इति शोभाविन्दकविभूषणमामन्तरायविरचिते सूरिसर्वस्वे

प्रातःकृत्यं नाम मत्तदशसंयहः ।

अथ अष्टादशः संग्रहः ।

ततः संचिन्त्य मन्त्रार्थं प्राणायामाय मान्विकः ।

चतुर्णां प्रणवादीनां मुन्यादिन्यास माचरेत् ॥ १ ॥

विष्णुब्रह्मशिवैक मन्त्रर मिदं ब्रह्मस्वरूपं मतं

यद्विज्ञाः प्रणवं वदन्ति मुनयो वेदादिवीजं च यत् ।

यस्यांशावयवै र्भिभक्त मखिलं विश्वं तथा तैजसं

प्राज्ञं चेति गुणत्रयानुगतया जाग्रदवस्थया (१) ॥ २ ॥

ब्रह्मा गायत्राग्निरित्येभि राटो न्यासं कुर्याद्ब्राह्मणोऽस्यर्षिपूर्वं ।

खं ब्रह्मेत्याद्युक्तं मुच्ये रघोषध्वान्तादित्यं ब्राह्मणं तत् पठित्वा ॥ ३ ॥

समत्वं तद्रजस्तमोगुणात्मनोऽस्य वर्सकान् ।

शितारुणागिता-द्रासेत् स्वनाभिहृत्शिरःसु च ॥ ४ ॥

भूर्भुवः स्वरिति तन्महर्जनं तत्तपो तदनु मत्स्य मित्यमूः ।

व्याहृतीः प्रणवपूर्विका जगु र्योगिनो जगति सप्त-सम्प्रिताः ॥ ५ ॥

जमदग्नि भैरवाजभृगुगोतमकश्यपाः ।

विश्वामित्रो वशिष्ठश्च समानां मुनयः क्रमात् ॥ ६ ॥

गायत्र्याणि गयानुष्टुप् वृहतीपंक्तयः पुनः ।

त्रिष्टुप् जगत्वी ऋन्दांसि सप्ताऽऽसां कथितानि वै ॥ ७ ॥

(१) सत्वगुणेन जाग्रदवस्थया विश्व इति रजोगुणेन स्वप्नावस्थया तैजस इति तमोगुणेन सुषुप्त्यवस्थया च प्राज्ञ इति यस्यांशविभक्तो जीवो व्यपदिश्यते इत्यर्थः ।

सप्तार्चि रनिलः सूर्यो वाक्पति वरुणो वृषा ।

विश्वेदेवाः क्रमा-दासां देवताः सप्त कीर्त्तिताः ॥ ८ ॥

एता न्यस्वा व्याहृती शान्प्रियुग्मे जानुदन्धे श्रोणियुग्मे च राभी ।

वज्रः कण्ठभृद्युगान्तेषु भूयो भूरित्यादि-ब्राह्मणं चाथ गायत् ॥ ९ ॥

हरि हरियुतो भृगु-वितुगिति स्वरूपंवरे

ऽथ वामनयनान्तर्णोमस्वमरुच्च भर्गोऽथ दे ।

सुधा सय भृगुश्च धीमहिधियः समर्गोमरु-

द्विसर्गयुतनः प्रचो तदनु शौरि रन्ते च यात् (२) ॥ १० ॥

इयं ब्रह्मविद्या प्रदिष्टाऽनवद्या

जगत्-क्रोटिविख्यातगायत्राभिख्या ।

पदैकेन विश्वं वितत्यात्मभृत्या

त्रिभिः पद्भि र्गैका वरीवर्त्ति लोके ॥ ११ ॥

(२) हरिस्तकारः, भृगुः सकारः, हरियुतोभृगुः, “त्”कारः, ततोवितुः तेन “तत्सवितुर्वरेण्यं” । ततो “रे” अनन्तरं च वामनयनं सीकारस्तदन्तोर्णौ “णी” इति । खं ग्रन्थं तत्सहितो मरुद्यकारः “यं” इति, तेन “वरेणीयं” इति लब्धं । ततो “भर्गो”, अनन्तरं “दे”, ततः सुधा “वकारः”, ततः यकारसहितो भृगुः “स्” इति, तेन “देवस्व” इति लब्धं; तदनु “धीमहि” ततोधिषो-ऽनन्तरं विसर्गयुतोवकारः यो इति, ततः सर्गयुक्तो नकारः “नः”, तेन “धियो-योनः” इति लब्धं; ततः “प्रचो” अनन्तरं शौरिर्दकारः, अन्ते च “यात्” तेन “प्रचोदयात्” इति लब्धं, इत्थं च “तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गोदेवस्वधीमधिधियो-योनः प्रचोदयात्” इति लब्धं सप्तैकं । अत्रचश्लोके द्वितीयपादे “यः सख” इति भवितुमर्हतीति चिन्त्यं ।

श्रुता ब्रह्मतेजः परं वर्हयन्ती
 स्मृता सर्वपापव्रजं मर्हयन्ती ।
 क्षणं ध्यानतो ज्ञान मुत्पादयन्ती
 जपादष्टभिः सिद्धिभि र्योजयन्ती ॥ १२ ॥
 विश्वामितोऽस्याऋषिः स्वीयनाम्ना-
 च्छन्दः सूर्या देवता वीजशक्ती ।
 णोयं चोभे, ब्रह्मवोधे नियागः
 यथेयताव ब्राह्मणं भूमिरन्तं ॥ १३ ॥
 यादहन्धे जंघयोः शोणियुग्मं
 नाभौ वचः कण्ठनामाग्रनदे ।
 भाले मूर्धन्येषु मूर्द्धादितय
 न्यामः कार्योऽस्या दशानां पदानां ॥ १४ ॥
 आदावनन्तो रदयुक्तशूरो ज्योतिः पदं मानलसोऽमृतं च ।
 ब्रह्मेत्यथ व्याहृतय श्व तिस्र शृङ्गामनुः सप्तयुगार्ण एषः (१) ॥ १५ ॥
 प्रजापति ऋषि र्मतो यजुरनुष्टुभौ च्छन्दसा
 मरोजजहुताशनानिलदिवाकरा देवताः ।
 पदानि गुदहृद्भुखे गलहृदघ्निनाभौ च कं
 न्यसे-त्तदनु तत्पठेत् स शिरद्वयदो ब्राह्मणं ॥ १६ ॥

(१) अनन्त आकारः, रदयुक्तपकारः, “पो” इति । ततो “ज्योतिः”
 पदं ; अनलः रकारः, तत्सहितः सोकारः “रसो” इति, ततोऽमृतं, ततो “ब्रह्म”
 पदं, तिस्रोव्याहृतयः शूर्भुवःखः इति, चतुर्दशाक्षरीगायत्री शिरोब्रह्मसिंह इति
 ख्यातोमन्त्रः ।

दत्त्वा तारं व्याहृतीनां पुरस्ता-

ज्ञायन्त्या वै तत्त्ववर्णात्मिकायाः ।

चूडामन्त्रस्यादितोऽन्ते च विद्या

सावित्र्याख्या षष्टिवर्णात्मिकेयं ॥ १७ ॥

एकैकया नदन् प्रककुम्भकाद्यैः

कृत्वाऽनया पवनमयमनं त्रिकृत्वः ।

अन्तश्चरतिमनुनाऽऽचमनं विधाय

तोयाञ्जलिं वितनुयाद् द्रुपदादिवेति ॥ १८ ॥

त्रिंशत्कोटिमिता विरञ्चिषपथान्मन्येहनामासुरा

नित्यं प्रात रहस्करं प्रहरणे कथ्यन्त माघ्नन्ति वै ।

तान् हन्तुं मलिलाञ्जलितय मतो दद्यात्तदा ब्राह्मणो

गायत्र्याऽस्य विमुक्तयेऽनुदिवसं हन्त्यन्यथा भास्करं ॥ १९ ॥

उदित्यमित्यादिऋचां त्रयस्य प्रस्कन्दकौत्सारुणयो मुनीन्द्राः ।

गायत्रिकाविष्टुवनुष्टुभश्च च्छन्दांसि देवो मिहिरः क्रमेण ॥ २० ॥

विन्यस्येता नुत्यितो बद्धहस्तो

नित्तिपेपकं व्योम्नि तायाञ्जलिं च ।

सोऽयं ब्रह्मादित्य एवेतिबुद्ध्या

तै ऋक्पाठै शोपतिष्ठेत् सूर्यं ॥ २१ ॥

अथासन मुपाविशन् प्रथम मुङ्गत् शापतो

द्विजा निगममातरं मपदि वक्ष्यमाणाध्वना ।

पुरा किल विरञ्चिना तदनु सा वशिष्ठेन च

स्वयं कुशिकसूनुना ऽभिमतदाऽपि शप्ताऽ भवत् ॥ २२ ॥

तस्मात् मोदकताम्रभाजन इमा मवाह्य मुन्यादिकं
न्यस्त्वा शापविमोचनस्य विधिव द्विद्यां प्रयोगोचितां ।
उक्ता गन्धजवाकुशाक्षतलसत्तोयाञ्जलिपणै
स्तद्दोषं परिहृत्य ता मथ जपेत् मंदर्शते तद्विधिः ॥ २३ ॥
योऽस्याः (१) शप्ता तस्यविमोचे स ऋषिः स्या-
द्वाग्दोहाद्या कामदुघाद्या महदाद्या ।
गायत्रीव च्छन्दसि शप्ता शपतां सा
तथा-मेवानुग्रहशक्तिः खलु देवी ॥ २४ ॥
तत्तत्शापविमोचने विनियमं कृत्वाऽथ षड्दोर्ध्व-
वर्णाद्येन षडङ्गकानि च हृदि प्रोक्तस्वरूपां स्मरत् ।
तारव्याहृतितारपूर्वक मटः पादत्रयं सद्भुव-
र्ज्यां जीवमनृत्यवर्णपुटितं ब्रूयात् क्रमानुक्रमं ॥ २५ ॥
प्रत्येकतः श्रौतमनुत्रयान्ते देवि त्व मस्मादमुकस्य शापात् ।
मुक्ता भवेत्यम्बुनि कल्पितेऽङ्गे क्षिप्त्वाऽञ्जलिं तत्र जलं निहन्त्यात् ॥ २६ ॥
गायत्रीं ब्रह्मेति ऋचा ब्रह्मशापा दग्निं ज्योतिर्येति तत्पुत्रशापात् ।
गायत्रीमित्युक्तया गाधिसूतोः शापा-द्देवीं मोचयत्येव सत्यं ॥ २७ ॥
ऋचोयथा । गायत्रीं ब्रह्मेत्युपासितं यद्रूपं ब्रह्मणो विदुः ।
ता सु पश्यन्ति धीरा मनसा वाच मग्रतः ॥ २८ ॥
श्रीं गायत्रीं भजाम्यग्निमुखीं विश्वगर्भां यदुद्भवा अक्रिरे विश्वसृष्टिं ।
तां कल्याणीं मिष्टकरीं प्रपद्ये यन्मुखा-न्निःसृतोऽखिलवेदगर्भः ॥ २९ ॥

अग्निर्ज्योति रहं शुक्लं शुक्लं ज्योति रहं शिवः ।

आत्मज्योति रहं शुक्लं सर्वज्योति रमी महान् ॥ ३० ॥

सोऽह मर्क मरुं ज्योति रर्कज्याति रहं शिवः ।

आत्मज्योति रहं शुक्लं सर्वज्याति रमोऽहमाँ ॥ ३१ ॥ इति ॥

ततो जलमुपस्पृश द्विगममातु ऋष्यादिकं

षडङ्गमपि भूर्भुवः स्वरिति तेष पादै स्त्रिभिः (१) ।

पदान्यपिच पूर्वव द्वपुषि विन्यसे द्विद्ववि-

द्विधृपमचतुर्मुखान्यमलपद्मसंस्थानि च ॥ ३२ ॥

हेमाभोजपिशङ्गकज्जलरविज्योत्स्नासुतारानल-

श्यामाशन्यगितातिशुक्लकनकाभोजारुणाक्षप्रभान् ।

वर्णान् कुन्दतमाल रुक्मरुधिरस्वर्णावटातामल-

प्रोद्यत्सूर्यनिभान् विचित्रवसनान् पद्माननस्थांस्ततः ॥ ३३ ॥

पादाग्राङ्गुलमूलगुल्फनिलये जान्वां स्तथोर्व्वीः शिवे

नाभौ हृद्वलवाहुयुग्मककुटास्याघ्राणगण्डान्निषु ।

कर्णभृयुगमध्यमूर्द्धि च पुनः पञ्च न्यसेदन्तिमान्

पश्चादुत्तरपूर्व्व्यास्यवदनैषूङ्गानने माधकः ॥ ३४ ॥

स्फुरत्शशधरप्रभैः प्रणवपूर्व्वपादै स्त्रिभि

न्यसेच्च वपुषि त्रिणः करयुगेन मव्यापकं ।

अचञ्चलमना स्तत स्तरणिविस्वमध्यस्थितां

स्मरेत् प्रणवसंयुतां मशिरमं च मव्याहृतिं ॥ ३५ ॥

(१) तिस्रस्त्रिभ्यां ह्रतिभिर्गायत्र्याविभक्तैस्त्रिभिः पदैश् षडङ्गानि न्यसेदित्यर्थः ।

सूर्यान्तर्विम्बवर्त्ती कनकमयसटाग्रशुलोमाङ्गलक्ष्मीः
 शोणाभोजायतान्नः सुकपिशवमनः स्वर्णपद्माननस्थः ।
 मञ्जोराद्युर्मिकाञ्चोवलयगलभुजाकल्पकोटीरनिष्कै
 युक्तः शङ्खारिपाणिः स्फुरतु हृदि मम प्राणवः पृक्षोऽसौ ॥ ३६ ॥
 तारस्य सप्तविभवैः परिचीयमानं
 मानै रगस्य मनिशं श्रुतिमौलिमृग्यं ।
 मस्वित्पमस्तग मनस्वर मच्युतं त-
 त्तजः परं स्फुरतु सान्द्रसुखाम्बुराशि ॥ ३७ ॥
 शक्रापीयूषरोचिःशतचक्रचिरा चारुमाल्याम्बरस्रग्-
 भूषाढ्या साक्षस्ताम्रतरमविलमत्कुण्डिकां मंदधाना ।
 वेदाना मादिमाता सकलमुनिजनैः सेविता शुद्धमत्वा
 गायत्री मे पुरस्तात् स्फुरतु महदया सर्व तत्त्वस्वरूपा ॥ ३८ ॥
 मुक्ताविद्रुमहेमनीलधवलच्छाये मुखे स्तोत्रणं
 युक्ता मिन्दुनिबद्धरत्नमुकुटां तत्त्वार्थवर्ष्णालिकां ।
 सावित्रीं वरदाभयाङ्कुशकणाः शुभ्रं कपालं गुणं
 शङ्खं चक्रगदारविन्दयुगलं हस्तैर्वहन्तीं भजे ॥ ३९ ॥
 ततः सन्ध्या ध्येया दहनवदना शङ्कराश्रया
 सदा सूर्यान्तस्था नृहृदिहृदया ब्रह्मकवचा ।
 मं कौण्डिन्यो यस्याः प्रवर, उत सांख्यायनकुले
 प्रसूता या रक्तामलमलिनरूपाणि भजते ॥ ४० ॥
 प्रातःसन्ध्या कुमारो करकलितस्रुवस्तुकरङ्गाक्षदण्डा
 रक्तस्रगन्धभूषाम्बररुचिरतनू रक्तपद्माननस्था ।

ब्राह्मो ऋमाधिरूढा मुनिमनुजसुरे रश्चितर्ग्वेद्युक्ता
 गायन्तोतिप्रमिद्धा मणिमुकुटलसहेदवक्ता द्विनेत्रा ॥ ४१ ॥
 माध्याह्नी यौवनस्था विषदमलयजस्त्रिभूषांशुकादृशा
 श्रुताञ्जस्था चतुर्भिर्वदनसरमिजैः सहितैर्विभान्तो ।
 सावित्राख्या सचक्राम्बुजजलजगता वेषावो वैनतेया-
 रूढा गृढा समस्तश्रुतिपथपथिकैः संप्रयुक्ता यजुर्भिः ॥ ४२ ॥
 मायंसन्ध्या च वृद्धा मिततरवमनस्त्रिग्लेपाङ्गभूषा
 कृष्णाभोजान्तरस्था मशशिकलचतुर्वक्त्रपद्मा त्रिनेत्रा !
 शूलाक्षस्त्रकपालं दमरु मपि करैः मन्दधाना सरस्व-
 त्याख्यातोक्षाधिरूढा सुवर्णविनुता शाश्वती सामयुक्ता ॥ ४३ ॥
 ध्यात्वेत्यं कुसुमाक्षतैः स मल्लिले मत्ताम्रपात्रेऽथवा
 यन्त्रे ता मनुचिन्त्य वेदजननीं तजोऽमिमन्त्रादनु ।
 आयाहोत्यभिवाह्य तत्र मनसा संपूज्य मन्त्रं जपे-
 दासूर्यादय मूर्ध्वतिथ्यगवन्चास्येन दोषा क्रमात् ॥ ४४ ॥
 जपान्ते पुनस्तां विचिन्त्यार्पयित्वा
 जपं प्राणरोधं त्रिशः संविधाय ।
 पुन र्याहिदेवोति तां सूर्यविम्बे
 समुदास्य तं सूर्यं मर्च्चंज्जलान्तः ॥ ४५ ॥
 ओं हंसः शुचिसदृचः पदैस्त्रिषड्भि
 स्तोयान्तं जंजुरुहकर्णिकां दलानां ।
 मन्ध्याग्राण्यथ परितोऽनुकल्प्य वृक्षं
 तत्पार्श्वं दिवसकृते नमोऽन्निवेद्य ॥ ४६ ॥

नमः सवित्रे जगदेकचक्षुषे
 जगत्प्रसूतिस्थितिनागहेतवे ।
 त्रयीमयाय त्रिगुणात्मधारिणे
 विरिञ्चिनागायणशङ्करात्मने ॥ ४७ ॥
 अथ तान्त्रिक एष तान्त्रिकी
 मित्र मन्त्र्यां विधिना ममाचरेत् ।
 विफला हि भवन्ति यां विनाऽ
 खिलमन्त्रा बहुशोऽपि सेविताः ॥ ४८ ॥
 आचम्यावाह्य तोये निजमनुजपत स्तीर्थमुन्दं तदम्भः
 क्षिप्वा दर्भं स्त्रिवारं भुवि पुन रमुना समशो मूर्द्ध्नि मिञ्चेत् ।
 वामेनादाय किं चित्तदपि च मनुना दक्षिणे मन्त्रयित्वा
 भूयो वामे गृहीत्वा निजशिरसि कुशे स्तेन मिञ्चेत्-क्षिप्तः ॥ ४९ ॥
 ततोऽञ्जन्यानीतं गुरुभि रुपदिष्टेन विधिना
 शनैर्नोद्याऽऽकृष्याऽग्निमय मुदरं नोर मिडया ।
 स तेनान्तर्दापि सपदि परिमृज्यान्वशिरया
 विनिष्कृष्यामव्यस्रतकुलिशरूपोपलतले (१) ॥ ५० ॥
 ततः क्षिपेदूर्ध्वं मवञ्जनितयं कृत्वा मरुत्संयम मङ्गजेन (२) च ।
 भक्तारस्वन्नखसंख्यकेन त-दिधानतो रचकपूर्वकं क्रमात् ॥ ५१ ॥

- (१) विनिक्षिपन्मन्त्रजपेन चात्मसं विधाय कृत्वेत्यवशेषं सुधोः ।
 बाह्यान्तराष्टौविनिक्षन्तनं परं विशुद्धतामेति जपादिकम्भेसु ॥
 इत्यधिकं (ग. पुस्तके) ।
 (२) संग्रहेन च इति (व) पुस्तके पाठः ।

डेऽन्तौ कृत्वा कृष्णदामोदरी द्वौ
 संयोज्यान्ते विशङ्गे धीमहिभ्यां ।
 तन्नोविष्णुः प्रेत्यथो चोदयाहै
 गायत्र्याषा वैष्णवी सम्यगुक्ता (१) ॥ ५२ ॥
 सर्वेषा मिष्टदात्री सकलसुरमयी सर्ववैदेकधार्त्री
 युक्ता तारेण मुक्तिं जनयति रमया भोगसंपत्तिं मेधा ।
 क्लीं वोजेनार्थमिद्धिं सुललितकवितां वाग्भवेनाऽथ सम्यक्
 सौभाग्यं कामवीजेन च सकलयुतोच्चारणात् कृष्णभक्तिं ॥ ५३ ॥
 अस्यामृषिः कमलयोनिं रनुष्टुभाख्यं
 च्छन्दोऽथ विष्णुहृदयाखिलगतिं रीणा ।
 स्याद्देवता स्मररमे खलु वोजगती (२)
 धर्मार्थमोक्षविषये विनियोग उक्तः ॥ ५४ ॥
 कृत्वाङ्गानि पटै स्त्रिभिर्द्विरुदितै र्यस्त्वा पदान्यानेन
 कण्ठे हृदये वाहुतुन्द जघने जानुदये पदुदये ।
 ध्याय-त्तारकितं नभस्यविकलं ब्राह्मी-पुरोक्ताऽध्वना
 तत्रस्थां तदभेदतो भगवतीं तां वैष्णवीं वैष्णवः ॥ ५५ ॥
 उद्यद्दिवाकरनिभां तपनीयवर्णां
 कृष्णाजिनोत्तरदुकूलवृताङ्गवर्णां ।
 विश्वोदरां विकचपुष्करपुष्कराक्ष
 मानाधरा पद्मर्हगितु राटिगतिं ॥ ५६ ॥

(१) श्रीं कृष्णाय विशङ्गे दामोदराय धीमहि तन्नोविष्णुः प्रेत्योदयात् इति ।

(२) क्लीं वोजं । श्रीं गतिः ।

प्रातः क्षयाऽथ सन्ध्याकरणरुचि रभयाक्षस्त्रजौ धारयन्तो
 ऋसारूढा दिनार्द्धे दशनलिनगदाचक्रभृत् श्यामवर्ष्मा ।
 तार्क्ष्यरूढा च मायं वरकरकयुतौ शूलपाशौ दधाना
 शुक्ला वराक्षा वृषस्था जपविधिमह्नितां पूर्व्वेषत् सर्व्वं मूर्च्छं ॥ ५७ ॥
 इत्थं गन्ध्या मयोक्ता गुरुकुलवचना द्वैलिकी तान्त्रिकी च
 तं चोभे माधकाना मभिमतफलदे स्वान्तशुद्धिप्रदे स्तः ।
 यत्थागा-द्वाह्मणानामपि शतशतशो मन्त्रमंजापकानां
 मिद्धि न स्याद्विशेषा-द्धनतनयहृति हन्त पातित्वमेव ॥ ५८ ॥
 समित्ममिद्धेऽथ सुसंस्कृतेऽनले
 स्रवेण दद्याद्द्विविषाऽऽहुतिद्वयं ।
 ध्रुवादिकं ठडयपश्चिमं रवि-
 प्रजापतिभ्या मथवा जलाञ्जली ॥ ५९ ॥
 ततः स्ववस्त्रं परिशोधयेत् सुधी
 विधीयतेऽतोऽंशुकशुद्धि रादरात् ।
 यया विशुद्धं वसनं दिने दिने
 पिधीयते कर्म्मसु कर्मठै नरेः ॥ ६० ॥
 कार्पासं वसनं नरोऽनुदिवसं क्षारोदकैः क्षालयेत्
 कौषेयं विमलोदकैः श्व मलिनं काषायकं मृज्जलेः ।
 चल्कं विष्णु मनुस्मरन् सुपयसा संप्रोक्षयेच्चाजिनं
 संप्रोक्ष्याऽखिल कम्बलादिकं मथो वातेन चाऽऽस्फालयेत् ॥ ६१ ॥
 विष्ण्वादि-देवप्रतिमादिकानां महीपतीनां व्रतिनां यतीनां
 नित्यं दुकूलं परिशोधनीयं मलाचितं सद्दसनं परेषां ॥ ६२ ॥

विश्रुतं रेतोरुधिराक्त-वस्त्रं प्राङ्मुञ्जले मर्जानवि हिमृज्य ।

क्षारोदकै रूष्णजलैर्विपाच्य प्रक्षालये त्रिर्मलनीरप्रैः ॥ ६३ ॥

योषिद्रजो-विलुलितं नवगोमयेन

निर्मृज्य मृज्जलचयेन च शोधयित्वा ।

पक्ताऽथ उष्णमलिलै र्ज्वलनेन भूयो

निर्सेजकेन विधिवत् खलु शोधनीयं ॥ ६४ ॥

शकाकविट्शूकरकुङ्कुमाद्यै र्नीचान्यजत्रात्यपशूपमैश्च ।

सृष्टं दुकूलं मलिलेन सद्यः प्रक्षालये-द्वृतन मप्यथैवं ॥ ६५ ॥

शय्योपधानादि परिकटं यद्वस्त्रं तथा यद् यदिहोपभोग्यं ।

सब्धे परेद्युः परिशोध्य नोरैः स शोषयेत्तेन तदेति शुद्धिं ॥ ६६ ॥

इत्थं नरो यः परिशोध्य वस्त्रं नित्यं पिधत्तेऽखिलकर्म्मनिष्ठः ।

तस्यास्ति शुद्धिर्न तथेतरस्य स्मृतिप्रसिद्धं खलु वाक्य भेदतः ॥ ६७ ॥

इत्थं विशोधितपट स्तटनः सरस्य ।

निर्गत्य देवत मपि स्रपये-न्निशान्ते ।

सूर्यादियावधि यदि प्रतिमासु तिष्ठे-

भ्रात्यादि पर्युषित माशु तुदत्ययोवत् ॥ ६८ ॥

तस्मात् प्रातःस्नानतः पूर्वमेव पूजार्चानां पूर्वमाभ्याख्यार्य ।

दूरे क्षिप्त्वा वस्त्रयुग्मं पिधाय स्नानं पश्चात् कारये दुर्यते तत् ॥ ६९ ॥

दूरोष्णितान्यजरजस्वलयोषिटादि

पाषण्डनग्नममवेक्षणमङ्गसूक्तिं ।

विष्णोर्गुणा ननुगण-द्वुपचारयुक्तौ

दैवं विबोधयितुं मिष्टं मिया ततोक्तः ॥ ७० ॥

काङ्गाल-शङ्ख-सुरजानकमर्द्दलाद्यै
 वाद्यैः प्रभो जयजयेति वचोऽतिहृद्यैः ।
 सर्पिः सुगन्ध-तिलतैल-सुदीप्त-दोषै
 हारि प्रविश्य वचसा प्रतिबोधये-त्तं ॥ ७१ ॥
 हे देवासुरसिद्धकिन्नरशिरःकोटोर-कोटिस्फुर-
 द्रत्न-द्योतितपादुकाखिलगुरो देवाधिराज प्रभो ।
 प्रातः संप्रति जात मुक्त शयनं निद्रां जह्नीहि क्षमं
 कारुण्यामृत-पूरपूरित-दृशा दीनान् पुनोहो श नः ॥ ७२ ॥
 एवं विज्ञाप्य देवं स्फुट मर मरं मोचये-द्रोचमाना
 मर्त्वा मालोक्य सूक्ष्मारितनुतिनतिभिः संसृयात् प्राक् प्रसाद्य ।
 देहत्याग्याथ सुप्ता मृजुतनु मतनूत्तुङ्गवचोजनम्त्रां
 धूम्राभां कालरात्रिं स्फुटविकटमुखीं प्रार्थये-दक्षशीर्षां ॥ ७३ ॥
 देवि सर्व्वभयविघ्ननाग्निनि कालरुद्रहरमत्तकाग्निनि ।
 कालरात्रि कलयामि ते पदं देहि मार्गं मज मर्च्चयाम्यहं ॥ ७४ ॥
 पृष्ठेनाथो मंथयेद्दामशाखां संकोच्याङ्गान्युत्तरे दत्तमार्गां ।
 देवीं तां नोत्तंघये त्तंघयेद्दाग्द्वारं धीरो दक्षिणेनाग्निणा सः ॥ ७५ ॥
 अन्तर्यामिन्नन्तरास्थाय* मम्यक् सेवायै ते यत्स्वयाऽहं निशुज्ये ।
 कुर्व्वं सर्व्वं तत्तथा माम्स्व कश्चि त्वदश्रयत्वा-ङ्गेलनोत्थोऽपराधः ॥ ७६ ॥

* ततः प्रविश्यान्तरगारभीश्वरं प्रदक्षिणीकृत्य विनम्र मौलिना ।

पुनर्नमस्कृत्य निवेदयेत्त्रिधा सेवाकृतपापः शमनाय साधकः ॥ ७६ ॥

ततो देवस्य संस्पृष्टा कराग्रेण पदास्वजं ।
 कृतार्थोऽस्मीति संभाष्य नीराजयितुं मारमेत् ॥ ७७ ॥
 निर्यन्त्रिलिन्दनिचयामलयामुनेय-
 प्रातः सरोजमदृशं वदनं तवेदं ।
 व्यस्तालकालितिलकं च विवृण्णिताहं (१)
 नोराजयाम्यऽनुगृह्णाण विभो स्मितं न ॥ ७८ ॥
 इदं वदं स्तद्वदनं शनैः शनैर्नीराजयेत् सप्तभि रित्थवर्त्तिभिः ।
 वहि नयेत्तत् शयनीय मयत स्तदङ्गतोऽप्याभरणांशुकस्त्रजः ॥ ७९ ॥
 देवं कृत्वा सोत्तरीयैकवस्त्रं
 सद्यो नीरेः क्षालयित्वाऽग्रभूमिं ।
 संस्थाप्याग्रेऽस्नानयोग्योपचारान् (२)
 कुर्यात्तत्र स्नानपूजां विधिज्ञः ॥ ८१ ॥
 निनाद्य घण्टा मथ संस्कृतासनः
 कृताऽऽसनर्थादि-विधिं स्वितालकृत् ।
 क्रमात् ककुदन्धनभूविशोधने (३)
 समाप्य भूयोऽनिल-संयमं चरेत् ॥ ८१ ॥

(१) निगच्छदुधमरनिचयो यस्मात्तादश निष्कलं यद् यासुनेयं यमुनाभयं
 प्रातः पद्मं, तत्तत्त्रयं यतो व्यस्तालकालितिलकं विवृण्णिताहं इति काव्यलिङ्गा-
 प्राणितो पञ्चालंकारः । अत्र सुखस्तालकाश्यामिकया यासुनपद्मसाध्यं, विष्-
 णितालतयाच निर्यन्त्रिलिन्दन्वसपपादित मित्यवधेयम् ।

(२) आवाशोदकादिकान् ।

(३) दिवन्धनभूतशुद्धौ ।

न्यस्त्वा चान्तर्वाह्यतो मातृकार्क्षान् सामान्याधे वक्ष्यमाणक्रमेण ।
 मंपाद्याङ्गं तेन संप्रोच्य वक्षःपद्मे (१) गतिं पीठमन्त्रं यजे च ॥ ८२ ॥
 मुन्यादिकं मूलमनो विधाय
 मंपूज्य देवं मनसोपचारैः ।
 वह्निः समावाह्य विचिन्तयेत्तं
 सुप्तोत्थितं दर्शित-मर्त्तरीलीलं (२) ॥ ८३ ॥
 दत्त्वासनं दशन गोधनिकां पयोभि
 र्गण्डूष मङ्गपटवासविलेपनानि ।
 स्नानीयनोरवमनाभरणानि गन्ध-
 स्रग्गभकादिभि रथो रचयेत् सुवेशं ॥ ८४ ॥
 चित्तार्चानां मृत्सयीणां च सर्व्वं वृत्तादगं (३) स्नानकृत्यं विधेयं ।
 अन्यामां तु स्वेषु देहेषु चास्मिन् कृत्यं वर्च्ये प्रार्थनानुक्रमेण ॥ ८५ ॥
 मणिपादुकयोः पदाब्जुजे (४) करुणानीरगनिधे निधेहि भो ।
 पुरट-स्फुट-पीठकुट्टिमं (५) प्रविश स्नानवितर्दिमध्यगं ॥ ८६ ॥
 हिमवालुकया सुवामितै र्हिमनीरै र्हिमरश्मिभामितैः ।
 परिमृज्य सुखाक्षिपङ्कजा-न्यमुला चाऽऽदमनं विधीयतां ॥ ८७ ॥
 विशुद्धजाम्बूनटनडमध्यया प्रशस्तया वामितयाऽतिमेध्यया ।
 शलाकया तृलिसुकोमलाययाऽनया दयाब्धं दशनान् विशेषय ॥ ८८ ॥

(१) हृत्पद्मे ।

(२) मनुष्यलीलादर्शयन्तम् ।

(३) शङ्खशलाकोपरिस्थित दर्शके ।

(४) पादपद्मद्वयं ।

(५) सुवस्त्रकृत्त्रिभूस्थानं ।

नवकाञ्चं निश्चितया भगवं स्तौव पाणिपुटे च मयार्पितया ।

अरिराजितपाणिमरोजो (१) शनैः परिशोधय बोधतनो रमनां ॥ ८८

मन्दं मन्दं चन्दनस्यन्दपुरै रभ्यज्याङ्गा न्यङ्गते (२) मङ्गलानि ।

स्निग्धैः पिष्टैर्लेपनीयैर्विशिष्टैर्निर्लेपत्वां लेपयामीश भूयः ॥ ८९ ।

मार्द्धतिकोटिप्रमितानि यानि तोर्यानि सन्तोह वसन्ति लोके ।

तैः स्नानं मङ्गे कलयामि तत्र पवित्रमृत्तं भवताऽवधेयं ॥ ९१ ॥

जायत्रीलाभोरुहस्पर्शवत्ते वर्षा श्रीमन्निर्भलैश्चारुचेलैः ।

आपादाय प्रोच्छायामि क्रमेण साङ्गोपाङ्गे मावधानेन भाव्यं ॥ ९२ ।

सुरम्यमाणिक्यधटोमदुत्तमं

विशुद्धचामोकरचारुकान्तिमत् ।

कटौ तवेशाऽऽप्रपटीन (३) मन्धरं

विकच्छं मच्छं परिधापयाम्यङ्गं ॥ ९३ ॥

तादृशं सदृशं मुत्तरोयकं नीरदत्वषि तनां तडिङ्गमं (४) ।

विभ्रदम्बुजदलैर्लक्षणं क्षणादुत्तरं वपषि वत्तं (५) मर्हमि ॥ ९४ ॥

मरोजजेन त्रिगुणाकृतिं (६) पुनः स्वयं भवद्भिर्ग्रथितं पुरातनं ।

पिनाकिनापि प्रणयेन सन्वितं यज्ञोपवीतं परिकल्पयामि ते ॥ ९५

(१) चक्रगोभिनपाणिपङ्कज ।

(३) नैऋतं इति सम्बोधनं ।

(३) पादाभ्यावधिलम्बमानं ।

(४) तडित्प्रभमिति (ग) पुस्तके पाठः समौचीनः ।

(५) वस्तुमर्हमि इति (ग) (घ) पुस्तकयोः पाठः ।

(६) त्रिगुणोक्तं इति (ग) पुस्तके ।

मूर्द्धि श्रीमन् कनकमुकुटं कर्णयोः कुण्डले द्वे
 कण्ठे हारं तव मणिमयं कीमुभं चारुनिष्कं ।
 पाण्यो व्रीहौ रुचिरवलयाभ्यङ्गद्वे चाथ कक्षां
 काञ्चीमालां तव पदयुगे नृपरावर्पयामि ॥ ८६ ॥
 भालं चन्दनचित्रकेन रुचिरं ते चर्चयामि प्रभो
 वक्ष आऽक्षययत्नकर्द्दमरमैः कस्तुरिकाभि र्गलं ।
 दोहन्तुं हरिचन्दनेन रुचिरान्यङ्गानि शेषाण्यथ
 श्रोत्रखण्डादितुःसमेन च यथाशोभं शभं योजय ॥ ८७ ॥
 मूर्द्धि गर्भकमिटं मनोरमं दिव्यनव्यसुमनःस्रजा हृदः ।
 आपदान्त मुपकल्पिता मयाऽनुग्रहो मयि विधीयतां विभो ॥ ८८ ॥
 मणिमयमुकुरे मुकुन्द मन्दः
 स्मित रुचिरञ्जित मङ्ग मङ्गलं स्वं ।
 मुख मनपश्यत एष ते मुदे स्ता-
 द्विरचितवेश विभावना विशेषः ॥ ८९ ॥
 इत्यादौ दर्शयित्वा पुरस्ताद्भूयो नत्वा ज्ञानयित्वाऽयमूर्ध्वम् ।
 नीराज्यामुं तव सेवाऽपराधक्षान्ती देवं प्रार्थये देव मुचे ॥ ९० ॥
 क्रायापातैर्वाष्पनिःश्वामपातै
 र्गाङ्गाक्षैर्वामङ्गस्ताभिमर्शः ।
 येऽन्येऽभूवन् हेलया वाऽपराधा
 स्तत् सर्वं मे क्षाम्यतां (१) टीनवन्धो ॥ ९१ ॥

(१) क्षम्यतामिति (ख. पुस्तके ।

द्वारेषु दीवारिकदेवतानां प्रामादपार्श्वप्रतिमादिकानां ।

देवाग्रयूपस्थितवाहनस्य स्नानादिकं तद्वदथो विदध्यात् ॥ १०२ ॥

इति श्रीगोविन्दकविभूषणमामन्तरायविरचिते सूरिसवस्वे

निशान्तकृत्यं नामाष्टादशः संग्रहः ॥ * *

ऊनविंशः संग्रहः ।

इत्थं मार्जनमज्जनादि विधिवन्निष्प्राञ्च वाञ्छं ततः

स्थाने कुलचर्चनतरत्र रक्षमि चेत्ते पवित्रेऽथवा ।

पीठे स्वास्तुत आमनं सरमिजाद्यास्थाय सुस्थाशयः

स्त्रग्नि र्व्वाङ्गुलिपर्ज्वभि स्वभिमतं विद्यां जपेत् पूर्व्ववत् ॥ १ ॥

गायत्ररादौ मन्त्रजप्येषु जप्या

पञ्चाज्जप्यः खंष्टमन्त्रो यथेच्छं ।

एवं नित्यं कुर्व्वता कर्म जाप्यं

नैरन्तर्यामिनुष्ठित स्तुतिभिः स्यात् ॥ २ ॥

कृत्वा मनादि तनुशोधकमावृत्तान्तं

न्यस्त्वा पुरोक्तविधिनाऽङ्गपटाक्षराणि ।

सौरं समञ्चये हृदये मन्त्रं शक्तिपीठं

तस्मिन् स्मरे-न्निगममातर मुक्तरूपां ॥ ३ ॥

संस्थाप्याघं तत्सपर्यापचारा-

नग्रे ताम्ब्रे भाजने यन्त्र मस्याः ।

पीठाक्षान्तिं तं ममावाह्य तत्र

प्राणान् संस्थाप्याथ मुद्रां विदध्यात् ॥ ४ ॥

सङ्मुखसंपुट विस्तृतविततान्येकमुखद्विमुखविमुखानि ।
 चतुरिषुषडधोयुतमुखसंज्ञान्यूङ्गीञ्जलिकशकटयमपाशाः ॥ ५ ॥
 ग्रन्थितं तदनुसङ्मुखोमुखं मत्स्यकच्छपवराहमुष्टिकं ।
 सिंहपूर्वमहदादिकं पुनः क्रान्तसंज्ञ मथ मुद्गराह्वयं ॥ ६ ॥
 पल्लवं निगदितं ततोऽन्तिमं वेदमातु रतिहर्षदा इमाः ।
 मुद्रिकाः कलुषमुद्रिका श्वतुविंगति निर्गदिताः समासतः ॥ ७ ॥
 ततः सुप्रमन्नां मरोजे निषण्णां
 स्फुरद्देवर्ष्यां स्मरत्तां त्रिवर्ष्यां ।
 क्रमाद्दर्शयित्वा पुरस्ताच्च मुद्रा
 निविद्योपचारा न्निवेद्यान्त मस्यै ॥ ८ ॥
 यजेन्नामपूर्वोदितस्थानसंस्थान् मगन्धास्त्रुपुष्पात्तते रक्त मेकं ।
 असुष्यां पदान्यत्तरांश्च क्रमेण स्फुटं मूर्द्ध्नि तदत्तुरीयं पुरोक्तं ॥ ९ ॥
 ततो यजेदावरणानि दिङ्मिता-
 न्यादीं त्रिकोणश्वरुणामलासिताः ।
 ब्राह्मी च वैष्णव्यश्च शास्त्रवीति च
 त्रिशक्तयोऽर्च्यार्च्यं निजरूपवृंहिताः ॥ १० ॥
 अदिति श्रुतिरतो रमा तथा मा रति रात्र्येति षडंघ्रिषु द्वितीये ।
 रमकोणवह्निस्तदग्रतोऽङ्गान्यथ षट् पूज्यहरि-कृष्ण तृतीये ॥ ११ ॥
 प्रह्लादिनी प्रभा मत्या मोता विखम्भरा जया ।
 विलासिनोप्रभावत्यो चतुर्थे केशरेश्विमाः ॥ १२ ॥
 क्रान्ता दुर्गामरस्वत्यो विद्यारूपा विगालिका ।
 व्यापिनीशा च विमला पञ्चमे पल्लवेष्विमाः ॥ १३ ॥

तमोऽपहारिणी सूक्ष्मा विश्वयोनि र्भयापहा ।
 षड्गोभापरापञ्चरूपा षष्ठे दलाग्रगाः ॥ १४ ॥
 ब्राह्मी माहेश्वरी भूयः कौमारी वैष्णवी तथा ।
 वाराह्यैन्द्री च चामुण्डा लक्ष्मी र्वृत्ते च सप्तमे ॥ १५ ॥
 रवि रिन्दुः कुजः सौम्यो गुरुः शुक्रः शनैश्चरः ।
 राहुश्चैतऽष्टमे भूमिविषमयुग्माग्रतो वह्निः ॥ १६ ॥
 इन्द्रोऽग्निः शमनो रक्षः पाशो वायु र्देवाधिपः ।
 ईशानो विश्वसृक् शेषो नवमे तद्वह्नि स्त्वमे ॥ १७ ॥
 वज्रं शक्तिं य दण्डोऽसिः पाशः शृणि रथो गदा ।
 त्रिशूलं पद्मचक्रं च दशमे तद्वह्निः पुनः ॥ १८ ॥
 इत्थं सन्तोष्य देवीं जप मथ विधिनाऽऽचर्य संकृतमसंख्यं
 गुह्यातीत्यर्पयित्वा त्रि रनिलयमनं संविधायाष्टमुद्राः ।
 धेनुज्ञानारिलिङ्गास्वजुभगदरनिर्व्याण संज्ञा जपान्ते
 मंदर्शेमां च याहीति सपदि विमृज्य विष्टमन्त्रं जपेच्च ॥ १९ ॥
 महस्त्रं शतं वा समर्प्याथ जाप्यं यथाशक्तित स्तोत्रवर्गागलादि ।
 अधीत्याथ नित्यार्चनोदयुक्तचेताः समाहृत्ययन्त्रादिकं चापगच्छेत् ॥ २० ॥
 शक्तेर्वीह्यक्तशानुकोण विलसद्भूरादिषट्कोणकं
 वस्त्रञ्च स्वरयुग्मकं शायुतं वर्गस्त्रिवर्गमीनोः ।
 चूडामन्त्रतुरीयवेष्टितमिदं क्षमाकोणताराङ्कितं
 गायत्र्याः कथितं महत् प्रभृतिभि र्यन्त्रं । १) विदिक् संज्ञितं ॥ २१ ॥

अस्मिन् यन्त्रे काम्यकर्माणि कुर्व्य-

न्नावाह्येमां पूजयेत् पूर्वरीत्या ।

स्वं स्वं कामं कल्पयेत्तत्तन्मात्रं

तां गायत्रीं संजपेत्संयतात्मा ॥ २२ ॥

जपाद्गङ्गां जुहुयात्प्रणतिं हुतागर्भं गव्यघृतेन नित्यं ।

दीर्घायुषं माधितित्ते घृताक्ते दुर्ब्बलिकैर्दुर्गतारोगशान्त्यै ॥ २३ ॥

संपदे त्रिमधुरारुणांस्वजैर्ब्रह्मवृत्तकुसुमैर्द्विजश्रिये ।

वृष्टये सघृतवैतसेन्वनैः पुष्टये चरुभि र्निष्ठमाधितैः ॥ २४ ॥

वहुना किमिहोदितेन विद्या-

द्विजवर्यैः खलु माधिता यदि स्यात् ।

भुवि कामदुधेव कस्य किंवा

कुरुते नय मघ्नोघनाशहेतुः ॥ २५ ॥

अथेष्टसुरपूजनं प्रथयितं तदङ्गाङ्गिता-

कर्मादिह विचार्यते सप्तमयव्यवस्थापिच ।

व्यतिक्रमतयास्थिता दृढधियाप्यकालेऽर्चिताः

फलं न ददते सुगः किमपि न प्रसीदन्ति च ॥ २६ ॥

अङ्गोष्टदेवः खलु पूजनीयः प्रामादत्रध्ये निजयन्त्रपीठे ।

ईशानकोणादिषु ये तदङ्गभूताप्रग स्तं परिपूजनीयाः ॥ २७ ॥

विष्णावङ्गिनि शङ्करैकरदनाकार्क्षाभ्यु रङ्गाभ्यजं

विष्णुर्देकरदाम्बिका गिरिभुवि श्रीशेशविघ्नारुणाः ।

विघ्नेशे हरिशम्भुसूर्यगिरिजाः सूर्यं शिवेभानन-

श्रीशाम्बाः फलदा भवन्ति यजने व्यस्ता न पूज्याः क्वचित् ॥ २८ ॥

प्रासादे सति पञ्चमन्दिरतया पूज्या इमेऽदः क्रमा-
 दन्यत्रैकनिकेतने निजनिजे यन्त्रे च पूज्याः स्थिताः ।
 साक्षात्सुख्यतयैकसङ्गानि विना यन्त्रेण नैकासने
 शस्ताऽनेकसुरार्हणा जगु रितं प्रागागमज्ञाः किल ॥ २८ ॥
 प्रासादः सुरसङ्ग, सोपि, विविधः ख्यातः पुराणादिषु
 प्रायः स्तद्वचनादिभेद मधुना वक्ष्यामि सामान्यतः ।
 यत्नान्तः प्रतिमा प्रमाणरचिता पीठे स्वसिंहासने
 तिष्ठन्ती परिपूजिता वितनुते सर्वान् समृद्धिं नृणां ॥ ३० ॥
 आभ्यन्तरं वाह्यमिति द्विधाऽऽहुर्देवालयं यत्र विराजतेऽर्चा ।
 यत्कुर्वतां सौख्यं मविच्युतं स्यादस्मिन् परस्मिन्नपि मानवानां ॥ ३१ ॥
 आभ्यन्तरं स्वालयमध्यवर्त्ति
 स्वपाकसिद्धं हविरेव तस्मिन् ।
 वाह्यं पुरग्रामसमीपवर्त्ति
 तस्मिन् प्रणीतानलजं हविः स्यात् ॥ ३२ ॥
 वाह्यालयोऽपि बहुधा भवतीह यत्नात्
 प्रासाद मण्डप जनाश्रय भद्रमंदात् ।
 आद्या भवत्युपलखण्डदृष्टकाभि
 र्मेर्वादिविंशतिभिदारचितोऽतिरम्यः ॥ ३३ ॥
 भूमिं निखन्य सलिलान्त मथोपलः सन्तं
 स्वातं तदेव परिपूर्णं सितशुक्लाभिः ।
 तत्रोपरि प्रतिदिशं सुषमीकृतोऽस्मिन्
 प्रासाद-पीठरचनां विदधेति धीरः ॥ ३४ ॥

वास्तुं षोडशधा विभज्य परितो भागे द्विषड्भिर्वह्नि-
 भित्तिं भागचतुष्टयेन रचयेद्भूमं च तन्मध्यतः ।
 भित्तिं गर्भसमोन्नता तदुपरि स्थान्मञ्जरीं तावतीं
 मञ्जर्या द्विगुणं तदूर्ध्वं शिखरं प्रग्रीव मस्यांघ्रिभाक् ॥ ३५ ॥
 तत्कण्ठामलकावली तदुपरि प्रग्रीवपादोन्नता
 घण्टाकर्परपादपीठरचना प्रग्रीवतुल्या मता ।
 तत्तुल्यांगमित स्तदूर्ध्वं कलशं शक्रं त्रिशूलं नु वा
 तावत्तद्वदङ्गं णवमुपरि प्रामादमानं त्विदं ॥ ३६ ॥
 ग्रहमुनिशरमस्यासंख्यकं दिक्प्रणाल्या-
 नुभयत उपक्लृप्तं मूलतः कन्दरान्तं ।
 स भवति रथकैः स्तैः संयुतो विप्रभूपो-
 रुजचरणभवानां निर्मितश्चेत् क्रमेण ॥ ३७ ॥
 यावन्तो रथका स्ततोद्विगुणितैर्भागैर्दिभज्य क्रमा-
 द्वित्तिं मध्यतएव तत्र रचयेत्कक्षा सुभाभ्यां बुधः ।
 पादोनं वङ्गलेन तत्तदभितो भागैकमानं पुनः
 प्राच्यादौ रचयेद्द्वयं द्वयमिति प्रग्रीवकण्ठावधि ॥ ३८ ॥
 याम्यप्रतोच्चत्तरभित्तिमध्यं
 पार्श्वामराणां निलया विधेयाः ।
 भित्तित्रिभागोन्नत मग्रभित्ती
 द्वारं तृतीयांशं समायतं स्यात् ॥ ३९ ॥
 सिंहः स्थाप्यो मञ्जरीमध्यभागे तार्क्ष्याः स्थाप्याः कण्ठमध्येऽष्टदिक्षु ।
 रत्नैर्धान्यै रिन्द्रमण्णादिकानां पाञ्चालाभिः पूरयेद्भग्नगर्भं ॥ ४० ॥

सामान्योऽयं समुद्दिष्टः प्रासादरचनाविधिः ।

हरिभक्तिविलासेऽस्य विशेषः परिचीयतां ॥ ४१ ॥

संस्थान माहुः खलु मण्डपस्य वृत्तं चतुष्कोणं मथाष्टकोणं ।

केचिच्चिकोणं रसकोणं मर्द्धचन्द्रोपमं षोडशकोणमेव ॥ ४२ ॥

एवं संस्थानसंस्थो भवति बहुविधो मण्डपः पूर्व्वरीत्या

नन्दावर्त्तादि-भेदैर्निर्गुणविरचितः सौख्यमोक्षप्रदायी ।

तादृक् संस्थानतोऽसावुपरि विरचितानि क्रकोष्ठं रूपतो

धत्तेऽट्टालादिसंज्ञां स भवति वड्ढिर्मूलतो न्यूनकोष्ठैः ॥ ४३ ॥

तादृक्मण्डपसंस्थया यदियुता शालास्तपूर्व्वायता

विज्ञेयः स जनाश्रयो विरचिता द्वित्राष्टभिः कोष्ठकैः ।

तन्मध्यस्थचतुष्कभित्त्यभिवृते कोष्ठेऽन्तिमे देवता-

स्थार्प्यान्यत्र जना यथेष्टं सभित स्तिष्ठन्ति कोष्ठेषु यत् ॥ ४४ ॥

एष मण्डप-जनाश्रयभेदः कीर्त्तितोऽत्र कृतिनां मतमेव ।

भट्टनिर्णय मथो मतभेदे रेककण्ठगलितै रिव वच्चे ॥ ४५ ॥

प्रासादवत्तु विनिखन्य शिलेष्टकाभिः

पीठं विधाय परितः पुरुषप्रमाणं ।

भित्तिं तथा तदुपरीष्यतुदोर्मितं वा

कुर्याच्छेदीं षिविषमाणि तथोपरिष्ठात् ॥ ४६ ॥

च्छेदींषि क्रमात्पादहीनानि च स्युः

स्तथाकण्ठत स्तार्क्षसिंहान्वितानि ।

छदिसुङ्गता भित्तिवाहल्यतुल्या

बहिःश्चादनान्युच्चतुर्यांगभाञ्जि ॥ ४७ ॥

तत्किण्ठामलकावली त्रिवलयं घण्टाकपालं क्रमात्
 कृत्वा पूर्ववदेव पीठकलशं चक्रध्वजं चोपरि ।
 द्वारं पार्श्वगतामरालय मपि हास्थान् विदध्या न्ततो
 भद्रोऽयं यदि दिगतैः सदपरैः स्यात् सर्वतोभद्रकं ॥ ४८ ॥
 पुष्पकाष्ठभेदनो हि मत्तविंशधोदितं
 भद्र मेतदिष्टकादि-वस्तुभि-स्तु कल्पितं ।
 यावदिष्टकादि तस्य वास्तुमृत्स लीयते
 तावदस्य कर्त्तृकोर्त्ति रूङ्गधाम्नि गीयते * ॥ ४९ ॥
 सर्व्वेषां मुखमण्डपं विरचये-दयेषु शास्त्रोचितं
 मोपानानि घनानि तानि परितः सिंहद्वयं शिल्पिवत् † ।
 अये यूपशिरोगृहेषु रुचिरं तद्वाहनं स्थापयेत्
 प्राचीरं परिकल्पये-च्च परितो द्वारै श्वतुभि र्युतं ॥ ५० ॥
 तदन्तःकोणेषु प्रकृतिसुरमद्भानि शिवदि-
 क्रमा-च्चत्वारि स्युर्विधिवदनुरूपाण्यधिकृतः ।
 यमाग्न्यशामध्ये रुचिरचरुशालाऽतिनिविडा
 विधातव्याऽर्कांशूरगपशुपतङ्गाण्यविषया ‡ ॥ ५१ ॥

* भद्रमूलप्रोषितेषूकादिकं यावत् (यावत्कालेन) मूलस्थे लीनं भवति,
 तावद्वर्षं कर्त्तुः कौर्त्तिरूङ्गलोकेषु स्थिरा चर्द्दीयते । मूलस्थेऽयानुरोधि स्वस्तु भद्रादि-
 स्थायित्वं तद्दृष्ट्वा च कौर्त्तिरिति भावः ॥ १ ॥

† शिल्पिवत् इति (ग) पुस्तके पाठः ।

‡ यथा सूर्य्यरश्मिसपेपशुपतङ्गादिप्रवेशो न भवेत्तथा चरुशाला विषेमा
 इत्यर्थः ।

प्रासादादि-सुरालयोदरभुवं भङ्गा वुधः पञ्चधा
 प्राक् प्रत्यगतदक्षिणोत्तरगतैः षट्सूत्रपातैः क्रमात् ।
 कोष्ठेष्वेषु च पञ्चपङ्क्तिषु पुन स्तुत्योत्तरां दक्षिणां
 पङ्क्तिं चापरपङ्क्तिभि र्विरचयेत्स्थेऽथ सिंहासनं ॥ ५२ ॥
 उग्राणां चरमाऽऽसनाय विहिता, तुर्या च मांसाशिनां
 शम्भो आत्मभुव स्तथा प्रतिमयो स्तन्मध्यपङ्क्तिवयं ।
 विष्णोः पङ्क्तियुगं तु तच्चितयतः प्राचीनपङ्क्तिं विना
 मध्या-चान्यसुपर्व्याणां, स्थिरचलक्षिङ्गामनं मध्यतः ॥ ५३ ॥
 सिंहासनं च रथकौ रचयेत् पुरोवत्
 पश्चाच्च भित्ति मुपरि प्रतिमानुरूपां ।
 भित्तिद्वयं तदुभयत्र तदर्द्धमात्रं
 मध्ये तदर्द्धमित मुत्तम मञ्जपीठं ॥ ५४ ॥
 स्थाप्यास्मिन् प्रतिमा यथोक्तविहिता सा नैकधा स्यान्नानो-
 मय्येका गनसाकृताऽथ बहुधा-द्रव्यात्मिका चापरा ।
 द्रव्यं मृत्त्विकतामुदर्गकुसुमान्येकाभदारूपली
 रीती राजतताम्रहेममणयः येष्टं क्रमादुत्तरं * ॥ ५५ ॥
 एभिः क्रमेण रचिताः प्रतिमा नराणां
 भूसौख्यभोगधनराज्यसुतामये च ।
 कीर्त्तारं त्रिये निखिलपुष्टिकतेऽखिलार्थ-
 सिद्धौ भवन्ति पुनरत्र, परत्र मुक्तौ ॥ ५६ ॥

* मृत्तिकाजालुकासुन्दरऽऽदिणि एकवर्षदारुपाषाणे रीतिरौक्तात्मस्वस्य
 मणयश्च प्रतिमाय द्रव्याणि, तेषु उत्तरोत्तरं श्रेष्ठं ज्ञेयम् ।

आद्या स्तिस्त्र स्तासु तत्कालमच्चर्या
 स्तेष्या स्ताः स्युर्नाचिरं यद्वसन्ति ।
 अन्याः पुण्याः पूजनीयाश्चिरस्थाः
 शस्त्रोत्कीर्णाः पाकजाश्चित्रजाश्च ॥ ५७ ॥
 स्यान्मार्त्तिकी शुद्धपुराणमृद्धिः
 पौष्ठी सुवर्णकुसुमान्वितगन्धपिष्टैः ।
 स्यात् सैकती सकलसूक्ष्मसुवालुकाभि
 रेता नरेण निपुणेन करेण कार्ख्याः ॥ ५८ ॥
 स्यात्पाकजा मदनरुणितमूर्त्तिर्लिप्त-
 मृणमूषिकान्तकुहरे सहसाऽभितप्ते ।
 निक्षिप्ततप्तशुचिपित्तलरूप्यताम्ब्र-
 हेमादिधातुभि रतीवतरां द्रुतेषु ॥ ५९ ॥
 शाणोत्कीर्णा रत्नजाः स्युर्विशेषात्
 शस्त्रोत्कीर्णा दारुजा चाथ शैलो ।
 तामां मध्येदारवी चित्रिता स्यात्
 पट्टेकुड्रे चापरा चित्रिताऽपि ॥ ६० ॥
 कालेऽनुक्ले यजमानतक्ष्णोः शुभेषु लग्नर्चदिनग्रहेषु ।
 अर्च्चा विधेया निपुणेन तक्ष्णा तीक्ष्णायुधै र्ध्यानपथानुरूपा ॥ ६१ ॥
 पुष्पारण्यजलस्थलाश्रमगिरिद्रोणादिगूढां शिलां
 स्त्रिधां संस्फुटितां दृढां द्रुतवहालीदां समानत्वेषं ।
 उत्खन्य क्षितिगर्भतोऽथ विधिवद्व्ये य तोर्यादकैः
 प्रक्षाल्याक्षतलाजसक्तुदधिभि स्तद्दिक्षु दद्याद्वलिं ॥ ६२ ॥

ये चास्मिन् क्रूरसत्त्वाः प्रथमपरिवृद्धा भूतवेतालसंघा
 नित्यं तिष्ठन्ति तेऽस्मत्कृतबलिविधिना प्रीतिमन्तो भवन्तु ।
 देवार्चायै शिलैषा सकलगुणवती गृह्यते शिल्पिविद्भिः
 स्थानादस्मादपेत्य प्रतिदिनं मतुलं मङ्गलं नो दिशन्तु ॥ ६३ ॥
 एवं तानुत्सार्य तत्रैव हव्यै ह्रींभं कृत्वा नारसिंहेन ॥ वज्रैः ।
 साहस्रं वा चाष्टयुक्तं शतं वा संपाताज्यं लेपयित्वा नयेत्तां ॥ ६४ ॥
 हविष्यान्नं भुक्त्वा निशि सह गयानः स्थपतिना
 पुनः प्रातः स्नातो निशितनिखनैः स्तोदयतु तां ।
 अभिप्रेताम्मानाम्ननमि विदधत् किञ्चिदधिकां †
 युगास्त्रीकुत्वाऽम् नयतु निग्नवार्थं स्वभवनं ॥ ६५ ॥
 मानाङ्गुलीन रचिता प्रतिमा प्रशस्ता
 तिथ्यङ्गुलावधि गुणाङ्गुलतो गृहेऽर्चा † ।
 ग्रामेऽर्चिता तदनु सार्द्धकगावधि स्यात्
 प्रासादगा श्रुतिकरावधि सार्द्धहस्तात् § ॥ ६६ ॥
 एतन्निरुक्तं प्रतिमाप्रमाणं तत्तुर्थभागेन च पद्मपीठं ।
 यद्वर्त्तुलं तच्चतुरस्रकं वा सकर्णिकाकेशर-कण्ठपत्रं ॥ ६७ ॥

० :ऽसिंहसंकेतः ।

† यावत्परिमाणवती प्रतिमा रचयेत् ततः किञ्चिदधिकपरिमाणां चतुरस्री
 कथयानयेत् ।

‡ गृहविषये प्रतिमा त्र्यङ्गुलातः पद्मदशाङ्गुला भवेदिति भाव्यं ॥ ३ ॥

§ ग्रामविषये पुनः पद्मदशाङ्गुला नारभ्य सार्द्धहस्तपर्यन्तं † पट्विंशङ्गुलान्) भवेत् परिमाणं प्रतिमायाः । प्रासादगा प्रतिमा तु सार्द्धहस्तात् चतुर्हस्तपर्यन्तं परिमाणं भवेदित्यर्थः ।

श्रीन्नत्यं प्रथमं विभज्य नवधा तद्वादशांशोऽङ्गुल-
 स्तैः स्याद्वादशभिर्मुखं त्रिभि रथो कण्ठो गल शैकतः ।
 वक्षो द्वादशभि स्तथा तदुदरं द्वाभ्यां कटि नाभियुक्
 सूर्यांशे जेघनं च जान्ववधि रूक् स्याद्वितस्तिद्वयं ॥ ६८ ॥
 तावद्गुल्फयुगान्त मङ्घ्रियुगलं पाष्णीं षडंशोन्नतौ
 पादौ तालमितायतौ भुजयुगं जानुद्वयान्तावधि ।
 वक्षस्तिर्यगयायतं करमितं शिषाः प्रतोका यथा-
 शोभं स्युः पुरुषानुकारिरुचिराः सङ्गच्छन्ते लक्षिताः ॥ ६९ ॥
 पुंसामयं द्वि घटनाविधि रङ्गनानां
 स्यात् सप्तभागरचना पृथक् स्तनी स्तः ।
 उयास्तु षोडशविभागकृताः स्यु रन्ये
 त्रिंशद्विभागचिताः स्यु रथाऽसुराद्याः ॥ ७० ॥
 मानिनानिन तत्ताऽनुदिन मनलसः शुद्धभक्ष्याशनः स-
 न्रच्छां तां निर्ममोत प्रतिदिन मुपलं पूजये चं द्विजेन ।
 ओ तत् सन्नत्युपेतेन च निजमनुना निर्मितायां च तस्या
 ऋत्तेऽङ्गि खानुकूले समुदितविधिना तत्रतिष्ठां विदध्यात् ॥ ७१ ॥
 शिलाभावे दारु स्थपतिपतिना तेन विधिना
 दृढं स्निग्धं ग्राह्यं तदनु मणिहेमादिक मपि ।
 तथा ऋत्सा मच्छां वहुविधकषायै च खदिरा-
 र्जुनादीनां वेष्टेः सह विदलयन् पर्युषितयेत् ॥ ७२ ॥
 निबध्य तां खदिरशङ्खकीकसै स्तैर्मृदिलैः प्रतिमां च मार्त्तिकीं ।
 विधाय संशीध्य समस्तवर्णकै र्विचित्रयेच्चित्रविदा चिरं यजेत् ॥ ७३ ॥

अर्चां पञ्चकपायगव्यमधुराश्वःसप्तमृद्गावितैः
 कुशैः प्रागधिवसितां श्रुतिगिरा संस्त्राप्य संस्थाप्य च ।
 न्यस्त्वा न्यासगणानसूनपि यथाशास्त्रं च संस्थापयेत्
 होमादिं च विधाय सोमवतया सिंहासने स्थापयेत् ॥ ७४ ॥
 रत्नन्यासविधिं विधाय विविधैर्भोज्यै रिमां पूजये-
 दीनानाथजनान् प्रतोष्य तदनु स्नेहाद् द्विजान् भोजयेत् ।
 नित्यं तां प्रीतिमां प्रियेण मनसा सेवेत सर्वात्मना
 वित्तं चित्तं मथानुकूलं मखिलं तस्यै समर्प्य स्वयं ॥ ७५ ॥
 अर्चाभावे गण्डुकीतीरजार्तं शालग्रामे नित्यपूजा विधेया ।
 तेषु श्रेष्ठं शक्रचिह्नोऽतिनीलं शक्राधिक्ये तत्फललाधिक्यं मूर्च्छं ॥ ७६ ॥
 चक्रैकेन सुदर्शनं स्तुदुभयेनार्चास्तु दामोदरः
 स स्याच्चक्रचतुष्टयेन सहितो लक्ष्मणादि-दामोदरः ।
 सोऽपि स्थूलतरो जनार्दन इति ख्यातस्वर्नकारिणं
 नानावर्णं मनन्त माहुरपरानिवं विविच्याञ्चयेत् ॥ ७७ ॥
 नीलस्थूलो वर्तुलो वक्त्रमध्ये
 युक्तो व्यक्तैश्चक्रचिह्नैश्चतुर्भिः ।
 हेमिं मालां गोष्पदां च विभ्र-
 त्ताक्षालक्ष्मीयुक्त-नारायणः स्यात् ॥ ७८ ॥
 अयं यत्र तिष्ठत्यभद्रं कुतः स्या-
 च्चतुर्वर्गसिद्धिं यतोऽयत्नसिद्धा ।
 तदीया शिला वापि मोक्षं विधत्ते
 पुन स्तादृशी सेविता किं न दत्ते ॥ ७९ ॥

तस्यालामे खेष्टदेवस्य यन्त्रे व्यक्तीत्कीर्णं स्वर्णपटादिकृते ।
 पूर्वाक्ते वा मण्डले नित्यचित्ते यत् कापि स्थूलगोले मणी वा ॥ ८० ॥
 नीले विष्णु हीरकं कृत्तिवासा देवो पूज्या पद्मरागे यथावत् ।
 सूर्यःस्थूले सूर्यकान्ते प्रवाले हेरम्ब श्रेत्याहु र्देवं न भूमौ * ॥ ८१ ॥
 इति पञ्चविधाधिकारिभेदादिहपाञ्चायतनी समर्चनोक्ता ।
 तदवस्थितये प्रमङ्गतोऽस्मिन् गृहभेदादि-निरूपणं निरुक्तं ॥ ८२ ॥
 दीक्षाद्वैविध्यपक्षे भवति तदमरोपास्ति रवं प्रकारा
 तस्मात्तत्ताधिकारो भवति तदुचितो वैष्णवः शास्त्रवय ।
 तौ चेदेकान्तभक्ता दिनमनुभजतः स्वं स्वं मिष्टं सुरेशं
 ज्ञानात् साधारणीचेद् यजतइह यथाः कथ्यतेऽसौ प्रकारः ॥ ८३ ॥
 सूर्यं गणेशं शिव मच्युतं च पश्चादुमां भागवतो यजेत ।
 शैवस्तु सूर्यकरदाच्युतान्ते शिवं शिवां पूजयताद् यथावत् ॥ ८४ ॥
 इत्थं सर्व्वतार्चनास्वादितोऽर्च्चाः सूर्यः पश्चादङ्गिनोऽन्ये स्य रर्च्चाः ।
 तद्विम्बान्तर्भाति नारायणोऽन्यो यः सर्व्वार्चायाहकोऽनुग्रहीता ॥ ८५ ॥
 अर्च्चा साध्या वक्ष्यमाणोपचारैर्नैवेद्यं स्या-त्तेषु मध्ये वरिष्ठं ।
 देवा ह्यन्ते प्राप्नुवन्ति प्रतिष्ठां वक्ष्ये तस्मादन्नमिद्वि-प्रकारं ॥ ८६ ॥
 तत्तद्देवमनुप्रणीत-दहनं तद्देवदेवे हुतं
 संपन्नेऽथ जुहोतु मूलमनुना हव्येन चाष्टाहुतीः ।
 तत्सिद्धै रनलै र्ज्वलद्भि ररुधा तत्तत्पुष्पैर्गतेः
 पक्ताऽनोदन मोदनादिक मथो संसाधयेदन्नमः ॥ ८७ ॥

* शालग्रामे मणौ यन्त्रे मण्डले प्रतिमासुच । नित्यपूजा हरेः कार्या नह
 केवल भूतले । इति स्मरणात् ।

अनोदनं वाल्यसमञ्जनोचितं तथा त्रिभो र्यानगतोक्तवेष्वपि ।

परेषु पूजावसरेष्वनेकधा निवेदनीयं विधिमिदं मोदनं ॥ ८८ ॥

मन्त्रारिकेलकदलीयवदुग्धलाज-

गोधूमखण्डचणकादिविकार-भेदैः ।

स्यात् केवलेन हविषा च गुडेन ताभ्यां

पाकादनेकध मनोदनं मन्त्रभिन्नं ॥ ८९ ॥

स्यादोदनं लवण-नीर-हुताशपाकात्

मन्त्रोहितण्डुल सकन्दफलच्छदाद्यैः ।

सूपात्रपायस-सर्तमनपिष्टकाद्यं

विघ्नेतरे रनुपहार्यं मवश्यं मेतत् ॥ ९० ॥

उभयोरिह पाककर्म्मणोर्द्विविधाः पाककृतो भवन्ति हि ।

रमपाककृतः पृथक् भवेयुर्निपुणा येषु रसेषु ये च तत्र ॥ ९१ ॥

इह षट्सु रसेषु पञ्च मुख्या मधुरोऽस्त्वो लवणं कटुः कषायः ।

सुखयन्ति सुरानिमे न तिक्तः स तु वर्ज्यो घनसार मन्तरेण ॥ ९२ ॥

मधुरम् विभज्यते गुडादा-

वथ चिञ्चादिषु चास्त्रकः कटुश्च ।

मरिचादिषु, सैन्धवादिकं वै

लवणं, शाकदलादिकं कषायः ॥ ९३ ॥

एषूत्कटाः केचिदमुत्कटाः समाः

सन्निश्चिताः केऽपि रसा भवन्ति हि ।

ततो यथास्त्रादु विविच्य पाचये-

द्यदात्मने रोचत ईश्वराय तत् ॥ ९४ ॥

तत्रापि मेध्या विनिवेदनीया न चेतरे ते मधुरादयश्च ।
 न पातनीयं लवणं पयस्य देवाय साक्षादपि तत्र देयं ॥ ८५ ॥
 पात्राणि पाकार्थं गुरुणि कुर्याद्दृढानि रीत्यादिविनिर्मितानि ।
 प्रायः प्रशस्तान्यथ मार्त्तिकानि भाण्डानि भूरीणि च पाण्डुराणि ॥ ८६ ॥
 नैवेद्यं विभवानुरूपं मधिकं देये महस्त्रावधि
 प्राञ्जोक्तं परिमाणं मत्र किमपि ब्रह्मर्षि-देवर्षिभिः ।
 तस्माद्यावदुपार्जितावधि यथाकालोचितं कल्पते
 प्रस्थादूनमिदं न शस्त मितरे प्राहुः प्रवीणाः पुनः ॥ ८७ ॥
 प्रस्थः शरावदिति मानविदा निरुक्तः
 स स्वाच्चतुःकुडवकः, स पलैः सप्तभिः ।
 कर्षं सप्तभिः रिदं, मेष मत्तं स्त्रिमाणः
 स्यान्माषपञ्चकं मसौ, स मतोऽष्टगुञ्जः ॥ ८८ ॥
 गुञ्जा च षड्यवमिता स च पूरणोयो-
 ऽष्टाभिः श्वं सर्षपफलैरपि तण्डुलाभ्यां ।
 तैस्तण्डुलै रथ नवायुतद्वक्महस्र-
 चाणीशतोत्तरसप्तष्टिमितैः शरावः * ॥ ८९ ॥
 तेन कार्य्यइह आपनाविधि र्यावदिष्टपचनीयवस्तुनां ।
 तोलनादिकं मथोपलादिना कार्य्यं मार्त्यरचितै र्वज्रभिः ॥ ९० ॥
 इति श्रीगोविन्दकविभूषणसायन्तरायविरचिते सुरिसर्व्वस्वे
 पूजनाङ्गव्यवस्थानिरूपणं नामोपविंशतिसंग्रहः ॥ ० ॥

* तण्डुलैः ८२१६० परिमितैः १६८६४० परिमितैः सर्षपैर्वा शरावोऽभिमतः ।

विंशः संग्रहः ।

ते शीचशीलाः कृतनित्यकृत्याः पूर्वोऽङ्गि मेध्योदनभोजिनश्च ।
धीतांघ्रिहस्ता उपविश्य शालां पच्यु रत्नानि पटावृतास्याः ॥ २ ॥
कश्चिच्च तत्र तिलशः कृतनारिकेल-
सारैः शिताभि रत्नसानलपाकसिद्धेः * ।
कुर्वीत मोदककुलं पृथु कोरकाख्यं
स्वादूत्तरं सुरभितं घनसारसारैः ॥ २ ॥
गोधूमचूर्णकदलोष्टतमि यपिण्ड
मामिच्छया सच्च विमर्द्दं वटी विधाय ।
पक्ता घृतेन शितयाऽथ विपच्य तानि
बध्नोत खण्डमरिचेन्दु-सुवासितानि ॥ ३ ॥
तच्चूर्णान्यपि गोपयोगुडजलैः संश्राप्य पाकं गते
तान्युक्तार्थं विमर्द्दं तैः शशिनिभाः पूरोदराः पूषिकाः ।
निष्पूरा अथवा विविच्य पुन राज्याभ्यन्तरे पाचये-
दामिच्छा गुडनारिकेलमरिचचौद्रैस्तु पूरं मतं ॥ ४ ॥
लाजेर्गोष्टतमज्जितैः समशितापाकेन संसाधितैः
सुक्षोदीकृतनारिकेलकलितैः कर्णैर्यवानीयुतैः ।
वध्नोयात् पृथुमोदकानि सुरभीण्येभिः पृथक् संस्कृतैः
कुर्यात्सादृशभाजनेषु गुडधान्याख्या स्तथा वासिताः ॥ ५ ॥

* चन्दाम्निपाकेनसिद्धेः ।

एवं यवस्य चणकस्य रजोभि राज्य-
 संमर्द्दिते च वटकानि तनूनि कृत्वा ।
 पक्ता घृतैः पुन रनूनिशितासु पाकं
 कृत्वा निबध्य रचयेत् करकाकृतोनि ॥ ६ ॥
 दुग्धं घनोक्तस्य दराग्निपाकैः
 शितान्वितं तत्शिशिरो-विधाय ।
 पात्रे विदध्याद्रसपेटिकाख्याः
 पूरान्विता स्ता रसपूरिकाख्याः ॥ ७ ॥
 सुपक्वदुग्धोत्थितसारभागानेकत्र पात्रे विनिधाय तेन ।
 घनोक्तेनाऽथ हिमीकृतेन कुर्यात्सुगन्धौ रसपर्पटोश्च ॥ ८ ॥
 उष्णे क्षीरे तत्क्षणादस्त्रयोगा-
 दामिक्षा स्या त्तां च पिष्ट्वा कदल्या ।
 सर्पिःपाकानन्तरं खण्डपिण्डे
 युञ्ज्यात् सा स्याच्चन्द्रकान्तो रमाला ॥ ९ ॥
 कोष्णं पयोऽस्तसहपर्युषितं दधि स्यात्-
 पादास्वतक्र मिद मर्द्धजलं ह्युदस्वित् ।
 स्यान्निर्जलं मथित मित्य मनेकभेदं-
 मत्स्यण्डिकेन्दुमरिचै रधिवासये-त्तत् ॥ १० ॥
 दध्युत्थं नवनीत मितदर्पि चेत् पूर्व्वहृदोहोह्वं
 स्याद्वैयंगव मितदेतदुभयं मत्स्यण्डिकेन्दुद्रवैः ।
 पिण्डोक्तस्य पृथक् पृथक् सुचषकेष्वाकल्पये-द्दिग्वावे
 गोपालाय विशेषतो विषदधीः प्रात स्तदीयार्चने ॥ ११ ॥

गुडो भवेत् पाकवशेन शर्करा

ततः शिता चानिशिताशितोपला ।

मत्स्यण्डिका चान्तिमपाकतः पुनः

समस्तपाका दनु खण्डता मियात् ॥ १२ ॥

इदं समस्तं पुन रन्ध्रपाकतो

विधाय कर्पूररजःसुवासितं ।

प्रकल्पयेत् फेणितलङ्कुमण्डकान्

सपूरनिष्कृतया पृथक् पृथक् ॥ १३ ॥

सुपक्वदुग्धं शितया विलोडितं पचेत्तिस्रैः सत्कदलीफलै र्युतं ।

सदुग्धमारं मरिचेन्दुवामितं प्रकल्पयेच्चासृतकुण्ड मीदृशं ॥ १४ ॥

समदुग्धद्विधिशिताऽ सृतरन्ध्राफलसार मिश्रिता ।

मरिचेन्दुसुवामिता मता सुरमाला परिकल्पयेच्च तां ॥ १५ ॥

चतुर्गुणे शुद्धजले विनिक्षिपेत्

शितां सप्तैः कदलीफलद्रवैः ।

विलोडय सौगन्धवहप्रपानकं

करोतु सामिच्च मिदं पृथग्विधं ॥ १६ ॥

लवङ्गजातीफलवामितं पयः

शनैः शनैः पावकपाचितं पयः ।

जलं ययःपेट्रदरस्थ मुञ्ज्वलं

प्रपानकं पयतया प्रकल्पयेत् ॥ १७ ॥

पल्लानि कालोपचितानि भूयः खादूनि शुद्धानि पचेलिमानि ।

सकोषमालापनमास्त्रमुख्यान्यामानि शृङ्गाटकदाडिमानि ॥ १८ ॥

एतान्यन्यान्वात्मरोच्यानि यानि स्वादूनि स्युः शुद्धवस्तूनि तानि ।
 प्रीत्या दातुं विष्णवे कल्पयित्वा तद्दानान्तं पल्लवाद्यैः पिदध्यात् ॥१८॥
 अन्नव्यञ्जन-पूपपायसयवागूसूपशाकादिकं
 यच्चोक्तं बहुधीदनं तदपि च स्यात् पाकतोऽनेकधा ।
 शुद्धंमिश्रमिति द्विधा ऽन्न मथ तत् शुद्धं भवेत् पञ्चधा
 पीतान्नं दधिकर्हमासृतघृतप्रक्षालितान्नानि च ॥ २० ॥
 क्षिपेत् प्रतप्ताम्बुनि शालितण्डुलान्
 हिमाम्बुधौतान्नजनिद्रवान्वितान् ।
 निगाल्य मण्डं रचयेद्भृतप्लुता-
 निदं हि पीतान्नमिति प्रकल्पयेत् ॥ २१ ॥
 इदं हरिद्रारसवर्जितं कृतं समेन दध्ना शितया च तुल्यया ।
 परिप्लुतं गोघृतसेकावासितं पचेत् सुरुच्यं दधिकर्हमोदनं ॥ २२ ॥
 सुमिद्धं मन्नं समशर्कराघृतैर्विलोडितं स्यादसृतान्नमुत्तमं ।
 अशर्करं तच्च सदा श्रियङ्करं घृतान्न मीषल्लवणं द्रवान्वितं ॥ २३ ॥
 अन्नं क्षालित मम्बुनाऽतिशुचिना निर्गलितं तत् पुन
 र्दध्ना वा मथितेन मिश्रित मथो तन्नेन दोदग्धिता ।
 पाकोद्यत्फलपूरसारपयसा संलोडितं वोरुधा
 संसिद्धं लवणाद्र्द्विजोरकयुतं प्रक्षालितान्नं भवेत् ॥ २५ ॥
 मिश्रान्नं कशरं च खेचरमिति द्वेधाऽल्पतप्ताम्बुनि
 क्षिप्त्वा क्षालिततुल्यमुन्नशकलान् तत्तण्डुलांस्तान् पचेत् ।
 निर्नीरं सति तेषु तत्समघृतं लोणं च किञ्चित् क्षिपेत्
 पाके स्यात् कशराच्च मार्द्रकमरीचैर्हिङ्गुजीरैः प्लुतं ॥ २५ ॥

तण्डुलाईमितमुद्रमिश्रितं पाचितं सुपयसाऽथ गालितं ।
 अर्द्धगोष्ठतं परिप्लूतं भवेत् खेचरान्न मधिवासितं तथा ॥ २६ ॥
 क्षीरं तद्दशमांशतण्डुलयुतं पक्त्वा घृताक्ते दृढे
 पात्रे क्लेददशार्वाध प्रतिलवं दर्व्या विलोड्याऽसक्तत् ।
 पादं गव्यघृतंशितां च विषदां क्षिप्वा मरीचेन्दुजैः
 क्षोदैश्चाप्यधिवासखण्डपिहितं तत्कल्पयेत् पायसं ॥ २७ ॥
 पयस्तण्डुलक्षोदनीराज्यतुल्यं
 पचेन्नन्दवह्नार्चिषा मन्दमन्दं ।
 समालोड्या दर्व्या शिताक्षोदपातै
 र्यवागूं तथा साधयेत् सौरभादगं ॥ २८ ॥
 यवशालिततण्डुलरजः कुडवं परिपाकसिद्धपयसीनगुणे ।
 परिकीर्य खण्डहविषा प्रपचे-दधिवास्य यावक मिदं कलयेत् ॥ २९ ॥
 शुद्धैः कन्दैर्वीजमूलैः फलैश्च त्वग्निः शून्यैः केवलैर्मिश्रितैर्वा ।
 पक्त्वा नीरेर्हिङ्गुजीराज्यलोणैः सौगन्धाढ्यं साधयेद्दशस्त्रनानि ॥ ३० ॥
 माधुर्याणि कटूनि कानिचिदथो अम्लानि पाकैः पृथक्
 व्यामिश्राणि रसान्तरेण मथनक्लिवानि भृष्टानि च ।
 नानाकारनिक्लित्तवस्तुशकलैः संसाधितानि क्रमात्
 पात्रेषु प्रतिपूर्य गोष्ठतद्वतं प्रत्येकतः स्थापयेत् ॥ ३१ ॥
 मुद्गमाप्रचणकैर्हरिमन्तैः षड्गुणांस्त्रिं खरानलसिद्धैः * ।
 रामठाज्यलवणार्द्रकजीरैः सूप मन्त्र मधिवास्य विदध्यात् ॥ ३२ ॥

नूणैः शालियवोद्भवैः समश्रितादुष्माम्बभिः पाचितैः
 पूषान् सर्पिषि पूर्व्ववद्बहुविधान् कुर्वीत दर्वीं दधत् ।
 पिष्टैर्निस्तुषधौतमाषजनितैः सच्चूर्णैरश्वापय-
 स्साराटै रपि कल्पयेद्बहुविधान् पूषान् प्रतमे घृते ॥ ३३ ॥
 नालीकाः पुलिका स्तथैव वटुकाः स्युः श्वित्रकाः शङ्कुला
 भूयः पर्थ्यटकाश्च पूरवटकाः सच्चन्द्रकाख्यादयः ।
 येऽन्ये माषयवादितण्डुलकृताः पूषाः समस्तांश्च तान्
 कर्पूरद्रवखण्डचूर्णमरिचक्षौद्रैः सदाऽऽमोदयेत् ॥ ३४ ॥
 वास्तूकं शितकोषलाऽथ चणकं चान्यानि शाकानि चेत्
 क्षौदीकृत्य घृतेन वाऽथ पयसा संपाच्य लोणद्रवैः ।
 प्राके सत्यथ जोरकाज्यचलुकं दर्ब्याभिघार्थं क्षिपेत्
 किम्बा क्षुग्गुल्लानाटुकन्दकदलोमिश्राणि संसाधयेत् ॥ ३५ ॥
 भक्ष्यं भोज्यं चर्व्वं चाण्यं लेह्यं पेयं चैयं सर्व्वं ।
 तन्नैवेद्यं षोढा विद्यं यावद्योग्यं धीरै र्यज्यं ॥ ३६ ॥
 मिश्रात्रैः सङ्गवार्चा भवति तदनु मध्याह्नपूजा सपूपैः
 शुद्धोष्णात्रैश्च सायंतनयजन मथो क्षालितात्रैः समृष्टैः ।
 नक्तं पूजा कदुगै र्भवति भगवतः पायसान्नै र्विशेषा-
 दन्यत् सर्व्वत्र सर्व्वं समुदित मुरुधाऽनोदनंवौदनं वा ॥ ३७ ॥
 अन्नाद्योदन मग्निपक्क मखिलं स्याद् यावदुष्णं शुचि,
 क्षीरं लाजविकार माज्यविहितं स्याद् यामयुष्मावधि ।
 यावत्प्यामचतुष्टयं गुडकृतं क्लेदावसानं फलं
 सद्यः पेयजलद्रवं दधि विना हिङ्गुङ्गुलि यावणं ॥ ३८ ॥

इतोऽन्यथा सर्वं मशुद्ध मर्चने

तथेतरत् पथ्युषितं च वस्तु यत् ।

नखाङ्गरुट्खासक्तमीक्षणाशय

स्वनादिदृष्टं न निगोज्य मणवपि ॥ ३८ ॥

एवं कुञ्चत्सु तेषु प्रतियजननिवेद्यौदनं वल्लभेषु

प्रातर्यागाय मन्त्री करपदवदनं क्षालयेत् शुद्धनीरैः ।

आचामे-द्विष्णुमन्त्रैः पृथगथ विधिना केशवाद्यै श्रुतुर्वि-

शल्या मन्त्रीकृतेऽस्मिन् स्वयं मखिलं मघं प्रोज्झ्या नारायणः स्यात् ॥ ४० ॥

पिपे चिशो वार्थ्यथ केशवेन

नारायाणिनापिच माधवेन ।

गोविन्दमन्त्रेण च विष्णुना च

प्रक्षालयेत् पाणियुगं तथाऽऽभ्यां ॥ ४१ ॥

सम्भार्जयेत् श्रीमधुसूदनेन

त्रिविक्रमेणौष्ठपुटं मनुभ्यां ।

मुखं तथा ओधरवामनाभ्यां

धावेत् हृषीकेश मुदीर्य पाणौ ॥ ४२ ॥

श्रीपद्मनाभेन विशोध्य पादौ दामोदरेणाय शिरोऽभिषिञ्चेत् ।

सृष्टेर्दपांस्पर्शपुरस्सरेण संकर्णनैव करेण वक्तुं ॥ ४३ ॥

नासागुटे हे अथ वासुदेवप्रद्युम्नयो र्मन्त्र मुदीर्य मन्त्री ।

उक्ताऽनिरुद्धं पुरुषोत्तमं च सृष्टेस्तथा नेत्रयुगं क्रमेण ॥ ४४ ॥

अधोक्षजेनाथ नृसिंहनाम्ना सृष्टेत् पृथक्कर्णयुगं तथैव ।

नाभिं सृष्टेदच्युतमन्त्र मुक्ता जनार्दनेनोदरमेव भूयः ॥ ४५ ॥

स्पृशे-दुपेन्द्रेण शिरःसमन्तात्स विष्णुना स हरिणा भुजौ द्वौ ।
 ततो हिराचम्य समर्चनाय योग्यो भवे-द्वैणवपुङ्गवोऽसौ ॥ ४६ ॥
 वैष्णवाचमन मेतदीरितं विष्णुमन्त्रमय मागमोदितं ।
 नामुना भगवदर्चना विना, द्राक् फलाय विहिताऽपि कल्पते ॥ ४७ ॥
 एवं स्थितेऽर्चासमयव्यवस्थाऽवस्थाप्यते तत्र वह् विंकल्पः ।
 उक्तं पुराकल्पविशेषविज्ञे वन्द्येऽथ मुख्यं खलु तेषु पत्तं ॥ ४८ ॥
 नित्यार्चनाकाल मुशन्ति पञ्चधा बुधाः प्रभातं किल मङ्गवं ततः ।
 मध्यन्दिनं साय मथ प्रदोषं त्वमीषु देवा यजनाय जाग्रति ॥ ४९ ॥
 कुर्युः केऽप्येककालं सुरगणयजनं केऽपि धीरा द्विकालं
 केचिच्चादृगा स्त्रिकालं तदधिकविभवा ये चतुष्काल मेते ।
 केऽप्यार्याः पञ्चकालं निजनिजविभवे शक्तिशाठं त्यजन्त
 स्तत्रोल्लंघन्ति जातु द्विषि विपदि शिरश्छेदने वाऽप्यवाप्ते ॥ ५० ॥
 विष्णोर्भक्ताः पञ्चकालप्रपन्ना
 इत्यार्षांते वैष्णवाः पञ्चकालं ।
 कुर्वन्त्यन्ये शैवशाक्तैकदन्ता-
 दित्याः कुर्यु व्युत्क्रमेणाहु रेके * ॥ ५१ ॥
 प्रातर्देवं कुमारं तदुपरिममये पूर्वपौगण्डभावं
 मध्याह्नादौ किशोरं त्रिविध मुपचरे-दादिमध्यान्तभावैः ।
 मन्त्रै स्तै वक्ष्यमाणैः पृथगथ विधिभि स्तत्तदर्हापचारै
 नैवेद्यै स्तै विशेषै भगवदपचितिः पञ्चधाऽस्ति प्रसिद्धा ॥ ५२ ॥

* शैवाश्चतुष्कालं शाक्ताश्चिकालं गाणेशा द्विकालं सौरा एककाल मितिव्यत्ययेन
 पूर्णा कुर्वन्ति इति केचन सम्यगे ।

वेष्टित् पूर्वाङ्गवर्जं तदितरसमयेऽप्यर्च्यते माधवोऽसौ
 प्रातर् बालः कुमारः प्रहरयुगगते सायमाद्यः किशोरः ।
 रात्रौ तारुण्यपूर्वः स खलु विधि रयं जाह्नतीतिऽपि कालेऽ
 तीतेऽन्यत्रापि कार्यो न च विधिनिपुणैर्लघनीयः कदाचित् ॥ ५३ ॥
 एवं ज्ञात्वा पूजनप्राप्तकालं
 पूजाद्रव्याण्याददानोऽखिलानि ।
 मार्गणाथ प्राक् प्रदिष्टेन मन्त्रो
 पूर्व्यं सूर्यं पूजयेत्तच्च वच्ये ॥ ५४ ॥
 यावन्नाकः पूज्यतेऽर्घ्यप्रदानै
 स्तावन्नान्यः कोऽपि देवं पुरस्तात् ।
 विष्णुः शम्भुश्चाम्बिका वाऽऽम्बिकयो
 ऽभ्यर्च्य स्तस्मादादिपूज्यो दिनेशः ॥ ५५ ॥
 साक्षात्सूर्यो लोकमाक्षी पुरस्ता-
 दारिर्भूतो लोकयात्रां तनोति ।
 अन्नं सृष्ट्वा वृष्टिभि स्तेन यज्ञान्
 यज्ञै र्विष्टान् कल्पयत्येष लोकान् ॥ ५६ ॥
 सर्वापचारै रय मर्च्यतेऽपि न हादशात्मा परितोष मेति ।
 कृतेऽर्घदाने परितुष्यतेऽसौ ततो मतोऽर्घप्रिय एष लोक ॥ ५७ ॥
 तत्पूजार्थं सुषुर्वधेन्द्रककुभो मध्ये शुभं मण्डपं
 कुर्यान्मध्यवितर्दिमध्यविलमत्पद्माभपीठोत्तमं ।
 तन्मध्ये प्रतिमां विधाय तरणे स्तत्कान्तताम्रादिजां
 ध्यानोक्ताकृति मस्य यन्त्र मथवा तत्रैव वाऽमुं यजेत् ॥ ५८ ॥

यन्त्रमाह ।

मार्त्तण्डवोजपरिवृंहित-कर्षिकान्त
 स्वर्णत्रिकोण वह्निरम्बरकेगराट्ठा ।
 अष्टाक्षरोल्लसित-पल्लव-मिन्दुवोतं
 वृत्ततयोल्लसित मित-दसुष्य यन्त्रं ॥ ५८ ॥
 मव्यामव्यदिशोश्च मण्डपयुगं पद्माष्टपत्रान्वितं
 कृत्वाऽर्घं वितरेत्तयो रयनयोः षट्षट्सु मासेष्वथ ।
 दौर्ब्ध्व्या-त्तदमन्त्रवे हुतवहे तोयेऽन्तरिक्षेऽथवा
 पिण्डां शुद्धमहीतले किं मथवा तत्पूजितार्चोपरि ॥ ६० ॥
 केचित् प्राहुः रिदं रवेः समुदये याम्यस्थिते मण्डले
 दद्यादर्घं महस्कराय सततं मायं च मध्ये स्थितं ।
 तत्रैकं मतं माकलय्य कलयेत् प्रातः स्तदीयार्चनं
 वच्चे तत्क्रम मत्र येन विधिना बालोऽपि सम्यक् चरेत् ॥ ६१ ॥
 पूर्वार्णाभिमुखो वसन्नलसः शुद्धाशयः स्वामने
 घण्टावादनपूर्वकं च विधिवद् यावद्वह्निर्मातृकां ।
 भूयस्तां ध्रुवसंपुटां सनमसं विन्यस्य वामाग्रतः
 सामान्यार्धविधिं विधाय सकलं तेनाऽम्बुना प्रोक्षयेत् ॥ ६२ ॥
 प्रक्षाल्य शङ्खं निजहेतिमन्त्रेणान्तः क्षिपेदक्षतगन्धपुष्पं ।
 हृदाऽम्बुनाऽऽपूर्य्य जपेद्भुवेण सामान्यं मर्घं विदधीत चेत्यं ॥ ६३ ॥
 मूलाऽम्बुजादूर्ध्वमनाहतात्स माधारशक्तिं प्रकृतिं च कूर्मं ।
 शेषं वराहं भुवमन्तरोक्षं त्रिनाभिचक्रान्तं मथो तदन्तः ॥ ६४ ॥

न्यसे दर्कालोकं तदन्त विमानं तदन्तश्च तेजोमयीं वेदिकां च ।

ततो योगपीठं चतुःपादपात्रं सधर्माद्यधर्मादिकं तत्र भूयः ॥ ६५ ॥

प्रभूतं पूर्वस्यां विमल मपरस्यां यमदिशि

प्रतीच्यां सायं तूत्तरदिशि समाराध्य मपि च ।

न्यसे-न्मध्ये दिव्यं परमसुखपीठं तदुपरि-

प्रचण्डांगो विम्बं रसयुगकलाभिः * परिवृतं ॥ ६६ ॥

तदुयन्तपद्मं मनसा तदन्त न्यसे-द्वलेष्वस्य नवैव शक्तीः ।

अक्लोवज्रस्वत्रितयैः स्वै स्तै विन्ध्वग्नियुक्तैः सहिताः पुरस्तात् ॥ ६७ ॥

दीप्ता च सूक्ष्मा च जया च भद्रा विभूतिनाम्नो विमला त्वमोघा ।

स्याद्विद्युताष्टस्वय सर्वतोऽन्ते सुखीति शक्ति नवमी खरांशोः † ॥ ६८ ॥

ब्रह्म-विष्णु-शिवपूर्व्व मात्मने सौरपीठ मभयं भयायुतं ।

स्यान्नमः सहित इष्टदो रवेः पीठमन्त्र उदितोऽतिदुर्लभः ॥ ६९ ॥

अमुं समुद्दिश्य तदीयपीठं प्रकल्प्य मन्त्रो हृदयाम्बुजान्तः ।

न्यसे-त्ततो मूलमनोः क्रमेण मुन्यादि-विन्यास मथाङ्गषट्कं ॥ ७० ॥

आकाशवज्रपवनोर्ध्वरदान्यकर्ण-

खण्डेन्दुमण्डितमिदं रसमात्रमुक्तं ।

मार्त्तण्डवीज मतिभीषणयत्तरत्नो

भूतामयघ्न मखिलार्थसमृद्धिकारि ॥ ७१ ॥

प्रणवो घृणिसूर्य्य आदिशब्दाः पवनारुद्धहरि मतोऽष्टवर्णः ।

तरणे रथ वज्रदीर्घवत्खं भुवनेशी स इति त्रिवर्णकोऽन्यः ॥ ७२ ॥

* द्वादशकलाभिः ।

† सर्वतोमुखी नवमी सूर्य्यशक्तिः ।

‡ ओं णिसूर्य्यादित्रयाय ।

प्रथमस्तिलकोऽत्रवाञ्छिताना मपरोऽसौ तिलकः प्रयोजनानां ।
 निजवोजनिरुद्धयो दिनेशं ह्यनयो रक्तरेण संयजेत ॥ ७३ ॥
 देवभार्ग ऋषि रेतयो र्मतं श्चन्दएव जननी श्रुतेः परा ।
 देवता निखिलभासको रवि स्त्राक्षरस्य तु हयाङ्गकल्पना ॥ ७४ ॥
 सत्यो ब्रह्मा विष्णुरुद्रावथाग्निः
 शर्वं श्येते डेयुताश्वेत् पुरस्तात् ।
 तेजोज्वालामय्युपान्तेऽथ ह्रूफट्-
 स्वाहान्ताश्वेतीतरस्याङ्गमन्त्राः ॥ ७५ ॥
 आदितेयरविभानुभास्करान्नस्य सूर्यमहितांश्च पञ्च तान् ।
 आस्यहृद्गुदपदेष्वथ क्रमात् पञ्च रुद्रसहितान् स्मरेद् ध्रुवं ॥ ७६ ॥
 रक्ताञ्जयुग्माभयदानहस्तं केयूरहाराङ्गदकुण्डलाढ्यं ।
 माणिक्यमौलिं विलसन्निनेत्रं वन्धूककान्तं दिननाथ मीढे ॥ ७७ ॥
 एवं विचिन्त्योपचितोऽचारा-नासाय भूयः परिपूज्य षोढं ।
 ओँ शङ्खगोल्कायपदेन मूर्तिं मावाह्य मुद्रां विदधीत सप्त ॥ ७८ ॥
 कुञ्जाकतीकृत्य करौ समन्तादन्योन्य मये ग्रथिताङ्गुलीकौ ।
 शून्योदरौ स्वाभिमुखेन तिर्यक् कुर्वीत चे-द्गोमसमञ्जमुद्रा ॥ ७९ ॥
 पद्माकारावाभिमुख्येन पाणी कृत्वाऽङ्गुष्ठौ मध्यतः कर्णिकावत् ।
 पद्माख्येयं स्यादसौ मध्यमाधः सृष्टाङ्गुष्ठा विस्वमुद्रा तृतीया ॥ ८० ॥
 अन्योऽन्यपृष्ठग्रथिताङ्गुलीकौ
 संकोच्य हस्तौ शिखराणि तामां ।
 निपीड्य बद्ध्वाऽभिमुखं तलाभ्या-
 मङ्गुष्ठबद्धा यदि निष्ठुरा स्यात् ॥ ८१ ॥

अन्योऽन्याभिमुखनिबद्धमुष्टियुग्मं
 कृत्वाऽङ्गुष्ठयुगं ममूथ चाभि गुप्तं ।
 तर्जन्यावनृजुतया विषाणवच्च
 संबध्यात् प्रभवति गोविषाणमुद्रा ॥ ८२ ॥
 अन्योऽन्याभिमुखतया नियुज्य पाणी
 मध्यायेविपरिणियोज्य तर्जनोभ्यां ।
 खानामाशिखरयुगं कनिष्ठिकाभ्यां
 बद्धाऽधःकृतशिखरा हि धेनुमुद्रा ॥ ८३ ॥
 दक्षहस्तकृतमुष्टितर्जनो मुर्च्छितोर्द्धशिखरा परं प्रति ।
 तर्जयन्निव यदि प्रदर्शयेत्तामिनोय मुद्रिताऽर्कपूजने ॥ ८४ ॥
 समैता दर्शयित्वाऽऽसन मथ वितरे द्वन्द्वपुष्पान्त मस्त्रै
 सत्कुर्यात्तत्पङ्कजान्यनलग्नहृदयवृत्तावशिमायां ।
 अन्यस्यां दिग्दलस्थान् शशिवुधगुरुकाव्यांशुकोणेषु मन्द
 चोणीपुत्राहिकेतून् शित-शित-कनकाच्छारुणश्चेतधृम्नान् ॥ ८५ ॥
 वामोरूपरिनिहितात्मवामहस्तान्
 ध्यायेत्तान भय-समुद्यतान्यहस्तान् ।
 स्रग्भूषारुचिररुचीं स्वथोयदंष्ट्रा-
 नन्त्या स्त्रीहृदिनिहिताञ्जलिं च राहुं ॥ ८६ ॥
 तत्परावरणदिक्षु पूजयेदादित्यरविभानुभास्करान् ।
 स्वस्वदिक्षु दिग्धोखरान्बहिस्तद्वहिर्दिग्धिपायुधान्यपि ॥ ८७ ॥
 घण्टाध्वनैर्धूपद्रीपौ निवेद्य संतर्प्यामुं भूरिनैवेद्यदानैः ।
 तेजश्चण्डं पूजयेत्तस्य शेषे नीराज्यामुं वर्त्तिभिः सर्पिरिष्टैः ॥ ८८ ॥

प्रतिपूज्य सूर्यं मथ तत्र पुनः प्रणिधाय ताम्ररुचिरं चषकं ।
 जलजाङ्गितं पृथुसुवृत्तं मथोपलघोऽङ्गाम्बुकलनार्द्धतत् ॥ ८८ ॥
 वर्षं दिर्लोमपठितैः क्रमतो मनृत्यैः
 संपूज्य शुद्धमलिलैः परिकल्प्य पद्मं ।
 निक्षिप्य गन्धकुसुमाक्षतं मथ सूर्य-
 विम्बानुविम्बपतनेन विभाव्य चक्रे ॥ ८९ ॥
 इष्ट्वा दिनेन मिह पीठगतं तथैव
 व्योम्नि स्थितं परिवृतावरणं विलोक्य ।
 अष्टोत्तरंगतं मथो प्रजपे नमनं तत्
 पूर्वार्द्धकं निशि करेण पिधाय पात्रं ॥ ९० ॥
 अथार्घपात्रं दशधा यदुक्तं ततोऽधिकौ स्तः खलु ताम्रगङ्गी ।
 तयोस्तु शृङ्गोऽप्यधिकं प्रशस्तो यथात्मलब्धं कलयेत् पुरस्तात् ॥ ९१ ॥
 संपूर्य पानायपनैः स्त्रिभिस्तु मन्त्रेण वा मातृकया मनुजैः ।
 क्षिपेत्तदन्तः प्रणवेन रुद्धे मन्त्राक्षरे गर्भवरोचनायं ॥ ९२ ॥
 गोरोचना-सतिलवैणव राजिरक्त-
 शीताज्यगालिकरवोर-जवाकुशाग्रान् ।
 शामाक-तण्डुलयुतांश्च यथात्मलब्धान्
 संशोच्च भक्तिभरतोऽर्घविधिं विधाय ॥ ९३ ॥
 भूयोऽभ्यर्च्य सुधामयं जलं मथो सद्रन्ध्रपुष्पादिभिः
 जानुभ्यां सवर्निगतं शषकं सप्यामस्तकं प्रोदहन् ।
 दद्यात् अण्डलवद्वटिहृदयं तत्तार्धं मोजोबलं
 ज्योतिर्दीप्तियशोधृति-स्मृतिकरं लक्ष्मीकरं भास्वते ॥ ९४ ॥

अमृतमयजलावसिक्तदेहो दिनपति रप्यमृतत्व मातनोति ।

धनपतिवहुदारपुत्रमित्वं पशुगणतुष्ट मनन्तभोगयोगी ॥ ८६ ॥

तस्मादिनाय ददतां दिनशो दिनादौ

दैत्यापनोदितनवे दिनवल्लभाय ।

अर्घ्यं समग्रविभव स्त्वथमर्कवारि *

पारं स गच्छति भवाभिध-वारिराशेः ॥ ८७ ॥

परिक्रम्य तन्मण्डलं समकृतः

समुदास्य तं मण्डले वा हृदये ।

स्तवैः संस्तुवन् भक्ति-नम्रात्ममूर्तिं

विदध्या-न्नमोऽष्टाङ्गपातेन भूयः ॥ ८८ ॥

नमः सविते जगदेककर्त्रे क्रतुस्वरूपाय समस्तभर्त्रे ।

तयोत्रिदेवीत्रिगुणात्मकाय ज्ञानप्रदात्रे तिमिरापहन्त्रे ॥ ८९ ॥

एवं कुर्यात्साय मर्घस्य दानं प्रागुक्ते तन्मण्डले मन्त्रिवर्यः ।

सोऽङ्गी स्या-च्चेत्तं त्रिकालं प्रपूज्य प्रत्यर्चान्ते संददीतार्घ मस्मै ॥ १०० ॥

इति श्रीगोविन्दकविभूषणमामन्तरायविरचिते सूरिमर्वस्वे

प्रातःकाले सूर्यार्चनविधिर्नाम विंशःसंग्रहः ॥ ० ० ॥

एकविंशः संग्रहः ।

अथ प्रसङ्गा आनुनाऽमुनेव वक्ष्ये प्रयोगान्तर मागमोक्तं ।

सर्वग्रहलोभकतामयघ्नं व्युहाच्चनं चाप्यखिलार्थदायि ॥ १ ॥

कृत्वा मण्डल मष्टपत्रलमितं तत्कर्णिकायां तथा

पत्राग्रेषु निधाय कुम्भनवकं तत् पूरयित्वा जलैः ।

आवाह्य क्रमशो ग्रहा न्नव समाराध्याभिषेकक्रियां

कुर्याद् यो * ग्रहवैकृतानि विलयं गच्छन्ति लक्ष्मी भवेत् ॥ २ ॥

ग्रहपरिमित मिष्ट्या पूर्वैकृत्या दिनेशं

ग्रहनिजभदशानां वैकृतं यो जुहोति ।

शुभमति रूपरागे चन्द्रभान्वाः शुभे वा

रिपुनृपजभये वा घोररूपे गदे वा ॥ ३ ॥

अर्कदिजांघ्रिपमरूकपिप्पलाश्च

मोदुम्बराः खदिरशम्यभिधाश्च दुर्व्याः ।

दर्भाह्वयाश्च समिधोऽष्टशतं क्रमेण

मूलाययो घृतयुताः पृथगेव ताः स्युः ॥ ४ ॥

सोमादीनां दिशिदिशि तथाऽऽधाय वज्रं यथाव-

क्षोमे सम्यक्कृतवति मुदं यान्ति सर्वे ग्रहा स्ते ।

युद्धे सम्यक्जय मपि रुजः शान्ति मायुश्च पूर्णं

कृत्वा शान्तिं व्रजति पुन रेकत्र वा सर्व्वहोमः ॥ ५ ॥

* “गोयग्रहवैकृतानि” इति (ग. घ) पुस्तकयोः पाठः ।

अमुनाविधिना हुतार्चनाद्यैः प्रभजेद् यो मनुजोऽनिशं दिनेशं ।
 मणिभिश्च धनैश्च भूरिधान्यैः परिपूर्णावसथो भवेच्चिरायुः ॥ ६ ॥
 भानोः केचित् कुर्वते व्यूहपूजां मासं मासं चैत्रमारभ्य यत्नात् ।
 तत्राङ्गानि स्युः पुनः सप्त सप्त प्रत्येकं तानाहु रेवं मुनोन्द्राः ॥ ७ ॥
 सूर्या गन्धर्वोऽप्सरा राक्षसर्षी यक्षो नाग शैकशो मासि मासि ।
 सप्त व्यूहा द्योदयन्ते नभोऽन्त नृणां योगक्षेमनिर्व्वाहणाय ॥ ८ ॥
 सूर्या वासरक्त-तदग्रगण्टो स्यादप्सरा, गायनो
 गन्धर्वः, करसंघसंग्रहकरो यक्षो, मुनि स्तावकः ।
 रक्षो रक्षति सर्व्वतो रथवरं नागो वहत्यन्वहं
 प्रत्येकं कथयामि तानथ पृथग्व्यूहान् क्रमा त्रामभिः ॥ ९ ॥
 मधौ धाता सूर्यः समुदयति यक्षश्च रथकृत्
 पुलस्त्योनामर्षि भवति रथवाङ् वासुकि रहिः ।
 क्रतुस्थल्या नट्या नटसहचर सुम्बक रमून्
 सदारक्षो रक्षद्वसति किल हेति गंतभयं ॥ १० ॥
 स्यादर्थ्यमा रवि रथो पुलहो मुनिः स्या-
 द्रक्षः प्रहेतिरिति यक्षवर स्तथौजाः ।
 पुञ्जस्थली नटति गानपरः सुरर्षिः
 स्यात् कच्छनीर इति माधवमासि नागः ॥ ११ ॥
 मित्रः सूर्योऽतिरिति ऋषिराङ्गाक्षसः पौरुषेयो,
 हाहा गन्धर्व्वसहचरता मप्सरा मेनकैति ।
 यक्षः ख्यातः खलु रथरव स्तक्षको नागराजो
 न्येष्टे मासि प्रभवति गणः सप्तकः सप्तसप्ते ॥ १२ ॥

सूर्यः स्याद्दरुणो वशिष्ठऋषि-राड्भाऽप्सरा नर्तकी

गन्धर्वश्च हुहसु शुक्र उरग श्वितस्वनो राक्षसः ।

यत्तः स्यात् सहजान्य इत्यभिहितो व्यूहा इमे स्यः शुचौ

वक्ष्ये आवणमास्यथ प्रभवतो व्यूहान् सहस्रार्चिषः ॥ १३ ॥

सूर्योऽंशुर्विश्वावसुर्गानशित्यः

प्रत्नोचाख्या ह्यप्सरा नागराजः ।

एलापत्नी, राक्षसो धर्मनामा

योना यत्नो विप्रवर्योऽङ्गिरा स्यात् ॥ १४ ॥

भगोनाम सूर्यो भवेदुग्रसेनो

ऽथ गन्धर्व आमीरणो यत्तराजः ।

अनुस्त्रोचिका नद्यहिः शङ्खपालोऽ-

सुरो व्याघ्र आर्यो भृगुः स्यान्नभस्ये ॥ १५ ॥

सूर्यो विवस्वदभिधो जमदग्नि राय्यः

स्यात्कस्वलाश्व उरगोऽथ तिलोत्तमा स्त्री ।

यत्त स्तथैव शतजिह्वतराष्ट्रपाता

ब्रह्माद्यपतदति राक्षस आश्विने स्यात् ॥ १६ ॥

इन्द्राभिधो दिनकरोऽश्वतरोऽहिंराजो

रश्माऽप्सरा स्तदनु गायति सूर्यवर्चाः ।

विश्वादिमित ऋषिरेव मखाद्यपेतो

रत्नोऽथ यत्त इति सत्यजिदूर्जमासे ॥ १७ ॥

पूषा सूर्यः कश्यपो विप्रवर्य स्तार्क्षी यत्नो राक्षसो विज्जशतुः ।

नद्योर्ब्धश्चा गायन श्वितसेनो मार्गे नागः स्यात्तद्वाशङ्खनामा ॥ १८ ॥

पर्जन्यो दिनकृदथो अरिष्टनेमि

गन्धर्वोऽप्सरसिवराऽथ पूर्वचित्तिः ।

कर्काटोप्यहि ऋषि रायुरेव पौषे-

स्फुर्जाख्योऽथप उत यत्न जगन्नामा ॥ १८ ॥

त्वष्टा भवेद्दिनकरोऽथ नटी घृताक्षो

गाता सुषेण उदितोऽथ धनञ्जयोऽहिः ।

वातसु राक्षस ऋषिः खलु गोतमाख्यो

यक्षाधिपश्च सुरुचिः खलु माघमासे ॥ २० ॥

विष्णुः सूर्यः श्येनचिच्चाप्सरा स्याद्दिश्या गन्धर्वः क्रतु र्यत्तगराजः ।

वर्चा रक्षो नाग ऐरावताख्यो भारद्वाजो विप्रवर्य स्तपस्ये ॥ २१ ॥

केचिन्मार्गादिष्विमां व्यूहपूजां

कुर्वन्त्यर्थ्याः केशवाद्यद्दिषड्भिः ।

संयोज्यादौ मूर्तिभि स्ते लभन्ते

कीर्त्तिं कान्तिं कात्तिकान्ते समाप्य ॥ २२ ॥

अथाङ्गदेवताच्च नं प्रसङ्गतो यदोरितं

तदत्र कथ्यते पुनः मशक्तिमन्त्रविस्तरैः ।

विशेषतोऽङ्गिनोऽर्चनं रथ्राङ्गिनाऽत्र वक्ष्यते

दिगिव दृश्यते तदङ्गदेवसेवनाऽध्वनः ॥ २३ ॥

उक्तं सूर्यार्चनं पूर्वं मन्येषां पूजनक्रमः.

कथ्यते शिवहोमस्वदुर्गानां यन्त्रपूर्वकं ॥ २४ ॥

हृदयं वपरः मदक्षिणाक्षि वरुणोऽनन्तयुतो मरुत्शराक्षः ।

प्रणवाग्रसरः षडक्षरः स्यान्मनुयुग्मं प्रिय मेतदन्धकारेः ॥ २५ ॥

वामदेव ऋषि रेतयो र्मतः ॥ छन्दएव खलु पंक्ति रोरिता ।
 देवताऽमरवरो महेश्वरो मन्त्रवर्णकलिताऽङ्गकल्पना ॥ २६ ॥
 प्रासादस्य वह्निः षडंघ्रिषु लमत्तारतयस्वाक्षरं
 रन्ध्रस्वार्णयुतं च पञ्चदलगीशानादिहृड्डेऽन्तवत् ।
 अष्टाब्जं स्वरयुग्मकेशरयुतं पताष्टवर्गान्वितं
 यन्त्रं शैव मिदं षडक्षरमनो स्तत्त्रयम्बकावेष्टितं ॥ २७ ॥
 ध्यायेन्नित्यं महेशं रजतगिरिणिभं चारुचन्द्रावतंसं
 रत्नाकल्पोज्ज्वलाङ्गं परशुमृगवराभीतिहस्तं प्रमन्त्रं ।
 पद्मासीनं समन्तात् स्तुत ममरगणं व्याघ्रकृत्तिं वसानं
 विश्वाद्यं विश्ववन्द्यं निखिलभयहरं पञ्चवक्त्रं त्रिनेत्रं ॥ २८ ॥
 एवं ध्यात्वाऽऽराध्य तत्शक्तियुक्तं पोठं तस्मिन् कल्पिते पोठमध्ये ।
 आवाह्य प्रासादवीजेन मूर्त्तिं सान्तः सद्यान्तेन्दुयुग्मोज मेतत् ॥ २९ ॥
 वामा ज्येष्ठा रौद्री काली कलबलपूर्वे अथ विकिरिण्यौ ।
 प्रमथिन्यन्ता बलपदयुक्ता भूतदमन्यथ सर्वसमेता ॥ ३० ॥
 मनोन्मनी चेति नवास्य शक्तयः
 शिवस्य पोठास्त्रुजपत्रमध्यगाः ।
 प्रपूजनीया अथ कर्णिकोपरि
 स्मर्यः पुनः पीठमनुः स्मरहिपः ॥ ३१ ॥
 ध्रुवहृदयभगामृतान्तस्ते सकलगुणात्मकशक्तियुक्तमाय ।
 अयसहित मनन्तयोगपीठात्मपदयुगं नति रेष पीठमन्त्रः ॥ ३२ ॥
 पञ्चोपचारैः परिपूज्य देवं चण्डेश्वरं चापि तदीयशेषैः ।
 नीराज्य साष्टाङ्गमथ प्रणामं विधाय भक्तिप्रवणः स्तुवीत ॥ ३३ ॥

पञ्चान्तको बालशशाङ्क भूषितो

नमो ध्रुवाभ्यन्तरगो गणेशितुः ।

मनु शतुर्वर्ण उदाहृतः पर-

शतुर्लिपिः स्यात् सच वाम कर्णयुक् * ॥ ३४ ॥

गणकनिवृद्धिभेन्द्रमुख्येः क्रमा-त्तदुभयोश्च मुनिप्रभृतौशसेत् ।

सलवदीर्घयुजा खलु शार्ङ्गिणा भवति जातियुताऽङ्गविकल्पना ॥ ३५ ॥

वोजोद्यत्कर्णिकान्तानलनिलयवद्भि स्तारहादि † त्रिकोणं

मन्त्रार्णः श्रौतपोर्वी-मनमिज-मनुभि र्वीतदिकोणपत्रं ।

वृत्तै र्वीतं त्रिभि स्तत्कथितमिति महाविघ्नराजस्य यन्त्रं

ध्याये-श्रन्ती तदन्त स्त्रिजगदभिमतार्थप्रदं विघ्नराजं ॥ ३६ ॥

सिन्दूराभं विनेत्रं पृथुतरजठरं हस्तपद्मे दधानं

दन्तं पाशाङ्कशेष्टान्युरुकरविलस-होजपूराभिरामं ।

बालेन्दुद्योतिमौलिं करिपतिवदनं दानपूराद्रङ्गणं

भोगीन्द्रावहभूषं स्मरतु गणपतिं रक्तवस्त्राङ्गरागं ॥ ३७ ॥

तीव्राख्या ज्वालिनी नन्दा भोगदा कामरूपिणी ।

उग्रा तेजोवती सत्या नवमी विघ्ननाशिनी ॥ ३८ ॥

सर्वशक्तिकमलासनं वदेङ्ङ्युतं च हृदयं ध्रुवादिकं ।

पीठमन्त्र उदितो गणेशितुः पीठशक्त्यपरि तं ततो न्यसेत् ॥ ३९ ॥

आवाह्य संपूज्य तथोपचारै र्गणाधिनाथं प्रणिपत्य भूयः ।

कुण्डोदरं चापि तदीयशेषैः संतोष्य चार्चं स्तरणिं पुरोवत् ॥ ४० ॥

* दक्षकस्ययुक् इति (ख) (घ) पुस्तकयोः ।

† “स्तारहादि” इति (ग) पुस्तके पाठः ।

अत्रि दक्षिणकर्णचन्द्रकयुतो बीजं हि दीर्गं युतं
 दुर्गायै हृदयं षडङ्ग उदित स्तारत्रये हेऽपरः ।
 अष्टास्रोऽद्रिभुव स्तयोः सुरमुनी गायत्रामा चेत्यसू
 मन्वाद्या स्तदुमा क्रियाङ्ग कृता षड्दोर्वभाजा मता ॥ ४१ ॥
 मध्येतारं बीज मध्यस्थ मार्धं पत्रेष्वष्टौ मन्त्रवर्णान् विनिश्च्य ।
 त्रिष्टुब्धोतं वेष्टितं मातृकार्णं दीर्गं यन्तं भूपुरस्थं विदध्यात् ॥ ४२ ॥
 सिंहस्था शशिखरा मरुतप्रस्था चतुर्भिर्भुजैः,
 शङ्खं चक्रधनुः शरां च दधती नैत्रैस्त्रिभिः शोभिता ।
 आसुक्ताङ्गदह्वारकङ्कण-रत्नकाञ्चीकणनूपुरा,
 दुर्गा दुर्गतिहारिणी भवतु नो रत्नोत्तमत्कुण्डला ॥ ४३ ॥
 प्रभा च माया च जया च सूक्ष्मा ततो विशुद्धा खलु नन्दिनी च ।
 स्यात् सुप्रभाऽथो विजया च सर्वसिद्धिप्रदाऽस्या नवशक्तयः स्युः ॥ ४४ ॥
 अक्लीव ह्रस्वत्रितयै रूपेताः स्वैरन्यसे-त्ताः शकलेन्दुयुक्तैः ।
 मध्ये तथा तामरमच्छुद्देशु स्मरेदिमां पीठमनौ तदन्तः ॥ ४५ ॥
 ध्रुवं वज्रनान्ते खट्वंशाय चोक्ता
 महापूर्वं मित्राय हूँ फणमोऽन्तः ।
 मतः सिंहमन्त्र स्तुत स्तेन मन्त्री
 समावाह्य ऐवीं यथावद् यजेत ॥ ४६ ॥
 मातङ्गिनीं तदवशिष्टनिवेद्यजातैः
 संपूज्य संस्तुतिभि रद्रिस्तुतां प्रसाद्य ।
 प्रासादपूर्वदिगवस्थितपोठपद्मे
 तद्वाहनं मलयजादिभि रर्चयेच्च ॥ ४७ ॥

पक्षिराजपदमोऽपुःसरं डेनमोऽन्त इति गारुडो मनुः ।
 गालवो मुनि रनुष्टुवुच्यते च्छन्द एव गारुडोऽस्य देवता ॥ ४८ ॥
 नागै रष्टभि रुत्तमाङ्गभुजपाणिश्रोत्रयग्मोरसा
 माकल्पं परिकल्प्य दिव्यवसनस्त्रक्चन्दनैश्चर्चितः ।
 वक्त्रे कुन्दनिभाऽथ कुङ्कुमनिभो देहं, गरुन्निर्गलत्-
 सामभ्यानमनोहरः खगवरः पायादुदग्रोनसः * ॥ ४९ ॥
 एवं ध्यात्वा पूजयित्वापचारैर्देवाग्रस्थं मर्त्तप्रवीरासनस्थं
 वक्त्रोद्देशे बद्धहस्तं समस्तप्रत्युहानां शान्तये प्रार्थयेत्तं ॥ ५० ॥
 यो विश्वत्राणैरेतु स्तनु रपिच हरे र्यानकेतुस्वरूपो
 यं संचिन्तैव सद्यः स्वयं मुरगवधूवर्गगर्भाः पतन्ति ।
 चञ्चच्चण्डोरुतुण्डवृटितफणिवसारक्तपङ्काङ्गितास्यं
 वन्दे च्छन्दासयं तं खगपति ममलं स्वर्खवसं सुपर्शं ॥ ५१ ॥
 शैवो वृषं केशरिणं च शाक्तः सौरोऽरुणं गाणप आखुराजं ।
 यद् यस्य तद्वाहनं मर्चयित्वा दैवारिकान् दार्षु यजेत् क्रमेण ॥ ५२ ॥
 प्राग्द्वारशाखादितये मुरारे र्याम्योत्तरादिक्रमतो यजेत ।
 जयं च दत्ते विजयं च वामे व्यूहावुभौ स्नानपि वारयन्तो ॥ ५३ ॥
 प्रचण्डचण्डौ च तदग्रसंस्था वाज्रावहावीशितु रुग्रमूर्त्ती ।
 तत्पार्श्वगौ धाटविधाटमंजौ प्रवेशकौ द्रष्टु मुपागतानां ॥ ५४ ॥
 शाखाधस्तात् पीठयुग्मे तथैव देवीं गङ्गां तां पतङ्गात्मजां † च ।
 न्यस्योर्ध्वस्ता-न्मध्यतः सिन्धु-कन्यां तत्पार्श्वस्थौ पद्मशङ्खौ निधी द्वौ ॥ ५५ ॥

* पायादुदग्रोनस इति (ग) पुस्तके ।

† यमुनां ।

* Granta Sutra of Cankhayana, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4; Vol. 4, Fasc. 1, at As. 10 each	10	0
Cri Bhashyam, Fasc. 1-3, at As. 10 each	1	14
Dana Kriya Kaumudi, Fasc. 1-2, at As. 10 each	1	4
Gadadhara Paddhati Kalasara, Vol. I, Fasc. 1-7, at As. 10 each	4	6
Ditto Acarasara, Vol. II, Fasc. 1-4	3	2
Gobhiliya Grhya Sutra, Vol. I, at As. 10 each	3	2
Ditto Vol. II, Fasc. 1-2, at Re. 1-4 each	2	8
Ditto (Appendix) Gobhila Parisista	2	0
Ditto Grihya Sangraha	0	10
Haralata	1	14
Karmapradip, Fasc. 1	1	4
Kala Viveka, Fasc. 1-7, at As. 10 each	4	6
Katantra, Fasc. 1-6, at As. 12 each	4	8
Kavi Kalpa Lata, Fasc. 1	0	10
Kavindravacana Samuceayah	3	8
Kurma Purana, Fasc. 1-9, at As. 10 each	5	10
Kiranavali, Fasc. 1-3, at As. 10	1	14
Madana Parijata, Fasc. 1-11, at As. 10 each	6	14
Maha-bhasya-pradipodyota, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-12; Vol. III, Fasc. 1-10, at As. 10 each	19	6
Ditto Vol. IV, Fasc. 1-3, at Re. 1-4 each	3	12
Maitra, or Maitravaniya Upanishad, Fasc. 1	0	10
Manutika Sangraha, Fasc. 1-3, at As. 10 each	1	14
Markandeya Purana, (English) Fasc. 1-9, at Re. 1 each	9	0
Mugdhaodha Vyakarana Vol. I, Fasc. 1-7, at As. 10 each	4	6
Nirukta, (2nd edition) Vol. I, Fasc. 1-2 at Re. 1-4...	2	8
Nityacarapaddhati, Fasc. 1-7, at As. 10 each	4	6
Nityacarapradipa, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-4, at As. 10 each	7	8
Nyayabindutika, Fasc. 1, at As. 10 each	0	10
Nyaya Vartika Tatparya Parisudhi, Fasc. 1-4, at As. 10 each	2	8
Nyayasarah,	2	0
Padumawati, Fasc. 1-6, at Rs. 2 each	12	0
Prakrita-Paingalam, Fasc. 1-7 at As. 10 each	4	6
* Paracara Smrti, Vol. I, Fasc. 2-8, Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III Fasc. 1-6, at As. 10 each	11	14
Paracara, Institutes of (English) at Re. 1 each	1	0
Pariksamukha Sutram	1	0
Prabandhacintamani (English) Fasc. 1-3 at Re. 1-4 each	3	12
Rasarnavam, Fasc. 1-3	3	12
Ravisiddhanta Manjari, Fasc. 1	0	10
Sadukti-karma-mrita, Fasc. 1-2, at As. 10 each	1	4
Saddarsana-Samuccaya, Fasc. 1-2, at As. 10 each	1	4
Samaraicca Kaha, Fasc. 1-7, at As. 10 each	4	6
Sankhya Sutra Vrtti, Fasc. 1-4, at As. 10 each	2	8
Ditto (English) Fasc. 1-3, at Re. 1 each	3	0
Six Buddhist Nyaya Tracts	0	10
Siva Parinahya	0	10
Smriti Prakasha, Fasc. 1	0	10
Straddha Kriya Kaumudi, Fasc. 1-6 at As. 10 each	3	12
Sri Surisarvasvam Fasc. 1-2, at As. 10 each	1	4
Sucruta Samhita, (English) Fasc. 1, at Re. 1 each	1	0
Suddhi Kaumudi, Fasc. 1-4 at As. 10 each	2	8
Sundaranandam Kavyam	1	0
Suryya Siddhanta, Fasc. 1-2, at Re. 1-4 each	2	8
Syainika Sastra...	1	0

Ustra Vastika (English) Fasc. 1-14, at Re. 1-4
Tattva Cintamani, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-10
Vol. III, Fasc. 1-2; Vol. IV, Fasc. 1-; Vol. V, Fasc. 1-5
Part. IV, Vol. II, Fasc. 1-12; at As. 10 each
Tattva Cintamani Didhiti Vivriti, Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-3, Vol. III, Fasc. 1, at As. 10 each
Tirihacintamani, Fasc. 1-4, at As. 10 each
Trikanda Mandanam, Fasc. 1-3, at As. 10 each
Tul'si Satsai, Fasc. 1-5, at As. 10 each
Upamita-bhava-prapafica-katha, Fasc. 1-2, 5-13, at As. 10 each
Uvasagadasao, (Text and English) Fasc. 1-6, at Re. 1
Uttala Carita, Fasc. 1, at As. 10
Ursa Kriya Kaumudi, Fasc. 1-6, at As. 10
Uttama Parijata, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1 at As. 10
Ditto Vol. II, Fasc. 2-6, at Re. 1-4
Uttamita Fasc. 1
Uttaratnakara, Fasc. 1-7 at As. 10 each
Uttat Svayambhu Purana, Fasc. 1-6 at As. 10
Uttasatra, Fasc. 1-3

Tibetan Series.

Amarakosha
Amartika Kamdhenuh
Buddhastotrasangraha, Vol. I
A Lower Ladakhi version of Kesarsaga, Fasc. 1-4, at Re. 1 each
Mayabindu of Dharmakirti Fasc. 1-2...
May-Sam S'hi Tin, Fasc. 1-4 at Re. 1 each
Myos brjod dpag Akhri S'in (Tib. & Sans. Avadana Kalpalata) Vol. I, Fasc. 1-11, Vol. II, Fasc. 1-11 at Re. 1 each...
Phyng-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 at Re. 1 each
Phyng-Kun-Din

Arabic and Persian Series.

Amal-i-Salih, or Shah Jahan Namah
Al-Muqaddasi (English) Vol. I, Fasc. 1-4 at Re. 1
Am-i-Akbari, Fasc. 1-22 at Rs. 1-8 each
Ditto (English) Vol. II, Fasc. 1-5, Vol. III, Fasc. 1-5, Index to Vol. II, at Rs. 2 each
Akbarnamah, with Index, Fasc. 1-37 at Re. 1-8 each
Akbarnamah, English Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-7; Vol. III, Fasc. 1-6, at Re. 1-4 each
Conquest of Syria, Fasc. 1-9 at As. 10 each
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts 1-2 at Re. 1 each
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts Fasc. 1-3, at Rs. 1 each
Faras Nama, of Hashini
Ditto of Zabardast Khan
Faranag-i-Rashidi, Fasc. 1-14 at Re. 1-8 each
Fihrist-i-Tusi, or Tusi's list of Shy'ah Books, Fasc. 1-4 at Re. 1 each

		A.
Gujrat	...	2
Hadiqat-i-Haqiqat, (Text & Eng.	...	0
History of Gujarat	...	3
Haft Asman, History of the Persian Massawi, Fasc. 1-2 at	...	0
As. 12 each	...	0
History of the Caliphs, (English Fasc. 1-6 at Re. 1-4 each	...	12
Iqbalnamah-i-Jahangiri, Fasc. 1-3 at As. 12 each	...	8
Iqbal, with Supplement, 51 Fasc. at 1 Re. each	...	14
Kashf al-Hujub wal Astar	...	51
List of Arabic and Persian MMS 1903-1907 and 1908-1910	...	2
at Re. 1 each	...	0
Ma'asir-i-Rahimi, Part I, Fasc. 1-4 at Re. 2 each	...	2
Ma'asir-ul-Umara, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II,	...	8
Fasc. 1-9; Vol. III,	...	0
Fasc. 1-10; Index to Vol. I,	...	0
Fasc. 10-11; Index to Vol. II,	...	0
Fasc. 10-12; Index to Vol. III,	...	0
Fasc. 11-12 at Re. 1 each	...	35
Ditto (Eng.) Vol. I, Fasc. 1-6, at Re. 1-4 each	...	7
Memoirs of Tahmasp	...	1
Marhamat-i-Ilali 'L-Mu'dita, Fasc. 1-1	...	2
Montakhab-i-Tawarikh, Fasc. 1-12 at As. 10 each	...	9
Ditto English, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II,	...	6
Fasc. 1-3 and 3 Indexes; Vol. III,	...	0
Fasc. 2 at Re. 1 each	...	17
Montakhab-i-Lubab, Fasc. 1-19 at As. 10 each	...	11
Ditto Part 3, Fasc. 1-4 at Re. 1 each	...	4
Persian and Turki Divans of Bayan Khan, Khan Khanan	...	1
Qawanin's Sayyad of Khuda Yar Khan 'Abbasi, edited in	...	0
the original Persian with English notes	...	5
Riyazu-s-Salatin, Fasc. 1-5 at As. 10 each	...	3
Ditto (English) Fasc. 1-5 at Re. 1	...	5
Shah Alam Nama Fasc. 1-2	...	2
Tadhkira-i-Khushnavisan	...	1
Tubaquat-i-Nasiri (English), Fasc. 1-14 and Index at Re. 1	...	14
each	...	0
Tarikh-i-Firuz Shahi of Ziyau-d-din Barni, Fasc. 1-7 at As. 10	...	4
each	...	6
Tarikh-i-Firuzshahi, of Shams-i-Siraj Afi, Fasc. 1-6 at As. 10	...	3
each	...	12
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1-2 at Re. 1-8 each	...	3
The Mabao'ul Lughat A Grammar of the Turki Language	...	0
in Persian	...	1
Tuzuk-i-Jahangiri (English) Fasc. 1 at Re. 1	...	8
Wiso Ramini, Fasc. 1-5 at As. 10 each	...	1
Zafarnamah, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-8 at As. 10	...	3
each	...	2
	...	10
	...	10

* The other Fasciculi of these works are out of stock, and com-
plete copies cannot be supplied.

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS

	Rs.	A.
1. ASIATIC RESEARCHES. Vol. XX at Rs. 10 each ...	10	0
2. PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1875 to 1899 (1900 to 1904 are out of stock) at As. 8 per No.		
3. JOURNAL of the Asiatic Society for 1876 (8), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882 (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (6), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), 1900 (7), 1901 (7), 1902 (9), 1903 (8), 1904 (16) at Re. 1-8 per No. to Members and at Rs. 2 per No. to Non-Members.		
N. B.—The figures enclosed in brackets give the number of Vols. in each year.		
4. Journal and Proceedings. N. S., (Nos. 1-4 of 1905 are out of stock), 1905-1912 at Re. 1-8 per No. to Members and Rs. 2 per No. to Non-members.		
5. Memoirs, Vol. I (21), Vol. II (11), Vol. III (6), Vol. IV (1). Price varies from number to number. Discount of 25 per cent to Members.		
6. Centenary Review of the Researches of the Society from 1784-1883 ...	3	0
7. Catalogue of the Library of the Asiatic Society Bengal, 1910 ...	8	0
8. Moore and Hewitson's Descriptions of New Indian Lepidopetra, Parts I-III, with 8 coloured Plates, 4 to at Rs. 6 each ...	18	0
9. Kacmiracabdamrta, Parts I and II at Re. 1-8 ...	3	0
10. Persian Translation of Haji Baba of Ispahan, by Haji Shatkh Ahmadi-Kirmasi, and edited with notes ...	1	0
11. A sketch of Turki language as spoken in Eastern Turkistan (Extra No. J.A.S.B. 1878) ...	4	0
12. Materials for a Flora of the Malayan Peninsula, Nos. 16, 17, 18 Vol. 74, Part 1, J.A.S.B. 1905) ...	4	0
13. Do. No. 19 (Vol. 74, Part 2, J.A.S.B. 1908) ...	1	0
14. Index to Punjab Notes and Quarries, Indian and North Indian Notes and Quarries (Extra No. J.A.S.B. 1908) ...	1	0
15. A Grammar and Dictionary of the Kanawari Language (Extra No. J.A.S.B. 1909) ...	3	0
16. Introduction to the Maithili Dialect of the Bihari Language as spoken in North Behar (Extra No. 2 J.A.S.B. 1909) ...	5	0
17. Index to Rare Mughal Coins noticed in the Numismatic Supplement Nos. 1-15 ...	0	4
18. Numismatic Supplement No. 16-17 at As. 8 each ...	1	0
19. Do. No. 18 ...	1	0
20. Tibetan Studies Being a reprint of the articles contributed to the J.A.S.B. by Alexander Csoma de Koros ...	2	0
21. Catalogue of Inscriptions on Copper-plates ...	0	8
Notice of Sanskrit Manuscripts, Fasc. 1-35 at Re. 1 each ...		
Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. R. L. Mitra ...	35	0
Report on the Search of Sanskrit MSS., 1895-1900, 1901-1905, and 1906-1911, at As. 8 each ...	5	0
N.B.—All cheques, Money Orders, &c., must be made payable to the Treasurer, Asiatic Society, only.	1	8

Books are supplied by V.P.P.

A. HOSSAIN.
BOOK BINDER.